

GLĂȘUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XXXI, Nr. 3 — 4 - MARTIE — APRILIE 1972

GLĂȘUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XXXI Nr. 3 — 4
MARTIE - APRILIE
1 9 7 2

Redacția și Administrația: Sectorul Cultural-Social al Arhiepiscopiei Bucureștilor
Str. Patriarhiei Nr. 21 — Sectorul V

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

Prea Fericitul Părinte

JUSTINIAN

**Mitropolitul Ungrovlahiei
și Patriarhul României**

VICEPREȘEDINȚI :

P. S. Dr. ANTIM
Episcopul Buzăului

P. S. CHESARIE
Episcopul Dunării de Jos

MEMBRI :

P. S. Dr. ANTIM TÎRGOVIȘTEANUL
Episcop vicar patriarhal

P. C. Pr. ALEXANDRU IONESCU
Vicar mitropolitan

REDACTOR RESPONSABIL :

P. C. Pr. PETRE F. ALEXANDRU
Consilier cultural mitropolitan

C U P R I N S U L

REDACȚIA, *De Paști la Palatul Patriarhal* .

Pag.
233

PASTORALE

Prea Fericitul Patriarh JUSTINIAN, <i>Pastorală la Învierea Domnului</i>	237
P. S. Episcop ANTIM al Buzăului, <i>Pastorală la Învierea Domnului</i>	241
P. S. Episcop CHESARIE al Dunării de Jos, <i>Pastorală la Învierea Domnului</i>	245

INDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

Diac. P. I. DAVID, <i>In Simbăta lăsatului sec de carne</i>	249
Pr. Conf. ȘTEFAN ALEXE, <i>La Duminică a doua din Post</i>	253
Pr. Prof. ENE BRANIȘTE, <i>La Duminică a treia din Post</i>	257
Prof. CONSTANTIN PAVEL, <i>La Duminică a patra din Post</i>	260
Pr. DAVID POPESCU, <i>La Bunavestire</i>	264
Pr. Prof. IOAN RĂMUREANU, <i>La Duminică a cincea din Post</i>	268
Pr. NICOLAE DIACONESCU, <i>La Duminică Floriilor</i>	272
Pr. Prof. NICOLAE BORDAȘIU, <i>La Duminică Tomii</i>	275
Pr. Prof. MIHAI BULACU, <i>Taina Sfântului Maslu în Invățătura de credință creștină ortodoxă</i>	279

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

REDACȚIA, <i>In apărarea păcii (martie—aprilie)</i>	286
Prof. O. BUCEVSCHI și GH. BOGDAPROSTE, <i>Știri ecumenice</i>	290

ARTICOLE ȘI STUDII

Pr. Prof.-Dr. PETRU REZUȘ, <i>Spre o învățătură comună a Bisericii și Confesiunilor creștine</i>	298
GH. BOGDAPROSTE, <i>Cei șaptezeci (70) după Noul Testament și Sfânta Tradiție</i>	307
Drd. CONSTANTIN STĂNULEȚ, <i>Teologia învierii la Sfântul Grigorie de Nissa</i>	317
Drd. IOAN POPA, <i>Norme canonice privitoare la dreptul și datoria preotului de a predica</i>	326

COMEMORĂRI

Pr. Prof. Dr. V. GH. SIBIESCU, <i>Sfântul Sava «Gotul»: La 1600 de ani de la mucenicia sa</i>	335
Pr. GABRIEL COCORA, <i>Comemorarea la Episcopia Buzăului, la 1600 de ani de la martirizarea Sfântului Sava «Gotul» în râul Buzău (18 aprilie 1972)</i>	389
Pr. PETRE F. ALEXANDRU, <i>Postfață la comemorarea Sfântului Sava Gotul</i>	405

DOCUMENTARE

Pr. ALEXANDRU-ARMAND MUNTEANU, <i>Ghid bibliografic, pe teme și probleme din publicațiile revistei mitropolitane «Glasul Bisericii»</i>	409
Pr. IOAN RAUȚESCU, <i>Legăturile Mănăstirii Cîmpulung cu vama domnească de la Dragoslavele</i>	425

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

REDACȚIA, <i>Delegațiile Bisericii Evanghelice-Luterane și Bisericii Veche-Catolică din Republica Federală a Germaniei, vizitînd Biserica Ortodoxă Română</i>	431
ASISTENT, <i>Conferința interteologică de la Institutul teologic din București</i>	438
REDACȚIA, <i>Prima Conferință de orientare a clerului pe luna martie 1972, din cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor</i>	442
ASISTENT, <i>Biserica din parohia Bogați, județul Argeș</i>	447
ASISTENT, † <i>Preotul David Călinescu</i>	448
ASISTENT, † <i>Preotul Gheorghe Oprescu</i>	449
ASISTENT, † <i>Preotul Marin Ivan</i>	450
ASISTENT, † <i>Preotul Ioan Gr. Popescu</i>	451
ASISTENT, † <i>Preotul Gheorghe I. Popescu</i>	452
ASISTENT, † <i>Preotul Profesor Nicolae Trifănescu</i>	453
ASISTENT, † <i>Preotul Dumitru N. Sburlan</i>	455

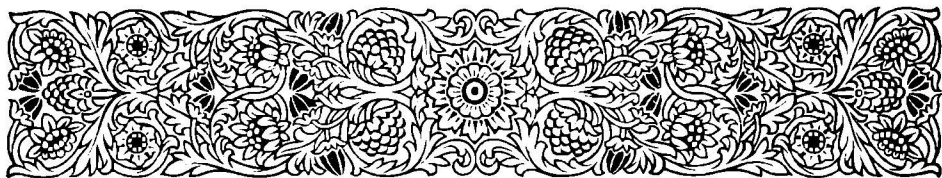
RECENZII

Viorel Gh. Tigu — Lungin I. Opriș, <i>Minăstirea Săraca</i> , Colecția Monumentelor Istorice, Editura Meridiane, București, 1971, 23 p., text + 23 planșe alb—negru, de Pr. ILIE D. NEGOIȚĂ	450
G. Oprescu, <i>Nicolae Grigorescu</i> , Editura Meridiane (colecția «Mica bibliotecă de artă»), București, 1971, 56 p. + numeroase fotografii alb—negru și color, de ADRIAN N. POPESCU	457
Roger le Déaut, <i>Un phénomène spontané de l'herméneutique juive ancienne</i> : le «targumisme», în «Biblica», vol. 52, fasc. 4, p. 505—525, de I. V. G.	461
Ioan Pătruț, <i>Latin et slave dans le lexique du romain</i> , în «Revue roumaine de linguistique», Bucarest, t. XVI (1971), nr. 4, p. 299—309; Vasile Netea, <i>La diffusion de la «Cazanie» de Varlaam en Transylvanie</i> , în «Revue roumaine d'histoire», Bucarest, X (1971), nr. 2, p. 369—376; Ion Chetie, <i>Un «Apostol» românesc, tipărit la Sibiu de Filip Moldoveanu?</i> în «Studii și cercetări lingvistice», Buc., 1971 nr. 5, p. 515—519; Al. Mareș, <i>A existat o tipografie chirilică moldovenească în anii 1551—1552?</i> , în «Studii și cercetări lingvistice», București, XXII (1971), nr. 5, p. 519—523, de C. BĂRBULESCU	463

ANEXA

Prof. Ioan D. Chirescu, <i>Cîntările Sfintei Liturghii, după vechile melodii tradiționale psaltice</i>	I—LXIV
--	--------

DE PAȘTI LA PALATUL PATRIARHAL

În prima zi a Praznicului Învierii Domnului, preoțimea Capitalei împreună cu salariații Administrației Patriarhale, Casei de Pensii și ai Centrului Eparhial al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, cu profesorii Seminarului și Institutului teologic din București, au urcat Dealul Patriarhiei ca să salute pe întiiul stătător al Bisericii Ortodoxe Române și să-i prezinte, odată cu florile simbolice ale devotamentului și respectului, sentimentele lor de aleasă prețuire, cerînd, pentru ei și pentru toți ai lor, binecuvîntarea, sfatul și îndrumările părintești.

La orele 18, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian intră în Sala Sinodală a Palatului Patriarhal, înconjurat de PP. SS. Dr. Antim Tîrgovișteanul și Antonie Ploieșteanul, vicari patriarhali, de Directorii Administrației Patriarhale și Casei de Pensii, de PP. CC. Preoți Consilieri patriarhali și mitropolitani, fiind întîmpinat de Corala Preoților din Capitală cu Imnul Patriarhal.

La această festivitate a fost de față și delegația Bisericii Evanghelice din Republica Federală a Germaniei, aflată în țara noastră, ca invitată a Bisericii Ortodoxe Române, delegație formată din : Dr. Hermann Dietzfelbinger, Dr. Adolf Wischmann, Președintele Oficiului de Relații Externe al aceleiași Biserici și de Prof. Dr. în teologie Reinhard Slenczka de la Universitatea din Heidelberg. De asemenea, a fost de față Dl. Erwin Wichert, ambasadorul Republicii Federale a Germaniei în Republica Socialistă România.

Corala Preoților din Capitală a prezentat un frumos concert, sub conducerea P.C. Pr. Iulian Cârstoiu. Au fost executate următoarele piese muzicale : *Psalmul L*, armonizat de Gh. Cucu ; *Prunciile Sionului*, armonizat de P.C. Pr. Ion Popescu-Runcu (solo Rodica Rădulescu) ; *Stihira II-a a Învierii de la Vecernia Glasului VIII*, prelucrare de Prof. N. Lungu ; *Să învieze Dumnezeu*, prelucrare de Pr. Ion Popescu-Runcu și *Hristos a înviat*, de Podoleanu.

După desfășurarea concertului, P.C. Pr. Dumitru Soare, de la parohia Parcul Călărași, a adus salutul și omagiul de respect și devotament al preoțimii, al personalului tehnico-administrativ de la instituțiile centrale bisericesti de pe lângă Administrația Patriarhală și Centrul Eparhial, precum și a instituțiilor de învățămînt teologic și a descris într-o frescă vie, întreaga activitate pe linia ecumenismului a Prea Fericirii Sale Părintelui Patriarh Justinian.

Printre altele, P.C. Sa a spus : «Ne mîndrim că prestigiul Bisericii noastre sporește în pas cu prestigiul pe care îl cucerește tot mai mult patria noastră, atît înăuntru cît și în afara hotarelor ei și căutăm să transpunem în fapte cuvintele pe care Prea Fericirea Voastră le-a spus, sintetizînd lucrarea pastorală a clerului ortodox român, zicînd : «a sluji lui Dumnezeu ca preot înseamnă a sluji pe oameni, a te dăruii cu toată puterea ființei tale pentru mai binele și fericirea tuturor».

Vorbînd despre preocuparea permanentă a Prea Fericirii Sale și a membrilor Sfîntului Sinod pentru crearea și consolidarea condițiilor de apropiere, cunoaștere și înțelegere cu celelalte Biserici, pentru înfăptuirea unității creștine și a unei bune colaborări, P.C. Pr. Dumitru Soare, reamintește cuvintele spuse de Prea Fericirea Sa în opera *Apostolat Social* cînd scria : «*Dacă omenirea contemporană face eforturi din ce în ce mai mari pentru prietenia și înțelegerea între popoare, creștinii sînt, cu atît mai mult, datori să rupă barierele care i-au despărțit și să întindă peste tot punțile dragostei și ale cooperării dintre ei, cît pentru a se apropia de acel ideal sublim al refacerii unității creștine cît și pentru a veni în întîmpinarea și în sprijinirea rezolvării marilor probleme care frămîntă omenirea zilelor noastre*».

După ce menționează opera de apropiere, colaborare și armonia dintre cultele din țara noastră, care colaborează pentru înălțarea și fericirea poporului nostru, numindu-l un ecumenism intern, — local — care a devenit la noi o realitate, vorbitorul citează unele aprecieri făcute de diferite personalități la adresa Prea Fericirii Sale și a activității depusă în ogorul ecumenismului. Astfel, în anul 1962, Pastorul W. A. Visser't Hooft, pe atunci secretar al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, spunea : «Cei ce venim din Occident admirăm aceste legături frățești pe care le aveți cu toate cultele din țara voastră».

Vorbitorul menționează că în timpul păstoririi Prea Fericirii Sale, aproape toți Întîistătătorii Bisericilor Ortodoxe au vizitat, în diferite împrejurări Biserica noastră și au primit vizita Prea Fericirii Sale, iar acțiunile, convorbirile și contactele cu caracter bisericesc au fost aduse la cunoștința tuturor celorlalte Biserici, potrivit tradiției sobornicești, în rezolvarea problemelor care privesc Ortodoxia, în totalitatea ei.

Trecînd la relațiile inițiate de Prea Fericirea Sa și Sfîntul Sinod cu bisericile surori, — intensificate după Conferința de la Rodos — menționează publicațiile și studiile asupra învățaturii, cultului și organizației Bisericilor vechi orientale. Prin vizitele Prea Fericirii Sale, făcute unor Biserici necalcedoniene (ca Bisericile Armeniei, Etiopiei, Siriană din Malabar-India, Coptă din Egipt, și altele) s-a creat o atmosferă de încredere, de dragoste reciprocă și de prietenie, netezindu-se astfel drumul către colaborarea în unitate între cele două grupuri de biserici ortodoxe și vechi orientale, ce exprimă aceleași adevăruri dogmatice, dar prin mijlocirea unor terminologii deosebite.

Prin întîlnirea teologilor români la diferite întruniri, cu reprezentanții acestor Biserici, — la Aarhus, Bristol, Geneva sau Addis-Ababa, s-au întărit mai mult legăturile de prețuire și frăție între acestea.

De asemenea, vorbitorul menționează faptul că Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și membrii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române au precizat poziția Bisericii noastre în raporturile cu Biserica Romano-Catolică. Prin schimburile de vizite reciproce cu Bisericile romano-catolice din Austria și Republica Federală a Germaniei, s-au realizat pași de apropiere și prețuire reciprocă între Biserica noastră și aceste Biserici. Menționind că în momentul actual se poate vorbi numai de *dialogul slujirii* și al *colaborării în domeniul practic*, s-a precizat că astăzi se poate discuta numai despre un *ecumenism pan-creștin*, înlăturându-se gândul de prozelitism sau de polemică confesională. În faza actuală gândul Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian este să se ajungă la *unitatea în diversitate* a Bisericilor, în cadrul căreia fiecare Biserică să-și păstreze personalitatea sa, aducându-și aportul său specific, de pe poziția de egalitate, cu celelalte Biserici, la apropierea dintre creștini și promovarea marilor aspirații ale omenirii contemporane.

După ce amintește despre relațiile de prietenie și colaborare între Biserica noastră și Biserica anglicană menționând vizitele reciproce între Prea Fericitrea Sa și Grația Sa Michael Ramsey, Primatul Angliei, de schimb de profesori, studenți, publicații etc., între cele două Biserici, vorbitorul înfățișează apoi legăturile Bisericii Ortodoxe Române cu Biserica vechilor catolici din Republica Federală a Germaniei, trece apoi la relațiile Bisericii noastre cu Bisericile protestante — cu Biserica luterană din R. F. a Germaniei, Danemarca și Suedia, Franța, Elveția, Italia, Statele Unite ale Americii, Cehoslovacia, Ungaria etc. cu care s-au purtat uneori adevărate discuții ortodoxo-protestante.

În cadrul organizațiilor intercreștine cum sînt: Consiliul Ecumenic al Bisericilor, Conferința Bisericilor Europene și Conferința pentru Pace s-a adăncit și mai mult lărgirea contactelor și discuțiilor teologice.

Cu ocazia vizitei făcută în toamna anului 1970 Bisericii Evanghelice luterane din Germania Federală, Prea Fericitrea Sa a vizitat numeroase Instituții și așezăminte din München, Ebenhausen, Tutzing, Arnoldsheim, Freiburg și Stuttgart, avînd convorbiri și schimburi de păreri utile.

Vorbitorul încheie, arătînd că «dacă Biserica noastră se bucură de un prestigiu sporit, dacă eforturile teologilor noștri sînt înconjurate cu atîta cînsîrire și dacă relațiile cu celelalte Biserici și Confesiuni au luat atîta amploare, aceasta se datorește în covîrșitoare măsură, activității neobosite a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, care, ca o personalitate prin excelență a faptelor, coordonează întreaga activitate a Bisericii Ortodoxe Române.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, într-un cald cuvînt de răs-puns părintesc, plin de dragoste pentru Biserică și pentru păstoriții săi, aduce în primul rînd mulțumiri preoțimii bucureștene și tuturor celor prezenți, pentru că și anul acesta au venit, urcînd Dealul Patriarhiei, să aducă Întîistătătorului Bisericii Ortodoxe, urările pascale, și să-și arate simțămintele lor față de Conducerea Bisericii.

Salută, de asemenea, prezența la festivitate a Domnului Erwin Wichert, ambasadorul Republicii Federale a Germaniei și a delegației Bi-

sericii Evanghelice din acea țară, care, ca invitați ai Bisericii noastre, sînt de mai multe zile printre noi.

Referindu-se la cuvîntarea delegatului preoțimii, P. C. Pr. Dumitru Soare, privește din nou problema ecumenismului care preocupă azi întreaga creștinătate, căutîndu-se căi și punți de apropiere, înțelegere și colaborare.

Prea Fericirea Sa arată că ecumenismul se desprinde din poruncile Sfintei Scripturi. Mîntuitorul Iisus Hristos, cînd este întreat «care este cea mai mare poruncă din lege?» răspunde : «Să iubești pe Domnul Dumnezeu tău din tot sufletul tău și din tot cugetul tău, și a doua, asemenea acesteia : și pe aproapele tău ca însuși pe tine» (Matei XXII, 37—38). Acesta este temeiul scripturistic al ecumenismului, care se experimentează prin *îndatorirea slujirii* care izvorăște din iubirea de aproapele și de aici, iubirea pentru toți oamenii, dîndu-se o coloratură umanistă și socială problemei.

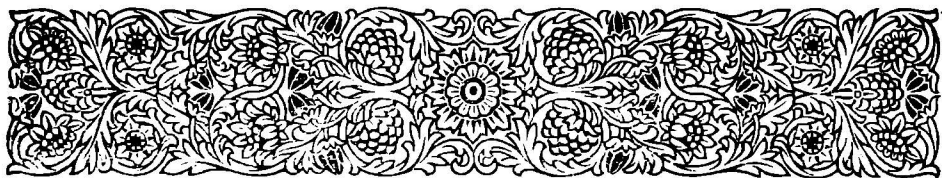
«Este adevărat», spune Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, «ecumenismul este *aconfesional*. El este o preocupare *supraconfesională* a tuturor Bisericilor. Așadar, nu poate fi vorba de un ecumenism nici *ortodox*, nici *catolic*, nici *protestant* și nici *anglican*, ci de un *ecumenism pancreștin*. Preocuparea ecumenismului, în stadiul actual este slujirea marilor idealuri ale omenirii : *pacea, într-ajutorarea și înfrățirea tuturore: popoarelor*. Încă nu este momentul pentru un dialog teologic între Biserici. Deocamdată putem vorbi deci despre *apropiere*, colegialitate, încredere reciprocă și slujire. În organizațiile mondiale ale creștinătății, cum sînt Consiliul Ecumenic al Bisericilor, Conferința Bisericilor europene, Conferința pentru pace, și altele, delegații Bisericii noastre au arătat poziția Bisericii Ortodoxe și au adus contribuții importante la rezolvarea multor probleme în acest sens».

Prin studiile și publicațiile din revistele oficiale ale Bisericii se caută adîncirea și popularizarea acestor principii și găsirea de noi și eficiente căi pentru reușita ecumenismului în Biserica lui Hristos. Prea Fericirea Sa, îndeamnă pe toți cei care adîncesc aceste probleme inspirîndu-se din tezaurul patristic și din viața Bisericii, să se ocupe și mai mult cugetînd, scriind și publicînd rezultatul frămîntărilor lor în ogorul ecumenismului și al Ortodoxiei noastre, luminate de către porunca iubirii dată nouă de Mîntuitorul Iisus Hristos.

Festivitatea din prima zi de Paști de la Palatul Patriarhal în care am fost martorii descrierii unei fresce vii a preocupărilor ecumenice ale Prea Fericirii Sale, s-a încheiat cu o caldă și părintească binecuvîntare patriarhală adresată tuturor, într-o atmosferă plină de respect, de dragoste și de frățietate creștină.

REDAȚIA

PASTORALE

---

† J U S T I N I A N

DIN MILA LUI DUMNEZEU ȘI VOINȚA CLERULUI ȘI DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI, PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE, LOȚIITOR AL SCAUNULUI DIN CEZAREEA CAPADOCIEI, MITROPOLIT AL UNGROVLAHIEI ȘI ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR,

✓ IUBITULUI NOSTRU CLER ȘI DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI,

har și pace de la Dumnezeu, iar de la Noi arhierescă și părintescă binecuvîntare.

*«Iartă-le lor, Părinte, că nu știu ce fac»
(Luca XXIII, 34).*

Iubiții mei fii sufletești,

Luminatul praznic al Învierii Domnului nostru Iisus Hristos este așteptat de credincioșii Bisericii noastre cu deosebită bucurie și cu aleasă pregătire, căci fiecare se străduiește să întâmpine Sfînta Înviere nu numai cu casa și cu corpul său înnoite și curățite, ci și cu sufletul împodobit cu fapte ale credinței creștine. Prin post și rugăciune, prin cercetarea mai regulată a sfîntei biserici, prin spovedanie și împărtășanie, creștinii noștri își dau osteneala să ajungă la această «sărbătoare a sărbătorilor» cu sufletele spălate de întinăciunea păcatelor pe care vremea și viața o așază peste ele. Iată pentru ce la sfîrșitul Postului Sfintelor Paști bunii creștini se împărtășesc cu Trupul și Singele Domnului, după ce și-au mărturisit păcatele înaintea duhovnicului lor.

Iubiții mei fii duhovnicești,

Ca părinte sufletesc al vostru mă bucur din toată inima când văd că fiii Bisericii noastre vin la scaunul duhovniciei, în fața sfintelor altare, să primească iertarea păcatelor și să-și curețe sufletele prin sfânta taină a spovedaniei. Dar, iubiții mei, vă atrag luarea-aminte, în această sfântă și mare zi, nu numai asupra însemnătății pentru sufletele voastre a spovedaniei pe care o faceți cu prilejul marilor praznice creștine, sau ori de câte ori simțiți nevoia, ci și asupra felului cum ea trebuie făcută, pentru ca să primiți iertare de la Dumnezeu, iar sfânta împărtășanie pe care o luați după aceea să fie cu adevărat mîntuirea și izbăvirea sufletelor voastre. Căci, așa cum știți prea bine, nimeni nu poate primi sfânta împărtășanie, pînă nu-și mărturisește mai întîi păcatele la duhovnic. În această privință, Sfîntul Apostol Pavel ne spune Jămurit : dator este «să se cerceteze omul pe sine», adică să-și cerceteze și să-și curețe sufletul și după aceea să se împărtășească ; pentru că, spune el în continuare, cel ce primește cu nevrednicie Trupul și Sângele lui Hristos «osîndă își mîncîcă și bea, nesocotind Trupul Domnului» (I Cor. XI, 28—29).

Iubiții mei, cercetarea conștiinței, a sufletului de care vorbește Sfîntul Apostol Pavel, creștinul trebuie să și-o facă prin taina spovedaniei, cînd el vine înaintea duhovnicului și — după ce din vreme s-a pregătit, aducîndu-și aminte de toate greșelile făcute — își mărturisește toate păcatele sale, cu părere de rău că le-a săvîrșit și cu hotărîrea de a nu le mai repeta, știind că numai păcatele mărturisite în acest chip sînt iertate.

Dar, trebuie oare să se socotească credinciosul iertat de păcate numai prin actul spovedaniei ? Trebuie să se simtă el cu sufletul împăcat, numai pentru că și-a mărturisit păcatele la duhovnic ?

Nu, iubiții mei ! Iertarea păcatelor nu este condiționată numai de primirea tainei spovedaniei, ci și de împlinirea altor fapte creștinești de mare însemnătate pentru viața lui sufletească.

Iubiții mei, noi ne rugăm în fiecare zi lui Dumnezeu ca să ne ierte păcatele : «și ne iartă nouă greșelile noastre», cerem cînd rostim rugăciunea «Iată nostru». Dar tot atunci spunem în continuare : «precum și noi iertăm greșiților noștri». Iată deci că iertarea pe care o cereți în fiecare zi de la Dumnezeu pentru păcatele voastre o condiționați chiar voi de iertarea pe care trebuie s-o dați celor ce vă greșesc vouă. La fel și cu spovedania : mai înainte de a veni să cereți lui Dumnezeu iertare pentru păcatele săvîrșite, voi înșivă trebuie să dați iertare tuturor celor ce v-au greșit și trebuie să vă împăcați cu cei cărora le-ați greșit. Așa ne învață Mîntuitorul : «Dacă îți vei aduce darul tău la altar — spune El — și acolo îți vei aduce aminte că fratele tău are ceva împotriva ta, lasă darul tău acolo, înaintea altarului, și mergi întîi și împacă-te cu fratele tău și apoi adu darul tău» (Matei V, 23—24). Dacă nici în biserică nu este bine să intrați cu darul, cu jertfa voastră, decît după ce v-ați împăcat cu cei cu care sînteți supărați, căci altfel ea nu este bine primită, cu cît mai mult atunci cînd cereți iertare de la Dumnezeu pentru păca-

tele voastre, trebuie ca în primul rînd să fi iertat pe aproapele vostru care v-a greșit.

Este adevărat, cum spune Sfîntul Apostol Ioan, că «dacă mărturisim păcatele noastre, Dumnezeu este credincios și drept, ca să ne ierte păcatele și să ne curățească pe noi de toată nedreptatea» (I Ioan I, 9); dar nu putem uita cuvîntul Mîntuitorului Hristos care spune: «Iar cînd stați de vă rugați, iertați orice aveți împotriva cuiva, ca și Tatăl vostru Cel din ceruri să vă ierte vouă greșalele voastre. Căci de nu iertați voi, nici Tatăl vostru Cel din ceruri nu vă va ierta vouă greșalele voastre» (Marcu XI, 25—26).

Este adevărat că Mîntuitorul a dat Sfinților Săi Apostoli puterea de a ierta, spunînd: «oricîte veți lega pe pămînt, vor fi legate și în cer și oricîte veți dezlega pe pămînt, vor fi dezlegate și în cer» (Matei XVIII, 18), iar în ziua Învierii, seara, arătîndu-se ucenicilor «a suflat asupra lor și le-a zis: luați Duh Sfînt; căroră veți ierta păcatele, le vor fi iertate și căroră le veți ține vor fi ținute» (Ioan XX, 22—23). Este adevărat că și urmașii de peste veacuri ai Sfinților Apostoli, episcopii și preoții duhovnici, au primit odată cu taina hirotoniei puterea «de a lega și dezlega», de a ierta păcatele oamenilor prin taina spovedaniei; dar nu putem uita pilda spusă de Mîntuitorul, a slugii nemilostive, care, după ce a primit de la stăpînul său iertarea unei mari datorii — zece mii de talanți — dar n-a fost în stare să ierte și el pe un semen de-al lui care-i datora o sumă mai mică de numai o sută de dinari, — a primit osînda cunoscută de la stăpînul său care îi iertase toată datoria. Mîntuitorul încheie această pildă cu cuvintele adresate tuturor creștinilor: «Tot așa și Tatăl Meu Cel ceresc vă va face vouă, dacă nu veți ierta — fiecare fratelui său — din inimile voastre» (Matei XVIII, 35).

Iubiții mei fii duhovnicești,

Niciodată ca în Săptămîna Patimilor și ziua Învierii nu are creștinul mai mult prilej să se gîndească la nemărginita bunătate a Mîntuitorului Hristos. «Care s-a dat pentru păcatele noastre și a înviaț pentru dreptatea noastră» (Romani IV, 25), cum spune Sfîntul Apostol Pavel. «Hristos ne-a iubit pe noi și s-a dat pe Sine pentru noi, prinos și jertfă lui Dumnezeu» (Efeseni V, 2), spune tot dumnezeiescul Pavel. Dar dacă «El și-a pus sufletul Său pentru noi — și noi sîntem datori, spune Sfîntul Apostol Ioan, să ne punem sufletele pentru frați» (I Ioan III, 16), adică pentru aproapele nostru. Dacă El, pe cruce fiind răstignit, în timpul celor mai cumplite dureri, a iertat pe cei ce-L chinuiau, zicînd: «Părinte, iartă-le lor, că nu știu ce fac» (Luca XXIII, 34) și noi datori sîntem să urmăm exemplul Său și să iertăm din toată inima pe aproapele nostru de cîte ori ne greșește, știind că în creștinism iertarea nu are limită, după cuvîntul lui Hristos, Care, întreat de Apostolul Petru dacă să ierte pe fratele său de șapte ori, i-a răspuns: «Nu zic ție pînă de șapte ori, ci pînă de șaptezeci de ori cîte șapte» (Matei XVIII, 22). Dacă El «a înviat

pentru îndreptarea noastră» (Romani IV, 25), datori sîntem «și noi întru înnoirea vieții să umblăm» (Romani VI, 4).

Și la înnoirea vieții ajungi atunci cînd te-ai împodobit cu virtutea cea mare a dragostei creștine care «nu se aprinde de minie, nu gîndește rău», care pe «toate le rabdă» și din care izvorăște bunătatea și iertarea. Astfel înnoit, creștinul primește Învierea Domnului, într-adevăr cu sufletul plin de bucurie, pentru că nimic nu-i apasă conștiința, știind că păcatele i-au fost iertate, deoarece și el i-a iertat din toată inima pe cei ce i-au greșit.

Iată, iubiții mei, cîteva din binefacerile tainei spovedaniei, pentru sufletul credinciosului creștin, dacă ea este făcută așa cum vă învață Biserica: siguranța că ai primit iertarea păcatelor, bucuria și liniștea sufletului că te știi împăcat cu toată lumea, trăirea din plin a bucuriei marilor praznice creștine.

Iubiții mei, cugetați la toate acestea și veți vedea că dacă iertarea și bunătatea creștină ar sta la baza vieții fiecăruia dintre voi, liniștea și pacea sufletească ar domni și în viața voastră personală și în casele voastre și în jurul vostru.

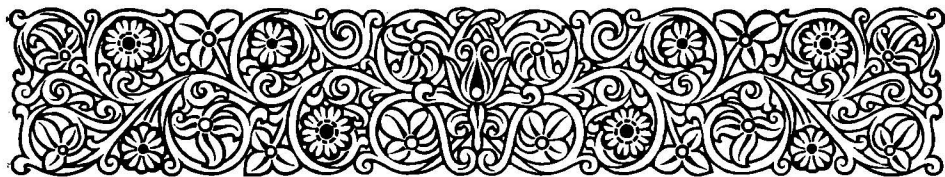
Iar eu, părintele vostru sufletesc, mă rog neconținut lui Dumnezeu ca toți să ajungeți la deplinătatea viețuirii creștine, care se dovedește prin trăirea întregii învățăături a lui Hristos, Care atît de mult ne-a iubit, încît s-a dat pe Sine jertfă pentru noi toți (Efeseni V, 2), — și binecuvîntîndu-vă pe voi toți și pe cei dragi ai voștri, vă spun din toată inima:

«HRISTOS A ÎNVIAT!»

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

† A N T I M

DIN MILA LUI DUMNEZEU, EPISCOP AL EPARHIEI BUZĂULUI

Iubitului nostru cler și binecredincioșilor creștini har, milă și pace de la Dumnezeu-Tatăl și de la Domnul nostru Iisus Hristos, iar de la noi arhierescă binecuvîntare.

«Să ne apropiem purtători de lumină la Hristos Cel ce a ieșit din mormînt ca un mire și să serbăm împreună cu cetele cele iubitoare de serbare Paștile lui Dumnezeu cele mîntuitoare» (Din Canonul Praznicului).

HRISTOS A ÎNVIAT !

Străbătînd calea Sfintului și Marelui Post al Paștelui, ne-am rugat ca Bunul Dumnezeu să ne ajute ca astfel să biruim păcatul și să ajungem a ne închina și sfintei Învieri.

Primeniți sufletește și împăcați cu Dumnezeu, cu cugetul nostru și cu semenii noștri, ne-am adunat în miez de noapte în sfintele și dumnezeieștile locașuri ca să luăm parte la această Sărbătoare a Sărbătorilor și al Praznicelor Praznic, Paștile cea mai mare sărbătoare a creștinătății. Am aprins lumină, la chemarea preoților, din lumina de la sfîntul Prestol, din Altar.

De aceea : «Să ne apropiem purtători de lumină la Hristos cel ce a ieșit din mormînt ca un mire și să serbăm împreună cu cetele iubitoare de serbare Paștile lui Dumnezeu cele mîntuitoare».

Încă de la căderea primilor oameni în păcat, Dumnezeu în marea Sa iubire de oameni a făgăduit că Fiul Său Domnul nostru Iisus Hristos va veni ca să ne răscumpere din robia păcatului. De aceea a venit în lume și a luat asupra Sa păcatele noastre «și a pățimit și s-a răstignit în zilele lui Ponțiu Pilat» precum mărturisim în «Crezul» nostru. Sfîntul Evanghelist Luca ne spune : «Așa este scris și așa trebuia să pătîmească Hristos, iar a treia zi să învieze» (Luca XXIV, 46). După ce a fost judecat

și osîndit la moarte, a fost silit să-și ducă crucea pînă la locul Golgota, unde a fost răstignit între doi tilhari — făcători de rele.

Istovit de durere și de oboseală, a căzut sub povara Crucii. Locul Căpățînii aștepta pe Dumnezeu-Omul-Iisus — unde avea să fie batjorcorit, cu cunună de spini, adăpat cu oțet și fiere, țintuit cu piroane și împuns cu sulița în coastă.

Toate acestea le-a răbdat fără cea mai mică împotrivire.

S-au împlinit astfel cele prezise de Proorocul Isaia : «*Ca o oaie spre junghiere s-a adus și ca un miel fără glas împotriva celui ce-l tunde, așa nu și-a deschis gura Sa*» (Isaia LIII, 7). S-a rugat chiar pentru răstignitorii Săi zicînd : «*Părinte iartă-i căci nu știu ce fac*» (Luca XXIII, 34). După ce încredințează pe Maica Sa ucenicului Său, Evanghelistul Ioan, și văzîndu-se părăsit de toți, a strigat : «*Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu pentru ce M-ai părăsit?*» (Matei XXVII, 47).

În clipa aceasta, s-a făcut întuneric mare peste fața pămîntului așa cum nu s-a mai văzut niciodată și nici nu avea să se mai vadă.

«*Iar cînd s-a întunecat soarele și Catapeteasma bisericii s-a spintecat prin mijloc, Iisus strigînd cu glas mare a zis : «Părinte în Mîinile Tale Îmi dau duhul». Și acestea zicînd și-a dat duhul. Și văzînd sutașul ceea ce se petrecuse, a proslăvit pe Dumnezeu și a zis : «Cu adevărat Omul acesta a fost drept»* (Luca XXIII, 45—47).

«*Iar după ce s-a făcut seară, a venit un om bogat din Arimateea, a nume Iosif, care de asemenea era ucenic al lui Iisus. Acesta mergînd la Pilat, a cerut trupul lui Iisus. Atunci Pilat a poruncit să se dea trupul. Și luînd Iosif trupul L-a învălit în giulgiu curat și L-a pus în mormîntul său cel nou, care era săpat în stîncă și prăvălind o piatră mare pe ușa mormîntului, s-a dus*» (Matei XXVII, 57—60).

Amintindu-ne de toate acestea, ce altceva putem să mai grăim decît unele ca acestea : «Să tacă tot trupul omenesc și nimic pămîntesc întru sine să nu gîndească...» (Triod).

«Stăpîne Prea Bunule, rugămu-Te pe Tine, cel bogat întru milă, mi-
lostiv fii nouă păcătoșilor...» (Liturghier).

Iubitilor.

Vă vestim acum cu graiul apostolesc al dumnezeiescului Pavel «*Hristos a înviat din morți, început al învierii morților s-a făcut*» (Rom. XV, 20).

Cu multă cutremurare ne ducem cu mintea la locul unde a fost îngropat Domnul. În grădina, unde se afla mormîntul străjuit de ostași, o tăcere adîncă domnea acum.

Dar iată, că un cutremur zguduie pămîntul sub picioarele celor ce făceau de strajă și un freamăt năpădește, spre colinele Ierusalimului.

Un înger, cu fața-i strălucitoare, se așează pe piatra pecetluită de la intrarea în mormînt, care se rostogolise, iar ostașii s-au făcut ca niște morți fiind cuprinși de mare spaimă.

După ce s-au dezmeticit, au dat fuga, în cetate și au spus toate cele petrecute la mormîntul Domnului Iisus.

Nici țipenie de om nu se mai afla acolo acum, ci numai îngerul. Domnul și Mîntuitorul a înviat, precum Însuși a prezis, iar noi, plini de bucurie, împreună cu Biserica cîntăm și mărturisim: «Hristos a înviat din morți cu moartea pe moarte călcînd și celor din morminturi viață dăruindu-le» (Troparul Praznicului).

La mormîntul gol, au venit sfintele femei de mir purtătoare în frunte cu Maica Domnului, apoi Sfinții Apostoli Petru și Ioan și neaflînd trupul Domnului au fost cei dintii martori și vestitori ai Învierii: «*Pentru ce pe Cel viu îl căutați printre cei morți. Nu este aici, ci a înviat precum însuși a grăit*» (Luca XXIV, 5, 6) spune îngerul către sfintele femei mironosițe.

Pentru prima dată, cuvîntul «înviere» a răsunat în urechile lor. Soarele primei Duminici a Paștilor își arunca razele în grădina mormîntului Celui de viață dătător și peste orașul sfînt.

Iubiților,

Taina Golgotei s-a luminat acum, Sfintele Paști ne-au adus bucuria și toate darurile Învierii. Moartea nu mai este pentru noi o pedeapsă neînduplecată și fără de înțeles. Însuși Domnul a coborît în mormînt spre a-l binecuvînta, cum a binecuvîntat leagănul în care s-a născut în Peștera din Betleem.

Mormîntul este brazda în care se aruncă sămînța veșniciei, căci zice Sfîntul Apostol Pavel: «*Hristos Cel ce a înviat din morți va învia și trupurile voastre cele muritoare prin Duhul Său, Cel ce locuiește în voi*» (Rom. VIII, 11).

Pe marele fapt al Învierii s-a temeluit Biserica noastră, iar Sfîntul Apostol Pavel face din Învierea Domnului temelia credinței noastre și chezășia învierii noastre.

Cutremurul și emoțiile care ne cuprind, cînd ne înfățișăm înaintea Mîntuitorului, să nu fie deșarte și fără de roade.

«*Faceți să moară ceea ce alcătuieste în voi omul cel pămîntesc: desfrînarea, necurăția, pofta rea și lăcomia... Lepădați și voi toate acestea: minia, iușimea, răutatea, hula și tot cuvîntul urît ce ar putea să iasă din gura voastră. Nu mințiți unul altuia, dezbrăcați-vă de omul cel vechi și de faptele lui și vă îmbrăcați în cel nou...*» (Colos. III, 5 ș.u.).

Printre martirii creștini se numără și Sfîntul Sava Gotul, de la a cărui martirizare, prin părțile noastre ale Buzăului, se împlinesc anul acesta 1.600 de ani. Sfîntul Sava Gotul a fost chinuit tocmai la Paștile din anul acela 372 și în cele din urmă a fost înecat în apa Buzăului; iar moaștele sale au fost transportate în Capadocia la cererea Sfîntului Vasile cel Mare.

Vom evoca după cum se cuvine și vom sărbători figura acestui sfânt la data de 18 aprilie a.c. pentru a arăta vechimea creștinismului la noi și continuarea noastră pe aceste meleaguri ca urmași ai daco-românilor.

Iubiților,

Primăvara este în toi. Firea toată înviază la adierile primăverii, iar câmpiile, ogoarele, livezile, ne cer brațele noastre de muncă și sîrg, voie bună și tragere de inimă, ca astfel lucrînd în deplină conștiință să avem toată îndestularea și să contribuim la înflorirea scumpei noastre Patrii. Înțelepții noștri conducători au luat toate măsurile cuvenite pentru progresul științific și social spre binele nostru al tuturor. Să fim cetățeni devotați Republicii Socialiste România.

Să ne înfrățim în muncă și să luptăm pentru pacea a toată lumea. Domnul nostru Iisus Hristos după Sfînta Sa Înviere, cînd se arată în mijlocul ucenicilor îi întîmpină cu cuvintele : «Pace vouă !» iar pe fericiții făcători de pace îi numește «fii ai lui Dumnezeu».

Soarele dreptății inundă acum întreaga omenire. Avem cele mai bune nădejdi că pacea și buna conviețuire a popoarelor nu vor mai fi un vis îndepărtat.

Cu veselie în suflet și cu povara păcatelor ușurată, cu dragoste nefățarnică a unuia față de altul și luminați de Învierea Domnului pe care o prăznuim, să ne întoarcem spre casele noastre.

Să mulțumim Domnului pentru darurile Învierii pe care ni le-a dat. Ca un părinte duhovnicesc al vostru, rog pe Bunul Dumnezeu să îndeplinească toate cererile cele spre folosul vostru sufletesc și trupesc și vă binecuvîntăm cu arhieresti binecuvîntări.

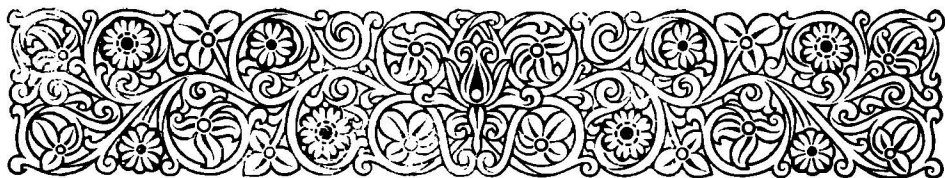
«HRISTOS A ÎNVIAT !»

Al vostru rugător fierbinte către Dumnezeu,

† **Antim**

Episcopul Buzăului

† C H E S A R I E

DIN MILA LUI DUMNEZEU EPISCOP AL EPARHIEI DUNĂREA DE JOS

Intregului cler și tuturor credincioșilor din această Eparhie : har, milă și pace de la Dumnezeu-Tatăl și de la Domnul nostru Iisus Hristos, iar de la smerenia noastră arhierescă binecuvîntare.

H R I S T O S A Î N V I A T !

Iubiților fii duhovnicești,

Sfînta Înviere a Domnului nostru Iisus Hristos pe care toți am așteptat-o cu multă dorire a sosit astăzi luminat, ca un oaspete ales și umple de bucurie sufletele noastre cu harul ei ceresc. Iar pentru că acest mare praznic proslăvește învierea și reînnoirea vieții duhovnicești el are o asemănare cu primăvara firii, care înnoiește și însuflețește natura. Căci, precum soarele primăverii prin razele sale cheamă la viață natura amorțită de frigul iernii, tot așa și Soarele nostru Hristos, înviind din mormînt, ne cheamă la viața veșnică pe toți zicînd : «*Eu sînt învierea și viața. Cel ce crede în Mine, chiar de va muri, va trăi. Și oricine este viu și crede în Mine, nu va muri în veac*» (Ioan XI, 25—26).

.....
Iubiților,

Multe și felurite minuni a săvîrșit Mîntuitorul cît a fost pe pămînt împreună cu oamenii, de la nașterea în Betleem și pînă la înălțarea Sa la cer, că «*toată mulțimea căuta să se atingă de El, că puterea ieșea din El și-i vindeca pe toți*» (Luca VI, 19). — Minunată a fost și învățătura Lui, că toți slăveau pe Dumnezeu zicînd : «*Prooroc mare s-a sculat între noi*» și «*A cercetat Dumnezeu pe poporul Său*» (Luca VII, 16).

De asemenea, sfîntă și dumnezeiască a fost viețuirea Lui printre noi, că nimeni nu L-a putut vădi de păcat (Ioan VIII, 46).

Toate aceste fapte și minuni au purtat pecetea Dumnezeirii Lui, pentru ca să vadă și să se încredințeze fiecare că El era cu adevărat

Mesia cel așteptat, Fiul lui Dumnezeu, care era trimis să ne mîntuiască din osînda păcatului și să aducă pace pe pămînt și în cer.

Tot așa de mare a fost Hristos și în timpul patimilor și al morții Sale. Dar Hristos este mare, mai cu seamă, la Sfînta Înviere care pe toate celelalte fapte și minuni le covîrșește în slavă și putere dumnezeiască. Căci, Mîntuitorul care este stăpîn peste viață și peste moarte, a sfărîmat legăturile morții, pe care nimeni nu putuse să le înfrîngă vreodată și a înviat a treia zi ca un Dumnezeu, după cum Însuși spusese de mai înainte (Matei XVII, 23).

De aceea, mare a fost mirarea Ierusalimului în această Sfîntă zi a Paștilor noastre cînd în cetate s-a răspîndit vestea învierii Lui din morți.

Această veste a pornit de la Îngerul Domnului, care a prăvălit piatra de pe ușa mormîntului, iar străjerii de frică au căzut ca morți. Îngerul a spus Sfintelor Femei purtătoare de mir : *«Nu vă temeți, căci știu că pe Iisus cel răstignit îl căutați. Nu este aici că s-a sculat precum a zis. Și degrabă mergînd spuneți ucenicilor Lui că s-a sculat din morți»* (Matei XXVIII, 6—7).

Sfintele Femei, care ca și Îngerul, au avut fericirea să fie cele dinții binevestitoare ale învierii, și chiar să se întîlnească cu Domnul pe cale, au alergat la Apostoli și le-au spus : Hristos a înviat ! L-am văzut pe Domnul pe cale, l-am sărutat picioarele și El a vorbit cu noi (Matei XXVIII, 10).

Apostolii Petru și Ioan, auzind aceasta, au alergat cu mare grabă la mormînt să vadă cele ce s-au întîmplat. Și intrînd înăuntru au găsit numai giulgiurile și mahrama pusă la o parte — și au crezut (Ioan XX, 8).

Hristos a înviat, a fost și mesajul pe care l-au adus Apostolilor, în aceeași zi a învierii, Luca și Cleopa, care au călătorit cu Domnul la Emaus și l-au recunoscut acolo numai după ce s-au așezat să cîneze, la frîngerea pîinii (Luca XXIV, 31).

În aceeași zi Mîntuitorul a venit la Apostolii Săi *«și a stat în mijloc și le-a zis : «Pace vouă !» Și acestea zicînd le-a arătat mîinile și coasta Sa și s-au bucurat ucenicii văzînd pe Domnul»* (Ioan XX, 19—20).

Apostolul Toma nu a fost atunci de față, iar cînd a venit, ceilalți ucenici i-au spus : Am văzut pe Domnul ! Dar el a zis că nu va crede că Domnul a înviat pînă ce nu va vedea în mîinile Lui semnul cuielor și pînă ce nu va pune mîna lui în coasta cea străpunsă de sulită. După opt zile Mîntuitorul a venit iarăși la ucenicii Săi și i-a zis lui Toma : *«Adu-ți degetul tău încoace și vezi mîinile Mele, și adu-ți mîna ta și o pune în coasta Mea și nu fi necredincios, ci credincios. Și a răspuns Toma și a zis : Domnul meu și Dumnezeuul meu ! Zis-a lui Iisus : Pentru că M-ai văzut, ai crezut. Fericiți cei ce n-au văzut și au crezut»* (Ioan XX, 28—29).

Astfel, printr-o iconomie dumnezeiască, necredința de la început a lui Toma ne-a fost de un mare folos duhovnicesc, pentru că prin cercetarea riguroasă a rănilor din trupul Domnului, el ne-a dat una din dovezile învierii Sale din morți.

În cele patruzeci de zile de la înviere și pînă la înălțarea Sa la cer, scriu Evangheliile, Mîntuitorul s-a arătat ucenicilor de multe ori, dovedindu-le prin semne și minuni adevărul învierii Sale, care este în același timp mărturia cea mai evidentă a Dumnezeirii Sale.

Iubiților,

Învierea Domnului este biruința vieții asupra morții. Prin Hristos însă, moartea a fost înfrîntă — și tot prin El ea va fi nimicită desăvîrșit și pentru noi, la a doua venire a Domnului cînd toți vom învia la Învierea cea de obște de care ne-a făcut părtași Hristos prin învierea Sa. «Căci precum în Adam toți mor, așa și în Hristos toți vor învia», zice Sfîntul Apostol Pavel. «Și după cum am purtat chipul celui pămîntesc, vom purta și chipul Celui ceresc». «Căci trebuie ca acest trup stricăcios să se îmbrace în nesticăciune și acest trup muritor să se îmbrace în nemurire» (I Cor. XV, 22, 49, 53).

Dar ne întrebăm, iubiților, mai poate oare trupul nostru muritor să învieze din nou întru nesticăciune? — Dar de ce să nu poată învia? — Este mare taina aceasta a trupului reînviat și de necuprins cu mintea, dar prin Hristos cel înviat ea ni se descoperă și ni se adeverează. Căci zice un scriitor creștin din primele veacuri: «Explicați-mi cum ați fost voi făcuți și eu vă voi spune cum veți fi refăcuți. Spuneți-mi cum a făcut Dumnezeu corpul și mādulările voastre și eu vă voi spune cum El le va reconstrui din nou. Explicați-mi taina nașterii voastre și eu vă voi explica pe aceea a învierii voastre. Căci dacă Dumnezeu a creat din nimic tot ce există, și mai cu seamă corpul și sufletul fiecărui om, ce-L va putea împiedica să restabilească ceea ce de acum există deja, cînd El a putut face ceea ce nu exista de loc» (Tertulian).

De aceea, ceea ce s-a întîmplat cu Capul nostru, Hristos, care este începutura a învierii celor adormiți, se va întîmpla și cu corpul și membrele Lui, care sîntem noi.

Iubiților fii duhovnicești,

Față de bucuria Învierii Domnului și de darurile duhovnicești pe care ea ni le aduce, noi sîntem datori ca să avem pururea trează în sufletul nostru învățatura cea mîntuitoare, că Mîntuitorul Iisus Hristos a murit pe cruce ca să ne curățească pe noi de păcate și a înviat pentru ca să ne învieze și pe noi din moartea cea sufletească în care eram. Pentru aceasta El a îndeplinit o slujire obștească de bunăvoie, cu prețul celor mai grele suferințe. Dar a făcut această jertfă cu cea mai mare dragoste, dragostea Sa dumnezeiască și adevărată, care nu poate fi cuprinsă cu mintea noastră pentru că «Dumnezeu este dragoste» (I Ioan IV, 8), și în El există deplinătatea tuturor perfecțiunilor.

Prin tot ce a săvârșit Domnul în viața Sa, a voit să ne arate că adevărata viață este numai aceea care este pusă în slujba semenilor noștri, pentru pacea și pentru fericirea lor. Iar tot ceea ce poate fi făcut pentru acest scop nu se poate înfăptui decît prin muncă, prin dragoste și prin spirit de jertfă și de dăruire de la toți. Nici conviețuirea în societate nu este posibilă fără jertfă, fără dragoste și fără bunătate, virtuți care modelează sufletul și fac fericirea vieții obștești.

De aceea, în numele lui Dumnezeu și în numele slujirii binelui, vă rog, iubiților «să nu obosiți în facerea de bine» (Gal. VI, 9), pentru că «Cel ce face bine din Dumnezeu este» (III Ioan I, 11).

Dar prin ce ne putem noi arăta binefacerea către semenii noștri și către noi înșine? — Prin munca noastră cinstită de fiecare zi, împlinită cu dragoste și cu sîrguință și cu respect față de cei din jurul nostru. Căci fiecare avem un loc de muncă și o răspundere în cadrul îndatoririlor obștești, prin care omul, familia, societatea, împreună cu valorile lor spiritual-morale și materiale, trebuie apărute și sprijinite de fiecare din noi.

Unirea face puterea. Unirea sufletească a tuturor cetățenilor în jurul intereselor patriei și ale poporului nostru să ne fie totdeauna poruncă și țel în munca de fiecare zi, în cugetul nostru și în rugăciunea noastră către Dumnezeu și către Sfinții noștri protectori.

Nu mai puțin vă îndemn, iubiților, să depuneți aceeași rîvnă pentru creșterea și educarea copiilor voștri, ca ei să învețe să se lege trup și suflet de tradiția sănătoasă și sfîntă a poporului nostru, de munca lui cinstită și de năzuințele lui pentru o viață pașnică și creatoare de mari valori spirituale.

Să stăruim deci totdeauna acolo unde este locul nostru al fiecăruia, cu dragostea, cu cinstea, cu ascultarea față de cei ce ne conduc, cu sîrguința și cu însuflețirea.

Rugați-vă împreună cu noi, pentru pacea a toată lumea, și fiți făcători de pace, prin munca și prin purtarea voastră, ca să vă puteți numi fii ai lui Dumnezeu (Matei V, 9).

Vă îmbrățișez, iubiții mei fii sufletești, și rog pe Dumnezeu să vă ajute la tot lucrul bun și să binecuvînteze munca și credința voastră pentru înflorirea patriei dragi și a sfintei noastre Biserici strămoșești.

«Domnul să fie cu voi cu toți» (II Tes. III, 16).

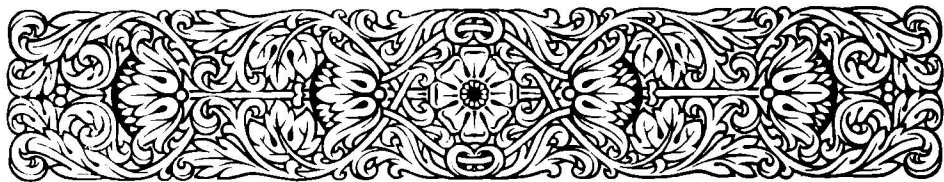
«Hristos a înviat!»

«Adevărat a înviat!»

A! vostru către Dumnezeu de tot binele rugător,

† CHESARIE

Episcopul Dunării de Jos

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

ÎN SÎMBĂTA LĂSATULUI SEC DE CARNE (La pomenirea morților)*

*«Nu voim, fraților, să fiți necunoscători
față de cei ce au adormit ca să nu vă în-
tristați ca cei ce n-au nădejde.*

*Căci dacă credem că Iisus a murit și a
înviat, credem că Dumnezeu va aduce îna-
poi împreună cu Iisus pe cei ce au adormit
în El» (I Tes. IV, 13—14).*

Dacă trăirea în Hristos desființează hotarele firii, atunci este natural ca să ne punem, omeneste, întrebarea : unde se găsesc sufletele celor ce au adormit într-o nădejde a învierii ? Această întrebare firească este frământarea de veacuri a celor credincioși ; pentru că două constante posedă veșnicia : Divinitatea prin esență eternă și sufletul credinciosului prin faptele sale și harul divin. Permanent apare în cugete viața și moartea, ca doi cirmaci : ai fericirii și ai groazei ; doi răsplătiți ai vieții noastre : raiul și iadul ; doi împărați : al luminii, Mîntuitorul Hristos și al întunericii, satana.

Problema morții și a vieții, a veșniciei și vremelniciei, a existenței sau a dispariției, a absurdului sau a concretului au frământat și frământă conștiințele creștine din negura mileniilor, astăzi, și în viitor.

Existența sau sfîrșitul, dăinuirea sau exterminarea au fost, sînt și vor rămîne mari întrebări ale ființei umane. Pentru că dorința veșniciei, a plăcerii permanente sau a trăirii conștiente a plămădit năzuința omului încă din pepiniera Paradisului. Din grădina Edenului s-au sădit în inima lui Adam cele mai sensibile rădăcini, cele mai curate năzuințe, cele mai sigure împliniri. De aceea suspinul paradisiac face parte din tezaurul creator al ființei umane după perfecțiune. Marii teologi ai

* Acest cuvînt poate folosi și la alte împrejurări legate de tristul eveniment al morții : pogribanie, parastase, pomeniri la cerere etc.

veacurilor, trăitorii în viață aspră și meditație, făuritorii de bine s-au străduit să arunce punți de legătură și scări între cer și pământ pentru a scăpa de cel mai teribil consumator al eforturilor personale, moartea. Dar acest terminus este oare temporal sau etern, rupe legăturile între suflete, se distruge, dăinuiește undeva, i se știe locașul sau măcar s-a încercat a se afla? Un răspuns mulțumitor pentru creștin nu poate fi, dacă și conduita lui nu face parte din taina credinței.

Iisus Hristos ne-a dezlegat enigma existențială a oricărui suflet credincios: Împărăția cerurilor, ființarea raiului și iadului, ca fapte ale unor căutări și doriri permanente. De aceea *Simbăta pomenirii morților* este o supremă încercare de a salva pe cei care, din diferite pricini, nu au putut să se pregătească pentru Judecata de apoi, pe care o prăznuim miine.

Grija pentru suflet face parte din obligațiile creștinești ale fiecărui credincios. Și sufletul, după învățătura creștină, este substanța vie, conștiință și activă care angajează întreaga noastră natură spre creșterea fizică și desăvârșirea morală. Peste toate acestea, datorită Tainei Sfântului Botez, se revarsă harul Sfântului Duh, care angajează veșnicia sufletului prin sfințenie: fiți desăvârșiți... fiți sfinți (Matei V, 48).

Dintr-o dată se limpezește calea și rostul vieții creștine, se înlătură îndoiala, se înmulțește dragostea, se justifică nădejdea în Acela care este calea, adevărul și viața (Ioan XVI, 11). Așadar, credința noastră este viața însăși, este trăirea în Hristos și cu Hristos «unde sînt doi sau trei adunați în numele Meu, acolo sînt și Eu» (Matei XVIII, 20). Ca atare Împărăția cerurilor este colaborarea credinciosului cu Împăratul veșniciei pentru eternizarea sufletului, pentru că Domnul Hristos, Dumnezeu nostru, este al viilor (Luca XX, 38) și a venit ca noi să avem tot mai multă viață (Ioan X, 10), pentru că viața se va sfîrși dacă credinciosul nu și-o desăvârșește.

Cei drepti au Împărăția cerurilor înaintea lor (Luca XVII, 20—31), iar pe pământ continuă faptele lor de progres și bine în omenire, pe cînd cei răi lasă durere și suspin pentru multe generații și iadul este răsplata lor dincolo, așa cum ne încredințează Mîntuitorul în parabola bogatului nemilostiv și săracului Lazăr (Luca XVI, 27—31).

Datoria de conștiință a creștinului este să se roage, să facă milostenie și să aducă jertfă din bunătatea sa pentru cei din iad. Acest fapt s-a petrecut în istoria popoarelor și în istoria sfîntă a Vechiului Testament. Obiceiul frîngerii piinii pentru morți (Ieremia XVI, 7; Tobie IV, 17), postul pentru ei (I Regi XXXI, 13; II Regi I, 11), rugăciuni pentru iertarea păcatelor (II Macabei XII, 41—46) fac parte din grija pentru răposați. În mormîntarea cu ofrande și vase din memoria omenirii dă naștere obiceiului sacru și nescris al legăturii sufletelor între ele.

Sfîntul Apostol Pavel ne îndeamnă: «Să faceți cereri, rugăciuni, mijlociri, mulțumite pentru toți oamenii» (I Tim. II, 1) în numele lui Hristos, care a poruncit: «De veți cere ceva în numele Meu, Eu voi face» (Ioan XIV, 14).

Sfântul jertfelnic, din sfințitul Altar, este martor în fața Mîntuitorului că rugăciunile și cererile credincioșilor, împreună cu ecteniile, cu cîntările și cu sufletele noastre pleacă, la fel ca și tămîia, spre Creatorul tuturor. Mare taină este aceasta!

Inscripțiile vechi, simbolurile creștine din peșteri și catacombe arată grija pentru frații adormiți în nădejdea învierii.

Sfântul Ioan Gură de Aur arăta că credința noastră cu nădejdea celor în Hristos scoală morții din morminte la jertfa cea înfricoșătoare și fără de sînge. O luminare aprinsă este trezirea pentru cel ce o dă și candelă pentru cel adormit.

Prăpastia de netrecut între iad și rai s-a micșorat odată cu venirea Mîntuitorului, dar s-a și mărit pentru acei, ce se socotesc creștini, dar viața lor este o negație a lui Hristos prin fapte rele.

Biserica, prin slujitori, se roagă pentru toți cei vii și răposați: «Spală Doamne păcatele celor ce s-au pomenit aici, cu cinstit Sîngele Tău, pentru rugăciunile Sfinților Tăi». Dar Dumnezeu știe cum va răsplăti pe cei din iad pentru stăruința noastră și va lua în considerare dragostea noastră creștinească și respectul pentru seminția și sîngele nostru. Deci rugăciunile și faptele celor în viață nu rămîn fără folos. Ele ajută în primul rînd nădejdea celor din viață și întăresc credința în iertare a celor răposați.

Legătura între cei vii și cei morți la ortodocșii români face parte dintr-o preocupare de veacuri cunoscută sub numele de *grija față de ai noștri*. Desigur, toate religiile și Bisericile au tradiții și obiceiuri legate de acest eveniment trist al morții. La strămoșii noștri daci și romani grija pentru cei morți constituia un ceremonial impresionant. Pe teritoriul nostru au existat preocupări deosebite pentru cei morți, iar mormintele și cimitirele cu ofrande și obiecte ne arată dănuirea pe acest pămînt. Dacă la mexicani, peruvieni, egipteni și evrei există îmbălsămarea și mumificarea, la daci se practica înmormîntarea cu un fast copleșitor. Mai tîrziu, toți voievozii și domnii români își aveau pomelnicele lor în ctitoriile lor. Numele lor este adus înaintea lui Dumnezeu de către toți slujitorii de peste veacuri. De aceea obștea ortodoxă română constituie o plămadă aleasă în vreme. Poziția ei, cultura ei, faptele de milostenie pentru-vii-și-morți fac parte din-cumîntenia-și-dragostea noastră pentru înaintași și gîlia strămoșească... «Părinte, roagă-te și pentru mine este cea mai sinceră mărturisire a sufletului curat; pomeneste și pe părinții și pe tot neamul meu cel adormit», este o învioreare pentru gîlia și memoria pămîntului acestuia.

La creștinii ortodocși români nu se face deosebire de credință între ce a fost, ce este și ce va fi. Pentru aceasta, desăvîrșirea și mulțumirea cugetului a oricărui credincios constă în aceea să-și știe înaintașii în rai și să-și facă datoria pentru ei, să-și vadă patria înfloritoare, să respecte vecinii și obiceiurile lor și să se pregătească pentru ultimul drum al veșniciei, cu propria lui activitate în sfințenie. Credincioșii noștri știu toată rînduiala străbună și sînt conștienți de realitatea ei: *așa am pomenit și este bine, așa vom trece și vom fi răsplătiți, așa vom muri și*

vom fi pomeniți. Acest fapt a intrat în înțelepciunea tuturor și este un obicei al pământului binecuvântat de cer. Există o tradiție străbună specifică ortodoxiei românești a moșilor de vară și de iarnă.

Să privim cu evlavie crucea, simbol al jertfei pentru viață; să ne convingem de credința înaintașilor prin troițele și monumentele ridicate pentru cei ce și-au dat viața lor pentru fericirea urmașilor.

Pomenirea morților este actul suprem al respectului pentru trecut și ofranda sinceră a sufletelor nobile, pline de dragoste și adevăr. Este circuitul sfânt între cer și pământ cu slava îngerilor, este ruperea mahranei negre a morții veșnice. Este ecoul sfânt al eredității ce mișcă inima pămîntenilor spre sufletul răposaților. Acest permanent flux trezește conștiințele slabe, înalță demnitatea credincioșilor, curăță spaima și groaza morții: dacă Hristos n-ar fi înviat, zadarnică ar fi credința noastră (I Cor. XV, 12—15) pentru că El este învierea și viața (Ioan XIV, 16) și cei ce cred în El vii vor fi în veacul veacului (Ioan VI, 35).

Dacă urmarea firească a omului: adică în a treia zi se formează inima, a noua zi se formează embrionul (trupul), iar a 40-a zi ia înfățișare trupul, tot așa după moarte la trei zile începe deformarea trupului, la nouă zile putrezirea, la patruzeci de zile distrugerea inimii și pentru aceasta s-au fixat chiar parastasele și rugăciunile celor în viață pentru cei trecuți în veșnicie.

Dacă Mîntuitorul Hristos a mers la iad, ridicînd pe toți dreptii din veac adormiți, a înviat pe fiul văduvei, pentru credința ei, a înviat pe Lazăr pentru prietenia și sinceritatea lui, dacă numai moaștele sfinților de se ating și morții înviază; dacă Domnul a iertat pe batjocoritori spunîndu-le că nu știu ce fac, dacă țilharului de pe cruce I-a oferit raiul și multe alte fapte pentru întărirea credinței în nădejdea învierii, se cuvine dar să aducem jertfă pentru cei răposați, iar viața noastră să fie altar pentru fapte bune. Numai așa ne va asculta Dumnezeu și vom vedea la moarte, asemenea Sfîntului Ioan Botezătorul și Sfîntului Ștefan, cerurile deschise și pe Mîntuitorul, așteptîndu-ne (Matei III, 16; Fapte VII, 56).

Cu ajutorul tuturor sfinților și mai ales al Maicii Domnului, să ne rugăm împreună pentru tot sufletul adormit cu nădejdea învierii, Domnului Iisus, care ne-a asigurat: «Cel ce mănîncă trupul Meu și bea sîngele Meu petrece întru Mine și Eu întru El» (Ioan VI, 56) și va trece de la moarte la viață...» (Ioan V, 24).

Așadar, Hristoase Dumnezeule, «Cel ce stăpînești peste cei morți și peste cei vii, odihnește pe robii Tăi în locașurile aleșilor Tăi; că de au și greșit, Mîntuitorule, nu s-au depărtat de la Tine (*Luminînda*) Triodului/jiar pe noi ne luminează și ne învață cărările Tale: că Tu ești învierea, odihna și viața și Ție slavă înălțăm Tatălui și Fiului și Sfîntului Duh. Amin!

Diac. P. I. DAVID

LA DUMINICA A DOUA DIN POST (Lucrarea nevăzută a harului)

Sfânta Evanghelie care s-a citit astăzi (Marcu II, 1—12) a istorisit minunea săvârșită de Domnul nostru Iisus Hristos în Capernaum, vindecînd un om paralic. Pericopa este impresionantă și nu știm ce să admirăm mai întii: Mulțimea celor veniți în număr atît de mare, «încît nu mai are loc nici înaintea ușii», ca să asculte cuvîntul lui Dumnezeu, sau credința puternică a paralicului și a însoțitorilor săi care au spart acoperișul casei în care era Mîntuitorul ca să poată ajunge în fața Acestuia, sau minunea dumnezeiască a vindecării, în urma căreia cel cunoscut ca paralizat umbra teafăr? Toate aceste momente sînt pline de încordare. Totuși, atunci cînd paralicul este așezat înaintea Mîntuitorului pare să fie momentul culminant: Sperața celui bolnav se va realiza, va fi vindecat? Iată însă că Mîntuitorul, «văzînd credința lor», rostește către paralic: «Fiule, iartă-se ție păcatele tale!»

Sfînta Evanghelie trece sub tăcere care a fost reacție celui bolnav, dar adaugă că între cei de față erau și unii cărturari care cugetau că numai Dumnezeu *poate* ierta păcatele, considerînd ca hulire, cuvintele Mîntuitorului. Răspunsul Domnului nostru Iisus Hristos însă întregește minunea și arată Dumnezeierea Sa: «Ci ca să știți că Fiul Omului are pe pămînt *putere* ca să ierte păcatele, ție zic: școală-te, ia-ți patul tău și mergi la casa ta». Deci, cuvintele Mîntuitorului prin care s-a produs vindecarea, au fost roșite în numele *puterii* Lui dumnezeiești, puterea de a ierta păcatele și de a însănătoși trupul. Ce este această «putere dumnezeiască» prin care s-a săvârșit lucrarea vindecării sufletești și trupesti a bolnavului de la Capernaum? Iată întrebarea la care încercăm să răspundem în cele ce urmează.

Puterea dumnezeiască manifestată în vindecarea minunată a paralicului din Capernaum se numește harul dumnezeiesc. Bolnavul avea credință puternică, dar mai **trebuia** ceva ca să-i dea vigoarea trupului. Din cuvintele Mîntuitorului rezultă că paralicul avusese și păcate. Minunea a constat în faptul că în locul păcatelor a intrat harul divin, iar în locul bolii a intrat sănătatea. Harul este o lucrare dumnezeiască. Această *lucrare* aparține *deopotrivă* celor *trei* persoane *ale Sfintei Treimi*, după cum spune Sfîntul Apostol Pavel: «Harul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu și împărtășirea Sfîntului Duh, să fie cu voi cu toți» (II Cor. XIII, 13). De aceea, prin harul care se revarsă asupra noastră, toate cele trei Persoane dumnezeiești se milostivesc de noi. Dar întrucît Sfîntul Duh este cel care leagă harul de noi, harul se mai numește «harul Duhului» sau «Duh». De asemenea, dacă se spune că cineva are în sine Duhul lui Hristos (Romani VIII, 9), înseamnă că are harul Duhului Sfînt.

Harul este o bogăție nesfîrșită de lumină și de putere dumnezeiască, din care primește fiecare creștin, pe măsura credinței și evlaviei lui. Harul este, după Sfîntul Vasile cel Mare, «ca o rază de soare care produce bucurie tuturor, în așa fel încît fiecare crede că singur el profită

de ea, în vreme ce această rază luminează pământul și marea și străbate cerul. Tot așa Duhul se revarsă peste fiecare din acei ce-l primesc, ca și când nu s-ar împărtași decât aceluia singur și cu toate acestea El revarsă peste toți harul întreg, de care se bucură toți și se împărtașesc după măsura și capacitățile lor, căci pentru puterile Duhului nu e măsură (*Despre Sfântul Duh IX, 22, P. G., XXXII, 108*).

În Vechiul Testament, harul a fost vestit de Dumnezeu astfel: «Voi turna din Duhul Meu peste tot trupul» (Ioil III, 1), sau: «Domnul îndreptează pașii omului drept» (Ps. XXXVI, 23), sau: «Să-ți dea ție Dumnezeu din roua cerului» (Geneză XXVII, 28), sau: «Domnul dă har și mărire și pe cei ce umblă în neprihănire, nu-i lipsește de niciun bine» (Ps. LXXXIII, 12), sau este închipuit sub forma stîlpului de foc care mergea în pustie «dinaintea» poporului ales, luminîndu-i calea (Exod XIII, 21).

Lucrarea harului este lumina dumnezeiască necesară mîntuirii noastre, pe care ne-a dăruit-o Mîntuitorul Hristos, după cuvîntul Sfîntului Ioan Evanghelistul care spune: «Era Lumina cea adevărată care luminează pe tot omul ce vine în lume», din plinătatea Căruia «noi toți am luat și har peste har; pentru că legea s-a dat prin Moise, iar harul și adevărul au fost prin Iisus Hristos» (Ioan I, 9, 16—17).

Harul este o energie necreată a lui Dumnezeu, care, dăruindu-se gratuit tuturor credincioșilor, descătușează toate resorturile sufletești și ne dă putere de a lucra binele și de a propăși pe calea virtuților creștinești. Căci roada Duhului, după încredințarea Sfîntului Apostol Pavel, este «dragostea, bucuria, pacea, îndelunga răbdare, bunătatea, facerea de bine, credințioșia, blîndețea, înfrînarea» (Gal. V, 22—23), «dreptatea și adevărul» (Efes. V, 9).

Fiecăruia dintre noi i s-a dat harul pe măsura darului lui Hristos (Efes. IV, 7), iar darurile sînt felurite după harul primit, căci spune Apostolul Neamurilor: «Și avînd daruri de multe feluri după harul care este dat nouă, ori proorocie după măsura credinței, ori slujbă întru slujbă, ori acela ce învață întru învățătură, ori cel care mîngîie întru mîngîiere, cel ce dăruiește întru neviclesug, cel ce este ispravnic întru osîrdie, cel ce miluiește întru bunăvoință, dragostea nefățarnică» (Romani XII, 6—9).

Lucrarea nevăzută a harului divin transformă pe creștin dîndu-i puteri spirituale nebănuite. De altfel trebuie subliniat că de împărtașirea harului Duhului Sfînt, adică din însușirea lui și conlucrarea cu el, depinde mîntuirea noastră a tuturor. Sfîntul Apostol Pavel mărturisește corintenilor: «Dar prin harul lui Dumnezeu sînt ceea ce sînt; și harul Lui n-a fost zadarnic; ci m-am ostenit mai mult decît ei toți. Totuși nu eu, ci harul lui Dumnezeu care este cu mine» (I Cor. XV, 10). De aici se desprinde învățătura că în actul mîntuirii, Dumnezeu este factorul activ, El dă harul, iar omul este principiul receptiv dar nu pasiv: el primește liber și «se ostenește», adică conlucrează cu harul. Scriitorul bisericesc Teodoret al Cirului spune în această privință, că Sfîntul Apostol Pavel, în Epistola către Filipeni (I, 3), «a numit credința

și lupta daruri ale lui Dumnezeu, arătînd astfel că nu are în vedere voința singură, care, dezbrăcată de har, nu poate înfăptui nici un bine. Căci ambele trebuiesc : și voința noastră și ajutorul dumnezeiesc ; nici harul Duhului n-ajunge celor ce n-au bunăvoința, nici voința, lipsită de această putere, nu poate aduna bogăția» (*Comentar la Filipeni, P. G., LXXXII, 568*).

Așadar, binele statornic și curăția deplină a creștinului sînt rodul nu numai al efortului său, ci și al harului, nu numai al unuia sau al altuia. Dacă mîntuirea și sfințirea creștinului înseamnă unirea lui cu Dumnezeu prin har, este limpede că pierderea harului înseamnă pierderea mîntuirii. În acest sens, zice Apostolul : «Deci frații mei, întăriți-vă întru Domnul și întru puterea tăriei Lui. Îmbrăcați-vă întru toate armele lui Dumnezeu ca să puteți sta împotriva meștesugirilor diavolului» (Efes. VI, 11).

În această duminică, a doua din Postul Mare, Biserica Ortodoxă prăznuiește pe Sfîntul Grigorie Palama Mitropolitul Tesalonicului, care a trăit între anii 1296—1359 și care s-a învrednicit de cununa sfințeniei prin rîvna pentru desăvîrșirea sa și a semenilor săi. Cunoscător adînc al Sfintei Scripturi și al Tradiției Ortodoxe, el a lăsat pagini nemuritoare privind lucrarea nevăzută a harului dumnezeiesc. Iată, de pildă, ce spune despre această putere divină revărsată cu nemărginită dragoste asupra celor vrednici de Domnul : «Harul duhovnicesc nu e deci natura, ci o lucrare necreată a Duhului dumnezeiesc. De aceasta, care se împarte proporțional cu vrednicia celor ce primesc, fiind mișcat fiecare din cei astfel învredniciți e purtat la lucru dumnezeiesțe. Aceasta e și mîngîierea celor ce au primit daruri mai mici, cum a spus Apostolul și a explicat Sfîntul Ioan Gură de Aur, arătîndu-i pe toți de cînst egală și uniți dumnezeiesțe, odată ce toate darurile sînt ale unui singur Duh de la care toți au fost adăpați» (*Antiereticul al cincilea, XXIV, cit. după Pr. D. Stăniloae, Viața și învățătura Sfîntului Grigorie Palama, Sibiu, 1938, p. CXLIX*).

Sfîntul Grigorie Palama spune că inima este tronul harului, pentru că în inimă sînt concentrate mintea și toate cugetările sufletului. În această privință, el urmează învățătura Sfîntului Macarie cel Mare, care zice : «Inima cîrmuiește tot organismul, cînd harul cuprinde întînderea inimii, atunci domnește peste toate cugetările și membrele. Căci acolo e mintea și toate cugetările sufletului... Deci în inimă trebuie să privim dacă și-a înscris harul legile sufletului» (*Omilia XV, P. G., XXXIV, 589 B*).

Harul, «marele dar al Dumnezeirii preacurate vine la noi ca o curgere îmbelșugată dintr-un izvor etern» (Andrei al Cretei, *P. G., XCVII, 932—933*) și ne îmbracă în lumina cea neînserată a lui Hristos. Sfîntul Macarie zice : «Cînd se întoarce sufletul cu frică, cu iubire și cu rușine, ca fiul risipitor, la Dumnezeu, Stăpînul și Părintele său, Acela îl primește nesocotindu-i greșalele și îl îmbracă în veșmîntul slavei, al luminii lui Hristos» (Cit. după Pr. Dr. D. Stăniloae, *op. cit., p. XXXVIII*). Comentînd acestea, Sfîntul Grigorie Palama adaugă : «Cel care își

curăță trupul său prin înfrînare, își face din mînie și poftă izvor de virtuți prin iubirea dumnezeiască și prezintă lui Dumnezeu mintea sa purificată prin rugăciune, acela dobîndește și vede în sine harul făgăduit celor curați cu inima. Acela poate spune atunci împreună cu Sfîntul Apostol Pavel «că Dumnezeu care a zis să lumineze lumina întru întuneric, Acela a strălucit în inimile noastre spre luminarea cunoștinței slavei lui Dumnezeu, pe fața lui Iisus Hristos» (II Cor. IV, 6) (*Al doilea tratat pentru cei ce se dedică cu evlavie isihiei*, Răspunsul al doilea, cit. după Pr. Dr. D. Stăniloae, *op. cit.*, p. III).

Deci, luminat prin har și propășind în credința lucrătoare prin fapte bune, sufletul creștinului îmbunătățit duhovnicește înaintează în slava Duhului Sfînt, pătrunzînd în «taina deplină a harului» (Macarie cel Mare, *Carte despre libertatea minții*, P. G., XXXIV, 956) și fiind luminat ajunge la o cunoaștere mai adîncă a tainelor dumnezeiești, după cum întărește și Dionisie Areopagitul (Pseudo-) spunînd: «Prezența luminii spirituale unește pe cei luminați, aducîndu-i la o singură și adevărata cunoștință» (*Despre numele divine*, Cap. IV, P. G., III, 701 B).

Explicînd pericopa Sfintei Evanghelii de astăzi, Sfîntul Grigorie Palama îndemna pe credincioșii săi ca să ia seama că însănătoșirea trupului s-a făcut după însănătoșirea sufletului. Această însănătoșire este o reînnoire, o nouă creație, pe care o săvîrșește Dumnezeu prin harul Său cel sfînt, și la care creștinul conlucrează prin credința sa «pentru ca buna înțelegere dintre voi să înflorească neîncetat și pururea să rămînă între voi și iarăși să se întorcă la voi Domnul: și să rămînă peste voi odată cu pacea și harul Sfîntului Duh... Întoarceți-vă la harul lui Dumnezeu. Cunoașteți rudenția care este între voi, nu numai cea spirituală, dar și cea după trup pe care ați primit-o de la părinți. Aduceți-vă aminte de pacea dinții, a acelor zile, prin care ați fost așezați peste multe bunuri... Nu cugetați cele rele și nici să nu răspundeți cu rău pentru rău, ci să biruiți răul cu binele. Întăriți dragostea unii față de alții, ca să primiți dragoste de la Dumnezeu și să dovedeți dragostea voastră față de El. Căci nu poate să aibă cineva dragoste față de Dumnezeu și nu poate să rodească în el harul și credința, dacă el nu iubește pe frații săi» (Grigorie Palama, *Omilia I*, P. G., CII, 16 AC).

Sfaturile și îndemnurile Sfîntului Grigorie Palama sînt folositoare și pentru noi, creștinii de astăzi. Perioada marelui Post al Paștelui este timpul potrivit în care este bine ca să ne adunăm gîndurile și să reflectăm asupra curăției sufletului și a trupului, din care să facem biserică a luminii celei preasfinte a harului dumnezeiesc. Sfîntul Apostol Petru îi îndemna pe tineri spunînd: «Tot așa și voi, tinerilor, plecați-vă celor bătrîni; și toți, unii față de alții, înveșmîntați-vă întru smerenie, pentru că Dumnezeu celor mîndri le stă împotrivă, iar celor smeriți le dă har» (I Petru V, 5).

Să ne împărtășim din bogăția duhovnicească a harului, lucrînd cu rîvnă neostoită, binele, dreptatea și pacea, făcîndu-ne astfel următori credincioși ai sfatului apostolesc: «După harul pe care l-a primit fiecare, slujiți-vă de el spre folosul tuturor, ca niște buni iconomi ai haru-

lui celui de multe feluri al lui Dumnezeu» (I Petru IV, 10). Purtându-ne pașii creștinești, cu inima curată și luminată de dumnezeiescul har, vom fi în măsură să ne bucurăm și noi, cu adevărat, de salutul pe care Sfântul Apostol Pavel îl adresa efesenilor: «Pace, fraților, și dragoste cu credință, de la Dumnezeu Tatăl și de la Domnul Iisus Hristos. Harul fie cu toți cei care iubesc pe Domnul nostru Iisus Hristos, cu dragoste nepieritoare» (Efes. VI, 23—24). Amin.

ȘTEFAN ALEXE

LA DUMINICA A TREIA DIN POST (A Sfintei Cruci)

G. B. 1972
xxx1, 3-4

«Crucea Ta, Doamne, viață și înviere
poporului Tău este...» (Din cântările Sfintei
Cruci).

Popasul cel mare de la mijlocul drumului dintre începutul Postului Mare și sfârșitul lui este Duminica aceasta, a treia din Păresimi, închinată cinstirii deosebite a Sfintei Cruci. Aici Mîntuitorul a așezat semnul Lui, adică Sfînta Cruce, pe care El a purtat-o pe umeri pînă sus în vîrfurile muntelui Golgota. Cu prețul suferințelor Crucii a biruit El păcatul și moartea, deschizîndu-ne tuturor drumul care duce din întunericul patimilor și al suferinței la lumina cea neînserată a împărăției Lui. Și tot cu ajutorul ei vom izbuti și noi să străbatem restul urcușului, adică cealaltă jumătate a postului, care a mai rămas pînă la bucuria din fiecare an a Sfintelor Paști, precum și restul vieții noastre pînă la trecerea în cealaltă lume unde ne așteaptă Iisus. Căci prin glasul Evangheliei, El ne spune: «Tot cel ce voințe să vină după Mine, să-și ia crucea sa, să se lepăde de sine și să-Mi urmăzeze Mie» (Maîrcu VIII, 34).

Să vedem, deci, cum ne poate ajuta la aceasta Sfînta Cruce? Cum poate fi ea pentru noi izvor de îmbărbătare în mijlocul nevoințelor postului?

Sfînta Cruce este pentru noi creștinii mai întîi semnul lui Hristos, simbolul Patimilor, al durerilor fără număr și fără asemănare îndurate de El, pentru mîntuirea noastră. Ori de cîte ori vedem Crucea, noi vedem și pe Hristos Cel răstignit pe dînsa: vedem cununa Lui de spini și biciul cu care a fost biciuit, auzim loviturile ciocanelor izbînd în piroanele cu care i-au străpuns mîinile și picioarele, vedem sîngele prelins din ranele Lui și simțim plînsul îndurerat al Sfintei Sale Maici, ingenunchiate la picioarele Crucii. Dar nu numai atît; Crucea ne amin-

tește viața Lui întreagă, care, de la leagănul din Vitleem și pînă la mormîntul de pe Golgota, a fost un nesfîrșit lanț de suferințe, El fiind cu adevărat «om al durerilor și cunoscător al suferințelor», cum îl descriese mai de mult Isaia în proorocia sa (Isaia LIII, 3). Mîntuitorul n-a fost niciodată prieten ori tovarăș al celor bogați, puternici și fericiți și nici nu le-a căutat tovărășia. Căci nu pentru aceia venise El, ci pentru cei săraci, simpli, umili și necăjiți: pentru muncitorii care trudeau din greu pe ogoarele Palestinei, pentru pescarii de pe malurile Ghenizaretului, dintre care și-a și ales pe primii ucenici, dar mai ales pentru mulțimea bolnavilor și suferinzilor care-L împresurau pretutindeni, așteptînd de la El alinare și tămăduire. Pe aceștia i-a iubit mai mult, printre ei și-a trăit toată viața pămîntească și pentru suferințele lor s-a înduioșat, ca atunci cînd, văzînd mulțimile flămînde, spunea: «Milă îmi este de popor, căci sînt ca o turmă fără de păstor...» (Matei IX, 36; Marcu VI, 34 și VIII, 2).

Dar Hristos a fost nu numai atunci, ci a rămas de-a pururi un prieten și ocrotitor al celor sărmani și suferinzi. Și ieri, și azi și mîine, El a fost, este și va fi nu al celor ce huzuresc în belșug și plăcere, căci aceștia rar își aduc aminte de Dumnezeu, ci al celor lipsiți, infomețați și necăjiți, al celor suferinzi. Și cine nu suferă în lumea aceasta? Doar El însuși ne-a spus-o: «În lume necazuri veți avea...» (Ioan XVI, 33).

De aceea ne spune Mîntuitorul prin glasul Evangheliei de astăzi: «Tot cel ce voiește să vină după Mine, să-și ia *crucea sa*, să se lepede de sine și să-Mi urmeze Mie». Va să zică, fiecare dintre noi are *crucea sa*, crucea suferințelor proprii, mai mari ori mai mici, pe care trebuie să și-o poarte. Și pentru ca să nu cădem sub povara crucii noastre, Biserica ne așează în cale crucea lui Iisus. Ea ne aduce aminte că Hristos, Cel răstignit pe Cruce, a suferit mai mult și mai amarnic decît oricare dintre noi, și că crucea noastră, oricît ni s-ar părea de grea, nu este niciodată atît de dureroasă ca aceea pe care El a purtat-o pe umeri și sub greutatea căreia a căzut pe urcusul Golgotei, căci pe brațele ei era grămădită povara tuturor păcatelor lumii, care trebuiau spălate și ispășite prin sîngele Său scump (Isaia LIII, 4, 6, 12). Vederea Crucii lui Hristos ne face deci propria noastră cruce mai ușor de purtat și suferința mai blîndă și mai dulce, știînd că Hristos însuși suferă împreună cu noi, că El e și acum cu noi. El e cu fiecare din cei ce credem, dacă ne gîndim la El și dacă ne punem nădejdea în El: cu lucrătorul harnic, care trudește din zori pînă în noapte în fabrici, în uzine, în ateliere, în birouri și pe ogoare; cu părinții îngrijorați, care își frămîntă mintea cum să asigure hrana, îmbrăcămintea și educația copiilor; cu mamele și cu soțiile îndurerate, care și-au pierdut fiii ori soții pe cîmpurile de război; cu toți cei țintuiți pe patul durerii de boli necruțătoare, ș.a.m.d.

Iar pentru ca să ne ajute, El nu ne cere să ne răstignim în chip dureros ca El, ci să ne lepădăm de noi înșine, de voia noastră, de egoismul nostru, lăsînd să se facă cu noi voia lui Dumnezeu, să omorîm păcatul din noi, care este, de cele mai multe ori, și pricina suferințelor

din lume (Rom. VI, 6). «Hristos a purtat păcatele noastre în trupul Său pe cruce, pentru ca noi, murind față de păcate, să viețuim dreptății...» (I Petru II, 24). Așa vom ajunge cu El la limanul izbăvirii, căci, precum spunea Sfântul Apostol Pavel, «pe toate le pot întru Hristos, Cel ce mă întărește» (Filip. IV, 13). Și crucea este nu numai simbolul patimilor și al durerii de pe Golgota, ci și semnul biruinței și al Învierii. Ea ne vorbește nu numai despre patimile lui Hristos, ci și de biruința câștigată de El prin Cruce, împotriva păcatului, a suferinței și a morții. De aceea, în cîntările Bisericii noastre cuvîntul de *Cruce* este aproape totdeauna nedeslipit de cel de *Înviere*, așa precum am auzit cîntîndu-se astăzi: «Crucci Tale ne închinăm, Stăpîne, și sfîntă învierea Ta o lăudăm și o slăvim».

În aceasta stă tăria Crucii. După cuvîntul Sfîntului Apostol Pavel, dacă pentru cei necredincioși și neînțelegători Crucea este o nebulie, pentru noi creștinii ea este «puterea lui Dumnezeu» (I Corinteni, I, 18). Ea ne mîngîie și ne întărește cu raza binefăcătoare a speranței așa cum pe cîmpul de război ostașii Sfîntului Împărat Constantin cel Mare s-au îmbărbătat văzînd semnul ei pe cer și au biruit pe păgînul prigonitor Maxentie. Ea ne spune că la capătul suferințelor noastre ne așteaptă El, Cel încununat cu spini, ca să încununeze și răbdarea noastră cu bucuria, lumina și slava Învierii, a izbăvirii definitive din suferință și din moarte. Pentru că Hristos Cel răstignit pe Cruce n-a fost un simplu om ca oricare altul, ci este Fiul lui Dumnezeu însuși, care are putere să înfrîngă și durerea și moartea și care «va schimba întristarea noastră în bucurie», precum însuși a făgăduit (Ioan XVI, 20).

Iată, deci, pentru ce Biserica a închinat cinstirii deosebite a Sfintei Cruci Duminica aceasta de la jumătatea postului. Ea vrea să ne spună: Acesta este semnul că pe aici trece drumul către Hristos și către mîntuire; mergînd pe el, nu veți rătăci. Luați-l ca sprijin, ca îndemn și ca ajutor în drumul vostru, căci Crucea a fost sfințită prin sîngele scump prelins pe brațele ei, din rănile Celui răstignit pe dînsa. Iată pentru ce am cinstit și noi astăzi Sfînta Cruce, ingenunchind în fața ei ca în fața lui Hristos însuși, închinîndu-ne Celui răstignit pe ea, sărutînd-o și împodobind-o cu flori. Așa ne vom face vrednici și de fericirea cerului, unde nu este nici durere, nici întristare, nici suspin.

Să ne într-armăm deci cu semnul Crucii, rugîndu-ne lui Dumnezeu să ne ajute ca să străbatem cu bine și restul drumului și al nevoițelor postului și să înfrîngem toate încercările vieții, ca să ajungem cu bine la limanul de lumină și de bucurie al Sfintelor Paști. «Mîntuiește, Dumnezeule, poporul Tău și binecuvîntează moștenirea Ta. Biruință binecredincioșilor creștini asupra celui protivnic dăruiește și cu Crucea Ta păzește pe poporul Tău!»

Pr. Prof. ENE BRANIȘTE

LA DUMINICA A PATRA DIN POST (Rugăciunea și postul — scara desăvîrșirii)

Duminica a patra din Sfîntul și Marele Post al Paștilor este numită și Duminica Sfîntului Ioan Scăraru. Sfînta noastră Biserică îl prăznuiește în această zi pe Sfîntul Ioan Scăraru pentru vrednicia deosebită pe care și-a cîștigat-o în lupta încununată cu izbîndă pentru realizarea desăvîrșirii.

Numele de Scăraru este propriu-zis un renume cu care a fost cinstit și care vine de la o carte foarte valoroasă, pe care a alcătuit-o și care poartă numele de *Scara Paradisului*.

Așa cum este concepută de Sfîntul Ioan Scăraru, Scara Paradisului este neobișnuit de lungă. Cele 30 de trepte din care este alcătuită reprezintă etapele pe care trebuie să le străbată creștinul în urcușul său lung și anevoios spre desăvîrșire și, prin aceasta, spre fericire.

Fiecare treaptă corespunde unei patimi care trebuie biruită și unei virtuți care trebuie cultivată.

Ultima treaptă reprezintă cele trei virtuți teologice: credința, nădejdea și dragostea, care constituie esența trăirii morale creștine care-l face pe credincios asemenea cu Dumnezeu și prin aceasta vrednic de fericirea veșnică.

Ascensiunea creștinului la acest atît de înalt nivel este posibilă cu ajutorul harului divin — din partea lui Dumnezeu — și al rugăciunii și postului — din partea omului. De aceea harul divin împreună cu rugăciunea și postul pot fi socotite — cu drept cuvînt — ca cele două brațe ale Scării Paradisului, în care sînt înfipite și sprijinite treptele virtuților.

Așa cum am auzit din Sfînta Evanghelie, Mîntuitorul a precizat că rugăciunea și postul sînt singurele arme prin care putem înlătura unelțile diavolului și ne putem vindeca de patimi.

În cele următoare, vom arăta pe scurt cît de necesare sînt rugăciunea și postul pentru realizarea unei viețuiri creștinești desăvîrșite.

Pornim de la constatarea că nu poate exista și nici nu poate fi imaginată o viață religioasă fără rugăciune. Rugăciunea este însăși esența trăirii religioase, forma în care se exprimă orice legătură normală a credinciosului cu Dumnezeu. Este chipul cel mai firesc și mai potrivit pentru a concretiza adorarea datorată lui Dumnezeu. Credința, nădejdea și dragostea, cele trei virtuți teologice, constituie cultul intern, adică dăruirea noastră integrală lui Dumnezeu, pe care o trăim în sufletul nostru. Cea dintîi și cea mai naturală manifestare externă a acestui cult intern este rugăciunea, mijlocul cel mai obișnuit și mai propriu de comunicare cu Dumnezeu.

La baza rugăciunii stă nevoia de a primi ajutor în vederea întăririi și înălțării vieții noastre, ferind-o de nenorociri și făcînd-o să aibă parte de cît mai multă fericire. Căutînd pe Dumnezeu, noi căutăm viața fericită — cum spunea Fericitul Augustin.

Prin rugăciune, ne deschidem sincer sufletul lui Dumnezeu, ca florile petalele către soare, spre a primi lumină, căldură și viață. Ne rugăm ca să ne împărtășim din izvorul vieții, care este Dumnezeu, pentru înțărirea și propășirea vieții noastre proprii.

Rugăciunea este manifestarea firească a dependenței noastre totale de Dumnezeu, care ne-a creat să tindem mereu spre o comunicare din ce în ce mai deplină cu El.

Ea exprimă nostalgia ființei umane după Creatorul ei. Căci, așa cum spune Fericitul Augustin: «Ne-ai făcut, Doamne, să tindem spre Tine și neliniștit este sufletul nostru pînă se va odihni întru Tine» (*Mărturisiri I, I, 1*). În esența ei, rugăciunea corespunde acestei nevoi de Dumnezeu, acestei tendințe firești spre Izvorul vieții, acelui dor nestins după Izvorul iubirii, după Persoana Supremă, după Tatăl care ne iubește pe toți, totdeauna, în veșnicie și jertfelnic.

Cel ce se roagă dovedește că se cunoaște cum trebuie pe sine, ca o creatură dependentă de Dumnezeu, beneficiară a atîtor daruri făcute la creație și mai ales a celor făcute prin Răscumpărarea adusă de Fiul lui Dumnezeu, care, din iubire nemărginită pentru el, s-a întrupat, s-a răstignit și a înviat.

Rugăciunea este un răspuns firesc de recunoștință, de mulțumire și preamărire la nenumăratele semne și acte de iubire primite din partea lui Dumnezeu. De aceea, nu există coardă a sufletului nostru care să nu vibreze la atingerea cu realitățile divine.

În rugăciunea de preamărire, noi ne exprimăm admirația și iubirea față de Dumnezeu pentru desăvîrșirea Lui în toate, întrucît concentrația în Persoana Sa suma tuturor desăvîrșirilor. Aceasta este cea mai firească și mai perfectă formă de rugăciune. Este rugăciunea permanentă a îngerilor și a întregii creații. Căci, așa cum spune psalmistul: «Toată sullarea și toată făptura să laude Domnul!»

Prin rugăciunea de mulțumire ne exprimăm recunoștința pentru purtarea de grijă pe care o are Dumnezeu pentru noi și făpturile Sale (Efeseni, V, 20).

Ea culminează în Sfînta Euharistie, în care se exprimă mulțumirea noastră pentru supremul dar oferit de Dumnezeu — trupul și sîngele Mîntuitorului — sub forma pîinii și a vinului la sfînta liturghie pentru mîntuirea noastră.

În fine, prin rugăciunea de cerere, noi prezentăm nevoile și dorințele noastre cu nădejdea că El, dacă sînt după voința Sa, le va implini.

Cu toate că Dumnezeu cunoaște nevoile noastre și ni le satisface fără să le cerem, totuși, El vrea să-L rugăm pentru ca, în chipul acesta, să ne dăm seama că depindem de El și să ne ținem mereu strîns legați de El cu o încredere fiască.

Rugăciunea este dialogul iubirii dintre noi și Dumnezeu. Absența rugăciunii înseamnă absența sau răcirea acestei iubiri care reprezintă cea mai mare pierdere pentru noi. Căci cel mai important folos al rugăciunii nu stă în împlinirea dorințelor noastre, ci în comuniunea pe care rugăciunea o stabilește între noi și Dumnezeu.

Dumnezeu ne dăruiește bunurile Sale dacă le cerem cum se cuvine, adică nu după voința noastră, ci după voința Sa (Matei XXVI, 39). Cu alte cuvinte, noi nu trebuie să-i cerem lui Dumnezeu să-și schimbe planurile, ci trebuie ca noi să ne conformăm acestora. Și pentru a nu ne afla în situația de a nu ști ce să cerem, Mîntuitorul ne-a lăsat rugăciunea model «Tatăl nostru», din care învățăm să cerem mai întii bunurile spirituale. Apoi, cerem împlinirea celor mai mari nevoi ale vieții: pîinea cea de toate zilele, ferirea de ispite, iertarea păcatelor și izbăvirea de rău. De asemenea, Sfînta noastră Biserică ne pune la îndemîna rugăciuni bine întocmite și potrivite cu toate nevoile noastre, veșnice și vremelnice. De aceea trebuie să participăm la slujbele făcute în biserici, în care realizăm o comuniune în rugăciunile cu ceilalți credincioși și ne rugăm cum trebuie și pentru tot ce trebuie.

Multe și bogate sînt roadele rugăciunii. Prin rugăciune ne deschidem ființa ca să primim darurile dumnezeiești care ne ajută să ne transformăm viața după asemănarea cu Dumnezeu.

Într-adevăr «cel ce se așterne la rugăciune pune capăt păcatului — cum spune Fericitul Augustin — iar cine pune capăt rugăciunii începe a păcătui». Fără rugăciune, nu avem putere împotriva ispitelor. Sfîntul Ioan Gură de Aur spune că «rugăciunea lucrează ca apa asupra focului; ea este ca o ancoră de mîntuire pentru sufletul în primejdie de înec». Același Sfînt Părinte conchide că «cel ce se roagă bine știe să trăiască cinstit, pe cînd cel ce nu se roagă cade lesne în păcat». Dar rugăciunea este necesară nu numai celor păcătoși ci și celor drepți. «Dacă chiar Mîntuitorul s-a rugat nopți întregi, noi ce trebuie să facem ca să ne mîntuim?» — întrebă Sfîntul Ambrozie. Chiar Mîntuitorul ne îndeamnă să stăruim în rugăciune cînd spune: «Priveghiați și vă rugați ca să nu cădeți în ispită, căci duhul este osîrduitor, dar trupul este neputincios» (Matei XXVI, 41).

Pe scurt, rugăciunea este — cum o definește atît de bine Fericitul Augustin — «cheia de la vistieria darurilor dumnezeiești». Fără rugăciune, care este forma cea mai elementară de colaborare cu Dumnezeu, nu putem primi harul lui Dumnezeu necesar pentru mîntuirea noastră. De aceea Sfînta Biserică ne poruncește să ne rugăm zilnic, măcar dimineața și seara și la fiecare masă și să luăm parte la rugăciunile Bisericii în timpul duminicilor și sărbătorilor.

Toate împrejurările vieții pot fi prilejuri de rugăciune. De aceea să urmăm îndemnul Sfîntului Apostol Pavel de a ne ruga fără încetare (I Tes. V, 27).

În Evanghelie Mîntuitorul a spus că numai prin post și rugăciune se poate scoate un anumit soi de demoni. Prin aceasta, Mîntuitorul a arătat valoarea și rostul postului, pe care El însuși l-a practicat și după El l-au practicat apostolii și urmașii lor.

Postul, în sens restrîns, ca înfrînare de bunăvoie, totală sau parțială, de la unele alimente și plăceri pentru un anumit timp și cu scop religios și moral, ajută foarte mult la promovarea vieții creștinești.

Astfel, prin post izbutim să potolim poftele trupești, care ajung adesea să ne robească; deprindem voința să înfrîneze și să disciplineze instinctul legat de hrană, biruind patima îmbuibării, care poate fi începutul tuturor patimilor — cum susțin marii mistici răsăriteni. Prin post ne arătăm pocăința pentru păcate și aducem o jertfă bine plăcută lui Dumnezeu. Prin post ne putem ispăși păcatele. În general, postul sprîjină rugăciunea, căci spiritul, fiind eliberat de tulburarea poftelor trupești, se înalță cu ușurință spre Dumnezeu și devine, în general, mai capabil să facă fapte bune.

Postul ne ajută să devenim mai buni. Mai întii prin post sîntem feriți de îmbuibare, de beție, de desfrînare, de minie, de furt și de alte păcate, pe care le prilejuiește îmbuibarea. În același timp, prin post, devenim mai buni, ne rugăm mai ușor și mai bine, gîndim mai limpede, lucrăm mai liniștiți și mai cu spor, economisim bunuri cu care putem ajuta pe semenii noștri în nevoie etc.

La acestea adăugăm constatarea că postul priește sănătății, întrucît — așa cum confirmă și medicina, — purifică trupul de toxine, îl înnoiește și-l ferește de diferite boli.

Dar pentru ca postul să fie cu adevărat folositor, trebuie să nu constea numai dintr-o reținere de la «bucate» ci și de la păcate și să fie însoțit de rugăciune și de fapte bune, cu deosebire de milostenie.

Trebuie să înțelegem, de asemenea, că postul este numai un mijloc de desăvîrșire și nu desăvîrșirea însăși. Greșesc, prin urmare, toți cei ce socotesc că dacă postesc sînt scutiți de a împlini celelalte porunci. De aceea, postul trupesc trebuie neapărat unit cu postul sufletesc. Căci postul adevărat este — așa cum cîntă Biserica — «înstrăinarea de răutăți, înfrînarea limbii, lepădarea miniei, depărtarea de poftă, de clevetire, de minciună și de jurămîntul mincinos».

Sfîntul Ioan Gură de Aur ne învață să dovedim că postim ajutînd pe săraci, împăcîndu-ne cu dușmanul, fugind de ispite. El ne îndeamnă să postim nu numai cu gura și cu stomacul ci și cu toate simțurile noastre.

Postul — ca și celelalte nevoințe — devine zadarnic dacă — așa cum afirmă Sfîntul Simeon-Noul Teolog — «nu luptăm să ne facem o inimă fără răutate, simplă, dreaptă, smerită, blîndă» și dacă nu dobîndim dragostea către Dumnezeu și către aproapele.

Mai mult chiar, astfel de nevoințe, dacă nu sînt însoțite de iubirea aproapelui, mai mult păgubesc, întrucît devin pricină de îngîmfare și prin aceasta de răcire a dragostei față de semenii. Căci toate trebuie să se afle în slujba dragostei, fără care nu poate fi vorba de o viețuire cu adevărat creștinească.

Sîntem în preajma Sfintelor Paști, într-o vreme rînduită de Biserica noastră pentru a ne pregăti prin rugăciune și post ca să sărbătorim cu vrednicie Învierea Domnului și să ne împărtășim din minunatele și minuitoarele daruri ale acestui praznic luminos.

Să facem deci efortul de a posti și noi pe măsura puterilor și a condițiilor noastre de viață. Iar dacă, din pricina slăbiciunii, a bătrîneții

sau a unor împrejurări neprielnice, nu izbutim să ținem postul trupesc, în toată lungimea și asprimea lui, să postim măcar sufletește. Căci dacă Biserica mai face unele pogorăminte cu privire la postul trupesc când nu poate fi respectat din pricini binecuvântate, în ce privește postul sufleteș, ea nu poate acorda nici o scutire.

De asemenea, de datoria rugăciunii nimeni și niciodată nu poate fi scutit, pentru că stă la îndemîna oricui și oricînd și mai ales pentru că rugăciunea este neapărat trebuitoare pentru viața creștină, care nu poate fi trăită cum se cuvine fără o permanentă legătură cu Dumnezeu.

Să ascultăm îndemnul, pe care ni-l adresează Sfînta noastră Biserică astăzi într-una din cîntările de la Laude: «Veniți să lucrăm în via cea de taină, făcînd într-însa roduri de pocăință; nu ostenindu-ne cu mincări și cu băuturi, ci cu rugăciuni și cu posturi săvîrșind cele bune. Că aceasta plăcînd Stăpînului lucrului, dăruiește dinarul prin care scapă sufletele de datoria păcatului, Unul cel mult îndurat».

Prof. C. PAVEL

LA BUNAVESTIRE

«Cine este Aceasta care se ivește cu zorile?» (*Cîntarea Cîntărilor*).

Iată zile frumoase de început de primăvară. Primii ghiociei surîd în pocalul lor de marmoră și glas de păsărele se aude prin grădini și prin păduri. Primăvara firii își deschide brațele ca să cuprindă întreaga omenire și prin glasul florilor plătînde o trezește la o nouă viață. Natura ieșită din nemîșcarea iernii, inviază odată cu mugurii de viață și se revarsă în valuri peste sufletele tuturor.

Și dacă toate acestea nasc sentimente și emoții de foricire și fiecare din noi participă personal și efectiv la procesul acesta de învioreare al firii, din care facem fiecare parte integrantă, — privind astăzi prin prisma marelui praznic al Bunevestiri, vom găsi în rostul și sensul acestei sărbători mărețe a Bisericii, o făgăduință a împlinirilor, o concretizare a dorurilor milenare a numeroase generații de credincioși, o mîngiere după o nostalgie dulce, ce pornește din inima Evei și se oprește în zîmbetul Pururei Fecioare, pe care Arhanghelul Gavriil o vizitează și-i binevestește «taina cea din veac ascunsă și de îngeri neștiută».

De aceea, Praznic măreț sărbătorește în această duminică, Biserica lui Hristos, la care participă îngerii și oamenii, căci venim să plecăm genunchii noștri în fața icoanei Fecioarei neprihănite și să murmurăm în taina inimii noastre, asemenea Arhanghelului: «Bucură-te cea plină de har, Domnul este cu tine!»

Pentru aceasta, ingenunchind în fața prea cinstitei sale icoane să aducem «celei mai cinstite decât heruvimii și mai prea mărite decât serafimii» cântare de «început al mîntuirii oamenilor și arătarea tainei celei din veac, căci Fiul lui Dumnezeu Fiu al Fecioarei se face și Gavriil taina îi binevestește».

Norii întunecați ai umbrei celei vechi sînt sfărîmați de venirea îngerului ce a fost trimis de Dumnezeu la o Fecioară din Nazaret și numele Fecioarei era Maria.

Din clipa aceea au fremătat inimile tuturor femeilor și mamelor din veac, de la bătrîna Eva pînă la Rahila și de la credincioasa Rut, pînă la Elisabeta, verișoara Maicii Domnului. Din frămîntările de veacuri pătrundeau pînă la Fecioara și poate pînă în străfundurile inimilor noastre, cuvintele drepte ale Ziditorului ce spusese Evei «că seminția ei va distruge capul șarpelui». Fiecare din aceste femei și mame slăvite, sperau, nădăjduiau în adîncul inimii lor «că poate fiul lor va fi Acela care va aduce împăcarea cu cerul». Așa au trecut veacurile și rînduri de generații, în care mai răsunau din cînd în cînd glasuri profetice ce sfîșiau tăcerea istoriei, și acum, «la plinirea vremii, evlavia curată striga cu Solomon» «cine este aceasta care se ivește cu zorile?»

Paginile sfinte ale Evangheliei, încrustate de către marele doctor și Evanghelist Luca, descriu atît de strălucit acest mare moment al Bunei-vestiri cînd zice: «A fost trimis îngerul Gavriil de la Dumnezeu, într-o cetate din Galileea, al cărui nume era Nazaret către o fecioară logodită cu un bărbat ce se numea Iosif, din casa lui David, iar numele fecioarei, Maria. Și intrînd îngerul la ea a zis: «Bucură-te cea plină de dar, Domnul este cu tine. Bindecuvîntată ești tu între femei. Iar ea, cugeta în sine și zicea: Ce fel de închinăciune este aceasta?» Și îngerul i-a zis: «Nu te teme Marie căci ai aflat har înaintea lui Dumnezeu, și iată vei lua în pîntece și vei naște Fiu și vei numi numele lui Iisus. Acesta va fi mare și Fiul Celui Preaînalt se va chema. Domnul Dumnezeu îi va da Lui tronul lui David, părintele Său și va fi Împărat peste casa lui Iacov și împărăția Lui nu va avea sfîrșit» (Luca I, 26—35).

Iată cuprinse în cuvintele acestea toate proorociile Vechiului Testament, căci dragostea lui Dumnezeu pentru oameni vine să se concretizeze în întruparea lui Hristos. De aceea, pentru această refacere a armoniei dintre Ziditor și făptură, dintre Dumnezeu și om, dintre cer și pămînt se bucură întreaga creație. Arhanghelul Gavriil, între florile de crîn pe care i le oferea Fecioarei îi aducea salutul soborului îngeresc celei cu dar dăruită, Fecioarei Precurate, pentru că nu s-a mai aflat în toată lumea o alta ca ea.

Nădejdea îndelungată din Biblie își găsește împlinirea în Pururea Fecioara. Pe aceasta, Patriarhul Iacob a văzut-o ca pe o scară pe care s-a pogorît Dumnezeu din cer pe pămînt și oamenii s-au suit de pe pămînt la cer. Proorocul Avacum o văzuse ca pe un munte cu umbra deasă, ea fiind umbrită de darurile Sfîntului Duh, iar proorocul Daniil a văzut-o ca pe un munte din care s-a născut Piatra cea puternică, și să se nască din curăție și neprihană.

Astfel Fecioara devine hotarul și marginea dintre Ziditor și făptură, ea făcându-L pe Dumnezeu Fiul al Omului, iar pe oameni fiii ai lui Dumnezeu și pe îngeri întărindu-i ca să fie neînclinați spre rău, cum zice Sfântul Grigore al Tesalonicului (*Cuvînt la Paști*).

Bunavestire a Fecioarei că va naște pe Iisus Hristos și conținutul ei rămîne ca o taină a mîntuirii, o mișcare ce pornește din iubirea lui Dumnezeu și care nu găsește explicație decît în străfundurile adînci ale credinței noastre. De descoperirea acestei taine se miră mai întîi Fecioara. Ea știe care sînt legile firii în ceea ce privește nașterea. De aceea spune îngerului : «Cum va fi aceasta, de vreme ce eu nu știu de bărbat ?» (Luca I, 34). Pentru aceasta Arhanghelul Gavriil îi răspunde : «Duhul Sfînt se va pogori peste tine și puterea Celui Preaînalt te va umbri ; și Sfîntul care se va naște din tine Fiul lui Dumnezeu se va chema» (v. 35). Ar fi putut să-i reamintească Gavriil fapte și proorocii din Scriptură și să-i spună : «Oare nu a proorocit Isaia că o Fecioară va lua în pîntece și va naște fiu ? (Isaia XLIV, 3). De ce te miri ? Nu-ți amintești de toiagul lui Aaron care a odrăslit fiind uscat și neudat ? Nu-ți aduci aminte de lepezile de piatră ale Legii lui Moisi ce au fost scrise fără mîna omenească ? Dar de Sara ce a născut cînd era stearpă și bătrînă sau chiar de Maica ta Ana, care stearpă fiind, te-a născut pe tine la bătrînețe ? Așa precum rugul pe care l-a văzut Moisi în Muntele Sinai arzînd fără văpaie așa și Fecioara, primind în pîntecele său focul cel dumnezeiesc nu o va arde, căci Duhul Sfînt o va umbri». Sfîntul Ioan Damaschinul spune în legătură cu aceasta : «Duhul Sfînt s-a pogorit peste ea, dîndu-i puterea de a primi Dumnezeirea Cuvîntului și puterea de a naște. Atunci a umbrît-o înțelepciunea ipostatică și puterea Preaînaltului Dumnezeu, adică Fiul lui Dumnezeu, cel de o ființă cu Tatăl, ca o sămînță dumnezeiască și și-a secătuit Lui și din sîngiurile ei trup însuflețit» (*Dogmatica*, Cartea III, 2).

Astfel Duhul Sfînt, cel ce dă toate darurile, cel ce a făcut pe prooroci și a învățat pe dascăli, cel ce a înțeleptit pe cei neînțelepți și a luminat pe cei orbi, Acela a fost cel ce a săvîrșit și nașterea lui Mesia din Fecioară, căci la Dumnezeu nimic nu este cu neputință.

La toate aceste cuvinte Fecioara Maria rostește : «Iata roaba Domnului, fie mie după cuvîntul tău».

Prin aceste cuvinte Fecioara acceptă. consimte ca Marea Taină să se întrupeze în ființa ei, fiind gata să îndeplinească voia Domnului și să urmeze pas cu pas și clipă cu clipă împlinirea proorociilor. Prin această supunere absolută vocii lui Dumnezeu și prin venirea Duhului Sfînt asupra ei din clipa acceptării Bunevestiri, Fecioara este eliberată de păcatul strămoșesc cu care se născuse și devine curățită de orice păcat.

Într-adevăr, mintea nu poate să priceapă și gîndul omenesc nu poate să pătrundă, spune Nicodim Aghioritul, pînă la ce grad a fost adîncimea smereniei Fecioarei Maria, pentru care ea a zămislit pe Hristos și a purtat în pîntecele său pe Cuvîntul lui Dumnezeu cel ce poartă toate, căci zămisind, ea a devenit Maică adevărată a lui Dumnezeu și Împăra-

tului tuturor, a tuturor fapturilor văzute și nevăzute» (*Grădina Darurilor*).

Astfel Bunavestire este începutul drumului mântuirii, prima verigă a lanțului nevăzut care ne va lega din nou cu cerul, ea este semnul că Dumnezeu vrea și dorește să ne mântuiască. Mînunea Bunevestiri este tilcuită de Biserică și de Sfinții Părinți cu frică și cu cutremur, este trăită de mării singuratici ai Bisericii, este cîntată de mării psalți și zugrăvită de cele mai strălucite peneluri. Ea însă rămîne să fie luminată și pricepută numai în lumina credinței și a dorului de mîntuire.

Dacă Bunavestire a fost o pagină de bucurie și de fericire pentru sufletul Fecioarei, ea a fost în același timp clipa începutului suferinței căci din clipa cînd va naște va simți durerea de mamă pentru Fiul urgisit, alungat, dușmănit și mai pe urmă răstignit pe cruce. În inima ei rămîneau înscrise graiurile proorocilor care se refereau la Fiul ei și tremura la gîndul marilor împliniri ale iconomiei divine. Cu toate acestea fiecare clipă din viața ei, închinată Dumnezeiescului ei Fiu va fi un imn închinat dragostei de mamă, de înțelegere și iubire pentru toți oamenii. Durerile pe care le va întîmpina vor fi răsplătite de bucuria din noaptea invierii.

De aceea și noi, credincioșii, fii în credință ai Maicii cerului și a pămîntului, să ne plecăm genunchii inimii și să o preaslăvim neîncetat. Să luăm pildă de la nepusa ei smerenie și cu aceasta să ne ridicăm pînă la marile jertfe pentru binele și fericirea tuturor atît pentru viața aceasta în mijlocul credincioșilor cît și pentru mîntuirea sufletelor noastre pe care o dorim cu toții.

Din viața ei să luăm pildă de urmat și din smerenia ei model de comportare creștină, neuitînd că smerenia este virtutea care ne înalță. În rugăciunile noastre, apelînd la ajutorul ei, să fim încredințați că ne ajută pentru dragostea Fiului ei «Care s-a făcut om pentru noi oamenii și pentru a noastră mîntuire».

În fața icoanei sale să-i aducem prinosul rugăciunii și al adîncii noastre prețuiri și supravenerări și să-i aducem laudă cuvintele pline de frumusețe ale Sfintului Gherman, patriarhul Constantinopolului :

«Iar noi, Fecioară, cu credință te binecuvîntăm, în veci te mărim și-te ferim. Căci, cu adevărat dintre oameni, fericit a fost tatăl tău: fericită a fost Maica ta; fericită a fost casa ta; fericiți cei ce te-au cunoscut pe tine, fericiți cei ce te-au văzut pe tine; fericiți cei ce au vorbit cu tine, fericiți cei ce au îngrijit de tine; fericit este templul în care te-ai închinat; fericit este Zaharia cel care te-a mîngîiat primindu-te în brațe; fericit este Iosif cu care te-ai logodit; fericit este patul tău; fericit este mormîntul tău; căci tu ești cîntecul celor ce te cîntesc, bătrînețea celor bătrîni și înălțimea celor ce te înalță». Fericită ești cea plină de dar, Domnul este cu tine.

Pr. DAVID POPESCU

LA DUMINICA A CINCEA DIN POST

Ne aflăm astăzi în Duminica a cincea a sfântului și marelui post al Păresimilor. Ne aflăm de cinci săptămâni, în vremea rînduită pentru pocăință și smerenie, spre a întâmpina, curățiți de păcate și înnoiți sufletește, cea mai mare sărbătoare a creștinătății, strălucita Înviere din morți a Domnului Hristos.

Încă de la Duminica vameșului și a fariseului, cu trei săptămâni înainte de începerea Postului Paștelui, auzim la slujba Utreniei frumoasa cântare care ne îndeamnă la pocăință și smerenie: «Ușile pocăinței deschide-mi mie Dătătorule de viață... Căci cu păcate grozave mi-am spurcat sufletul».

Sfânta noastră Biserică a rînduit să facem în Duminica de azi pomenirea Sfintei Maria Egipteanca, spre a ne aminti de cutremurătoarea ei smerenie și pocăință. Este bine, de aceea, să cunoaștem mai întâi viața ei în lume, apoi îndelungata ei pocăință, ca și noi, creștinii de astăzi, să învățăm ceva din trăirea și experiența ei duhovnicească.

Trăia pe la 430 în Palestina, după cum ne istorisește Sfântul Sofronie, patriarhul Ierusalimului, pe timpul împăratului Bizanțului Teodosie cel Tânăr, un călugăr, cu adîncă smerenie, cu viață înduhovnicită, pe nume Zosima, vestit pentru faptele lui bune.

În mînăstirea lui, petrecuse cincizeci și trei de ani în nevoițe pustnicești. Din toate părțile veneau la el numeroși creștini spre a primi bune povățuiri și îndemnuri la o viață curată, practicînd smerenia, pocăința și milostenia. Dar deși el întrecea în virtuți și nevoițe pe ceilalți călugări din mînăstirea lui, se socotea totuși nedesăvîrșit. Avea el credința că există undeva, în vreo altă mînăstire, părinți călugări cu viață mai curată și mai sfîntă ca a lui, și a plecat să-i găsească. După multe căutări și osteneli a ajuns în Mînăstirea Sfîntul Ioan Botezătorul de pe malul Iordanului.

Părinții din această mînăstire păstrau rînduiala veche ca în Duminica întâia din postul mare să părăsească mînăstirea, după ce mai întâi primeau Sfînta Împărtășanie, și, trecînd dincolo de riul Iordan, se răs-pîndeau cît mai adînc în pustia Arabiei, spre a petrece în rugăciuni, post și alte nevoițe pustnicești. Se întorceau apoi la Duminica Floriilor, ca să ia parte la slujbele din săptămîna cutremurătoarelor Patimi ale Domnului Hristos și a sărbători apoi cu mare bucurie strălucita Sa Înviere din morți.

A urmat și părintele Zosima această rînduială. În Duminica Floriilor, a trecut și el Iordanul cu ceilalți părinți, apoi, despărțindu-se de ei, a pătruns adînc în pustia Arabiei, mergînd douăsprezece zile, și a rămas aci în timpul Postului Mare, urmînd întru totul calea desăvîrșirii. Ziua pătimea rău din cauza căldurii dogoritoare și a lipsei de apă, iar noaptea din cauza frigului și de teama fiarelor sălbatice. Dar, într-o dimineață, cînd își făcea, potrivit pravilei călugărești, obișnuitele lui rugăciuni, a văzut venind spre el o ființă foarte slăbită, cu trupul gol, aproape o umbră omenească, și s-a spăimîntat tare. Dar ființa acesta i s-a adresat

astfel : Iartă-mă pe mine, părinte, pentru Domnul, căci fiind femeie și neacoperită nu mă pot apropia de tine, spre a primi iertare și binecuvîntare, pentru că tu ești învrednicit cu harul preoției. Ci, de binevoiești, aruncă-mi din hainele tale, spre a-mi acoperi trupul și apoi vei afla ce femeie păcătoasă se află înaintea ta.

Iar părintele Zosima, uimit de această întîlnire, i-a aruncat o haină spre a se acoperi. Și a început această femeie să-i mărturisească viața ei păcătoasă pe care a dus-o mai înainte de a se retrage în pustie.

Mă numesc, părinte Zosima, Maria, i-a spus ea, și m-am născut în țara Egiptului. La doisprezece ani, m-am lepădat de dragostea părinților și m-am dus în orașul Alexandria. Aci, după cîțiva ani, m-au biruit zburdările și desfătărilor trupului, și am căzut în păcatul desfrînării. Nimic nu mă atrăgea mai mult ca dansurile, cîntările lumești, vinul și desfrîul. Am petrecut în aceste ticăloase desfătări șaptesprezece ani. Și să nu crezi, părinte Zosima, că eram bogată, căci trăiam în sărăcie și torceam cu furca, spre a mă întreține. Dar aprinderea poftei trupești fără de sațiu, adînc mă tulbură și deseori, supunîndu-mă zburdărilor trupului, m-am tăvălit în noroiul păcatelor. Iar într-o zi, văzînd niște bărbați egipteni și libieni, care mergeau la Ierusalim, pentru sărbătoarea Înălțării Sfintei Cruci, spre a se închina Domnului Hristos și Maicii Domnului, m-am suit și eu în corabie cu ei. Am ajuns cu bine la Ierusalim, iar cînd a sosit sărbătoarea Înălțării Sfintei Cruci, am încercat să intru și eu, cu ceilalți creștini, în Biserica Sfîntului Mormînt de pe muntele Golgota, ca să sărut cinstita Cruce pe care a pățimit Mîntuitorul nostru. Dar, deși am încercat de mai multe ori să intru în Biserică, parcă o putere mă reținea și mă împingea înapoi. Am priceput îndată că aceasta se întîmpla din pricina multelor mele păcate. Și am început a plînge și a mă ruga fierbinte Mîntuitorului Hristos și Preacuratei Născătoare de Dumnezeu, făgăduind să mă îndrept și să trăiesc în înțelepciune și înfrînare, și să nu-mi mai întinez trupul cu păcatul desfrînării. După ce m-am rugat mult timp, lacrimile și făgăduințele făcute mi-au adus ușurare și liniștire. Astfel am putut intra în Biserică, m-am închinat la Sfintele Icoane și am sărutat cu credință în bunătatea și milostivirea lui Dumnezeu cinstita Cruce pe care Domnul Hristos a îndurat pentru noi, cei păcătoși, mîntuitoarele Sale Patimi. Am înțeles din acest moment că mare este milostivitea lui Dumnezeu. Căci El este oata să ierte și să primească la Sine, și să-i ușureze de apăsarea și greutatea păcatelor pe cei ce se pocăiesc cu adevărat. Iar din această zi, părinte Zosima, am urmat calea pocăinței și a îndreptării. Și, trecînd Iordanul, am petrecut în pustie patruzeci și șapte de ani. Dar calea îndreptării, mărturisesc, a fost foarte anevoioasă. La începutul petrecerii mele în pustie, timp de șaptesprezece ani, se reaprindeau în mine poftele cele ticăloase și ispitirile violente din anii tinereții. Cînd începeam să mănînc cîte ceva, mai ales rădăcini și verdețuri, îmi veneau în minte mirosurile de cărnuri, gustul vinului, cîntecul și desfătărilor lumești, iar aici în pustie nu aveam nici măcar un strop de apă să-mi potolesc setea. Tirania vechilor patimi a încercat de multe ori să mă tîrască afară din deșert, dar rugăciunile neîncetate către Domnul Hristos și Maica Domnului m-au întărit, iar sufletul mi s-a li-

niștit și zburdările trupului s-au potolit. Astfel am biruit firea mea cea păcătoasă. Încetul cu încetul am putut petrece singură în pustie patruzeci și șapte de ani cu ajutorul harului lui Dumnezeu.

Iar bătrînul Zosima, auzind această zguduitoare mărturisire, plin de cutremurare a exclamat : «Binecuvîntat fie Dumnezeu care face lucruri mari și înfricoșate, slăvite, minunate și negrăite, cărora nu este număr».

După aceasta, Sfînta Maria Egipteanca, primind binecuvîntarea părintelui Zosima, s-a retras în pustie. L-a rugat, la plecarea, să mai vină și în anul următor, în Joia Patimilor, s-o împărtășească, cu dătătorul de viață Trup și Sînge al Domnului Hristos. Iar în anul următor, părintele Zosima i-a împlinit rugămîntea și a împărtășit-o. Ea l-a rugat să facă la fel și în anul care va urma. Trecînd deci din nou Iordanul, după un alt an, părintele Zosima a găsit-o însă moartă, pe marginea unui rîu sec. Cunoșcînd el că ea murise cu un an înainte, îndată după ce primise Sfînta și Dumnezeiasca Cuminecătură, a înțeles că mult milostivul și îndurătorul Dumnezeu a iertat-o de multele ei păcate. Lîngă trupul ei neputrezit, se afla o scrisoare care grația simplu : *Mă numesc Maria. Și a înmormîntat-o după toată cuviința.*

Pentru a ne da pildă de modul în care se poate ridica o ființă din starea celei mai adînci păcătoșenii la starea de sfințenie prin căință și pocăință, Biserica noastră a rînduit să se facă pomenirea Sfintei Maria Egipteanca în fiecare an la 1 aprilie și în Duminica a cincea din Sfîntul și Marele Post al Paștelui. Într-adevăr, trăind ea patruzeci și șapte de ani în pustie, s-a învrednicit prin pocăință îndelungată, prin lacrimile vărsate, prin smerenie, post și rugăciuni continue să fie trecută în rîndul Sfinților.

Este bine cunoscut de toți că noi sîntem supuși ispitelor și păcatelor de tot felul. Greșim în fiecare zi cu gîndul, cu cuvîntul și cu lucrul, cu fapta. În timpul nostru, unii dintre creștini cad în greul păcat al desfrînării, așa cum au căzut și alții în trecut.

Sîntem păcătoși înaintea lui Dumnezeu, pentru că păcătuim față de El, păcătuim față de noi înșine împotriva sufletului nostru nemuritor și a trupului nostru sortit învierii, păcătuim față de aproapele nostru.

Prin neînfrinare și necumpatare, credinciosul își complică instinctul trupului, îl denaturează și devine rob păcatului și viciului desfrînării. Desfrînarea înseamnă căutarea plăcerii trupești numai pentru ea însăși, în afara Sfintei Taine a Căsătoriei, împotriva voinței lui Dumnezeu și contra legilor morale. Dumnezeiescul Apostol Pavel, acest inegalabil și profund cunoscător al firii noastre, vorbind despre păcatul trupului, ne spune : «Iar faptele trupului sînt cunoscute, ca unele ce sînt : adulter, desfrînare, necurăție, destrăbălare, închinare la idoli, fermecătorie, vrajbe, certuri, zavistii, mîinii, gîlcevi, dezbinări, eresuri, pizmuri, ucideri, beții, chefuri și cele asemănătoare acestora» (Gal. V, 19—21).

Sfîntul Apostol Pavel a cunoscut marea decadență la care a ajuns lumea veche din cauza păcatului desfrînării, de aceea îl combate în toate scrisorile sale. «Fugiți de desfrînare, ne îndeamnă el. Orice păcat pe care-l va săvîrși omul este în afară de trup. Cine se dedă însă desfrî-

nării păcătuiește în însuși trupul său. Nu știți oare că trupul vostru este templu al Duhului Sfânt care este în voi, pe care-l aveți de la Dumnezeu...?» (I Cor. VI, 18—19). Cu alt prilej, el spune în Epistola către Romani : «Îmbrăcați-vă în Domnul Iisus Hristos, iar grija de trup să nu o faceți spre poftă» (Romani XIII, 14).

El recomandă creștinilor să păstreze legătura sfântă a căsătoriei, spunând : «Căsătoria să fie ținută în toată cinstea și patul să fie neîntinat, căci Dumnezeu va judeca pe desfrânați și preadesfrânați» (Evrei XIII, 4).

De asemenea, el spune corintenilor, unde păcatul desfrînării era foarte răspândit : «Nu vă amăgiți : Nici desfrânații, nici închinătorii la idoli, nici adulterii, nici malahienii, nici sodomiții... nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu» (I Corinteni VI, 9—10).

Se pune acum întrebarea : Ce trebuie să facem noi care cădem în felurite păcate, și mai ales ce trebuie să facem aceia care cădem în păcatul desfrînării ? Izvorul îndreptării și întremării noastre sufletești nu este decât unul singur : *pocăința*. «Omule — disprețuiești tu bogăția bunătății lui Dumnezeu și a îngăduinței și a îndelungii Lui răbdări, neștiind că bunătatea lui Dumnezeu te îndeamnă la pocăință ?» (Romani II, 3—4), zice Sfântul Pavel.

Pocăința este al doilea Botez, care ne poate reda renașterea sufletească, curăția și sfințenia pierdută.

«Căci Dumnezeu nu ne-a chemat la necurăție, spune Sfântul Pavel creștinilor din Tesalonic, ci la sfințire» (I Tes. IV, 7).

În vederea acestui scop, a rânduit Sfânta Biserică să facem astăzi pomenirea Sfintei Maria Egipteanca, căzută în greul păcat al desfrînării. Când ea și-a dat însă seama de greutatea păcatului, prin vărsarea lacrimilor pocăinței, prin rugăciuni și nevoițe pustnicești, s-a învrednicit nu numai de iertarea lui Dumnezeu, dar a ajuns să fie cinstită în rîndul Sfinților, cum ați auzit că i se cîntă atît de frumos la slujba Utreniei : «Ceea ce mai înainte erai plină de tot felul de desfrînări, astăzi te-ai arătat mireasă lui Hristos, prin pocăință urmînd vieții îngerești, iar cu arma Crucii pierzi pe draci. Pentru aceasta te-ai arătat mireasă împărăției cerului, Marie prea mărită» (Condacul de la slujba Utreniei).

Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, care a iertat pe femeia cea păcătoasă, și milostivul Dumnezeu, care a primit pe Maria Egipteanca în rîndul Sfinților, pentru îndelungata ei pocăință, și Duhul Sfînt, Cel ce toate le înnoiește și le sfințește, să reverse peste noi toți milostivirea și harul cel curățitor de păcate și înnoitor.

Astfel, curățiți sufletește și trupește, prin rugăciuni, post și pocăință, să ne bucurăm a sărbători slăvita Înviere a Domnului Hristos. Amin.

Pr. Prof. I. RĂMUREANU

LA DUMINICA FLORIILOR

De la un capăt pînă la celălalt al lumii, credincioșii noștri, adunați la sînul Sfintei Biserici prăznuiesc astăzi evenimentul intrării Domnului nostru Iisus Hristos în Ierusalim.

Pe drumul întristării marelui post al Sfintei Învieri s-a ivit așa ca o poiană plină de lumină, de flori și de bucurie : Floriile.

Firea însăși s-a împodobit astăzi ca să întîmpine pe Domnul : cu adiere de vînt primăvărat, cu soare blind și cald, cu verdeață proaspătă și cu flori gingașe.

Firea îndeamnă pe credincioși să se bucure de acest mare eveniment al intrării Domnului Hristos în cetatea inimilor noastre, pe care le-a cucerit ca pe niște cetăți ale Ierusalimului.

Domnul nostru Iisus Hristos intrase de multe ori în Ierusalim dar o singură dată este primit cu flori, cu ramuri de finic și cu strigăte de bucurie. Această intrare sărbătorească se face azi aproape de patimile, de răstignirea și moartea Sa.

Iisus mergea în tăcere spre Ierusalim însoțit de ucenicii Săi, știa că se apropie ceasul de jertfă. Uneori mergea singur înaintea ucenicilor care nici nu îndrăzneau să-L întrebe ceva... Cîteodată se oprea și le vorbea despre jertfa Lui, le spunea că Fiul omului va pătimi și se va da ca să se răstignească... Ucenicilor nu le venea să creadă așa ceva... cum se face dat morții, Acela ce are cheile vieții și ale morții... n-au văzut ei cu ochii lor... n-au văzut mulțime mare de popor cum a înviat pe Lazăr din morți și l-a scos din groapă după patru zile... cine ar îndrăzni să se atingă de El... Noi credem altceva își ziceau ucenicii în gîndurile lor... se apropie ceasul domniei Lui, se tulbură vrăjmașii dar se aprinde de însuflețire poporul care-L va proclama împărat și va trebui să domnească.

Într-adevăr tot Ierusalimul gemea de mulțimea poporului venită din toate părțile pămîntului pentru prăznuirea Paștilor... În tot orașul se vorbea numai despre Iisus, despre faptele și minunile Lui, mai cu seamă despre învierea lui Lazăr, care se făcuse cu o zi înainte, și de aceea poporul în toate cercurile nu discuta altceva decît să-L proclame împărat și de aceea fariseii stăteau ascunși, plini de mînie și discutau cum să-L omoare.

În vremea aceea Iisus se apropia de Ierusalim. El știa ce plănuieste poporul, de aceea și-a chemat doi ucenici, și i-a trimis într-un sat din apropierea Ierusalimului, să-I aducă un mînz de asină pe care nimeni nu mai urcase călare.

Pricepuți în profeții, ei și-au adus aminte de ceea ce prorocul Zaharia a zis : «Iată împăratul tău vine plin de blîndețe urcat pe un mînz de asină. Acum ucenicii erau convinși că va primi să le fie rege.

Era o datină în vremea aceea la popoarele orientale ca regele nou ales, să vestească ce fel de rege va fi prin felul cum intră în cetate : Dacă mergea călare pe un cal va fi războinic, dacă mergea pe un asin însemna că aduce pace și nu sabie, nu luptă».

Apostolii însuflețiți împreună cu tot poporul de faptul că Iisus va primi să fie proclamat împărat, chiar dacă aduce pace El tot atotputernic va fi, că toți i se vor supune Lui, și de bucurie și-au dezbrăcat hainele împreună cu poporul și le aruncau în drum ca să treacă peste ele, și toți îl primeau cu ramuri înmugurite, vrînd să arate că se ivesc zorile unei lumi noi.

În tot Ierusalimul răsună ca un singur glas, cîntecul care se cînta împăratului cerului: «Osana întru cei de sus, bine este cuvîntat cel ce vine întru numele Domnului», cîntau apostolii, cîntau mulțimile: bărbați, femei și copii.

Fariseii și cărturarii, fără să poată opri acest val înflăcărat se apropie de Domnul și-I zic: «Spune Învățătorule ucenicilor Tăi să tacă, să tacă măcar ei, căci vor tăcea după ei și mulțimile...» și Domnul a răspuns: «Dacă vor tăcea ei, vor vorbi pietrele din drum...».

Strigătele acestea se auzeau pe toate ulițele cetății, din balcoane, din case, din locuri ridicate, iar cînd s-a apropiat de templu, copii mici ridicați în brațe de părinții lor pe treptele templului, prin balcoane sau ferestre strigau cu glasul lor îngeresc: «Osana Fiul lui David».

Cînd fariseii au văzut acestea și fiindcă templul era aproape de locuința și cazarma procuratorului roman și ostașilor străini, temîndu-se să nu se revolte ostașii romani se apropie de Domnul și arătînd mai mult prin semne palatul și cazarmile, zice: Nu vezi unde sîntem? Ce, vrei să pierim cu toții într-un măcel? Nu auzi ce strigă copiii? Oprește-i!

Da! Eu aud ce strigă copiii răspunse Domnul, dar voi nu ați citit niciodată ce scrie Scriptura: «Din gura pruncilor și a celor ce sug se va săvîrși lauda» (adevărul).

După aceea, Domnul intrînd în templu, s-au apropiat de El orbi, schiopi și alți bolnavi și i-a vindecat ca și cînd ar fi vrut să arate lor, că împărăția Lui este împărăția harului, a milei și a iubirii, împărăția care dărima păcatul, ridică sufletele din păcate și trupurile din boli, și după ce a intrat în templu s-au apropiat niște greci și Apostolul Filip și-i spuse că vor să-L vadă pe Domnul, ca să-L cheme la ei să le propovăduiască lor legea cea nouă. Bucuroși ar fi fost fariseii să iasă din țara lor...

Iisus cînd a aflat, a înțeles că l-a sosit ceasul de jertfă. Grecii care L-au chemat la ei, înfățișează neamurile care-L caută pe Dumnezeu... Magii au venit la leagănul nașterii iar neamurile prin greci vin la poalele crucii...

De aceea Iisus stăpînit și de durere și de bucurie că vine ceasul să-și facă suprema datorie zice: Acum sufletul îmi este tulburat... pentru acest ceas am venit, Părinte preamărește numele Tău...

Iată starea lucrurilor la intrarea Domnului nostru Iisus Hristos în Ierusalim. Mulțimile îl înconjurau și-L însoțeau pline de bucurie și de dragoste. Cine erau cei ce alcătuiau aceste mulțimi? Erau toți aceia care-I ascultaseră cuvîntul, care umblaseră după El pe drumurile Galileii și Iudeii, care mîncaseră din piinile și peștii înmulțiți minunat, care se vindecaseră de diferite boli sufletești și trupești... Între ei erau para-

liticii, șchiopii, ciungii, între ei erau cei vindecați de lepră, cei din care fuseseră scoși demonii, cei ce-și pierduseră vederea și acum vedeau, erau femeile ce se vindecaseră și se tămăduiseră de diferite suferințe și cei înviați din morți.

Era un cortegiu minunat și mișcător, acest cortegiu ce însoțea pe Domnul! Era marea desfășurare a dragostei poporului pentru cel care le făcuse bine, care spusese că-i este milă de popor, care arătase că-și pune viața pentru ucenicii și urmașii Săi.

Desfășurarea aceasta de dragoste și de bucurie își atinge culmea în strigătele pruncilor din templu; ele sînt strigătele celor nevinovați, ale celor cu inimile curate. Copiii aceștia ne dau pînă astăzi măsura acestei însuflețiri obștești care cuprinsese mulțimea, umplînd templul, revărsîndu-se afară și cuprinzînd inimile tuturor celor care-L iubeau și-L urmau.

Față de mulțimile acestea pașnice, pline de bucurie și de dragoste, cetatea Ierusalimului cuprindea însă și pe cei care urmăreau pe Domnul Iisus Hristos, care era de o ființă cu Tatăl-Dumnezeu-adevărat — știa tot ce are să I se întîmple.

Cînd Domnul Iisus Hristos a intrat prima dată în Ierusalim a curățat templul de cei netrebnici, i-a biciuit și a răsturnat mesele schimbătorilor de bani spunîndu-le: «Scris este, casa Mea, casă de rugăciuni se va chema, iar voi ați făcut-o peșteră de tîlhari».

Înainte de a intra pentru ultima oară, cînd trebuia să înceapă pătîmirea Sa, a plîns prevestind pieirea Ierusalimului, dar n-a plîns pentru suferințele Sale ci pentru suferințele aceluia ce nu l-au primit pe Sine.

Dar întrebarea ce se pune pentru noi este, dacă azi, ținînd ramuri înmugurite în mîinile noastre, rămînem numai la ele? La ramuri verzi în mînă se reduce credința noastră, și sufletul îl lăsăm să doarmă ascuns sub cenușa păcatului? Să nu fie!

În întîmplarea de azi se pot vedea două feluri de viață, două feluri de a-L primi pe Domnul:

Cel dintîi fel de viață este cel curat, drept, cinstit al poporului ce-L iubea pe Iisus și L mărea pentru faptele Sale:

Cel de al doilea fel de viață, cel murdar, mincinos și păcătos al celor ce asuprau norodul și-L urau pe Domnul, voindu-I moartea.

Duminica Floriilor ne-a pus astăzi două drumuri: drumul vieții și drumul morții, drumul bucuriei și drumul întristării.

Sărbătoarea de azi ne arată drumul pe care trebuie să mergem, să ne aflăm între cei ce îl însoțesc pe Domnul pe drumul vieții, al păcii și al dragostei — să fluture florile și ramurile păcii în mîinile și sufletele noastre.

Să ne dăm seama de apropierea mării săptămîni a patimilor Domnului și să ne pregătăm să o primim cu vrednicie. E cel mai potrivit timp de meditație, de reculegere și pregătire duhovnicească, fiecare dintre noi să se apropie de sine, de conștiința sa și de Domnul pe care să-L urmeze pe drumul întristărilor, al suferinței și al morții.

Urechile noastre apoi aud strigătele vărsătorilor de sînge, al ațîțătorilor la vrajbe și al celor ce vor războaie.

Ele să ne fie ca o alarmă ca să mărim dragostea față de oameni, de aproapele nostru și de Domnul, să fim oameni ai păcii, ai înțelegerii și ai vieții, nu oameni ai vrajbei, ai urii și ai morții.

Intrăm cu toții în săptămîna mare, ne pregătim pentru cel mai mare praznic al creștinătății : Învieerea.

Să așteptăm acest praznic cu sufletele curățite de păcat prin sfînta taină a spovedaniei ca să-L primim cu vrednicie pe Iisus în inimile și sufletele noastre.

Să ne împăcăm cu Dumnezeu și unii cu alții și așa să ne împărtășim cu Domnul Iisus Hristos, cu cinstitul Său trup și sînge ca să putem cînta cu proorocul : «Domnul este luminarea mea și Mîntuitorul meu, de cine mă voi teme ? Domnul este păzitorul vieții mele de cine mă voi înfricoșa ?» Amin !

Pr. NICOLAE DIACONESCU

LA DUMINICA TOMII

Realitatea vie și mîntuitoare a Învierii Domnului am sărbătorit-o în cîntări înălțătoare și în «Paștile cele mari și sfințite, Paștile Domnului» am trăit și simțit întreaga măreție a celei mai mari minuni a Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, prin care a biruit moartea. Sînt încă vii în amintirea noastră clipele în care, cu sfîntă emoție am fost părtași la «sărbătoarea sărbătorilor», a zilei în care Mîntuitorul lumii a înviat ca un Atotputernic, ridicîndu-se din mormîntul pecetluit și păzit de ostași.

Sfintele evanghelii ne arată cum, în zorii celei dintii zile a săptămîinii, vin la mormînt femeile mironosițe și «iată s-a făcut cutremur mare» cînd îngerul Domnului prăvale piatra mormîntului, cînd străjerii, ca niște nevrednici de minune, se înpăimîntă și amorțesc, cînd îngerescul glas de lingă piatra mormîntului vestește că Iisus cel răstignit «nu este aici, S-a sculat precum a zis» (Matei XXVIII, 6). De împlinirea acestei profeții, de Învieerea Domnului, vorbesc cuvintele îngerului care zice : «Vedeți locul unde L-au fost pus» (Marcu XVI, 6). Această nou-tate vestită de femeile mironosițe îi face pe apostoli să alerge la mormînt, să se convingă și, intrînd în el, «au văzut giulgiurile puse jos și au crezut» (Ioan XX, 6, 8).

În chiar această zi în care «Hristos a înviat din morți cu moartea pre moarte călcînd» a venit și în casa în care ucenicii erau adunați. Copleșiți de evenimentele zilei ucenicii vorbeau despre întîlnirile lui Iisus cel înviat cu femeile mironosițe, cu cei doi ucenici care mergeau

spre Emaus și, pe când ei vorbeau, fără de veste Hristos Domnul stă în mijlocul lor și le zice : «Pace vouă» (Luca XXIV, 36).

Ca și minunea Învierii această neașteptată și inexplicabilă arătare a Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos care ieșise din mormîntul pecetluit iar acum pătrunde prin ușile încuiate, i-a înspăimîntat pe ucenici, «necrezînd de bucurie și minunîndu-se» (Luca XXIV, 41). Dar Iisus le arată pieptul străpuns, mîinile și picioarele rănite, le cere de mîncare spre a-i convinge că este viu, spre a se comunica lor ca o realitate și, că deși înviat din morți și intrat în eternitate, este și rămîne cu ei pînă la sfîrșitul veacurilor, iar ei să-I fie Lui martori «pînă la marginea pămîntului» (Fapte I, 8). Bucuria Învierii a cuprins inimile lor, a alungat teama și cei zece ucenici au trăit clipele unei prefaceri duhovnicești de o înălțătoare bucurie pe care o vor actualiza în toate zilele vieții lor.

De încredințarea Învierii Domnului un singur apostol a fost lipsit în seara zilei sfințelor Paști, cînd Iisus a cinat din nou cu ucenicii Săi. Atunci lipsea Toma, unul din cei doisprezece, cel numit Geamănul, cel care în ziua în care Iisus le spusese ucenicilor despre moartea lui Lazăr ceruse : «să mergem și noi să murim cu el» (Ioan XI, 16).

Acum Toma era singur, purtîndu-și tristețea pașilor pe cărări neștiute, poate mistuit de chinuitoarea întrebare : acesta să fie sfîrșitul ? În loc de numele Celui drept, el parcă mai aude strigîndu-se : Varava.. Varava..., în loc de chemarea de dragoste a osanalelor parcă mai aude : Răstignește-L... răstignește-L... și parcă mai mult ar vrea să fugă de această chinuitoare întrebare : acesta să fie sfîrșitul ? Cu fiecare pas care calcă pe piatra seacă parcă întilnește mustrarea : «Pe Mine Mă lăsați singur ?» (Ioan XVI, 31)... Oare unde va fi Cel ce le-a zis «În lume necazuri veți avea, dar îndrăzniți» (Ioan XVI, 33)... Oare unde sînt ceilalți ucenici ca să-i întrebe și pe ei : Acesta să fie sfîrșitul ?

Cu aceste gînduri și cu sufletul plin de întristare s-a întors la casa unde erau strînși ucenicii lui Iisus. Ochii lui au privit mirați : n-a găsit lacrimi, nu era întristare, ci o sfîntă și neascunsă bucurie care cu un singur glas se mărturisește lui Toma : «Am văzut pe Domnul» (Ioan XX, 25).

...Am văzut pe Domnul ! ...Urechile lui care mai auzeau : Varava... Răstignește-L... nu puteau înțelege acest fapt nou și deosebit : Am văzut pe Domnul. El Îl știa pe Domnul răstignit, mort și pus într-o groapă pecetluită, iar cei din ceata ucenicilor îi spun : Am văzut pe Domnul. Ceea ce i se spune depășește posibilitatea lui de înțelegere. Este un fapt ce iese din ordinea naturală a lumii. El mai văzuse minuni mai presus de fire făcute de Învățătorul său, fapte care i l-au arătat Atotputernic prin Sine, prin manifestarea voinței Sale... dar odată ce era mort !?... de unde să mai aștept o asemenea manifestare de voință care să depășească limitele fixate de cei ce au pecetluit groapa ? Ieșirea de sub piatra pecetluită și păzită era un fapt cu totul nou ! Și mîntuitorul zădărnicește căutarea adevărului.

...Adevărul... Care este adevărul?... și în minte revine întrebarea lui Pilat : ce este adevărul ? (Ioan XVIII, 38) peste care se suprapune

vocea caldă a Învățătorului : «Eu sînt calea, adevărul și viața» (Ioan XIV, 6)... dar viața a murit... s-a stins pe Cruce la capătul căii ce sfîrșește pe Golgota., iar adevărul?... care este adevărul? Acela pe care îl aude de la confracții Săi? Ca o barcă între pămînt și cer, pe apele unei mări învolburate de furtună, așa era sufletul apostolului Toma între îndoială și adevăr. Starea sufletului său este de neînchipuit. Pînă aici avea o certitudine : moartea. ...moartea Învățătorului... moarte care își avea cauzalitatea în voința manifestată de legea omenească : Pilat... iudeii... dar Învierea? Învierea Lui în ce voință își putea avea cauza, de vreme ce El, Învățătorul și Domnul, murise?

Și iarăși revine cu gîndul la ceea ce îi spun ucenicii : Am văzut pe Domnul ! Ar vrea din toată inima să creadă și să știe că Domnul este viu, că trăiește ca și înainte, că El se va împărtași pe mai departe din izvorul de bunătate și înțelepciune, că nu-L va mai pierde niciodată, că nu este o ficțiune, nu e o închipuire a fraților săi... Putea oare crede mai mult decît putea să cuprindă și să cunoască cu mintea și cu simțurile ? O îndoială a cuprins sufletul lui Toma. Oare el n-ar putea cunoaște, n-ar putea vedea ceea ce au văzut ceilalți ucenici? Îndoiala aceasta poartă în sine speranța și atunci în tăcerea care s-a așternut peste adunarea ucenicilor, pe care — desigur i-a tulburat necredința lui Toma, a căzut greu, sacadat, cuvintele care parcă veneau din adînc : «Dacă nu voi vedea în mîinile Lui semnul cuielor și dacă nu voi pune mîna mea în coasta Lui, nu voi crede» (Ioan XX, 25).

Nu voi crede... s-a abătut ca o furtună peste casa în care «Pace vouă» a răsunat atît de ceresc cîteva ceasuri mai înainte.

Nu voi crede... în cine ? În Cel ce a zis «Eu sînt Învierea și viața» (Ioan XI, 25) sau în cei ce au zis «am văzut pe Domnul» ? A fost aceasta o amăgire a simțurilor lor sau a fost o împlinire a cuvintelor pe care Învățătorul le-a spus mai înainte ?

Îndoiala lui Toma trebuia risipită. O îndoială neînlăturată periclitază existența adevărului. Pentru a înlătura această îndoială existau două căi : a simțurilor sau a gîndirii. Dar mintea lui Toma nu putea primi un fapt ce o depășea și atunci oare îndoiala lui este o tăgăduire a Învierii ? Ce s-ar întimpla dacă îndoiala lui ar fi adevărată ? Oare cuvintele acestea : Nu voi crede, cuprind în sine pe deplin tot zbuciumul sufletesc al lui Toma ? Cuvintele acestea sînt pline de dorință de a cunoaște adevărul. De la îndoiala lui Toma însă, pînă la certitudinea celorlalți ucenici care spun : Am văzut pe Domnul, este un drum lung și bîntuit de furtunile a opt zile de așteptare, care nu puteau avea decît un singur sfîrșit : adevărul. O strălucitoare apariție a soarelui care să risipească negura îndoielii și să facă simțită prezența dogoritoare a adevărului Învierii, era necesară.

De aceea, Cel ce Dumnezeu adevărat și om adevărat I-a învățat pe oameni adevărul și care știa ce se petrece în sufletul lui Toma, nu-l lasă în îndoială. Prin ușile încuiate și ferecate, în cuprinsul încăperii unde erau adunați ucenicii pătrunde din nou Cel necuprins și potolind valuri de zbucium, de neliniști și îndoieli, aduce din nou «Pace vouă». Ochii plini de dragoste și de adevăr ai Învățătorului, caută ochii plini

de îndoială ai ucenicului neînțelegător, pentru a-i revela credința în Înviere, zicându-i: «Adu degetul tău și vezi mâinile Mele și adu mâna ta și o pune în coasta Mea» (Ioan XX, 27). «Cine a dat mâinii ucenicului îndrăzneala care pipăie, cu dreapta cea iscoditoare, rănile mâinilor și picioarelor?» (*Vecernie*).

Clipa aceasta este impresionantă. Ca odinioară potolind marea și acum Domnul Iisus Hristos potolește zbuluciumul ucenicului și-i dă tăria încrederii în puterea Sa și în minunea Învierii. Minunea însă nu se oprește aci, ea merge mai departe și crește pînă ce depășește făptura lui Toma și ne cuprinde și pe noi, pentru că Toma pipăind coasta «s-a învrednicit a ne învăța cele de taină și a spune lămurit înaintea noastră dovezile Învierii Lui» (*Stihoavnă*). Îndoiala lui Toma nu cerea refuzul de a crede ci dimpotrivă, aștepta dovada care să mărească puterea adevărului afirmat de ceilalți ucenici și să poată spune cu toată convingerea: «Domnul meu și Dumnezeuul meu» (Ioan XX, 28), și noi împreună cu el.

Credința celorlalți apostoli era pînă aci pentru Toma o părere, o afirmație a lor, dar din această clipă ea devine și pentru el o realitate de netăgăduit. De acum credința lui Toma are un fundament real, în urma unei cunoașteri nemijlocite, și care va rodi în viață. Credința lui Toma devine pentru noi o puternică mărturie și adevărare a Învierii. Învierea Domnului este o minune, cea mai mare minune și numai în această minune se împlinește mîntuirea noastră, căci de n-ar fi Înviere «zadarnică este credința noastră» (I Corinteni XV, 14), cum scrie apostolul Pavel corintenilor. Îndoiala lui Toma verifică existența minunii și înlătură orice îndoială precum și această zădărnice nimicitoare de care vorbește apostolul Pavel. Adevărul despre Învierea Domnului își are chezașia de acum și în această mărturie a lui Toma, dîndu-ne tăria credinței căci «nu în zadar, Toma șovăind nu a voit să creadă Învierii Sale, ci s-a grăbit să o dovedească fără îndoială înaintea neamurilor» (*Cîntarea a 7-a*).

Învierea Domnului a devenit adevărul și mărturia de credință ce stă la temelie creștinismului. Minunea Învierii s-a făcut simțită lumii prin mîna Apostolului Toma.

Frații mei, prin această îndoială pe care a manifestat-o Apostolul Toma ne-a rămas nouă episodul care a întărit credința creștinilor în Înviere. «Fericiți cei ce n-au văzut și au crezut» — îi zice Mîntuitorul lui Toma. Într-adevăr fericiți, pentru că cei ce cred în Învierea Domnului devin părtași ai Răscumpărării prin Iisus Hristos, devin membri ai Bisericii, în care găsesc mîntuirea sufletelor lor.

Fie ca și noi, avînd mărturiile apostolilor, să mărturisim credința noastră neclintită în Învierea Domnului, prin care ne-a dăruit și nădejdea Învierii noastre și a vieții veșnice și, cu bucuria înălțătoare a «Paștilor celor mari și sfințite» să zicem din toată inima: «Hristos a înviat!»

Pr. Prof. N. BORDAȘIU

TAINA SFÎNTULUI MASLU ÎN ÎNVĂȚĂTURĂ DE CREDINȚĂ CREȘTINĂ ORTODOXĂ

Bunătatea părintească, atotputernicia, purtarea de grije și dragostea lui Dumnezeu față de cei credincioși, s-au arătat întotdeauna, de la creație și pînă-n vremea noastră, precum mărturisește psalmistul. Credinciosul este capabil să săvîrșească și cele mai înalte virtuți morale, dar și cele mai îngrozitoare păcate, pe care mai tîrziu le poate mărturisi cu pocăință însăși conștiința sa morală.

Abaterile mai mari de la legea morală îi aduc credinciosului, nu numai corecțiuni civice, cu anumite restricții necesare, dar și suferințe trupești, pînă la grele suferințe sufletești. Cine nu recunoaște la ce consecințe ale vieții omului îl pot duce păcatele mari ca: mîndria, iubirea de argint, desfrînarea, pizma sau invidia, lăcomia, furtul și lenea? Asemenea, cine nu recunoaște consecințele grele și personale și sociale, ce pot aduce acele păcate, pe care noi le numim «strigătoare la cer», precum sînt:uciderea săvîrșită cu voință, asuprirea văduvelor, orfanilor și săracilor, oprirea plății lucrătorilor, precum și lipsa de cinstire și mulțumire față de părinți? În afară de conștiința morală, care dezaprobă toate aceste păcate, mai există conștiința religioasă, care condamnă cu putere păcatele săvîrșite împotriva Duhului Sfînt, prin păcătuirea împotriva credinței, nădejzii și dragostei creștine. Toate aceste păcate duc la mari suferințe sufletești, urmate și de grele îmbolnăviri ale trupului.

Iată de ce, era necesar un model de viață desăvîrșită pilduitoare, în care să se vadă trăite toate virtuțile, pe care le avusese Adam cel creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. De aceea s-a coborît și s-a întrupat cu trup de om fără de păcat, însuși Fiul lui Dumnezeu, Domnul Iisus Hristos, Dumnezeu-Omul, Dumnezeu-Cuvîntul, precum îl înfățișa Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan: «Acesta era întru început la Dumnezeu. Toate prin El s-au făcut; și fără de El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut. Întru El era viața și viața era lumina oamenilor... Cuvîntul era Lumina cea adevărată, care luminează pe tot omul, care vine în lume... Și cuvîntul s-a făcut trup și s-a sălășluit între noi și am văzut slava Lui, slavă ca a Unuia-Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr» (Ioan I, 2—14).

Exemplul desăvîrșit al Fiului lui Dumnezeu, Carele s-a întrupat și s-a făcut om, precum și al dragostei pentru semenii, pentru însănătoșirea lui sufletească și trupească, l-a dat deopotrivă. De cite ori nu l-am auzit pe Domnul Hristos rostind către bolnavul însănătoșit: «Iată că te-ai făcut sănătos. De acum să nu mai păcătuiești, ca să nu-ți fie ceva mai rău.» (Ioan V, 14). Ori: «Omule iertate îți sînt păcatele tale» (Luca V, 20). Precum istorisesc Sfîntii Evangheliști, țărmurile Ghenizaretului sînt grăitoare pentru mulțimea celor ce veneau să-și tămăduiască suferințele sufletești și trupești. Pe cei greu bolnavi îi aduceau pe paturi, spre a se apropia de El și a primi tămăduirea nădăjduită. Și ori unde ajungea Domnul Iisus Hristos și intra în sate, în cetăți, ori în tîrguri, așezau la rîspintii pe cei bolnavi și-L rugau ca măcar de poalele veșmintelor Lui să se atingă. Și cîți se atingeau de El se vindecau (Matei XIV, 34—36; Marcu VI, 53—56). Deci Harul lui Dumnezeu, la rugăciunea și pocăința celui suferind ducea la deplină însănătoșire a acestuia. Ucenicii Domnului erau martorii și se minunau împreună cu ceilalți de tămăduirile săvîrșite de Domnul.

Această lucrare dumnezeiască, de însănătoșire sufletească și trupească a celor bolnavi, a fost incredințată împreună cu puterea Harului dumnezeiesc de Domnul Hristos și Ucenicilor Săi, încă de la chemarea lor ca Apostoli: «Chemînd la Sine pe

cei doisprezece Ucenici ai Săi, le-a dat lor putere asupra duhurilor celor necurate, ca să le scoată și să tămăduiască orice boală și orice neputință» (Matei X, 1). Cu prilejul acesta, le-a dat poruncă solemnă: «Tămăduiți pe cei neputincioși, ...curățiți pe cei leproși, pe demoni scoateți-i; în dar ați luat, în dar să dați» (Matei X, 8). Aceeași putere le-a încredințat-o Domnul Ucenicilor Săi și după Învierea Sa, înainte de a se înălța la ceruri, când le-a rostit: «Mergeți în toată lumea și propovăduiți Evanghelia la toată făptura. Cel ce va crede și se va boteza se va mântui, iar cel ce nu va crede se va osindi. Iar celor ce vor crede le vor urma aceste semne: în numele Meu, demoni vor izgoni, în limbi noi vor grăi. Șerpi vor lua în mână și chiar ceva dătător de moarte de vor bea nu-i va vătăma, peste cei bolnavi își vor pune mîinile și se vor face sănătoși» (Marcu, XVI, 15—18). Deci însuși Domnul Iisus Hristos a instituit această Taină a Sfintului Maslu, încredințînd-o cu poruncă dumnezeiască Sfinților Apostoli și urmașilor lor.

Sfinții Apostoli au luat la inimă exemplul, învățătura și porunca Domnului Hristos și au săvîrșit această Sfîntă Taină pentru cei bolnavi. Dovadă scrisă ne stă în față epistola Sfintului Apostol Iacob al Ierusalimului, cu îndemnul către creștini de a chema pe preoți pentru a se ruga și a unge pe cei bolnavi: «Este cineva bolnav între voi? Să cheme preoții Bisericii și să se roage pentru el, ungîndu-l cu untdelemn, în numele Domnului. Și rugăciunea credinței va mîntui pe cel bolnav, iar de va fi făcut păcate se vor ierta lui. Mărturisiți-vă unul altuia păcatele și vă rugați unul pentru altul, ca să vă vindecați, că mult poate rugăciunea stăruitoare a dreptului» (Iacov V, 14—16). Deci iață și elementele necesare la săvîrșirea Tainei Sfintului Maslu de preoții Bisericii: Rugăciunea stăruitoare a credinței săvîrșită de preoți lingă cel bolnav, ungerea celui bolnav cu untdelemn sfințit, mărturisirea păcatelor, precum și rugăciunile celor ce-l asistă pe bolnav. Materialul ce se mai folosește la săvîrșirea acestei Sfinte Taine, pe lingă untdelemnul curat, ce se toarnă într-o candelă, se așează pe masă un vas cu făină de grîu curat, iar în făină se înfig șapte bețișoare înfășurate cu bumbac pentru ungere. Lingă vas, pe masă, se așează Sfînta Evanghelia, Sfînta Cruce și lumînări aprinse.

Denumirea acestei Sfinte Taine vine de la folosirea untdelemnului sfințit la ungerea celui bolnav: «ungere cu untdelemn sfințit», «untdelemn împreunat cu rugăciune», «untdelemn» și după denumirea grecească «Evheleon». Biserica Romano-Catolică, a fost influențată de caracterul deosebit ce a dat acestei Sfinte Taine, de a o săvîrși celui bolnav greu pe patul de moarte și i-a dat denumirea: «extrema unctio», «unctio infirmorum», «sacramentum moribundorum».

Săvîrșitorii Tainei Sfintului Maslu sînt preoții Bisericii, care prin hirotonia lor de către episcop au și această încuviințare. Episcopii, a căror succesiune în hirotonie merge pînă la Sfinții Apostoli, — din cauza mulțimii și așezarea împrăștiată a celor bolnavi, nu puteau merge în tot locul. De aceea episcopii au încredințat săvîrșirea Tainei Sfintului Maslu de către șapte preoți, ori în caz de lipsă trei preoți, sau cel puțin doi preoți. Tradiția Bisericii ne amintește de această îndatorire, privitoare la numărul preoților ce săvîrșesc în sobor Taina Sfintului Maslu, precum scria Simeon Arhiepiscopul Tesalonicului: «Pentru numărul preoților, deoarece numărul nu se prescrie, totuși trebuie a se păzi numărul cel dintîi și să fie adică șapte precum este datina cea dintîi, iar la nevoie și mai puțini, adică trei ... înșă numai un preot să nu facă Maslu. Că precum pentru Arhieriei scrie, să nu se hirotonească de unul, așa și pentru Maslu să nu se facă de un preot. Căci zice: Să cheme Preoții Bisericii, iar nu un preot.» (*Despre Sfîntul Maslu*, cap. 283). Din această datină stră-

veche se poate vedea greutatea și însemnătatea Tainei Sfântului Maslu, față de celelalte Sfinte Taine, ce se pot săvârși de un singur preot, în afară de Taina Preoției și a sfințirii Sfântului Mir, ce se săvârșesc de arhieriei.

Preoții săvârșitori ai Tainei Sfântului Maslu erau apreciați de Sfântul Ioan Gură de Aur ca părinți sufletești ai celor bolnavi, spre deosebire de părinții lor trupești: «Acea nasc spre viața trupească, iar aceștia spre cea sufletească. Aceia nu pot să apere de moartea trupească, nici să alunge boala provenită, pe când aceștia (preoții), dimpotrivă, au mintuit de multe ori sufletul bolnav... Și aceasta, nu numai prin învățură și sfătuire, ci și prin ajutorul rugăciunilor. Căci ei au puterea de a ierta păcatele, nu numai când se renasc prin Botez, ci și după aceea, precum s-a zis: De este cineva bolnav între voi, să cheme pe preoții Bisericii» (*Despre Preoție*, III, 6). Adevărul acesta, spus de Sfinții Părinți, se poate desprinde din desfășurarea rugăciunilor sfintei taine, ca și din textul Evangheliilor și Epistolelor apostolice, ce se citesc la Taina Sfântului Maslu.

Primitorul acestei sfinte Taine poate fi, nu numai creștinul bolnav sufletește, ori trupește, dar și creștinul cu trupul sănătos, dar suferind cu sufletul. Căci nu este om, precum se scrie la sfânta carte, care să nu fi greșit, fie cu cuvântul, fie cu fapta, fie cu știința, fie cu neștiința. Dacă la casa bolnavului au îndatorirea de a lua parte la Sfântul Maslu membrii familiei și rudele bolnavului, în Biserică pot lua parte oricât de mulți credincioși, răspunzând pe calea aceasta și la chemarea Domnului Hristos, în vederea supremei judecăți: «Bolnav am fost și M-ați cercetat» (Matei XXV, 36). Alături de rugăciunile preoților, mult pot și rugăciunile creștinilor buni credincioși, precum scria Sfântul Apostol Iacov la rugăciunea credinței mintuitoare pentru cel bolnav. Bătrînii pot primi această Sfântă Taină în Biserică, nu numai pentru că bătrînețea poartă multe suferințe, dar și pentru curățirea sufletului de păcate. Nu este cazul să primească Taina Sfântului Maslu pruncii și copiii în genere. După cum nici cei ce au trebuință de asistență medicală, proprie pentru policlinici și așezăminte spitalicești.

Starea sufletească a primitorului Tainei Sfântului Maslu trebuie să fie plină de evlavie și de căință, față de păcatele săvârșite. De aceea credinciosul bolnav, ce voiește să i se săvârșească Taina Sfântului Maslu, precum scrie la sfânta carte, trebuie să-și cerceteze mai întâi cugetul, mărturisindu-și păcatele la duhovnic, spre a-și da seama de suferința sufletească, ca și de cauzele suferinței celei trupești. Deci să-și aibă conștiința pregătită, spre a putea primi cu folos Sfântul Maslu. Suferințele de natură fizică ce au trebuință de tratament medical și n-au legătură cu consecința păcatelor omenești, trebuie îndrumate la asistența medicală.

Timpul în care se săvârșește Taina Sfântului Maslu poate fi în oricare zi, dimineața, înainte de mîncare, dar tradiția preferă zilele de post. La Bisericile mai cercetate de credincioși, Taina Sfântului Maslu se săvârșește vineri dimineața, după oficierea sfintei liturghii, iar în altele miercuri dimineața, ca zile de post și în legătură cu suferințele Domnului Hristos pentru mîntuirea noastră. În toate Bisericile se săvârșește în mod tradițional pentru toți credincioșii Sfântul Maslu, fie în Miercurea Mare dimineața, în amintirea ungerii Mîntuitorului cu mir de către femeia cea păcătoasă (Luca VII, 37—38), fie în Vinerea cea Mare după vecernia scoaterii Sfântului Epitaf, cînd Domnul se află răstîgnit pe Cruce, pentru mîntuirea noastră. La casele credincioșilor se săvârșește tot în zile de post, la suferințe grele și îndelungate.

Prima parte a săvârșirii Tainei Sfintului Maslu este aceea a pregătirii sufletești a credincioșilor prin rugăciunile și cântările unui canon deosebit, în care se înfățișează credința în puterea dumnezeiască și mila Domnului Hristos, cu nădejdea noastră în ajutorul mîntuitor, precum spun și cuvintele de la fiecare grup de cîntări: «Stăpîne Hristoase, milostive, miluiește pre robul tău». După cum și la laudele de la sfîrșitul canonului se afirmă credința celor de față, care cer iertarea greșalelor, tămăduirea sufletelor și a trupurilor, a alinării și ușurării durerilor, asemenea celor ce-și mărturiseau credința, în vremea cînd Domnul Hristos pe pămînt ierta păcatele și săvîrșea minuni asupra celor suferinzi, dîndu-le vindecare deplină.

Binecuvîntarea cea mare, cu Sfînta Evanghelie, în semnul Sfintei Cruci, deasupra untdelemnului și făinei, se rostește solemn de către preotul întîi stătător între ceilalți preoți împreună slujitori, toți îmbrăcați cu epitrahil și felon. În ectenia cea mare se imploră binecuvîntarea untdelemnului și cercetarea de către Dumnezeu a credincioșilor suferinzi. Acum se trece la sfințirea untdelemnului prin rostirea de șapte ori a rugăciunii sfințirii untdelemnului, adică cite odată de fiecare dintre cei șapte preoți slujitori, pentru «ca să fie celor ce se vor unge dintr-însul spre tămăduire și spre izbăvirea de toată patîma și întînăciunea trupului și a sufletului și de toată răutatea...».

Cîteva clipe de reculegere sufletească urmează prin ascultarea de cîntări creștinești în cinstea Mîntuitorului săvîrșitor al atîtor minuni binefăcătoare, evocîndu-se și cîteva figuri de Sfinți mari făcători de minuni. Acum se cinstește memoria Sfintului Apostol Iacov, primul păstor și dascăl al Ierusalimului, care a sfătuit creștinii pentru Taina Sfintului Maslu; — a Sfintului Ierarh Nicolae, a Sfintului Dimitrie izvorîtorul de mir, a Sfintului Pantelimon, a Sfinților doctori fără de arginți Cosma și Damian, precum și a Sfintului Apostol și Evanghelist Ioan, «cel iubitor de feciorie și de Hristos preaiubit».

În pilda cu Samarineanul cel milostiv vedem exemplul iubirii noastre de aproapele, de omul de orice neam, cu jertfelnică ajutorare în suferința lui cea grea sufletească și trupească, ungîndu-i ranele cu untdelemnul dragostei creștine (Luca X, 25—37). Trezirea conștiinței lui Zaheu, mai marele vameșilor, om lacom și răpitor de avuții, la cele mai nobile sentimente filantropice, de a dărui jumătate din averea sa săracilor și de a întoarce împătrit celor pe care i-a năpăstuit, — în Evanghelia a doua (Luca XIX, 1—10). Împuternicirea Sfinților Apostoli de a vindeca orice boală și a elibera pe cei cuprinși de duhuri necurate, — în Evanghelia a treia (Matei X, 1 și 5—8). Tămăduirea multor bolnavi de Domnul Hristos, cu vindecarea soacrei lui Petru și curățirea duhurilor multor demonizați, — în Evanghelia a patra (Matei VIII, 14—23). Binecuvîntarea sufletelor înțelepte, care au întotdeauna candelile inimilor lor aprinse cu lumina credinței, — în Evanghelia a cincea (Matei XXV, 1—13). Puterea rugăciunii stăruitoare a unei mame pentru fiica ei bolnavă, tămăduită de Domnul Hristos cu cuvîntul, — în Evanghelia a șasea (Matei XV, 21—28). Domnul Hristos a venit să cheme la pocăință pe cei păcătoși, iar nu pe cei dreți, — în Evanghelia a șaptea (Matei IX, 9—12). Toate aceste învățături și minuni săvîrșite de Domnul Hristos pe temeiul pocăinței, credinței și rugăciunii celui bolnav, împletesc laolaltă cununa de flori ale Evangheliei, ale cărei raze strălucitoare de lumină dumnezeiască însuflețesc nădejdea de însănătoșire a celui ce suferă în dureri sufletești și trupești.

Cele șapte citiri din epistolele apostolice ce preced citirile Evangheliei, vin să pregătească sufletește înțelegerea învățăturilor și minunilor Domnului Hristos.

Astfel prima, din epistola Sfântului Apostol Iacov, ne înfățișează virtutea credinței și a răbdării omului în suferință, cu nădejdea în milostivirea lui Dumnezeu, căruia înălțînd rugăciunea credinței, să cheme preoții Bisericii spre a se ruga pentru el și să-l ungă cu untdelemn întru numele Domnului. Rugăciunea credinței va mîntui pe cel bolnav și-l va ridica Domnul și de va fi făcut păcate i se vor ierta lui (Iacov V, 10—16). A doua, din epistola Sfântului Apostol către Romani, în care sîntem îndemnați să purtăm noi cei tari slăbiciunile celor neputincioși (Romani, XV, 1—7). A treia ne înfățișează marea virtute a dragostei creștine care pe toate le îndură, toate le crede, toate le nădăjduiește, toate le rabdă și nu cade niciodată (I Corinteni XII, 27—31; XIII, 1—8). A patra ne înfățișează menirea noastră de a fi Biserica lui Dumnezeu celui viu, pentru care trebuie să ne curățim de toată întinarea trupului și a duhului, desăvîrșind sfințenia în frica lui Dumnezeu (II Corinteni VI, 16—18; VII, 1). A cincea ne înfățișează puterea rugăciunii multor creștini, precum a fost și rugăciunea pentru Sfîntul Apostol Pavel în Asia, unde a scăpat cu viață (II Corinteni I, 8—11). A șasea, ne înfățișează roadele Duhului Sfînt prin virtuți morale, ce împodobesc viața creștinului (Galateni V, 22—26; VI, 1—2). A șaptea cu îndemnul Sfîntului Apostol Pavel, de a încuraja pe cei slabi la suflet, a sprijini pe cei neputincioși și a fi îndelung-răbdători față de toți (Tesaloniceni V, 14—23).

Cele șapte rugăciuni mari, ce se citesc fiecare după Evanghelia respectivă, se înalță cu profundă credință și mare nădejde către milostivirea lui Dumnezeu, precum își înalță pomii ramurile cu frunzele către razele soarelui de sus din ceruri. Aceste rugăciuni își trag puterea evlaviei și înțelesul cugetării creștine, prin rădăcini adînc înfipte în cuprinsul Evangheliei. Exemplele biblice de pocăință, ca întoarcerea lui Saul cel prigonitor, căința lui Petru, pocăința femeii păcătoase, a vameșului, a tâlharului de pe Cruce, întoarcerea fiului risipitor, sînt evocate peste tot în cererile milostivirii lui Dumnezeu, înaintea căruia nu este om fără de păcate. Astfel untdelemnul pocăinței și al credinței divine untdelemn de bucurie, de sfințenie, pecete nestrîcată, bucurie a inimii, veselie veșnică, pavăză puternică, izbăvitoare de toată lucrarea demonică. După fiecare rugăciune se face ungera cu fiecare belșor pe rînd, potrivit celor arătate în cartea sfîntă.

Sfînta Evanghelie, care este veneratul semn văzut al învățăturilor Domnului în mijlocul credincioșilor, este acum invocată în rugăciunea din urmă, după cele șapte, în mod deosebit, ea înfățișînd pe însuși Domnul Hristos. Ridicată de preot de pe masă se dă credinciosului bolnav pentru închinare și sărutare, cu îngăduința de a o deschide. Astfel, deschisă, preoții slujitori o țin deasupra capului celui bolnav, iar preotul cel dintîi rostește rugăciunea din urmă, cînd cu glas mare și plin de evlavie imploră milostivirea Domnului Iisus Hristos, Fiul și Cuvîntul lui Dumnezeu celui viu, pentru iertarea păcatelor celui bolnav, al cărui nume îl pomenește. Cu prilejul citirii acestei rugăciuni se poate auzi cutremurătoarea implorare a ajutorului dumnezeiesc pe temelul Sfîntei Evanghelii, sub care stă îngenunchiat bolnavul: «Nu pun mîna mea cea păcătoasă peste capul celui ce a venit la Tine cu pocăință și cere de la Tine prin noi iertare păcatelor, ci pun mîna Ta cea puternică și tare, ce se află în această Sfîntă Evanghelie, pe care slujitorii cei împreună cu mine o țin deschisă pe capul robului Tău (N) și mă rog împreună cu dînsii și cer iubirea Ta de oameni cea milostivă...».

Biserica noastră strămoșească, păstrătoare a Ortodoxiei primelor veacuri creștine, cinstește astfel Sfînta Evanghelie ca pe cea mai scumpă și dumnezeiască co-

moară, ce-și revarsă cu minunată putere tămăduitoare razele dumnezeiești asupra sufletului și vieții omenești. Căci mulțimea păcatelor credinciosului bolnav, avînd trebuință de curățirea lor din sufletul și viața sa, ce a ajuns în suferință, fac sufletul să inseteze după cuvîntul lui Dumnezeu, către lumină, către înțelepciune, către sfințire, către mîntuire. Iar cuvîntul lui Dumnezeu avînd putere asupra celor ce cred (I Corinteni, I, 18), nu numai că învață și dă înțelepciune (II Timotei III, 15—17), dar îndreaptă sufletul, îl curăță și-l renaște (I Petru I, 22—23), pregătindu-l pentru sfințire (Ioan XVII, 17). Aceasta este atmosfera de evlavie și de înălțare sufletească necesară celui suferind, pentru ca prin puterea Sfîntului Duh, primit prin Sfînta Taină, în locul păcatelor să se instaureze în suflet virtuțile bunului creștin: «dragostea, bucuria, pacea, îndelungă-răbdarea, bunătatea, facerea de bine, credința, blîndețea și cumpătarea» (Galateni V, 22). Este firească deci și tradiția credincioșilor noștri de a asculta Sfînta Evanghelie cu evlavie în genunchi și a o săruta cu culturarea, cu care ar săruta mina Domnului Hristos.

Incheierea Sfîntei Taine se săvîrșește prin sărutarea Sfîntei Evanghelii și a Sfîntei Cruci, după care urmează miruirea cu untdelemn sfințit. Se face pomenirea numelui celui bolnav și a celor ce s-au rugat pentru el, după cîteva cîntări creștinești, iar la sfîrșit, făcînd cele trei metanii, acel căruia i s-a făcut Sfîntul Maslu, împreună cu cei de față, rostesc de trei ori: «Binecuvîntați Părinți sfințiți, și mă iertați pe mine păcătosul». Iar preoții slujitori răspund la fiecare rostire: «Dumnezeu să te ierte și să te binecuvînteze, și sănătate să-ți dăruiască». Aceste momente finale ne amintesc de cererea de milostivire către Domnul Hristos a celor suferinzi, cînd rosteau cu credință și cereau vindecarea, ca orbul de la Ierihon: «Iisuse, Fiul lui David, miluiește-mă» (Luca XVIII, 38). După cum Domnul Hristos, înainte de săvîrșirea minunii, ierta păcatele celui suferind din cauza lor, rostind cu putere dumnezeiască: «Omule, iertate îți sînt păcatele tale» (Luca, V, 20). Toate acestea adevăresc existența păcatului la temelia suferinței, precum și marea putere a cîinței, cu rugăciunea credinței, pentru iertarea păcatelor și însănătoșire.

Prin urmare în Ortodoxie, ca și în vremea Sfinților Apostoli și a Sfinților Părinți, Sfîntul Maslu a rămas aceeași Taină, care prin rugăciunile preoților și ungerea cu untdelemn sfințit, împărtășește credincioșilor Harul dumnezeiesc pentru tămăduirea bolilor trupești și sufletești, pentru iertarea păcatelor și pentru întărirea sufletului. De aceea Taina Sfîntului Maslu se păstrează între cele șapte Sfînte Taine ale Bisericii, fara a fi obligatorie pentru creștin, ca Tainele Sfîntului Dolez și a Ungerii cu Sfîntul Mir, precum și fără a înlocui Taina Sfîntei Mărturisiri, pe care de fapt o completează, numai la cazuri de mari suferințe.

Biserica creștină Romano-Catolică, privind Taina Sfîntului Maslu mai mult în legătură cu tămăduirea trupească, a celor ce se apropie de moarte, se săvîrșește de un singur preot, cu untdelemn sfințit de episcop. Iar Protestanții, care nu au nici Taina Preoției, nu recunosc Sfîntului Maslu caracterul de Taină. Astfel Ortodoxia păstrează tradiția celor aproape două mii de ani a Tainei Sfîntului Maslu pe temelia rînduită de Sfinții Apostoli, începînd cu Sfîntul Apostol Iacov, primul Ierarh, păstor și dascăl al Ierusalimului.

Înainte de a ne despărți, dorim să fim bine înțeleși, că la Taina Sfîntului Maslu nu este cazul să vină creștini cu suferințe trupești, ce au absolută trebuință de îngrijire medicală, în clinici, policlinici și așezăminte spitalicești. Însăși Biserica noas-

tră prin preoții săi are îndalorirea de a-i îndruma pe asemenea suferinzi către îngrijirea medicală. Chiar străvechii noștri Sfinți Părinți din primele veacuri creștine apreciau știința, ca fiică a rațiunii, care este un dar al lui Dumnezeu, prin însăși creațiunea omului. Rațiunea și credința sînt cei doi ochi ai omului, precum a lăsat scris Sfîntul Grigorie Teologul, spre a se putea privi și cele văzute și cele nevăzute ale universului, sau cele două aripi cu care putem să ne înălțăm către cele dorite, precum scrie un alt Sfînt Părinte. Nu este locul și nici timpul să înfățișăm Sfinți Părinți în serviciul medicinei. De aceea Biserica binecuvîntează și se roagă pentru progresele științei care este în serviciul binelui și sănătății omului, ea colaborînd prin mijloace creștine duhovnicești pe latura sufletească.

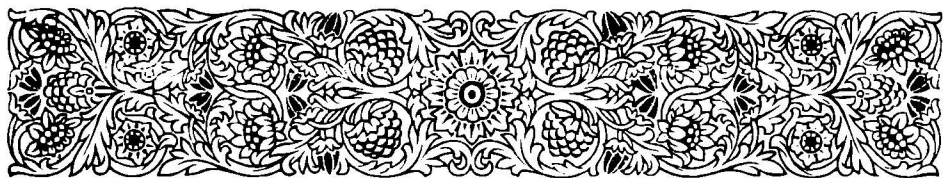
Însuși Domnul Hristos, întemeietorul Bisericii creștine ne-a poruncit să ne străduim pentru descoperirea și folosirea tainelor creațiunii, pentru binele omului, cînd a rostit la sfîrșitul predicii de pe munte: «Fiți voi desăvîrșiți, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvîrșit este» (Matei V, 48). După cum învață și mai departe: «Cercetați și veți afla... Cel care cercetează află» (Matei VII, 7). Deci știința și credința pot colabora pentru sănătatea omului, sub aceeași binecuvîntare a lui Dumnezeu.

Domnul Iisus Hristos, către sfîrșitul Evangheliei, la înfățișarea judecății din urmă, între alte întrebări, dacă am ajutat pe cel flămînd, pe cel însetat, pe cel străin, pe cel gol, va adăuga și această întrebare: «Bolnav am fost și M-ați cercetat» (Matei XXV, 36). Cercetarea sufletească sau duhovnicească a omului, precum am văzut, ne înfățișează în cel bolnav puțința unui întreg cortegiu de păcate, precum și perspectiva celor mai alese virtuți în sufletul sănătos.

Dacă reușim prin lucrarea duhovnicească a Tainei Sfîntului Maslu să înlocuim în sufletul omului păcatele cu virtuțile morale creștine, înseamnă că am cercetat pe cel bolnav și am ajutat la însănătoșirea lui. Adică dacă în loc de lăcomie, de iubire de bogății, de furt, de ură, de viclenie, de desfrînare, de asuprire, de care se leapadă prin căință, am vedea în sufletul celui suferind răsărind iubirea de oameni, pacea, bunătatea, facerea de bine blîndețea, cumpătarea, cinstea, dorul de muncă, înseamnă că am folosit prilejul pocăinței sale și al zguduirii conștiinței sale, încît prin rugăciunea credinței și ungera cu untdelemnul sfințit al Sfîntului Duh, i-am deschis un nou orizont de viață al conștiinței sale morale creștine, către omul cel nou, omul lui Hristos, creștinul adevărat, sănătos sufletește și trupește. Libertatea morală a voinței s-a exprimat prin căința de păcate, iar Harul lui Dumnezeu rodește virtuți morale în creștinul însănătoșit la suflet și trup. Aceasta înseamnă că menirea Tainei Sfîntului Maslu s-a împlinit, prin însănătoșirea sufletului și trupului.

Să răspundem deci, iubiți creștini, chemării Domnului Iisus Hristos, de a cerceta și a asista creștinește pe cei bolnavi cu rugăciunile noastre ale tuturor, căci: «mult poate rugăciunea stăruitoare a dreptului», iar «rugăciunea credinței va mîntui pe cel bolnav», «îl va ridica Domnul» și «de va fi făcut păcate i se vor ierta» (Iacov V, 15—16). Cu această convingere și cu aceeași dragoste și milă pentru cel suferind să ne rugăm împreună cu Biserica, rostind cu evlavie: «Stăpine, Hristoase milostive, miluiește pe robul Tău». Dumnezeu să primească sfintele noastre rugăciuni, iar celor bolnavi să le dăruiască deplină sănătate sufletească și trupească.

Pr. Prof. MIHAIL BULACU

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

VIZITA PREȘEDINTELUI CONSILIULUI DE STAT NICOLAE CEAUȘESCU ÎN UNELE ȚĂRI DIN AFRICA. — Promovarea înțelegerii și colaborării între state și popoare este caracteristica principală a actualității. Întărind unitatea forțelor sociale ce luptă pentru independență și libertate, pace și progres, vizitele reciproce dintre reprezentanții țărilor și popoarelor se înscriu cu eficiență crescândă în cronică vremurilor noi.

De aceea vizita întreprinsă de Dl. Nicolae Ceaușescu, Președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, însoțit de soția Domniei Sale, Elena Ceaușescu, în fruntea unei delegații restrinse în opt state ale Africii, între 11 martie și 6 aprilie 1972, constituie mărturisirea și prețuirea prieteniei cu popoarele Africii, de care nu ne desparte nici culoarea, nici rasa de care ne leagă principiile sfinte și morale ale umanitarismului. De ele ne unesc eforturile comune pentru cuceririle din ce în ce mai înalte, ale economiei, libertății și propășirii, împotriva imperialismului și neocolonialismului, pentru consolidarea și creșterea securității și păcii în lume.

Ca cetățeni și slujitori ai Bisericii Ortodoxe Române, am urmărit, cu o justificată bucurie și mândrie, vizita conducătorului Patriei noastre în toate aceste țări. Am luat cunoștință de primirile călduroase de care s-a bucurat, de convorbirile avute, de acordurile încheiate și de declarațiile comune ce au fost date publicității. În toate am observat poziția justă și plină de umanism, de o înaltă ținută vrednică de poporul din care facem parte.

Ca o ilustrare demnă de valoarea multilaterală a acestei vizite, redăm cuvintele înseși ale Președintelui Consiliului de Stat din discursul ținut cu ocazia mitingului ținut în fața cetățenilor Capitalei la întoarcerea în țară a delegației, în care spunea: «Această vizită constituie un moment de importanță deosebită în politica externă a României, o manifestare fără precedent a politicii internaționale a României, de solidaritate cu statele ce și-au scuturat jugul imperialist, cu mișcările de eliberare națională, cu cei care luptă pentru independență, progres și bunăstare».

Numeroase Instituții de stat, organizații obștești, colective și personalități de seamă din societatea noastră, în telegrame și scrisori, și-au

arătat bucuria și aprecierea lor, pentru rezultatele obținute de solii poporului român.

Spicuiind din toate aceste telegrame și scrisori de laudă la adresa realizărilor acestei vizite, redăm mai jos telegrama omagială trimisă de Comitetul Național pentru apărarea păcii din R. S. România, D-lui N. Ceaușescu, Președintele Consiliului de Stat, în care se spune: «În numele Mișcării pentru apărarea păcii din R. S. România, vă transmitem expresia sentimentelor noastre de admirație și înaltă prețuire pentru rezultatul vizitei pe care ați condus-o în țările Africii. Aceasta a constituit un strălucit mesaj de prietenie, de pace, colaborare și solidaritate internațională a poporului român, adresat popoarelor africane care luptă pentru întărirea independenței și suveranității lor naționale, pentru lichidarea definitivă a colonialismului și neocolonialismului, împotriva rasismului, a dominației imperialiste. În cuvântările rostite de Dvs. — exponentul fidel al idealurilor națiunii noastre, militantul neobosit pentru strângerea relațiilor dintre toate țările lumii —, precum și în documentele semnate, vedem sinteza gândurilor noastre și a năzuințelor de pace și prietenie, de colaborare și sprijin față de aceste popoare».

PENTRU LIMITAREA ARMELOR STRATEGICE. — În cea de a II-a jumătate a lunii martie s-a deschis la Helsinki cea de a 7-a rundă a convorbirilor sovieto-americane pentru limitarea armelor strategice. Într-un program riguros fixat, lucrările au avut un rezultat pozitiv, apropiind în mod deosebit punctele de vedere ale celor două părți, prin limitarea divergențelor dintre ele. «Cheia succeselor acestor convorbiri constă în recunoașterea de ambii parteneri a principiului securității egale a părților și de hotărîrea de a urma acest principiu» a declarat Leonid Brejnev, Secretarul P.C.U.S, referitor la această problemă, iar Președintele Statelor Unite ale Americii, Richard Nixon a subliniat «că există toate șansele în această privință pentru a ajunge la un acord, privind limitarea atât a armelor defensive cât și ofensive, precum și acorduri în multe alte domenii».

SPRE O DESTINDERE GENERALĂ ÎN EUROPA. — Problema securității și cooperării în Europa frământă din ce în ce mai mult statele și popoarele de pe continentul nostru, întărind curentul în favoarea destinderii și a normalizării relațiilor intereuropene.

De aceea, convocarea unei conferințe paneuropene, cu participarea tuturor statelor, mari, mijlocii și mici, este îmbrățișată cu interes mereu crescînd, de opinia publică, de numeroase organizații și forțe sociale și politice, exponente ale vieții și culturii de pe întregul continent.

Această frământare generală și-a găsit sprijinul și caracterizarea reală în numeroase declarații făcute de reprezentanți de seamă ai societății europene.

Astfel, Secretarul General al Organizației Națiunilor Unite, Kurt Waldheim aprecia că «Europa începe să dea numeroase exemple bune. Continentul, care în trecut a fost arena unor evenimente furtunoase, devine în prezent o zonă a Păcii».

Președintele Finlandei, Urho Kehhonen, a declarat într-un interviu: «Există în prezent posibilitatea convocării unei conferințe general europene pentru securitate și colaborare. Finlanda a acționat pentru ținerea acestei conferințe, propunând să aibă loc în Capitala ei, Helsinki».

În această privință Comitetul Executiv al Consiliului de Stat și Consiliului de Miniștri al R. S. România într-o hotărîre a sa consideră că una dintre sarcinile sale de bază este de a acționa în modul cel mai consecvent, pentru instaurarea în viața continentului nostru a unor noi relații bazate pe respectul, independența și suveranitatea internațională, care să excludă folosirea forței, sau amenințarea cu forța și să ofere tuturor statelor garanția deplină că vor fi ferite de orice act de agresiune și că vor putea colabora nemijlocit într-un climat de înțelegere și deplină libertate.

De asemenea premierul danez, Jens Otto Krag, într-un interviu acordat la 12 aprilie a.c. declara că «ținerea conferinței general europene pentru securitate și colaborare poate deveni piatra unghiulară în dezvoltarea modernă a Europei, începutul unei noi ere europene de cooperare, cu adevărat constructivă între țările din estul și vestul Europei. Ținută cu succes, ea va însemna un nou pas și un nou punct de plecare pentru o Europă pașnică».

Astfel, pe fiecare zi ce trece, vedem că se ivesc noi luări de poziții, noi argumente și susțineri pentru ținerea conferinței general europene, dovedind că pacea și securitatea Europei a devenit problema și preocuparea majoră a popoarelor.

Biserica și preoțimea ortodoxă, încadrată în marele front al Păcii, militează cu toate forțele sale pentru convocarea acestei conferințe ce va constitui un eveniment important pentru destinderea situației din continentul nostru, pentru securitatea și colaborarea între popoarele Europei.

PLENARA COMITETULUI NAȚIONAL PENTRU APĂRAREA PĂCII DIN R. S. ROMÂNIA. — La 3 martie a avut loc la București plenara Comitetului Național pentru apărarea Păcii din R. S. România la care au participat membrii, academicieni, oameni de cultură, muncitori, țărani, intelectuali, reprezentanți ai cultelor, pensionari, etc.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române a participat I. P. S. Mitropolit Iustin Moiescu, Mitropolitul Moldovei și Sucevei.

Președintele Comitetului Central pentru Apărarea Păcii, Dl. Prof. Tudor Ionescu, a subliniat în darea de seamă a Comitetului pe 1971 că tot poporul nostru este angajat în ampla și complexa activitate pentru apărarea păcii. Popularizarea realizărilor obținute pentru înflorirea patriei, pentru apărarea și întărirea păcii a fost obiectivul de bază al mișcării pentru pace din țara noastră.

Printre vorbitori a luat cuvîntul și I. P. S. Mitropolit Dr. Iustin Moiescu, aducînd cuvîntul autorizat al Bisericii și al clerului ortodox

și adeziunea tuturor, la acțiunile onorabile ale Mișcării pentru pace din țara noastră.

SEMNAREA CONVENȚIEI PRIVIND ARMELE BIOLOGICE. — La 10 aprilie au avut loc simultan la Moscova, Londra și Washington, ceremoniile semnării convenției privind «interzicerea, perfecționarea, producția și stocarea armelor bacteriologice (biologice) și cu toxine și distrugerea acestora».

La Moscova, alături de reprezentanții a 46 țări, documentul a fost semnat de Ministrul de Externe al țării noastre Corneliu Mănescu, iar la Londra și Washington de ambasadorii extraordinari ai țării noastre în statele respective.

Potrivit Convenției, în timp de 9 luni de la ratificare, fiecare stat semnatar este obligat să distrugă sau să convertească în scopuri pașnice toți agenții, toxinele și toate armele, echipamentul și mijloacele lor de transport la țintă aflate în posesia, jurisdicția sau controlul lor.

Acest document constituie un pas concret și o garanție pentru realizarea altor înțelegeri pe calea dezarmării generale și totale pe care o dorește întreaga omenire doritoare de pace și progres.

REDAȚIA

ȘTIRI ECUMENICE

— În minăstirea cisterciencă din Mont-des-Cots s-a ținut un colocviu cu tema: «Viața monahală — cale pentru unirea creștinilor». Au participat reprezentanți ai Bisericilor Ortodoxă, Romano-Catolică și Anglicană. Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de Prea Sfințitul Episcop-Vicar patriarhal Antonie, rectorul Institutului teologic din București, care a vorbit despre viața monahală de la noi.

— Pentru Biserica Ortodoxă Rusă din Europa apuseană, condusă de Mitropolitul George și supusă jurisdicției Patriarhiei ecumenice din Constantinopol, Sf. Sinod al acestei Patriarhii a numit 5 episcopi-vicari: 1) Episcopul Alexandru Semionov Tian-Schanski pentru probleme religioase generale; 2) Roman Solotov pentru Franța de sud și Italia; 3) Ștefan Timcenko pentru Suedia; 4) Feropont Hümmerich pentru Norvegia; 5) Georg Wagner, profesor de drept bisericesc și liturgică la Institutul teologic «Sfântul Sergiu» din Paris pentru Germania și Danemarca.

— Sinodul Patriarhiei din Constantinopol a hotărît să înființeze o școală teologică superioară la Geneva sau în împrejurimi. Institutul va servi și pentru studii ecumeniste.

— Mitropolitul Iacov, conducătorul Bisericii Ortodoxe grecești din America de Nord și Sud ce ține de Patriarhia ecumenică, a demisionat din calitatea de președinte al Conferinței Episcopilor Bisericii Ortodoxe din America. El va continua totuși să execute această calitate pînă ce Biserica Ortodoxă din America va fi declarată independentă.

— Ortodocșii din Coreea de Sud au sărbătorit 75 de ani ai existenței Bisericii lor. A participat Mitropolitul Dionisie, conducătorul Bisericii Ortodoxe din Noua Zeelandă, India, Coreea și Japonia, de sub jurisdicția Patriarhiei ecumenice din Constantinopol.

— Într-un interviu acordat ziarului «Lidova Demokracie» din Praga, Patriarhul Pimen al Moscovei și a toată Rusia a spus între altele că, deși Biserica Ortodoxă Rusă are cu Biserica Romano-Catolică multe elemente comune în credință, în serviciile divine și în viața creștină, totuși nu trebuie ignorate nici deosebirile, care în decursul veacurilor s-au ivit în relațiile dintre Ortodoxie și Catholicism. «Noi credem, a spus Patriarhul Pimen, că Dumnezeu va sprijini străduințele, nicidecum ușoare, ale reprezentanților ortodocși și catolici, ca să înlăture deosebirile existente și să contribuie la unitatea Bisericii răsăritene și apusene, întreruptă în veacul XI».

— Sinodul Bisericii Ortodoxe Ruse a hotărît să întrebuițeze oficial numele «Vechi-Biserici Orientale» introdus de Comisiunea interortodoxă a teologilor pentru

Bisericile necalcedoniene. Acestea erau de obicei numite «Biserici Monofizite», fiindcă respingeau «doctrina celor două naturi» în Iisus Hristos, aprobată de sinodul de la Calcedon (451).

Sinodul de la Moscova a mai aprobat și lucrările celor patru consultații neoficiale dintre teologi ai Bisericilor Ortodoxe și Vechi-Orientale, ținute în cadrul Comisiunii pentru «Credință și Constituție» ținând de Consiliul Ecumenic al Bisericilor. Sinodul a mai dispus ca Academile teologice din Moscova și Leningrad să studieze diferite teme de importanță pentru reunirea cu Bisericile vechi-orientale. Academile teologice rusești vor lua contact cu școlile teologice ale Bisericilor vechi-orientale, discutând îndeosebi terminologia hristologică.

— «Conferința Bisericilor Africane» a înființat un serviciu de informații religioase.

— La inițiativa Patriarhului Nicolae VI al Alexandriei s-a înființat un consiliu comun pentru Patriarhiile Alexandriei, Antiohiei, Ierusalimului, Arhiepiscopia greacă și Bisericilor coptilor, etiopienilor, armenilor, sirienilor și creștinilor malabari. Secrețar general a fost numit Mitropolitul ortodox de Axum, Dr. Metodie Fujias.

— Patriarhia ortodoxă din Alexandria a hotărât să înființeze episcopii misionare pentru Uganda, Kenya și Tanzania.

— Școala teologică de la Prizren (Patriarhia ortodoxă sârbă) a împlinit 100 de ani de existență. A fost înființată în 1871 de starețul Sima Andreevici pentru pregătirea clerului sârb, care pe atunci ținea canonic de Patriarhia de Constantinopol și nu de Biserica autocefală sârbă. Clitorul a ales orașul Prizren fiindcă se află în apropierea localității Pec, sediul Patriarhiei sârbe în evul mediu, și de mănăstirea Visoki Decain, puternic centru ortodox. Dacă până în 1964 în Biserica Ortodoxă sârbă exista numai facultatea și seminarul teologic de la Belgrad și instituția școlară de la Prizren, azi sînt seminarii teologice și în Muntenegru, Dalmația, Slovenia.

— Noul Testament a apărut într-o nouă traducere în limba sârbă, elaborată de Dr. Emil Cornic. Până acum era utilizată traducerea filologului Vuk Stefanovic Karadzu, apărută la 1847.

— La Sarajevo s-a înființat o Medresse (școală teologică) pentru mahomedanii din R.F.S. Iugoslavia, asemenea și revista teologică «Preporod» (Renașterea).

— Arhiepiscopul Ieronim, Primatul Bisericii Ortodoxe din Grecia, a convenit cu Șenudah III, noul Patriarh copt din Cairo, pentru un schimb de profesori și studenți teologi între cele două Biserici, iar călugărite copte vor putea studia la școala călugăritei «Sfânta Barbara» din Atena.

— Mitropolitul ortodox grec din Egipt, Dr. Meľhodijs Fonyyas, susține că a aflat suficiente date pentru probarea unei îndelungate activități a apostolului Petru în Alexandria. Teologilor li se oferă spre cercetare o nouă problemă.

Arhitecți greci, care lucrau la restaurarea bisericii Sfintului Mormint din Ierusalim, au aflat sub altarul ei rămășițele bisericii, ridicată de împăratul Constantin cel Mare pe locul bisericii de azi și dărîmată în 614 de perși, iar în 1009 de califul egiptean Al-Hakim.

— După vizite bisericesti făcute la Atena, Cairo și Alexandria, Teofii I, noul Catolikos-Patriarh al Etiopiei și-a exprimat nădejdea că în curînd va fi posibilă înfăptuirea unei depline comunități bisericesti între Bisericile orientale naționale ale etiopienilor, coptilor, iacobiților, armenilor și indo-sirienilor și Biserica Ortodoxă.

— Arhiepiscopul Macarie al Ciprului, la vizita făcută în Kenya — a botezat 5.000 de persoane.

— Parohia ortodoxă din Taivan are 120 de credincioși.

— Revista (romano-catolică) «Der Christliche Osten», nr. 4/1971 (Würzburg) publică conferința cu titlul «Calinic de la Cernica», ținută la al treilea simpozion ecumenic de la Regensburg de către Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae de la Institutul teologic din București.

— La Halle (Republica Democrată Germană) s-au întrunit 61 traducători de Biblie ai Bisericilor Ortodoxă, Romano-Catolică și Protestantă din 18 țări. S-au discutat probleme de teoria și practica traducerii.

— La Fatima (Portugalia) s-a ținut un seminar ortodox cu tema: «Maica Domnului în Biserică».

— Patriarhul romano-catolic din Ierusalim, Giacomo Giuseppe Beltritti, vizitând parohiile romano-catolice de sub jurisdicția sa din Cipru, a făcut o vizită și Arhiepiscopului ortodox Macarie III, constatând bunele relații dintre ortodocși și romano-catolici.

— Al 40-lea Congres euharistic internațional al Bisericii Romano-Catolice se va ține în 1973 la Melbourne (Australia), sub egidă ecumenică. Temele: «Euharistia și Omul», «Om și Dumnezeu», «Urmările sociale ale Euharistiei și iubirii față de Dumnezeu», «Euharistia», «Comunitatea și familia».

— A apărut primul catehism creștin în limba arabă, editat de Institutul catehetic franciscan din Cairo.

— Drept «cea mai importantă declarație pentru Catolici și Anglicani de la timpul Reformei» este apreciat în cercurile bisericești din capitala britanică documentul comun în privința Sfintei Euharistii, publicat recent de cele două Biserici. Documentul, elaborat de o comisie anglicană-catolică internațională, denumit «Declarația de la Windsor» este socotit un pas însemnat în studiul grelei teme teologice, care-i Sfinta Euharistie. Documentul a fost publicat pentru a fi studiat de teologi.

— Dr. Gabriel Adrianyi a fost numit profesor pentru «Istoria bisericească est-europeană» la facultatea teologică romano-catolică a Universității din Bonn. Cursul de inaugurare a avut titlul: «Străduințele de pe la 1900 ale catolicilor unguri de rit bizantin pentru a avea o liturghie și o organizație proprie».

— Tema proximei sesiuni a Conferinței evanghelice germane este textul biblic: «Nu numai cu pîine...» și va fi elaborat de cele șase grupe de lucru ale Conferinței «Credință», «Politică și societate», «Persoană singulară», «Serviciul divin», «Biserica», «Misiune și dezvoltare» (Epd. 4/1972).

— «Temeiurile credinței creștine» este tema generală de care se ocupă, în decurs de doi ani, «Institutul luteran pentru cercetări ecumenice» din Strassburg. Seminarul pentru studii de același fel se vor înființa la Ierusalim, în S.U.A., America Latină și Madagascar.

— Biserica Romano-Catolică din Suedia a devenit membră a Consiliului ecumenic suedez al Bisericilor. Începînd din 1967 Biserica Romano-Catolică avea un observator permanent la Conciliul Ecumenic suedez. În viitor va avea trei delegați.

— Rectorul lui Surgeons-College din Londra, Dr. George Beasley-Murray, unul dintre fruntașii baptiștilor din Anglia, s-a retras din funcția de președinte al Consiliului Uniunii Baptiste din Anglia. Motivul? O controversă teologică pentru divinitatea lui Iisus Hristos cu rectorul Colegiului Baptist din Manchester, Michael Taylor, care susține că Iisus a fost un om obișnuit și că prezența lui Dumnezeu în El nu s-a deo-

sebil de prezența Sa în oricare alt om. Și Beasley-Murray a afirmat că Uniunea Bapțiștilor nu-i străină de această concepție. Într-o ședință, Conciliul și-a afirmat credința sa în divinitatea lui Hristos, dar formal n-a respins nici concepția lui Taylor. — Și alți 30 pastori bapțiști s-au retras, pe același motiv, din Uniunea Bapțiștilor.

— La Constantinopol a decedat Patriarhul Maximos V, predecesorul actualului patriarh ecumenic Atenagora I. Născut la 26 octombrie 1897 la Sinope, a studiat între 1912--1919 la Institutul teologic de la Halki; în 1918 a fost hirotonit diacon și în 1928 preot, iar în 1930 a fost ales mitropolit. La 20 februarie 1946 a fost ales Patriarh ecumenic, dar la 18 octombrie 1948 s-a retras din motive de sănătate.

— Mitropolitul ortodox din Chalcedon, însoțit de o delegație ortodoxă, a predat, din încredințarea Patriarhului ecumenic Atenagora, Papei Paul VI, o copie a volumului «Tomos agapis», — colecția de documente schimbate în ultimii 12 ani între Patriarhia Ecumenică și Vatican. În cuvîntarea sa, Papa Paul VI a accentuat că cele două Biserici trebuie să-și continue drumul pe care și l-au ales. Acesta a creat o nouă situație între cele două Biserici, care poate fi început de un progres și poate oferi perspective de noi rezolvări. Cu deplină credincioșie față de tradiția comună, trebuie mers mai departe (*Vatican 20/972*).

— Citind un cuvînt al Papei Paul VI: «Noi sîntem deplin conștienți că Papa este cel mai mare impediment pe drumul spre ecumenism», istoricul romano-catolic, prof. Dr. Wilhelm de Vries, a subliniat că «Numai un primat înțeles ca slujire și a cărui practicare exclude orice suspectare de arbitrar are perspectiva de a fi acceptat de ceilalți creștini și, în loc să fie un impediment pentru unitate, poate deveni garanția reală a acestei unități» (*Kath. Korr. 5/972*).

— Editura «Communio» din Köln publică o nouă revistă bisericească intitulată: «Internationale Katholische Zeitschrift». Vor apărea șase numere anual.

— La Düsseldorf a apărut, în limba germană, o nouă traducere (de probă) a psalmilor, elaborată de teologi romano-catolici și evanghelici. În «Cuvînt înainte», semnat de Cardinalul Iuliu Döpfner, Președintele Conferinței Episcopilor Germani și de Episcopul Herman Dietzfelbinger, Președintele Consiliului Bisericilor Evanghelice din Germania, se spune: «După veacuri de deosebiri confesionale, chiar și diecezane, în aria limbii germane, apare acum posibilitatea de a ne uni în rugăciune și în cîntarea psalmilor și a preamări împreună cu mulțumire și bucurie marile fapte ale lui Dumnezeu» (*Inl. 5.7.29/972*).

— Una dintre cele mai frumoase picturi din bisericile din Paris, «Tăierea capului Sfîntului Ioan Botezătorul», opera pictorului Vignon le Vieux, a dispărut din biserică Saint-Gervais.

— Catedrala romano-catolică «Sf. Petru și Pavel» din Nantes (Franța) a fost nimicită de un incendiu. Clădirea, în stil gotic, a fost începută în anul 1434, dar a fost terminată abia în sec. XIX (*Ans. 25/972*).

— «Succesiunea apostolică» a fost tema unor conferințe, ținute în Florida (S.U.A.), la care au participat reprezentanți ai Alianței Luterane Mondiale și ai Bisericii Anglicane. Conferința a avut caracter pregătitor în vederea «intercomuniunii», fără ca luteranii să accepte concepția anglicană despre episcopat (*Epd. 2/1972*).

*

Diac. Prof. O. BUCEVSCHI

— În cursul anului 1971 s-au publicat în Buletinul Centrului Ortodox al patriarhului ecumenic de la Chambésy — Episkopsis — mai multe documente cu privire la noul statut al Arhiepiscopiei Ortodoxe din Franța și Europa Occidentală, care numără 175.000 de credincioși, dintre care majoritatea trăiesc în Franța, și 80 de preoți.

— Comitetul episcopilor pentru problemele ecumenice și interreligioase din Statele Unite ale Americii a hotărât să transmită autorităților bisericești superioare un raport asupra tainelor și în special a Sfintei Euharistii, raport elaborat de către teologii catolici și luterani. Se urmărește ca teologii să răspundă unei dorinți comune a lor cu privire la recunoașterea reciprocă a validității unor sfinte taine și în special a Sfintei Euharistii (*Irn. 2, 1971*).

La sfârșitul anului 1971, creștinii Bisericii Catolice și Evanghelice din R. F. a Germaniei au ținut o întrunire sub forma unei «Adunări de Rusalii» organizată de comitetul central al credincioșilor de origine germană și mișcarea protestantă germană Kirchentag. Ei au căzut de comun acord asupra unor probleme de ordin religios și social pentru care au încercat să le găsească o rezolvare comună. Dintre cei 10.000 de participanți, majoritatea făceau parte din cele două confesiuni.

Dintre problemele discutate s-au remarcat cele cu privire la cult, căsătorie și familie etc. (*Irn. 4, 1971*).

— A apărut recent primul număr al unei noi reviste de teologie ortodoxă, intitulată «Buletin de studii biblice».

Această revistă «publicație semestrială de cercetare asupra Vechiului și Noului Testament» este condusă de profesorul Savvas Agouridis de la Facultatea de teologie din Atena și este prima revistă ortodoxă consacrată integral studiilor biblice.

— Profesorul Paulo Freise (America Latină) este conducătorul noului «Institut pentru activitate culturală» înființat de curind la Geneva. Scopul noului institut este: culegerea și coordonarea informațiilor care pot servi la promovarea responsabilității culturale și sociale a oamenilor.

— În apropiere de orașul Hebron s-au descoperit opt manuscrise pe suluri din piele, pe care sînt scrijelite, cu un instrument ascuțit, niște texte într-o limbă necunoscută pînă azi, deocamdată nedescifrate. Unii cercetători consideră că limba necunoscută a manuscriselor nu aparține limbilor semitice, ci mai degrabă unei limbi antice pe care o vorbeau locuitorii Palestinei.

Noua descoperire a fost făcută și anunțată de către arheologii «Departamentului Antichităților» din Iordania.

— Un grup de Biserici evanghelice de limba franceză din Europa Apuseană, Africa și Polinezia s-au asociat și au înființat o «Asociație apostolică internațională», care să coordoneze activitatea lor misionară.

— Institutul de cercetări sociologice din Franța a lansat de curind o anchetă pe tema: «Viața religioasă în Franța» făcînd astfel cunoscute anumite date interesante. Astfel 67 la sută dintre cei anchetați cer Bisericii să se abțină de la orice amestec în treburile politice ale țării; 62 la sută îi îndeamnă pe clerici să lupte mai activ pentru încetarea războiului din Vietnam; 61 la sută au fost de părere că viața religioasă îi ajută să-și rezolve unele probleme personale, familiale sau obștești; 53 la sută îndeamnă pe episcopi și preoți să ia atitudine serioasă pentru interzicerea filmelor erotice exagerate și pornografice, care au întotdeauna influență negativă în educarea tineretului, ceea ce duce și la deformarea unei concepții frumoase despre viață și societate.

— Între 30 octombrie și 1 noiembrie 1971, 300 de tineri ortodocși din țările și regiunile francofone din Elveția și Belgia s-au întrunit pentru prima oară într-un Congres creștin la Anney.

— A 5-a Adunare Generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor este prevăzută pentru anul 1975 în Indonezia (*SOEPI, 2/1971*).

— Înainte de anul 1975 se va ține un «Conciliu ecumenic al tineretului» a declarat priorul Roger Schuetz de la comunitatea protestantă din Taizé (Franța). Data precisă nu a fost fixată.

— Îngăduința ca un credincios romano-catolic să se poată împărtăși la un serviciu divin necatolic nu trebuie limitată numai la cazuri de primejdie de moarte. Iar cind este vorba de Bisericile Ortodoxă, Veche-Catolică și Anglicană nu poate să fie cind un fel de impediment, a afirmat staretul minăslirii benedictine «Sfîntul Matei» din Trier, Athanasius Polag (*AI. K.Z. 2/1972*).

— Pentru prima oară în R.D.G., un teolog catolic va preda într-un centru de pregătire teologică protestantă. Acesta este profesorul P. Wolfgang Tsilling, oratorian, titularul catedrei de Noul Testament la Seminarul protestant din Leipzig.

— Grupa regională olandeză a «Conferinței creștine pentru Pace» s-a constituit ca reprezentantă oficială a Conferinței menționate din Olanda. În prezidiu au fost aleși printre alții și teologul romano-catolic Dr. Y. Gottschalk (Amsterdam), precum și teologul reformat, prof. Dr. A. Rasker de la Universitatea Leiden.

— În 1972, creștinii din India sărbătoresc 19 veacuri de la introducerea creștinismului în această țară, după tradiție de către Sfîntul Apostol Toma, care după vechi documente, ar fi suferit moarte martirică la Mailasut, o suburbie a orașului Madras de azi. Arheologii vor face săpături sub catedrala din Madras, care a fost zidită în 1545, unde se presupune că ar fi fost înmormîntat Sfîntul Apostol Toma. Sărbătorirea a fost inițiată de către Arhiepiscopul de Madras și Mylopore, Aruppala Bayappa. (*H. K. 23/1972*).

— Sinodul General al Bisericii Anglicane a hotărît și aprobat că în Biserica Anglicană se vor putea împărtăși și neanglicani, dacă cred în Sfînta Treime. Hotărîrea a fost luată după ce a fost aprobată de parlament și regină.

— Pentru prima oară în istoria bisericească engleză, Biserica Congregațională și Biserica Presbiteriană din Anglia s-au unit. Este prima unire bisericească care se realizează peste granițe confesionale.

— La Nicosia (Cipru) I.P.S. Arhiepiscop. Macarie, a hotărît. înființarea unei școli de teologie la nivel universitar. Școala va funcționa separat de seminarul bisericesc din Nicosia, al cărui scop este de a pregăti clerul pentru credincioșii din insulă.

Noua școală este deosebită prin scopul pe care îl are, și anume, acela de a fi «o vatră de lumină spirituală» pentru țările africane. Această hotărîre se datorește faptului că în ultimul timp Ortodoxia răsăriteană a desfășurat cu succes activitate misionară în țările africane, cum ar fi: Kenia, Unganda etc.

— Anul acesta Universitatea Islamică «Al. Azhar» din Cairo (Egipt) își serbează jubileul de o mie de ani de existență. La această sărbătorire vor participa și delegați creștini și reprezentanți ai diferitelor facultăți de teologie din lume (*K.O. 1.6/1972*).

— Sinodul regional apusean al Bisericii Evanghelice din Berlin-Brandenburg a declanșat formulări din noua traducere a Simbolului Apostolic, traducere destinată pentru aria limbii germane.

Noile formulări din traducere au dat naștere la vii discuții și nemulțumiri în sînul Bisericilor protestante. Printre altele, s-a reproșat teologilor protestanți că au făcut prea multe concesii teologilor romano-catolici, menținînd în noua traducere termenii «sfîntă, catolică», ceea ce s-ar putea interpreta că se așteaptă o întoarcere a Bisericilor protestante la Biserica Romano-Catolică. Sinodul a constatat că, în general, noua traducere nu aduce o schimbare de cuprins, ci o interpretare a lui. S-a ajuns la concluzia că, provizoriu, să se utilizeze formula «sfînta Biserică creștină». Sinodul a recomandat ca noua traducere a Simbolului Apostolic să fie utilizată, spre aprobare, la serviciile divine ecumenice. Ea a fost elaborată în comun de teologi ai Bisericii Romano-Catolice și Evanghelice.

— «Viitorul ecumenismului» este titlul primului caiet al seriei: «Perspective ecumenice» publicată de Institutul pentru cercetări ecumenice din Strassbourg.

Pe plan mondial bisericesc, se face din ce în ce mai simțită strîngerea relațiilor dintre creștini și comunitățile religioase necreștine. Și aceasta datorită Consiliului Ecumenic al Bisericilor care a inițiat discuții și cu comunitățile religioase necreștine. Astfel, în 1969 s-au întîlnit la Cartigny (îngă Geneva) creștini și musulmani, iar în 1970 la Aljaltonn (Liban) hinduiști, mosleni, budiști și creștini.

Recent s-au întîlnit la Geneva delegați ai Consiliului Ecumenic și mosleni sub președinția Dr. Stanley Somartio (C.E.B.) proiectînd organizarea unei conferințe cu tema: «Căutarea unor căi de înțelegere și colaborare între oameni — contribuție din partea creștinilor și moslenilor». Dialogul dintre creștini și mosleni se ocupă de probleme care interesează, în general, orice religie, contribuind la cunoașterea și apropierea reciprocă a oamenilor.

— Arhiepiscopul Marinus Cook este noul urmaș în scaunul de întîistătător al Bisericii Vechi-Catolice din Olanda, în locul Arhiepiscopului Andreas Rinchal de Utrecht, trecut la cele veșnice. Arhiepiscopul Marinus Cook, s-a născut la 8 februarie 1916 în orașul Leyden (Olanda) și a fost hirotonit preot în 1941. În 1944 ajunge profesor de Patologie și Istoria bisericească, unde funcționează pînă în 1969, cînd este numit vicar al Utrechtului. Din această funcție a fost ales de curînd Arhiepiscop și întîistătător al Bisericii Vechi-Catolice din Olanda.

— Secretariatul internațional al «Conferinței Creștine pentru Pace» (C.C.P.), invitat de Consiliul Ecumenic al Bisericilor din Ungaria, s-a întrunit la Budapesta pentru a pregăti sesiunea Comitetului de lucru al Conferinței Creștine pentru Pace de la New-Delhi.

— Conferința episcopatului englez din India a publicat un document special închinat luptei împotriva sărăciei și a slabei dezvoltări a populației. Episcopii au constatat că pentru ridicarea nivelului de viață al populației este necesară o distribuire dreaptă a bunurilor. Ei au cerut ca Biserica să întreprindă o luptă activă pentru ajutorarea celor săraci, pentru lichidarea tuturor mijloacelor de exploatare a omului de către om și pentru recunoașterea demnității umane, convinsă fiind de misiunea care i-a fost încredințată de Întemeietorul ei, Domnul nostru Iisus Hristos.

GH. BOGDAPROSTE

La Sfîntul Munte monahologiile din 1971 dau numărul călugărilor din cele 20 de mînăstiri și unitățile dependente, completînd statistica recensămîntului din 14.III.1971, dînd 1713 locuitori. Printre aceștia figurau numai 3 din cei 73 elevi de la școala Atonia,

ceilalți fiind novici. Astfel Marea Lavră are 378 monahi, Vatopedul 74, Pantocrator 76, Cutlumuș 57, Ivirul 57 etc. (*Irn.* 4/1971).

Noul guvernator al Atosului. — Prin decret a fost numit guvernator al Sfântului Munte generalul de brigadă în retragere Constantin Caradimitropulos în locul lui Stavros Papadatos.

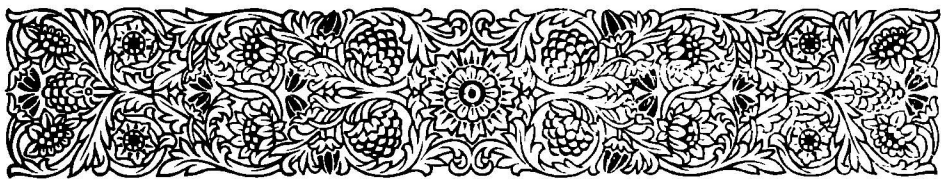
— Accesul la Sf. Munte este în continuă creștere. Au fost unele cazuri în 1971 când opreliștile de a intra la Atos au fost încălcate. Din această cauză au fost multe discuții. De aceea Adunarea Generală a Sf. Munte a hotărât: limitarea accesului străinilor eterodocși, în afara savanților ce vin pentru studii; interzicerea intrării persoanelor care poartă părul lung și barbă, atît greci cît și străini; limitarea duratei permisului general la cinci zile, afară de excepția pe care o vor hotărî autoritățile competente; interzicerea turiștilor care vin în bărci (închiriate sau particulare) de a se apropia de litoralul minăstirilor, trebuind să rămînă la o distanță de cel puțin 500 metri; să se intervină la tribunalul din Salonic să pedepsească pe cei ce încălcă interdicțiile fixate de conducerea Sf. Munte.

Vizită ecumenică. — O delegație a Bisericii Ortodoxe Române, luterane de limbă germană și ungară din țara noastră a vizitat Finlanda în toamna anului trecut. Compusă din P.S. Episcop Teoctist al Aradului, conducătorul delegației, P. S. Episcop Irineu Suceveanul, vicarul Mitropoliei Moldovei și Sucevei, P.C. Pr. Ilie Georgescu, Consilier Patriarhal și Remus Rus de la biroul relațiilor externe, Profesor Herman Binder din partea bisericii luterane de limbă germană și Pastorul Paul Szedressy din partea bisericii luterane de limbă ungară.

Membrii delegației au făcut o vizită diocezei de limbă suedeză și episcopului John Virström la Borga.

Printre declarațiile făcute cu ocazia vizitării a numeroase puncte, P. S. Episcop Teoctist a arătat că însăși componența delegației exprimă influența mișcării ecumenice în România, menționînd că pe lângă creștini ortodocși, există o biserică luterană de limbă germană și alta de limbă ungară. De asemenea s-a menționat că Biserica Ortodoxă Română colaborează cu Biserica Romano-Catolică, precum și cu celelalte comunități și culte din Patria noastră (*Ziarul Kykpressen*, din 23.9.1971; *Irenikon* nr. 4/971).

Pr. DAVID POPESCU

ARTICOLE ȘI STUDII

SPRE O ÎNVĂȚĂTURĂ COMUNĂ A BISERICILOR ȘI CONFESIUNILOR CREȘTINE

Învățătura creștină ne arată că Biserica este unitară în ființa ei, atît în totalitate, cît și în elementele componente. Această unitate ființială și funcțională i-a fost asigurată de Întemeietorul său, Domnul nostru Iisus Hristos și aceasta trebuie să fie scoasă în evidență, în spirit ecumenist, pentru un spor de înțelegere și de apropiere între Bisericile creștine.

În rugăciunea Sa către Tatăl pentru Sine, pentru ucenici și pentru toți credincioșii, Domnul nostru Iisus Hristos a spus : «Ca toți să fie una, precum Tu, Părinte, în Mine și Eu în Tine, așa și aceștia în Noi să fie una, ca să creadă lumea că Tu M-ai trimis» (Ioan XVII, 21). Domnul Iisus a scos în evidență unitatea Sa ființială cu Tatăl rugîndu-se ca și ucenicii și credincioșii să fie una : «Părinte, voiesc ca unde sînt Eu să fie împreună cu Mine și aceia pe care Mi i-ai dat» (Ioan XVII, 24).

Sfîntul Apostol Pavel insistă și el asupra unității noii religii sub diferitele sale aspecte, scoțînd în relief «piatra cea din capul unghiului, care este însuși Iisus Hristos» (Efes. II, 20), și sfătuindu-i pe credincioși «să păstreze unitatea Duhului în legătura păcii» (Efes. XV, 3). Sfîntul Apostol Pavel sintetizează unirea în dragoste prin memorabilele cuvinte : «Un Domn, o credință, un botez ; un Dumnezeu și Tată al tuturor, care este peste toți și prin toți» (Efes. IV, 5—6).

Între elementele care asigură unitatea creștinismului, teologia contemporană scoate în relief diferite realități constitutive ale acestei religii. După un lung răstimp de înstrăinare a Bisericilor creștine una de alta și adeseori de vrajbă confesională, au intervenit și înstrăinări de original, s-au cristalizat configurații specifice, datorită dezvoltării solitare a unor Biserici și s-au tras bariere, urmărindu-se individualizarea confesională.

Astăzi toate Bisericile creștine, deocamdată încă păstrîndu-și specificul și metodele confesionale, militează pentru revenirea la adevărul Evangheliei care a fost de la început unul și trebuie să fie unul așa cum a voit Domnul nostru Iisus Hristos.

În acest sens, actualitatea ecumenistă pune accentul pe o serie de realități constitutive ale religiei creștine, care ar putea fi în stare să realizeze astăzi unitatea mult dorită. Această unitate a religiei creștine, care există principial deasupra tuturor segregărilor și fragmentărilor, implică încă un proces îndelungat, care angajează pe un drum luminos și într-o lucrare constructivă toate Bisericile creștine. Aceasta cu atât mai mult cu cât și procesul invers de înstrăinare și confesionalizare durează de veacuri și a produs mutații explicabile în sufletele teologilor și credincioșilor fiecărei Biserici.

Astăzi se vorbește din ce în ce mai mult de : 1. Unitatea în Domnul nostru Iisus Hristos ; 2. Unitatea de credință ; 3. Unitatea în mîntuire ; 4. Unitatea harică sau unitatea în Botez ; 5. Unitatea în Duhul Sfînt ; 6. Unitatea în dragoste și, în general, 7. Unitatea Bisericii. Toate aceste realități, reliefate de preocupările ecumeniste ale Bisericilor creștine, ca necesare pentru restabilirea învățurii religiei creștine și a apropierii Bisericilor, vor forma obiectul preocupărilor noastre.

1. *Uniți numai în Domnul nostru Iisus Hristos.* — Religia creștină are un singur Domn și Stăpîn, care este Domnul Iisus Hristos (Efes. IV, 5—6). Sfîntul Apostol Pavel, muștrînd dezbinările dintre corinteni, spune lămurit : «Vă rog, fraților, pentru numele Domnului nostru Iisus Hristos, ca toți să vorbiți la fel și să nu fie între voi dezbinări, ca să fiți strîns-uniți în același gînd și cugetare» (I Cor. I, 10), iar galatenilor, nestatornici, le precizează : «Mă mir că așa de curînd treceți de la cel ce v-a chemat prin harul lui Hristos la altă Evangheliie, care nu este alta, decît numai că sînt unii care vă tulbură și voiesc să schimbe Evangheliia lui Hristos. Chiar dacã noi, sau înger din cer, v-ar binevesti altceva, decît ceea ce v-am binevestit noi, anatema să fie ! (Gal. I, 7—8).

Deci «nimeni nu poate să pună altă temelie, afară de cea pusă, care este Iisus Hristos» (I Cor. III, 11). Numai El asigură unitatea religiei pe care a întemeiat-o, de aceea Sfîntul Apostol Pavel insistă și asupra persoanei Domnului, cît și asupra Evangheliiei Sale. Nu pot fi mai mulți Hristoși, deci nu pot fi mai multe religii întemeiate de El.

Această realitate de bază a Creștinismului a fost sesizată, după cum am văzut, chiar de la început și ea rămîne valabilă, pe planul unității, totdeauna, așa cum a cristalizat-o întemeietorul său. Fînd deci singura temelie (I Cor. III, 11), Iisus Hristos rămîne același și astăzi și prin El se înalță edificiul religiei creștine. El asigură unitatea celorlalte elemente, cuprinse de Biserică : «Voi sînteți trupul lui Hristos și mădulare în parte» (I Cor. XII, 27), deci tot El deține primatul unității.

Cercetînd persoana și activitatea Domnului nostru Iisus Hristos, ne dăm mai bine seama că unitatea religiei creștine decurge organic din unitatea Sa personală și funcțională. Iisus Hristos unește în persoana Sa, după învățătura creștină, firea divină cu firea umană într-un tot organic, fără a putea fi despărțit în doi Hristoși sau în mai mulți. El rămîne un «Domn» valabil pentru toți credincioșii.

Din punct de vedere al Evangheliiei Sale, Iisus Hristos n-a propovăduit mai multe Evangheliie. Învățătura Sa a fost unitară și identică cu

Sine din clipa cînd a început a propovădui și pînă cînd s-a înălțat la ceruri.

Stînd așa lucrurile, persoana și activitatea lui Iisus Hristos nu pot deveni, nici nu pot fi transformate, principial, în motive de dezbinare, căci aceasta ar fi împotriva realității înseși, așa cum e consemnată în Sfintele Evanghelii. Nici Iisus Hristos n-a vrut ca persoana sau activitatea Sa să devină prilej de ceartă, de neînțelegere și de rătălmăcire, avertizîndu-i pe ucenicii Săi de primejdia hristoșilor mincinoși în repetate rînduri (Marcu XIII, 6). Tot El se roagă ca : «toți să fie una» (Ioan XVII, 21), prevăzînd evenimentele viitoare.

Iisus Hristos s-a referit în mod clar la unitatea Sfintei Treimi, care trebuia să rămînă pildă pentru unitatea credincioșilor. Este expresia cea mai completă a unității, pe care ne-a lăsat-o Domnul Iisus Hristos. Cum cele trei persoane ale Sfintei Treimi sînt una ființial, așa și credincioșii, diferiți ca persoane, trebuie să fie una în Domnul nostru Iisus Hristos.

Această unitate a lui Hristos rămîne normativul unității religiei creștine pentru totdeauna. Sfinții Apostoli și Sfinții Părinți au cunoscut valoarea neprețuită a acestei realități structurale a Creștinismului. Sfinții Apostoli au păstrat neștirbită învățătura despre persoana Mîntuitorului și Evanghelia Sa. Apostolul Pavel spune corintenilor că «n-a socotit că știe ceva între ei decît numai pe Iisus Hristos» (I Cor. II, 2) și-i întrebă : «Oare s-a împărțit Hristos ? Nu cumva Pavel s-a răstignit pentru voi ? Sau v-ați botezat în numele lui Pavel ?» (I Cor. I, 13).

Sfinții Părinți au mărturisit pe același Iisus Hristos și s-au străduit în timpul ereziilor hristologice, să păstreze învățătura ortodoxă despre persoana și activitatea Sa, respingînd toate încercările ereziarhilor, care urmăreau să-l prezinte altfel, destrămînd unitatea Sa personală.

Aceeași atitudine trebuie s-o aibă și astăzi Bisericile creștine față de persoana și activitatea Domnului nostru Iisus Hristos, fiindcă nu există decît unul, care trebuie să fie același pentru toți credincioșii. Împărțirea lui Hristos duce la desființarea unității.

De aceea anumite tendințe de prezentare în actualitate a unor «alți hristoși» nu poate decît să dăuneze unității : «Iisus Hristos fiind același ieri și astăzi și în veci» (Fvr. XIII, 8). Teologii tuturor Bisericilor creștine sînt preocupați de hristocentrism și se străduiesc pentru o cunoaștere autentică a lui Iisus Hristos. Aceste tendințe sînt majoritare față de acei teologi care manifestă altele, încercînd crearea unui alt Hristos «actualizat» sau «etic».

Nu ne îndoim că «temelia» va rămîne aceeași și că unitatea religiei creștine odihnește principial pe ea ; lucru care devine din ce în ce mai evident în actualitatea ecumenistă.

2. *Unitatea în credință.* — O condiție fundamentală a mîntuirii credincioșilor este însușirea prin credință a adevărurilor religioase care numai așa pot rodi, prin fapte bune, «puterea lui Dumnezeu fiind spre mîntuire oricui care crede» (Rom. I, 16).

Religia creștină are o învățătură specifică, o morală specifică și un cult specific, care o deosebesc de alte religii. A crede, deci, este o nece-

sitate sufletească existînd în fiecare credincios, care se manifestă unitar, prin trăirea Evangheliei, primind adevărurile Revelației divine, al căror autor direct este Dumnezeu : «Iar credința este încredințarea despre cele nădăjduite, dovedirea lucrurilor nevăzute» (Evr. XI, 1).

Temelia unitară a credinței este Revelația divină, care cuprinde toate adevărurile de credință. Revelația divină asigură unitatea de credință și de mîntuire a credincioșilor, armonizînd factorii care intră în componența credinței ; acțiunea harului dumnezeiesc și libertatea de voință a credincioșilor : «Nimeni nu poate să vină la Mine, zice Domnul, de nu-l va atrage Tatăl, cel ce M-a trimis» (Ioan VI, 44) și : «Amin, amin grăiesc ție, de nu se va naște cineva din apă și din duh, nu va putea să intre în împărăția lui Dumnezeu» (Ioan III, 5).

Temeiul revelațional al credinței unifică pe credincioși în jurul aceluiași altar, în jurul acelorași adevăruri de credință. Credința religioasă, întemeiată revelațional, nu împarte, nici nu desparte, nu naște zavistii, ură și dușmănie între credincioși, ci dimpotrivă îi unește, îi întărește, îi pacifică și-i umple de dragoste față de Dumnezeu și față de semenii.

Unitatea în credință este indisolubil legată de unitatea de învățătură. Propovăduirea Domnului nostru Iisus Hristos a fost unitară fără ca să cuprindă adevăruri care se contrazic între ele, fără influențe religioase străine și fără aluviuni mitice. Procesul de propovăduire a fost progresiv. Amplitudinea propovăduirii Domnului nostru Iisus Hristos n-a fost sfărîmată de preferințe subiective sau de privilegii.

Învățătura creștină este unitară și în ceea ce-i privește pe credincioși, deoarece nimeni nu este înlăturat de la însușirea și lucrarea sa. Tezaurul de credință este unitar, așa cum ni l-a dăruit Domnul, iar în interiorul lui nu se pot face deosebiri calitative sau cantitative, preferînd un adevăr și respingînd altul.

Pentru ca unitatea de credință să fie asigurată pentru totdeauna, Domnul Iisus Hristos și-a definitivat învățătura Sa, nelăsînd-o neterminată. Orice inovație, inclusă în tezaurul revelat, îi sfărîmă unitatea și determină deosebiri. Aceasta a fost una din cauzele determinante ale alterării unității religiei creștine și a diferențierii. Cu cît acțiunea inovatoare asupra tezaurului revelat a fost mai intensă, cu atît și efectele ei asupra credinței s-au dovedit a fi mai nocive, ducînd la frămîntări; sciziuni, controverse interminabile, și, în ultimă analiză, la negație.

Unitatea religiei creștine evidențiază astfel unitatea de credință în mesajul său revelat. Din acest punct de vedere nu sînt admise confuziile.

Una dintre problemele principale ale unității religiei creștine rămîne astfel comunitatea credincioșilor în jurul aceluiași tezaur revelat. Numai unitatea de învățătură poate garanta și unitatea de credință, iar nu invers. Domnul nostru Iisus Hristos ne-a lăsat învățătura Sa, care determină adeziunea prin credință și faptă a credincioșilor.

În actualitatea creștină, această stare de lucruri este bine cunoscută, luînd diferite înfățișări, care urmăresc, ca ultim scop al lor, realizarea unității de credință. Deși se ridică greutăți în calea restabilirii acestei

unități, eforturile pe care le depun în prezent Bisericele creștine, în noul spirit ecumenist, sînt îmbucurătoare.

Aceste eforturi duc, pe diferite drumuri, spre unitatea de credință, fără de care nu se poate concepe și realiza apropierea Bisericilor.

Sînt semnificative, în acest sens, convorbirile și conferințele între Bisericele creștine cu privire la punctele doctrinare care le separă. În ansamblu, se observă că se obțin rezultate bune. Asupra unora s-a căzut de acord, altele mai sînt încă în discuție, iar o parte mai rămîne rezervată discuțiilor viitoare.

3. *Aceeași dorință după mîntuire.* — Odată ce există un singur Domn, o singură Revelație divină și o singură credință, nu poate exista decît o singură mîntuire obiectivă, săvîrșită de Mîntuitorul nostru pe Sfînta Cruce, cel dintîi altar însîngerat al Bisericii creștine.

Domnul Iisus Hristos ne-a mîntuit pe noi toți, iar mîntuirea obiectivă acționează asupra credincioșilor din toate timpurile și locurile.

Unitatea mîntuirii nu este desființată de circumstanțele temporale sau locale, căci Domnul Iisus Hristos a murit pe Cruce, ca să ne izbăvească pe toți.

Nu există, astfel, decît o mîntuire obiectivă, îndeplinită de Domnul nostru Iisus Hristos, «care s-a dat pe Sine pentru păcatele noastre» (Gal. I, 4), «întru care avem răscumpărarea prin sîngele Lui, iertarea greșelilor, după bogăția harului Lui» (Efes. I, 7).

Fiecare credincios își lucrează mîntuirea sa subiectivă cu ajutorul harului divin și contribuie cu credința sa și faptele sale bune. Temelia lucrărilor subiective însă rămîne mîntuirea obiectivă, ea asigură unitatea de măsură soteriologică pentru toți credincioșii, care și-o însușesc după posibilitățile lor de colaborare cu harul divin.

Unitatea în mîntuire este deci o valorificare practică a unității în Domnul nostru Iisus Hristos, cît și o valorificare practică a unității de credință, care trebuie transpusă în viață prin fapte bune. Aici stă semnificația deosebită a unității în mîntuire a tuturor credincioșilor.

«Nu oricine îmi zice Doamne! Doamne! va intra în împărăția cerurilor, ci cel ce face voia Tatălui Meu, care este în ceruri» (Matei VII, 21), a spus Domnul nostru Iisus Hristos. Unitatea religiei creștine nu trebuie fundamentată numai teoretic, doctrinar, ci ea implică și o unitate de acțiune soteriologică subiectivă, care se manifestă în activitatea religioasă de toate zilele. Această unitate în lucrarea mîntuirii determină unitatea credincioșilor în rezolvarea marilor probleme ale vieții contemporane în spiritul învățăturii Domnului nostru Iisus Hristos.

Numai o unitate în credință poate determina și o unitate de acțiune care a devenit în zilele noastre atît de importantă pentru toate Bisericele creștine. Pe planul acesta de acțiune practică, unitatea religiei creștine s-a dovedit în actualitate mai eficientă decît pe planul credinței teoretice. Domeniul unitar de acțiune practică a Bisericilor creștine și-a înglobat toate problemele vitale, care le solicită atenția, începînd cu salvagardarea vieții însăși și apărarea vieții.

Este un fapt de o deosebită importanță această unitate de acțiune a Bisericilor creștine, deoarece eforturile și contribuțiile comune continuă și au darul de a adânci și permanentiza relațiile dintre conducătorii, teologii și credincioșii acestor Biserici.

4. *Harul divin sau unitatea în Botez.* — Sfintele Taine sînt necesare pentru toți credincioșii, deoarece prin ele se revarsă darul cel nevăzut, folosind mijloace vizibile. Sfintele Taine stau într-o strînsă legătură cu mîntuirea subiectivă și cu lucrarea ei. Lipsind harul de viață dătător, mîntuirea subiectivă nu se poate realiza.

Există deci și o unitate harică, așa cum ne arată Sfîntul Apostol Pavel: «Un Domn, o credință, un Botez» (Efes. IV, 5). Este amintit numai Botezul, deoarece fiecare credincios, primind această sfîntă Taină, devine membru al Trupului tainic al Domnului, sau al Bisericii și se bucură de toate darurile sale duhovnicești.

Prin Botez deci fiecare dintre noi intră în unitatea Trupului tainic, devine parte integrantă a Bisericii, adept și membru al religiei creștine. Sfintele Taine contribuie la întărirea și conturarea unității religiei creștine prin unitatea harică de lucru și prin integrarea credincioșilor într-acești Trup tainic.

Importanța unității harice a fost sesizată în actualitate de toate Bisericile creștine. Începînd cu Botezul, ușa de intrare în comunitatea creștină, și sfîrșind cu Sfîntul Maslu, fiecare Sfîntă Taină își dezvăluie comorile sale de lucrări, instituite de Domnul Iisus Hristos, prin care se împărtășește harul divin.

Unitatea harică este absolut necesară. Ea cuprinde pe toți credincioșii, căci revărsarea și împărtășirea harului se face pentru toți.

Iată de ce este necesar ca această unitate harică să nu fie fragmentată sau desființată și să nu existe diferențieri spre paguba credincioșilor, nesocotindu-se acțiunea obiectivă a harului divin prin respingerea Sfintelor taine sau contestarea lor ca acțiuni ale Sfîntului Duh.

Elementele componente ale unității religiei creștine sînt multiple și variate, dar toate asigură global această unitate și fiecare își are importanța sa specifică. Importanța unității harice nu este minoră, așa cum a fost socotită de unii teologi protestanți, deoarece ea este organic legată de unitatea Bisericii.

De aceea, în actualitate, se acordă o importanță îndreptățită și unității harice, reconsiderîndu-se de unele Biserici creștine Sfintele Taine și inițindu-se acțiuni de intercomuniune «in sacris» care întăresc nădejdele apropierii Bisericilor și Confesiunilor creștine.

5. *Aceleași «mădulare» ale Duhului Sfînt.* — Sfîntul Apostol Pavel îi sfătuia pe credincioșii efeseni «să păstreze unitatea Duhului în legătura păcii» (Efes. IV, 3), urmînd cuvintele Mîntuitorului, care a promis trimiterea temporală a Mîngîietorului, Duhul adevărului, «care va rămîne cu voi în veac» (Ioan XIV, 16), «îl va mărturisi» pe Domnul (Ioan XV, 26), căci el «îl va slăvi pe Domnul și dintr-al său va lua și ne va vesti» (Ioan XVI, 14).

După înălțarea la cer a Domnului nostru Iisus Hristos, începe activitatea Duhului Sfânt, care asigură în continuare, unitatea Bisericii și deci a învățăturii creștine. Această unitate a Duhului este deosebit de importantă, deoarece a treia persoană a Sfintei Treimi conduce acțiunea de sfințire și de desăvârșire a credincioșilor, asigurând unitatea de slujire a persoanei a doua a Sfintei Treimi, Domnul nostru Iisus Hristos.

Unitatea religiei este astfel o realitate veșnică, căci Duhul Sfânt rămîne cu Biserica «și cu credincioșii în veac». Duhul Sfânt nu vine cu o nouă învățătură, nici cu o nouă mîntuire, deoarece Domnul nostru Iisus Hristos spune că el «din al Meu va lua și va vesti» (Ioan XVI, 14).

Unitatea Duhului Sfânt are valori deosebite și pentru preocupările Bisericilor creștine pentru colaborare și unitate. După cum însuși Duhul Sfânt nu a fost trimis cu o altă Evangheliie, sau cu o altă mîntuire, nici nu a diminuat unitatea în Hristos a religiilor creștine așa și Bisericile creștine trebuie să rivnească la această unitate a Duhului, urmînd acțiunea sa divină în actualitate.

Ea se transpune pe mai multe planuri. Mai întii trebuie păstrată continuitatea de acțiune a persoanelor divine în Trupul tainic al Bisericii, Duhul Sfânt activează haric în Biserică, asigurînd unitatea acestei acțiuni. Apoi Duhul Sfânt păstrează unitatea revelațională în Hristos, neschimbînd învățătura Sa, ci numai vestind-o mai departe, spre a rodi în suflete mîntuirea. În sfîrșit, Duhul Sfânt este sfințitor și mîngietor și însoțitor al Bisericii, pentru a-și împlini misiunea Sa, așa cum i-a fost fixată de Domnul nostru Iisus Hristos.

Sînt tot atîtea prilejuri de reflexie pentru Bisericile creștine contemporane, căci unitatea în Duhul Sfânt înseamnă unitate harică, unitate revelațională, unitate soteriologică, toate adunate la un loc în unitatea în Iisus Hristos și-n unitatea în Duhul Sfânt, pe care tot El l-a trimis ca pe un Mîngietor al tuturor creștinilor.

6. *Toți creștinii trebuie să fie în această dragoste.* — Puterile și bunurile dragostei au fost cercetate amănunțit într-un adevărat imn de laudă, de Sfîntul Apostol Pavel (I Cor. XIII, 1—13). El continuă pe alte planuri și cu alte amănunte, porunca cea mai mare din lege, pe care ne-a lăsat-o Domnul nostru Iisus Hristos: «Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău din toată inima ta și din tot sufletul tău și din tot cugetul tău și din toată puterea ta». Aceasta este cea dintîi poruncă. Iar a doua, asemenea ei, este aceasta: «Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși. Mai mare decît aceasta nu este altă poruncă» (Marcu XII, 30—31).

În lumina cuvîntelor Domnului nostru Iisus Hristos este explicabil imnul de laudă adus dragostei creștine de Sfîntul Apostol Pavel. Din textele respective rezultă o unitate în dragoste între toți credincioșii, cum și o unitate în dragoste cu Dumnezeu. Dragostea față de Dumnezeu și dragostea de aproapele se completează reciproc. Nimeni nu-l

poate iubi pe Dumnezeu cu adevărat, dacă nu-l iubește pe aproapele său.

Există deci o unitate în dragoste între toți creștinii, cum și o unitate în dragoste între creștini și Dumnezeu. Sfântul Apostol Pavel precizează în acest sens că «dragostea nu cade niciodată» și cel ce are dragoste se bucură de bunurile ei, căci: «De-ar grăi în limbile oamenilor și ale îngerilor, iar dragoste nu ar avea, s-a făcut aramă sunătoare și chimval răsunător, și de-ar avea darul proorociei și-ar ști toate tainele și ar avea toate cunoștințele și de ar avea toată credința încât să mute și munții, iar dragostea nu ar avea, nimic n-ar fi...» (I Cor. XIII, 1—3).

Este evident că Sfântul Apostol Pavel pune accentul cuvenit pe răspunderea în viață a poruncilor Domnului Iisus Hristos, care a precizat că dragostea de Dumnezeu și de aproapele sînt cele mai mari porunci din lege. Totuși el nu uită să adauge: «Și acum rămîn acestea trei: credința, nădejdea și dragostea, iar mai mare dintre acestea este dragostea» (I Cor. XIII, 13).

Unitatea în dragoste între toți creștinii este presupusă, principial, deoarece, altfel ar fi călcată una din poruncile cele mai mari ale legii. Această realitate religioasă are o deosebită importanță ecumenistă actuală, pe ea bazîndu-și unii teologi eforturile exclusive spre unitate. De fapt, trebuie observat că legăturile vizibile și invizibile ale dragostei au o valoare inestimabilă religioasă și ecumenistă, conturînd astfel profilul duhovnicesc al creștinismului.

Nu se poate concepe unitate decît în legăturile dragostei, căci dragostea adevărată nu face nimănui rău (I Cor. XIII, 4—7) și, insistîndu-se pe această realitate structurală a religiei creștine, se pot culege cele mai frumoase roade ecumeniste, așa cum au arătat mulți teologi contemporani. Unitatea în dragoste nu exclude unitatea în credință ci dimpotrivă o impune tocmai datorită structurii specifice a dragostei.

Drumul creștinilor spre unitate este astfel un drum de dragoste neexclusivistă, un drum și de credință și de nădejde. Acest drum trebuie să fie și drumul ecumenismului actual, care de la unitatea în dragoste trebuie să ajungă la unitatea în credință. . . . .

7. *O singură Biserică.* — Biserica este unitară prin structura și prin activitatea Sa. Intemeietorul ei este unic, Domnul nostru Iisus Hristos, învățătura Sa este unică, Revelația divină, ființa sa este unică, ea fiind Trupul tainic al Domnului, iar toți creștinii fiind membri ai acestui trup tainic, au un scop unic: mîntuirea.

Avînd în vedere întemeierea sa divină, Biserica a fost lăsată să reprezinte aici pe pămînt unitatea Sfintei Treimi, căci toate persoanele treimice au colaborat armonic la înființarea sa și colaborează la lucrarea sa: Dumnezeu-Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh.

Biserica trebuie să fie unitară din punct de vedere al alcătuirii ei, căci zice Sfîntul Apostol Pavel: «Voi sînteți trupul lui Hristos și mă-

dulare în parte» (I Cor. XII, 27). După cum trupul este unul așa și Biserica este una, iar capul ei este Domnul Iisus Hristos.

Biserica trebuie să se bucure de o unitate harică, ea cuprinzând toate puterile viu-făcătoare și mîntuitoare. Păstrătoare și administra-toare a Sfintelor Taine, harul mîntuitor lucrează numai în Biserică, împărtaşindu-se pe deplin credincioșilor botezați.

Biserica trebuie să aibă asigurată și o unitate de propovăduire, întemeiată pe Revelația divină, a cărei păstrătoare este, și o unitate de conducere, care este ierarhia, instituită de Domnul Iisus Hristos.

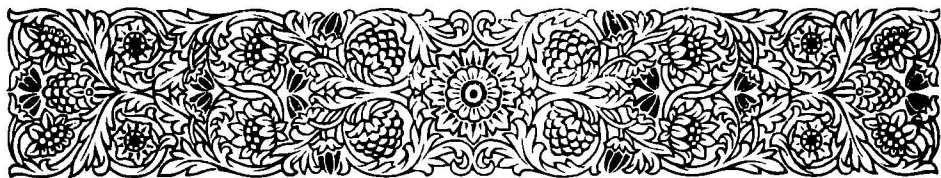
În sfîrșit, Biserica trebuie să cuprindă și unitatea de viață obliga-torie pentru toți membrii săi, care au aceeași credință și se supun acelorași rînduiei. Unitatea Bisericii sintetizează, astfel, toate elemen-tele componente ale religiei creștine. Așa a fost întemeiată Biserica de Domnul nostru Iisus Hristos și așa ar fi trebuit să existe ea de atunci și pînă astăzi. A pune problema existenței mai multor Biserici creștine, înseamnă a o pune numai temporal, istoric, vremelnic nicidecum din punct de vedere al întemeierii sale divine.

Existența mai multor Biserici creștine nu este datorită Domnului nostru Iisus Hristos, care a lăsat numai o Biserică. Biserica lăsată de Domnul nostru Iisus Hristos a fost și este unica Biserică adevărată. Des-prinderea de ea s-a consumat cu sfărîmarea unității prin intervenții și inovații doctrinare. Providențial, Biserica Ortodoxă, care s-a ferit de asemenea inovații, păstrează chipul nealterat al Bisericii unitare de dinaintea schismei (1054).

În actualitatea ecumenistă, deci, nu există decît un singur drum spre unitatea Bisericii și anume acela de întoarcere la adevărata Bi-serică, întemeiată pe Domnul Iisus Hristos. Drumul de la diferitele Bi-serici creștine actuale spre adevărata Biserică nu se poate realiza decît în unitatea credinței, deoarece altfel rezultatul ar fi un com-promis din toate punctele de vedere (hristologic, soteriologic, ecle-ziologic și eshatologic), nefavorabil și nedorit.

În concluzie, considerînd diferitele elemente, realități și aspecte ale problemei unității religiei creștine, putem să întrevădem din preocupă-riile și încercările spre unitate ale Bisericilor creștine, semne pozitive. Eforturi susținute și sincere ridică la suprafața vieții religioase cînd o problemă, cînd alta, contribuind efectiv la apropierea și colaborarea Bi-sericilor creștine. Rezultatele de pînă acum sînt promițătoare, iar nădej-dile depășirii fiecărui impas, prin consfătuiri și conferințe, îndreptățite, chiar dacă mai trebuie făcuți mulți pași pe drumul care duce la unitatea religiei creștine.

Pr. Prof. PETRU REZUȘ

„CEI ȘAPTEZECI“ DUPĂ NOUL TESTAMENT ȘI SFINTA TRADIȚIE

Înainte de întemeierea Bisericii, Mîntuitorul a instituit Preoția și a pus bazele ierarhiei, pe care a așezat-o la temelie acestei Biserici, alegînd în mod deosebit, unul cîte unul, pe cei ce aveau să o conducă. Astfel se formează în jurul Său, la început, un cerc din ce în ce mai larg de adepți numiți «ucenici», cărora le binevestește. Mai apoi, din «mulțimea ucenicilor» alege întîi un grup de 12 ucenici pe care-i numește Apostoli, iar ceva mai tîrziu alege, după cum ne relatează Sfîntul Luca (X, 1—20), un alt grup de 70 de ucenici.

Pe toți aceștia, «Apostoli și Ucenici» îi instruește în mod deosebit, asupra «tăinilor împărăției lui Dumnezeu», descoperindu-li-se că El este «Hristos Fiul lui Dumnezeu».

În general la început toți adepții lui Hristos care-L urmau se numeau «ucenici» dar treptat s-a făcut o ierarhie între ei, cărora le-a dat numiri aparte: cei «12 Apostoli» și «cei 70 de ucenici», numiri care-i distingeau de cea de a treia categorie numiți «mulțimea ucenicilor sau poporul credincios».

Problema celor 70 de ucenici, despre care vorbește numai Sfîntul Luca, este una din problemele asupra căreia nu s-a ajuns încă la o soluționare definitivă. Teologii și comentatorii se mărginesc a aminti numai de alegerea și prima lor misiune «de probă», dar, mai departe, nu se mai preocupă de ce s-a întîmplat cu ei. **Au mai existat și activat după aceea în vreun fel oarecare sau nu? Ei discută problema numărului, dar nu se preocupă de ceea ce este mai important, de rostul alegerii și de activitatea lor de după aceea.**

De altfel și izvoarele de informații în această problemă sînt aproape inexistente. Nu găsim nici o lucrare de monografie, studiu sau articol care să se ocupe în mod special de cei 70 de ucenici.

Indicațiile sporadice găsite la unii comentariști sînt aproape singurele date care vin în sprijinul soluționării acestei probleme.

Lămurirea unor probleme cu privire la cei 70 de ucenici se cere cu atît mai mult cu cît ei au făcut parte integrantă din ierarhia bisericească, a cărei bază o pune însuși Mîntuitorul Hristos (cf. Matei XVI, 18).

Lipsa de texte precise și de date suficiente pe de o parte, absența unor termeni proprii și a unei terminologii consacrate, care să indice dintru început preoția și ierarhia rînduită de Mîntuitorul Hristos, au făcut ca deseori, cei 70 de ucenici să fie confundați cu «Apostolii» sau cu cei care se adunau împreună cu ei, neajungîndu-se la precizarea misiunii și activității lor.

Apoi, faptul că nu este arătat clar momentul instituirii Preoției cu fiecare treaptă ierarhică componentă, a făcut ca problema celor 70 de ucenici, care făceau parte integrantă din ierarhie, să fie înțeleasă diferit încă din primele secole ale creștinismului.

S-au confundat deseori termenii: «Apostoli» cu «Ucenici» sau a celor de «episcopi și prezbiteri», termeni în care de fapt stă instituirea celor două categorii de ucenici, «cei 12 Apostoli, și cei 70 de ucenici», separați de mulțimea celorlalți ucenici numiți mai apoi «frați», hirotoniți după înviere (cf. Ioan XX, 19--23) și înzestrați cu harul apostoliei, întăriți prin Duhul Cincizecimii.

«Dacă dintre autorii scrierilor Noului Testament, numai Sfântul Luca ne vorbește puțin despre cei «70 de ucenici», explicația stă fie în calitatea autorului de scriitor documentat, fie în aceea că, după tradiție, el însuși a făcut parte din grupul celor 70»¹.

Faptul că acest episod este istorisit numai de Sfântul Luca nu infirmă întru nimic adevărul mărturisit de el, după cum nu pot fi contestate nici celelalte parabole și pericope specifice Evangheliei lui.

Acest lucru însă, a dat totuși prilej criticilor teologi — și pentru alte pricini — să susțină că alegerea și misiunea celor 70 nu este istorică și anume din pricina identică a formulelor de alegere și hirotonie, trimitere și investire în misiune, a celor două grupuri de 12 și cei 70.

«Se pretinde dar (Holtzman) că ea a fost inventată de Sfântul Luca într-un scop paulin, sau cel puțin universal; cei 12 fiind trimiși la poporul lui Israel, iar cei 70, ar face aceeași misiune în favoarea celor de alt neam. Misiunea la neamuri era destinată celor 12 (Luca XXIV, 47) și instituirea ucenicilor (70) nu conține nici o aluzie la neamuri»². Nu se poate dar, nici tăgădui misiunea celor 70, dar nici identificarea — în nici un caz — cu a celor 12, deoarece Mîntuitorul însuși le distinge. Pentru a marca gradul de deosebire dintre cele două grupuri de ucenici, Mîntuitorul îi alege în momente deosebite dînd fiecărui grup două nume specific, și un număr deosebit: cei 12 Apostoli și cei 70 de Ucenici.

Iată cum ne relatează Sfântul Luca, alegerea și trimiterea celor 70: «Iar după aceasta³, a ales (ἀπέδειξε)⁴, Domnul pe alți 70»⁵ și i-a trimis cîte doi⁶, înaintea feței Sale, în toată cetatea și locul pe unde avea să meargă El» (Luca X, 1). Aici Sfântul Luca întrește cu relatarea sa, pe sinoptici.

Textul original nu prezintă variante esențiale care să schimbe sensul. Cea mai importantă este a numărului 70 (72). Mîntuitorul, nu stabilește acest număr în-
timplător⁷.

1. Sf. Epifaniu, *Adversus Haereses*, C, II 51, 11, Migne, P.G., tom. XLI, col. 908.

2. Lagrange, *Evangile selon Luca*, Deuxième édition, Paris, 1921, p. 291—292.

3. Iar după aceasta: *μετὰ δὲ ταῦτα* : arată un interval oarecare de la alegerea celor 12 Apostoli, de la cele istorisite mai înainte și de la chemarea personală a unor ucenici (Luca IX, 59) pe care avea să-i aleagă probabil între cei 70 distinși ucenici.

4. Lagrange, *op. cit.*, p. 292 — ἀπέδειξε — înseamnă a desemna pentru un oficiu important (cf. Luca I, 80).

5. Sint mai multe variante asupra numărului. Unii pun 72. Vezi Lagrange, *op. cit.*, p. 292.

6. Cîțiva codici și unele manuscrise adaugă încă un «δύο» — după ἀνά δύο B. O. al (H).

7. Vezi mai pe larg: Pr. Ioan Mircea, *Cei șaptezeci de ucenici și problema ierarhiei bisericesti*, în «Studii Teologice», 1968, nr. 9—10, p. 687—693.

«După cum numărul 12 al Apostolilor, avea să reprezinte cele 12 seminții ale lui Israel în sens strict (cf. Matei XIX, 28 și Luca XXII, 30) iar în sens larg și simbolic toată lumea, tot așa și cei 70 aleși, își aveau simbolismul lor, fie indicind ceva desăvârșit, fie o totalitate sau universalitate și anume: lumea întreagă la care se trimiteau. Rațiunea acestor nume, o găsec comentarii vechi și noi în simbolismul și prefigurările Vechiului Testament⁸.

Astfel sînt: 1) Cele 12 izvoare și cei 70 de palmieri (finici) de la Elim (Exod. XV, 27); 2) cei 70 de bătrini din Israel (Exod. XXIV, 1—7) care au însoțit pe Moise pe muntele Sinai (Numeri XI, 16—17; 24, 25); 3) Națiunile pămîntului (Gen. X, 4) cei 70 de membri pe care probabil îi număra sinedriul⁹ etc. Pe lîngă acestea, vor mai fi probabil și alte motive necunoscute nouă, pentru care Mîntuitorul are preferință pentru numărul 70, despre care vorbește și cînd spune «să iertăm de 70 de ori cîte 7» (Matei XVIII, 22).

«Sînt unii care susțin numărul 72, în loc de 70 dar probabil că aceasta o fac în raport cu cei 12, multiplicat cu 6 (12×6=72), sau aflînd poate în textul Septuagintei (Geneză 10), 72 de națiuni ale pămîntului (11)»¹⁰.

Cuvintele și îndemnurile din textul prin care Mîntuitorul îi alege (Cf. Luca X, 1—24), sînt de ajuns pentru a-i distinge ca moment al alegerii ca persoane deosebite și ca număr aparte de cei «12 mari Apostoli» și de «mulțimea ucenicilor».

Iisus Hristos, nu le dă lor alt nume ci numărul acesta, care nu se mai întilnește în restul Noului Testament nicăieri, decît în Sfîntul Luca de două ori la capitolul X, versetele 1 și 17. Totuși ei își mențin numele de ucenici μαθηταί (cf. Ioan VI, 62; F. Ap. I, 15; IX, 10), așa cum de altfel înșiși Apostolii, se numesc și «ucenici» (Matei X, 1; XI, 1; Marcu X, 13 etc.) iar Sfîntul Ioan Evanghelistul îi numește numai «ucenici» (Ioan IV, 8; VI, 11; XXII, 19 etc.).

Dar în limbaj creștin însă, se numesc «ucenici» îndeosebi cele 70 de persoane care se atașaseră de timpuriu de Iisus Hristos și pe care El i-a trimis doi cîte doi înaintea feții Lui, făcîndu-le diferite recomandări¹¹.

Alegerea avea ca scop trimiterea lor în misiune și ca atare, acordarea unor puteri și daruri deosebite pe care nu le aveau ceilalți ucenici, mulțimea adeptilor.

Alegerea însăși însemna o separație de ceilalți în sensul îmbrăcării într-o autoritate față de ei.

«Acestă autoritate nu le venea de la oameni, ci de la Dumnezeu însuși prin Hristos, care-i alegea și-i investea cu acea «putere de sus», ridicîndu-i astfel, pe o treaptă mai sus față de ucenicii de rînd.

De aceea unii dogmatiști pun ca temei al ierarhiei și preoției «alegere»¹².

După majoritatea teologilor dogmatiști, «alegere» a existat precis și în cazul «celor 70» și-i socotesc aleși ca și pe cei 12¹³, alături de care au continuat opera lui Iisus Hristos.

8. *Ibidem*, p. 682—684.

9. Lagrange, *op. cit.*, p. 292—293.

10. *Ibidem*.

11. Vigouroux, *Disciple*, în «Dictionnaire de la Bible», citează pe V. Tillemont, *Memoires sur l'histoire Eccles.*, nr. 24, I.G. 2, edit. 1701, t. I, p. 436—437.

12. Irineu Mihălcescu, *Dogma Soteriologică*, București, 1926, p. 327—329.

13. Macarie, *Teologia dogmatică ortodoxă*, tom. II, trad. de Dr. Gherasim Timuș, București, 1886, p. 270.

Referitor la aceasta Sfintul Ioan Hrisostom se exprimă precis și categoric că și cei 70 de asemenea au fost aleși de Iisus, folosind chiar același termen — ἐκλέγω¹⁴ —.

Alegerea lor a constituit așadar condiția esențială a slujirii ce vor avea în Biserică.

După ce i-a ales pe cei 70, «i-a trimis (ἀπέσθειλεν) doi câte doi, ca să gătească calea pentru primirea Domnului. Procedeu este același folosit și cu cei 12, pe care a început să-i trimită câte doi (cf. Marcu VI, 7). Trimiterea lor «doi câte doi» se face pe de o parte pentru ca mărluria dată pentru Hristos să fie mai temeinică, iar pe de alta, pentru sprijinul și încurajarea lor reciprocă»¹⁵.

Acest lucru era prevăzut și de legea veche, «ca în gura a doi sau trei martori să stea tot adevărul» (Deut. IX, 15) măsură amintită și în Noul Testament (Matei XVIII, 16; I Tim. V, 19).

Între alegerea și trimiterea propriu-zisă a celor 70 (v. 3) Mîntuitorul prezintă ca un fapt, deosebit de important motivarea acestei alegeri — care este aceeași prezentată și în cazul alegerii celor 12 (Matei IX, 36—38), «și zicea către ei: secerișul este mult, iar lucrătorii puțini; deci rugați pe Domnul secerișului să scoată lucrători la secerișul Său» (Luca X, 2).

Acest eveniment, ne înlărește părerea că ei aveau să fie trimiși ca lucrători investiți în via Domnului, și nu numai ca niște simpli «mesageri» sau «exorcști» (cf. Luca X, 17—20) de aceea sint îndemnați la această rugăciune, atît pentru ei cît și pentru alții ca ei.

«Secerișul» este aici poporul setos de mîntuire, Domnul secerișului este Dumnezeu-Tatăl către care sint îndemnați ucenicii a se ruga să scoată și alți lucrători din secerișul său», iar «secerătorii» sau «lucrătorii» sint Apostolii și Ucenicii acestei categorii și alții care vor urma după ei»¹⁶.

Din această justificare a alegerii celor 70, se constată că misiunea lor nu era comună tuturor sau întîmplătoare, ci permanentă și definitivă, și că își aveau necesitatea ei, alături — dar nu identică — cu a celor 12.

În cazul motivării alegerii celor 12, adăugase Domnul Iisus și aceste cuvinte: «i s-a făcut milă de mulțimi că erau necăjite și rătăcite ca oile ce n-au păstor» (Matei IX, 36) fiindcă voia să le trimită prin Apostoli, pe păstorii cei adevărați, deoarece cărturarii, fariseii și conducătorii lor religioși de atunci, îi îndepărtează de la adevărata cale a mîntuirii, de la primirea lui Mesia.

Cu același gînd, Mîntuitorul a ales și pe cei 70, care aveau să devină mai urziu și ei ca niște «păstori», nu numai «lucrători», mai ales că acțiunea și slujirea lor, este totdeauna în legătură și independentă de a celor 12.

În continuare, Sfintul Luca, reproduce cuvintele Domnului rostite cu prilejul trimiterii celor 70, care nu sint cu nimic deosebite de cele de la trimiterea celor 12. (cf. Luca X, 3—11), din citirea căroră, reiese că Domnul, prin porunca trimiterii «mergeți, iată Eu vă trimit — ὀπάγετε ἰδοὺ ἀποστέλλω ὑμᾶς», îi face să înțeleagă că și ei vor fi niște «Apostoli», în sens mai larg. De cînd Apostolii aveau misiunea de a predica, cei 70 în momentul trimiterii, aveau mai mult misiunea de pregătitori, de mergători înaintea feței Domnului, vestind și ei pe unde mergeau, că s-a apropiat împără-

14. Sf. Ioan Hrisostom, Migne, P.G., t. LX. col. 36; Omilia a III-a la Faptele Apostolilor.

15. Lagrange. op. cit., p. 7.

16. V. Gheorghiu. Comentar la Evanghelia după Matei, 1925, p. 346—347.

ția lui Dumnezeu. Trimiterea lor era un act de inițiativă divină, care nu se putea limita la exorcismul și la simpla vestire a împărăției, de aceea, spre deosebire de ucenicii Sfântului Ioan Botezătorul, cei 70 erau și harismatici, avînd puterea tămăduirii bolnavilor și alungării demonilor. Cu vremea însă misiunea lor s-a putut lărgi, devenind colaboratori la opera lui Hristos, așa cum au devenit Andrei și Ioan dintre ucenicii Sfântului Ioan Botezătorul, Apostoli ai Domnului»¹⁷.

Autoritatea divină cu care-i investeste și pe acești noi trimiși se constată din cuvintele de încheiere: «cel ce vă ascultă pe voi, pe Mine Mă ascultă, și cel ce se leapădă de voi, de Mine se leapădă, iar cel ce se leapădă de Mine, se leapădă de Cel ce M-a trimis pe Mine» (Luca X, 16).

Din aceste cuvinte reiese convingător temeiul puterii conducătoare și învățătoare dată Apostolilor și prin ei ierarhiei Bisericii, din care aveau să facă parte și cei 70, nu ca niște simpli lucrători, ci ca trimiși deosebiți și înzestrați de Domnul cu puteri speciale. Investirea lor cu autoritate divină și de continuitate permanentă, nu era nicidecum întâmplătoare¹⁸, că altfel, nu le-ar fi spus: «numele voastre sînt scrise în ceruri» (Luca X, 20).

Aceste cuvinte arată clar legătura intimă între El și ei, în virtutea căreia primesc de la Domnul puteri speciale ca dar, susținînd și prelungind opera Apostolilor. Altfel, nu s-ar fi învrednicit de răsplata veșnică pe care le-o promite Mîntuitorul. Prin ei, Mîntuitorul lucra pentru opera Sa de răscumpărare, pentru că i-a investit cu autoritatea Sa. Pe această voință este întemeiată Biserica cu ierarhia Sa¹⁹.

Cei 70, sînt amintiți nu numai cu rolul de a prelungi opera lui Iisus în lume — ci și alături și în colaborare cu Apostolii, pentru a pregăti dintre ei alegerea altor Apostoli, ca Matia și Iustus (Varsava) (cf. Fapte I, 21—26), și mai ales, a episcopilor, preoților și diaconilor, deci a membrilor ierarhiei, care haric, succedau Apostolilor deși lucrau concomitent cu ei. Ei au fost școala în care Mîntuitorul pregătea dinainte pe membrii viitoarei ierarhii a Bisericii, cînd avea să ia ființă. Însăși rugăciunea de mulțumire și de laudă ce o aduce Domnul, confirmă cele spuse²⁰ (Luca X, 21).

Rugăciunea lui Iisus este o revelație în care Fiul descoperă ucenicilor pe Tatăl și planul lui de mîntuire, pe care de altfel, ei nu l-ar fi cunoscut, și n-ar fi acceptat să continue misiunea grea, ce li se încredințase (cf. Luca X, 22—24).

Revelația de aici e făcută îndeosebi către cei 70, pe care Domnul îl numește «μαθηταί» — ucenici — (v. 22—23) prin care după cum reiese din rugăciune, mesianismul este inaugurat de Hristos, și pus în fapt prin ucenicii Lui²¹.

După relațiile Sfintelor Evanghelii (Matei X, 1—40; Luca X, 1—16) trimiterea și puterile acordate celor 12-cît și celor 70 precum și revelația ce le țesle făcufă, sînt cam aceleași. Ceea ce este deosebit, e raportul în care cei aleși se află unii față de alții, raport pe care evangheliile nu-l subliniază.

Din Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție se constată totuși un raport de subordonare a celor din urmă, față de cei dintii, așa cum se va vedea mai ales după Învierea Domnului și Rusalii, cînd Apostolii devin centrul în jurul căruia se strîng toți, fiindcă ei aveau și cea mai mare putere.

«Acești 70 de enigmatici — cum îi numește Bonsirven — sînt un fel de dedublare și de extindere a celor 12»²². «Raportul lor nu este dar, numai unul de depen-

17. Pr. Ioan Mircea, *art. cit.*, p. 7.

18. Lagrange, *op. cit.*, p. 293.

19. *Ibidem*, p. 302.

20. *Ibidem*, p. 307—308.

21. *Ibidem*, p. 309.

22. Bonsirven, *Les Enseignements de Jésus Christ*, ed. VII, Paris, 1950, p. 264—265.

dență ci și unul de colaborare pe linie ierarhică la opera lui Hristos, căci dacă cu alegerea celor 12 începe a se constitui ordinea ierarhică cu alegerea celor 70, se poate spune că ea continuă»²³.

Cei 70 de ucenici, devin deci după Apostoli, cei dintii din care se va forma ierarhia superioară. Alegerea lor avea să însemne așadar, fie constituirea celei de a doua treaptă ierarhică, fie însuși cadrul ierarhic al viitoarei ierarhii, în cazul când considerăm pe Apostoli, ca o supra-ierarhie. Ei au existat deci ca un grup aparte de cei 12 cu misiuni asemănătoare lor, instruiți și împuterniciți în acest sens.

Primul indiciu îl aflăm în Marcu capitolul IV, 10, unde se vorbește de «cei ce erau în jurul lui Iisus împreună cu cei 12». Faptul că Sfântul Marcu ne dă acest amănunt prețios, poate fi o dovadă că el însuși a făcut parte din cei 70, fiind martor ocular, după cum îl consideră Sfânta Tradiție. În acest moment indicat de Sfântul Marcu nu se produsese încă lepădarea de Iisus a unora din cei 70, despre care amintește Sfântul Ioan VI, 66, ea fiind după aceea.

Oricum, afirmația Sfântului Marcu este în deplină concordanță cu ceea ce ne va spune Sfântul Luca mai târziu, când va descrie cuvântarea Sfântului Apostol Petru, cu prilejul alegerii lui Matia din Faptele Apostolilor (I, 15—26), când Sfântul Petru propune să aleagă pe unul din acei bărbați — care s-au adunat cu noi — tot timpul cât Domnul Iisus a fost și a grăit cu noi (v. 21).

Din afirmația Apostolului Petru reiese clar că expresia — care s-au adunat cu noi — vizează pe cei din grupul celor 70, care după Înălțarea Domnului se adunaseră împreună cu Maria, Mama lui Iisus, și stăruiau în rugăciune (F. Ap. I, 14).

«Misiunea celor 70 este evidențiată și din cuvintele Domnului spuse lor, după întorcerea din prima călătorie (Cf. Luca X, 17—18), precizându-se mai ales funcțiunea ierarhică ce vor avea de îndeplinit ulterior»²⁴.

Dacă numărul celor 70 se completa după depărtarea de Iisus a multora din ei — fapt relatat în Ioan VI, 66 — sau dacă cei lepădați au revenit la Iisus cu toții s-au parțial, nu se poate ști sigur. Cert este că au rămas lângă Iisus mulți, și poate chiar cu timpul s-au completat. În această afirmație, ne vine în sprijin și istorisirea Sfântului Luca din capitolul XXIV, 9—37, în legătură cu arătările Domnului de după Înviere, episod specific numai lui, precum și capitolul X, versetul 9 unde citim: «Și întorcându-se femeile de la mormint au spus toate acestea celor 11 și tuturor celorlalți ucenici». «Expresia «celorlalți» indică precis un grup secundar care stătea în jurul Apostolilor, grup prin care comentatorii nu-i văd decît pe cei 70».

Descriind arătările Domnului, Sfântul Luca, se folosește de o serie de fapte și expresii, care indirect ne vorbesc de cei 70 de ucenici, ca luînd parte la toate evenimentele mai de seamă în legătură cu persoana Mîntuitorului alături de cei 11. De aceea ei se și învrednicesc de vederea lui Iisus cel înviat.

Arătarea și convorbirea lui Iisus cu Luca și Cleopa în drum spre Emaus (XXIV, 13—33) dovedesc că ei erau din cercul intim al Domnului²⁵. Mai ales faptul că ei îl recunosc pe Mîntuitorul (v. 30) în momentul cînd binecuvîntează pîinea, dovedește cu siguranță că ei cunoscuseră cuvîntarea euharistică din Ioan VI, 32—70, sau fuseseră informați de Apostoli despre ea.

23. Knabenbauer, *Cursus Scripturae Sacrae, Coment. Ep. sec. Luc.*, Paris, 1926, p. 230.

24. Lagrange, *op. cit.*, p. 309—310.

25. Sf. Epifaniu, *Adversus Haeresis*, 51, Migne, P.G., 61, col. 908 — afirmă că Sfântul Luca era unul din cei 72.

Sfânta Tradiție ne spune că acești doi ucenici erau desigur din cei 70, ceea ce se vede și din listele care se ocupă cu numele celor 70²⁶.

Din întreg capitolul XXIV din Evanghelia Sfântului Luca se vede clar că «cei împreună cu cei 12» după cum spune și Euthimie Zigaben erau sau numai unii dintre cei 70, sau toți²⁷. Deci tuturor Domnul le descoperă tainele împărăției lui Dumnezeu (cf. Marcu IV, 10—11, Marcu XIII, 11; Ioan VI, 32—70; F. Ap. I, 3—15 etc.) fiindcă și unii și alții erau chemați nu numai a le propovădui ci și a le practica săvârșindu-le fiecare după treapta și harul lor primit de la Domnul.

Astfel se poate admite că urmașii harici ai Apostolilor au fost tocmai cei 70 de ucenici din care s-a format apoi prima ierarhie.

Având în vedere rolul ierarhic pe care l-au avut cei 70, vom putea identifica mai ușor numele lor. Dacă înținem seama de porunca Mântuitorului dată Apostolilor «mergând învățați toate neamurile...» rezultă că misiunea lor derivă din puterea lui Hristos (cf. Matei XXVIII, 18—19). Același lucru se poate spune și despre cei 70, că dacă au continuat a propovădui după Cincizecime, apoi au și botezat așa cum se amintește pe Anania — unul din cei 70 (F. Ap. IX, 10 —, care l-a botezat pe Sfântul Pavel, sau așa cum făcea Filip Evanghelistul (F. Ap. VIII) etc.).

Prin urmare cei 70 au avut harul preotesc, în virtutea căruia au slujit ca episcopi, preoți și diaconi, calea harului fiind una singură — Hristos.

Înțelegându-i pe cei 70, ca fiind prezenți alături de Apostoli și părtași ai învierii Domnului și ai harului Său, putem să înțelegem misiunea lor, ca unii cărora Însuși Domnul le-a dat harul preotesc (Ef. IV, 7). Bazându-se pe relatarea Sfântului Luca din Faptele Apostolilor (I, 14—26) Sfânta Tradiție și scriitorii patristici au recunoscut în grupul celor 120 și pe cei 70. Amintim dintre ei pe Papia, Clement Alexandrinul, Epl-faniu, Eusebiu de Cezareea, Sfântul Ioan Hrisostom, Teodoret de Cyr, etc.²⁸. Tot din cei 70 sînt aleși și cei 7 diaconi (Fapte VI, 3—6) cu menirea de a-i ajuta pe Apostoli, care cu timpul au ajuns vrednici lucrători în via Domnului. De fapt, cele mai cunoscute persoane după Apostoli în Noul Testament, sînt după Tradiție dintre «cei 70 de ucenici» și ele apar în funcțiuni ierarhice deosebite, de prezbiteri, episcopi și chiar Apostoli, așa cum a fost Matia ales Apostol și Varsava propus cu el (Fapte I, 23). Unii dintre ei ajung colaboratori apropiați ai Sfântului Pavel dintre care amintim pe Ruf «alesul Domnului» (Rom. XVI, 13) (Marcu XV, 21) Varnava însoțitorul Apostolului Pavel (F. Ap. XIII, 1—10), apoi Iuda, autorul epistolei, și Sila, numiți prezbiteri și egumeni care aveau darul proorociei-(F. Ap. XV, 22—23) care se socotesc de asemenea ca făcînd parte din cei 70²⁹. Sila ajunge episcop în Corint. De asemenea Anania care a botezat pe Saul (F. Ap. IX, 1, 18) se numește pe sine ucenicul Domnului³⁰ etc.

«Cei 70» apar întotdeauna în rîndul întii după Apostoli și ocupă primele locuri ierarhice, încît putem afirma cu certitudine că îndeosebi dintre cei 70 aleși, au făcut parte și primii slujitori bisericești, primii colaboratori ai Apostolilor.

26. Teofilact, *Comentar la Luca*, Migne, P.G., 123, col. 1113, afirmă că unii spun că Luca este unul din cei doi, de aceea Evanghelistul și-a ascuns numele.

27. Euthimie Zigaben, *Comentar la Luca*, Migne, P.G., 129, col. 1097—1098, scrie : «οὗν δὲ τοῖς ἑσάν ἢ τίνας τῶν ἐβδομήκοντα ἢ πάντας».

28. Lagrange, *Evanglie selon Matthieu...*, Paris, 1927, p. 544.

29. Jacquier, *Les actes des Apôtres*, ed. II, Paris, 1926, p. 460.

30. Jacquier, *op. cit.*, p. 287, spune că Fericitul Augustin îl socotește pe Anania prezbiter, iar după Tradiție, episcop, ca făcînd parte din cei 70.

«În afară de Evanghelia Sfântului Luca și Faptele Apostolilor mai aflăm câteva indicii în epistolele pauline, locuri care nu pot fi identificate decât tot în sensul celor 70. Se remarcă deosebi locurile din : I Cor. IX, 5; XII, 28; XV, 5—7; Gal. I, 19; Efes. II, 20; IV, 11), în care în general întâlnim expresia «ceilalți Apostoli».

În general epistolele pauline și în special locurile indicate ne oferă denumiri noi. Se constată că în vremea când scrie Sfântul Apostol Pavel epistolele sale, mai erau și alte persoane în afară de cei 12, considerate tot «Apostoli» și cărora li se spune când «ceilalți apostoli» când «toți apostoli», din jurul celor 12 mari Apostoli.

Aceasta dovedește că numărul Apostolilor e nedeterminat prin analogie cu proorocii, păstori și învățătorii (I Cor. XII, 28; Efes. IV, 11) și că pentru Pavel cei 12 «sînt un număr consacrat prin tradiția existentă»³¹.

În Evanghelia sa, Sfântul Luca, spre deosebire de Sfântul Pavel, în epistolele sale, evită a-i numi pe Apostoli și pe cei 70, pentru a nu se confunda cu cei 12 Apostoli, preferînd expresii ocolite : «cei 11 și ceilalți împreună cu ei» fiind, — se vede — în căutarea de termeni proprii pentru a indica cu ei pe acești secundanți ai Apostolilor»³².

Oprindu-ne la câteva locuri din epistolele pauline se observă că Sfântul Pavel include dintre «apostoli» și grupul «frații Domnului». Astfel în Epistola a I-a către Corinteni când își apără demnitatea de Apostol față de cei ce-l acuzau, el zice : «n-avem, oare dreptul să purtăm cu noi o femeie soră, ca și ceilalți Apostoli, ca și frații Domnului, ca și Chifa?» (IX, 5). La fel face în Epistola către Galateni, unde citim : «iar pe altul din Apostoli, n-am văzut, decât numai pe Iacov, fratele Domnului. Aici Iacov este numit Apostol deși la acea dată el era episcop al Ierusalimului. Deși considerat Apostol, Iacov nu era dintre cei 12, ci dintre cei 70. Textul cel mai clar unde se vorbește «de alți apostoli» alături de cei 12, este în I Corinteni XV, 5—9 unde citim : «s-a arătat Iisus lui Chifa, apoi celor 12, după aceea la mai mulți de 500 de frați, după aceea lui Iacov, apoi tuturor apostolilor, iar mai pe urmă decât tuturor, mi s-a arătat și mie... cel mai mic dintre Apostoli». De aici se constată precis că este vorba de «alți apostoli» deosebit de cei 12. Prin aceștia comentatorii, înțeleg că este vorba în primul rînd de cei 70, apoi și de alți după ei, care s-au învrednicit de primirea harului»³³.

Același lucru este atestat și de Sfînta Tradiție, fapt transpus în cultul liturgic, în momentul cînd se pomenește la proscomidie la a III-a ceată³⁴.

Din cele expuse pînă aici, constatăm că pentru «cei 70» s-au folosit în Noul Testament diferite numiri ca : ucenici, prezbiteri și apostoli, denumiri cu ajutorul cărora Sfînta Tradiție a putut stabili în primele veacuri creștine numele celor ce au făcut parte din grupul celor 70, misiunea și funcțiunile pe care le-au îndeplinit ei în Biserica Primară.

Intrînd cu timpul în formulele liturgice și în cultul Bisericii, Sfînta Tradiție le păstrează cu sfințenie pînă astăzi, rezervînd «celor 70» zile în care sînt sărbătorii în comun, sau fiecare aparte, după cum vedem din mineiele de peste an³⁵.

31. Batiffol, *L'Apostolat*, Revue biblique. 1906. 32. Pr. Ioan Mircea, *art. cit.*, p. 689—691.

33. Cf. Clement Alexandrinul, Migne, P.G., t. 8, *Stromate*, G. VII ; Sf. Ioan Hrisostom, în Migne, P.G., t. 60, col. 326.

34. În Liturghier, la rînduiala Proscomidiei, cînd preotul pomenește a treia ceată zice : «Sfinților, măriților și întru tot laudaților Apostoli Petru și Pavel, a celor 12, a celor 70, și a tuturor sfinților apostoli».

35. 4 ianuarie, *Soborul sfinților 70 de apostoli* ; 22 ianuarie, Sf. Ap. Timotei ; 15 februarie, Sf. Ap. Onisim ; 19 februarie, Sf. Ap. Filimon și Apfia ; 8 aprilie, Sf. Ap. Irodian,

Încă din primele veacuri, Sfânta Tradiție prin Sfinții Părinți și Scriitorii bisericești, a încercat să reconstituie numele celor 70 prin diferite liste care s-au păstrat pînă astăzi.

Cea mai veche este atribuită lui Papias, după care urmează altele de prin secolele IV și V.

Deși nu se potrivesc totdeauna, aceste liste sînt foarte importante deoarece ne redau în întregime numărul celor 70.

Papias în «Fragmentele» sale indică din cei 70 pe Aristos și un oarecare Ioan (probabil Marcu). Lista lui Epifaniu amintește pe cei 7 diaconi ca făcînd parte din cei 70.

2. Eusebiu, enumeră printre alții pe Varnava, Tadeu și Anania printre cei 70, etc.

Cea mai completă listă cu «cei 70» de ucenici este a lui Dorotei de Tyr din care se vede ce au devenit fiecare din cei 70³⁶.

Agar, Ruf și cei împreună cu ei : 15 aprilie, Sf. Ap. Aristarh Pud și Trofim ; 25 aprilie, Sf. Apostol și Evangelist Marcu ; 28 aprilie, Ap. Iason și Sosipatru ; 17 mai, Sf. Ap. Andronic și Iunia ; 26 mai, Sf. Ap. Carp, unul din cei 70 ; 31 mai, Sf. Ap. Ermia ; 19 iunie, Sf. Ap. Iuda fratele Domnului ; 14 iulie, Sf. Ap. Achila ; 28 iulie, Sf. Ap. Prohor, Nicanor, Timon și Parmena ; 20 iulie, Sf. Ap. Sila, Silvan și Crescentii ; 9 august, Sf. Apostol Matia ; 21 august, Sf. Ap. Tadeu ; 25 august, Sf. Ap. Vartolomeu și Tit ; 21 septembrie, Sf. Ap. Codrat cel din Magnezia ; 1 octombrie, Sf. Ap. Anania unul din cei 70 ; 11 octombrie, Sf. Ap. Filip, unul din cei 7 diaconi ; 18 octombrie, Sf. Ap. și Evangelist Luca ; 23 octombrie, Sf. Ap. Iacob, fratele Domnului ; 30 octombrie, Sf. Ap. din cei 70. Tertie, Marcu, Iust și Artemon ; 31 octombrie, Sf. Ap. Apelle, Stahie, Urban, Aristobul și Narcis ; 10 noiembrie, Sf. Ap. Orest, Vodion, Olimp și Evast ; 22 noiembrie, Sf. Ap. Filimon și Onisim ; 8 decembrie, Sf. ap. Sostin ; 27 decembrie, Sf. Ap. și arhidiacon Ștefan, primul ucenic.

36. Lista celor 70 este următoarea : 1. Iacob fratele Domnului, primul episcop al Ierusalimului așezat de Domnul Iisus ; 2. Cleopa ruda Domnului, care l-a văzut după înviere ; 3. Matia, care a fost numărat cu cei 12 Apostoli ; 4. Tadeus, Iuda Varsava ?, care a dus epistola lui Abgar al Edesei ; 5. Anania, episcop de Damasc. A botezat pe Sf. Pavel ; 6. Ștefan, primul martir din cei 7 diaconi ; 7. Filip, unul din cei 7 diaconi. A botezat pe Simon Magul și a fost episcop al Traliei, Asia ; 8. Prohor, tot din cei 7 diaconi, episcop al Nicodimiei — Bitinia ; 9. Nicanor, tot din cei 7 diaconi, ucis în aceeași zi cu Ștefan ; 10. Timon, tot din cei 7 diaconi, episcop în Bostra Arabiae ; 11. Parmena, tot din cei 7 diaconi, serbat la 28 iulie împreună cu Nicanor ; 12. Nicolaus, tot din cei 7 diaconi, episcop al Samariei ; 13. Varnava, împreună slujitor cu Pavel, episcop de Samaria ; 14. Marcu. — Evangelistul. Făcut de Sfîntul Petru episcop al Alexandriei ; 15. Sila, slujitor cu Pavel, episcop de Corint ; 16. Luca-Evangelistul — a predicat cu Pavel ; 17. Clement (II Tim.) episcop în Calcedon ; 19. Eperet, episcop în Cartagina ; 20. Andronic, episcop în Spania ; 21. Amplias, episcop al Oduseiei ; 22. Urbanus, episcop al Macedoniei ; 23. Stahis, care a fost pus episcop de Apqstolul Andrei în Bizanția ; 24. Apellés, episcop al Eracliei ; 25. Fugebus, episcop al Efesului, atins de erezia simoniacă ; 26. Hermoghen, episcop al Megariei ; 27. Dimas (II Tim.) a renegat pe Hristos și s-a făcut preot idolesc. (aluzie la Ioan V, 20) 28. Ampeles, episcop al Smirnei înainte de Policarp ; 29. Aristobul, episcop al Britaniei ; 30. Narcis, episcop de Patra ; 31. Irodion (Rom. XVI, 11), episcop ; 32. Agav, amintit în Faptele Apostolilor ; 33. Rufus, (Ep. Rom.) episcop de Teba ; 34. Asincrit (Ep. Rom.), episcop de Urbania ; 35. Flagon, (Ep. Rom.), episcop de Maraton ; 36. Hermes, (Ep. Rom.), episcop al Dalmației ; 37. Patroban, episcop de Patriola ; 38. Herma (Ep. Rom.), episcop de Filipopolis ; 39. Linus — care a urmat pe Petru, episcop al Romei ; 40. Caius — a urmat pe Timotei, episcop al Efesului ; 41. Filolog — pus de Andrei episcop la Sinope ; 42. Olimpas (Rom. XVI, 15), 10 noiembrie ; ucis sub Nero ; 43. Rodion (Rom. XVI, 11, an. 60) ; 44. Luca (Rom. XVI) a fost episcop în Laodiceia Siriei ; 45. Iason (Rom. XVI) episcop de Tars ; 46. Sosipatru (ept. Romani) episcop de Iconia ; 47. Tertius. A scris epistola către Romani — al doilea episcop de Iconia ; 48. Erastus — iconom al Bisericii din Ierusalim, apoi episcop al Palomidiei ; 49. Quartus, episcopul Beritului ; 50. Apolo, (ept. Corint) episcop al Cezareei ; 51. Chefas, episcop al Coniei — a colaborat cu Pavel în Antiohia ; 52. Sostene (F.A. XVII, 17), episcop al Colafariei ; 53. Tihic, episcop al Colafariei ; 54. Epafrodit, episcop de Andriaca ; 55. Cezar (Fil. IV, 22), episcop de Dorochia ; 56. Marinus, văr după tată cu

După lista lui Dorotei din Tyr, 57 din cei 70 au devenit episcopi. Cele mai multe nume aflate aici se găsesc în Faptele Apostolilor și Epistolele Sfântului Pavel, deci nu sînt ficțiuni, ceea ce face ca ea să fie acceptată de întreaga Biserică creștină.

O altă dovadă că «cei 70» au fost recunoscuți întotdeauna de Sfînta Tradiție, o constituie Sinoadle Ecumenice și locale care au consfințit și întărit cele arătate cu privire la ei din Sfînta Scriptură prin canoanele date ³⁷.

Din cele expuse pînă aici, reiese clar că adepții Domnului Hristos, s-au numit în general cu termenul de ucenici (μαθηταί). După alegerea celor două grupuri, cei 12 au fost numiți, în mod special Apostoli, fără a pierde pe cel de «ucenici», deoarece mai des purtau numele de «ucenici», acesta fiind termenul general pentru toate categoriile de ucenici, de la cei 12, cei 70, pînă la frații și credincioșii de rînd.

Tot timpul grupul celor 70 s-a menținut, chiar dacă nu au purtat această denumire, decît numai pînă la cuvîntarea euharistică a Mîntuitorului (Ioan VI, 66).

Concluzia că misiunea lor, restrînsă la început cînd li se cunoștea numărul, se lărgeste și se precizează tot mai mult după sărbătoarea Cîncizecimii. Istoria lor merge aproape paralel cu a celor 12 Apostoli care în urma harismelor primite la Cîncizime ocupă locul întii, după care urmează cei 70, fiind și ei deseori numiți Apostoli, și după ei și alții. Sub această denumire îi desemnează Sfîntul Pavel în epistola I-a Corinteni, XII, 18; XV, 7—9; Efeseni IV 11, și așa îi înțelege și Tradiția patristică.

Prin ei a luat ființă ierarhia bisericească. Ei au fost școala unde se pregăteau membrii viitoarei ierarhii, și sînt cei dintii care exercită funcțiunea preoțească de toate gradele.

Prin Sfîntii Apostoli mai întii și apoi prin ei, Biserica a continuat opăra mîntuitoare a lui Hristos pentru noi toți.

Rolul pe care l-au avut «cei 70» în Biserica Primară este cu alit mai important, cu cît ei au făcut parte integrantă din ierarhia bisericească a începutului creștinismului, prin care pînă astăzi se transmite harul Duhului Sfînt tuturor treptelor ierarhice.

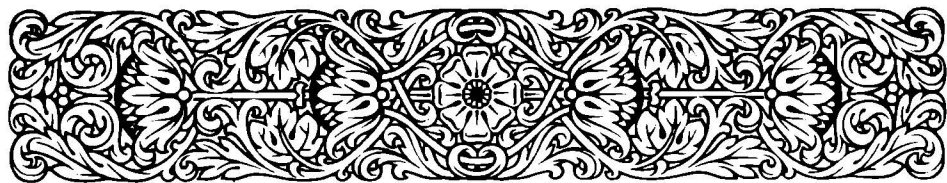
GH. BOGDAPROSTE

Varnava — episcop de Apolonlada; 57. Isus (zis Iustus). episcop de Eleteropol; 58. Artemos, episcop de Listra; 59. Clement, episcop de Sardia; 60. Onisifor, episcop de Corona; 61. Titicus, primul episcop al Calcedonului; 62. Carpus, episcop de Bereia Traciei; 63. Evadus, episcop de Antiohia — pus de Petru; 64. Aristarh, episcop de Ahamia Siriei; 65. Marcu (Ioan, F.Ap.), episcop de Byblia; 66. Zena, cunoscătorul de legi, episcop de Damasc; 67. Filimon, către care a scris Pavel epistola — episcop de Gaza, 68. Aristarh, decapitat la Roma în persecuția lui Nero; 70. Trofin, decapitat la Roma în persecuția lui Nero. Dorotei de Tyr, Migne, P.G., t. 92, col. 1061—1065; Pentru Olimpas și Rodion din cei 70, vezi și: Gherasim Timuș, *Dicționar aghitografic*, București, 1898, p. 623 și p. 720.

37. Primul sinod care recunoaște existența celor 70 de ucenici este sinodul local de la Neo-Cezareea din anul 315 prin Canonul 14, care vorbind de horepiscopi, spune că sînt după chipul celor 70 de ucenici. Alte sinoade care-l recunosc la fel; 2. Sinodul din Ancira — 314 — prin canonul 13; 3. Sinodul din Antiohia — 341 — prin canonul 8 și 10; 4. Sinodul din Laodicea — 343 — prin canonul 7 și Sfîntul Vasile cel Mare prin canonul 59. Dintre sinoadele ecumenice enumerăm: 1. Sinodul I ecumenic — 325 — prin canonul 8; 2. Sinodul IV ecumenic — 453 — prin canonul 1; 3. Sinodul VI ecumenic — prin canonul 2; 4. Sinodul VII ecumenic — prin canonul 1.

TEOLOGIA ÎNVIERII LA SFINTUL GRIGORIE DE NISSA

INVIEREA LUI HRISTOS ÎN ÎNVĂȚATURA AUTORILOR
BISERICEȘTI DIN PRIMELE VEACURI

Învățătura de o importanță fundamentală în dogmatica ortodoxă, învierea morților era în primele veacuri creștine evenimentul capital al trăirii creștine, armă hotărâtoare în propaganda misionară și un capitol de frunte în lucrarea predicatorială și teologică a Bisericii. Începând chiar de la primii scriitori bisericești, învierea ocupă un loc important în operele lor oratorice, exegetice și dogmatice.

Părinții apostolici, deși în afirmații generale, arată limpede învierea morților, care se va întâmpla la sfârșitul lumii. Așa face de pildă autorul *Didahiei*.

Dintre apologeți, filozoful Aristide descrie credința statornică a creștinilor în învierea morților și în viața viitoare¹. Sfântul Justin Martirul și Filozoful, sprijină credința în învierea morților pe argumentul dezvoltării din sămînța intimă². Tațian Asirianul explică posibilitatea realcătuirii omului în ciuda dispersării la moarte a elementelor din care e alcătuit³, iar Teofil al Antiohiei⁴ și Atenagora Atenianul⁵ apreciază acest adevăr de credință ca un corolar al atotputerniciei lui Dumnezeu și cu un rol hotărâtor în viața morală a creștinilor.

Învățătura despre învierea morților capătă un contur mai larg, o expunere mai adincă și un profil de controversă la părinții următori. La Sfântul Irineu de pildă, ea formează o temă principală⁶, iar Tertulian îi rezervă un capitol în *Apologeticum* și îi dedică un tratat special («Despre învierea trupului»), apărînd-o împotriva ereticilor gnostici. Sfântul Hipolit demonstrează posibilitatea învierii morților atît cu argumente-scripturistice cît și-raționale⁷. Menționăm apoi pe scriitorii alexandrinii Origen⁸, Sfântul Atanasie cel Mare⁹, Sfântul Chiril al Alexandriei¹⁰, la care acest capitol al

---

Lucrare de seminar alcătuită în cadrul pregătirii pentru doctoratul în teologie la catedra de Teologie Istorică și Patristică.

1. *Apologia*, XV, P.G., XCVI, 1121.

2. *Apologia I*, XVIII-XIX, P.G., VI, 356-359.

3. *Cuvînt împotriva grecilor*, VI, XII, P.G., VI, 817-820 și 833.

4. *Către Autolic*, Cartea I, VII, P.G., VI, 1036-1041.

5. *Despre învierea morților*, I-X, P.G., VI, 977-989.

6. *Împotriva ereziilor*, Cartea I, X, P.G., VII, 549-552.

7. *Despre Antihrist*, P.G., XX, 726-740.

8. *Despre înviere*, P.G., XI, 91-99.

9. *Expunerea credinței*, P.G., XXV, 199-208.

— *Cuvînt mai mare despre credință*, P.G., XXVI, 1263-1294.

10. *Școli despre întruparea Unului-Născut*, P.G., LXXV, 1369-1412.

— *Tezaurul despre Treimea Sfîntă și de o ființă*, P.G., LXXV, 9, 1075.

— *Despre Treimea Sfîntă și de o ființă*, P.G., LXXV, col. 1147-1196.

eshatologiei creștine ocupă un loc important. Amintim de asemenea că inclusă de la început în Mărturisirea de credință rostită de cei ce veneau la botez¹¹, învățătura despre învierea morților a fost lămurită pe larg de exegeții Simbolului de credință din primele veacuri creștine. Între aceștia amintim pe Sfântul Chiril al Ierusalimului¹². Bun psiholog și cunoscător al învățăturii creștine Sfântul Chiril dovedește posibilitatea învierii morților cu argumente potrivite fiecăreia din cele trei categorii de ascultători: credincioși ai altor religii, iudei și creștini.

Vorbind de părinții capadocieni, trebuie să precizăm de la început că, aceștia au acordat învierii o prețuire deosebită. Ei au tratat această problemă în opere mai mici sau mai întinse și i-au consacrat toată puterea lor de convingere și de trăire creștină. Atât operele lor speciale în care se ocupă cu învierea morților, cât și cuvântările lor pascale sînt, alături de cele ale Sfântului Ioan Gură de Aur, cu aceeași temă, printre cele mai reprezentative ale epocii patristice. Astfel Sfântul Vasile cel Mare în opera sa «Contra lui Eunomiu» și în special în cartea a II-a (Despre Sfântul Duh), se ocupă pe larg de înviere ca un act al slavei dumnezeiești. Vorbind despre învierea Domnului considerația lui merge pînă acolo încît numește pe «Hristos» — «înviere»¹³. Sfântul Grigorie de Nazianz¹⁴, în cele Cinci cuvântări teologice rostite la Constantinopol, în anul 380, în capela «Învierii» printre alte probleme tratate ca: învățătura despre Dumnezeu, Sfânta Treime, Întruparea Mîntuitorului, Sfintele Taine se ocupă și cu învierea.

Între Părinții capadocieni însă, un loc aparte ocupă Sfântul Grigorie de Nissa, fiind cel mai cultivat spirit filozofic dintre părinții capadocieni, numit, cu unele rezerve, «Stilpul ortodoxiei»¹⁵. Amintim mai întîi cele «Cinci predici pascale»¹⁶. Aici autorul analizează, cu multă perspicacitate, cea mai mare parte a aspectelor problemei învierii Domnului și notează toate implicațiile antropologice și soteriologice pe care le include această problemă. În treacăt, autorul se ocupă de înviere și în «Marele Cuvînt Catehetic»¹⁷. Dar lucrarea în care tratează pe larg această problemă este «Cuvînt despre suflet și înviere», sau Macrinia. Scrisă probabil după anul 380 Sfântul Grigorie de Nissa, pune pe seama surorii lui, Macrina, ideile sale despre originea lui Adam, despre suflet, despre învierea morților. În gîndirea Sfântului Grigorie de Nissa, faptul învierii, constituie nu numai o evidență care poate face obiectul unei cercetări teologice în sine, ci și o transformare totală, o transfigurare a firii credincioșilor

Din acest motiv a prezenta teologia învierii în opera Sfântului Grigorie de Nissa înseamnă a privi învierea atît ca o consecință firească a învierii Domnului, cât și ca o cerință firească a sufletului creștin de a se uni din nou cu trupul.

11. Hr. Andrusos, *Simbolica*, trad. de prof. Justin Moisesescu. București. 1935, p. 24.

12. În «Catehezele» sale, mai ales în cateheza a IV-a, P.G., XXXIII. 453—504.

13. *Despre Sfântul Duh*, XIX, în ed. B. Pruche, în «Sources chrétiennes», nr. 17, Paris. 1946, p. 139; Cf. Pr. Prof. Ioan Gh. Coman, «Iconomia învierii Domnului în predicile pascale ale Sf. Grigorie de Nazianz și Sfîntului Grigorie de Nissa», în «Glasul Bisericii» VII (1955), nr. 7—8, p. 185. 14. P.G., XXIX, 27—31 și 36.

15. Pr. Prof. I. G. Coman, *Patrologie*, manual pentru uzul studenților Institutelor teologice, București, 1956, p. 168.

16. Critica socotește uneori că predicile a doua și a cincea n-ar fi de o autenticitate indiscutabilă. Lucrul nu e sigur. Chiar dacă predicile respective nu aparțin Sfîntului Grigorie de Nissa, ele aparțin școlii sau spiritului general al teologiei acestui părinte capadocian. Cf. Pr. Prof. I. G. Coman, *art. cit.*, p. 185. 17. Mai ales, XXXII, P.G., XLV. 77—84.

1. *Învieerea este cauza și efectul divinității după Sfântul Grigorie de Nissa.*

Îisus Hristos, prin jertfa Sa de pe Golgota, a eliberat credincioșii din robia păcatului. Dar actul final al evenimentului întrupării și activității Domnului a fost după Sfântul Grigorie de Nissa, Învieerea Sa din morți. Învieerea finalizează toate elementele și aspectele economiei mîntuirii. Prin urmare, opera de mîntuire a lui Îisus Hristos își află împlinirea și încununarea în faptul învierii. De aceea învieerea Domnului are o importanță esențială pentru că nu subzistă aici o idee ci un eveniment cu care se leagă multe altele, un fapt dumnezeiesc care se înrudește cu persoana Lui în lanțul evenimentelor consemnate de Biblie care se referă la viața și opera Lui. Un eveniment ce pune capăt morții și întunericii și inaugurează o nouă existență. «Călcînd cu moartea pe moarte», Mîntuitorul intră într-un mod de existență cu totul deosebit de acela pe care noi îl trăim în dimensiunile vieții pămîntești. Prin învieerea Sa din morți, El transformă trupul Său și al tuturor celor ce vor crede în El. Trupul Său devine astfel garanția învierii trupurilor noastre — «Căci cel ce veșnic trăiește, scrie Sfântul Grigorie de Nissa, nu îmbracă nașterea obișnuită din cauză că are nevoie de viață, ci ca să ne recheme pe noi de la moarte la viață. Fiindcă întoarcerea de la moarte a întregii noastre naturi era neapărată, s-a apropiat de moarte ca să dea naturii noastre prin corpul Său, începutul învierii, și ca astfel prin puterea Sa să învieze și pe credincios. Trupul care a primit dumnezeirea, nu era de altă natură, ci din elementul nostru, acest trup care prin înviere s-a înălțat împreună cu dumnezeirea, a făcut posibilă învieerea tuturor»¹⁸. Numai prin învieerea Domnului, devine posibilă și învieerea noastră; virtual prin moartea Sa de pe cruce, real prin învieerea Sa din mormînt.

La Sfântul Grigorie de Nissa, intruparea, crucea și învieerea reprezintă o unică realitate, «Căci dacă Hristos, scrie autorul, întins pe cruce una cu El întreg universul și concentra într-o singură armonie și unanimitate naturile — diferite ale existenței»¹⁹ — «învieerea Sa trece la întregul neam omenesc, prin continuitate și unirea naturii, comunicîndu-se totodată învieerea de la parte (Hristos) la întreg (credincios)»²⁰.

Dacă crucificării i-a urmat învieerea, aceasta constituie un plus de bunăvoință din partea Divinității căreia îi aparține în propriu atît actul și posibilitatea învierii trupului — acum, preaslăvit al Mîntuitorului, cît și cel al nostru, El dă tăria, noutatea și specificul religiei creștine. Acest «plus de grație»²¹, înseamnă nu numai readucerea credinciosului la vechea-i stare de la creație, ci și o nouă creație a lui prin înviere. Acest plus de grație din actul învierii Domnului constituie garanția învierii noastre. Prin jertfa și mai ales prin învieerea Sa, Îisus Hristos rămîne o realitate permanentă — actuală pentru credincioși. Prin înviere, omenitatea Sa intră în forma de existență a veșniciei, o categorie proprie dumnezeirii dincolo de limitele spațiului și ale timpului. Viața cea nouă care izvorăște din veșnicie și se comunică credincioșilor prin învieerea lui Hristos nu e o simplă făgăduință, ci o realitate, o prezență. Deschiderea credinciosului spre acest etern prezent divin coincide cu un act de comuniune personală cu Domnul în Sfântul Duh, iar existența sa proprie dobîndește prin transparență razele divinității care străbat în adîncul naturii sale de după înviere. Credinciosul, în urma învierii lui Hristos, e dominat de credința oă moartea nu înseamnă sfîrșitul

18. *Ibidem*, col. 80 C.p.19. *Ibidem*, col. 81 B.20. *Ibidem*, col. 80 D.21. Prof. Gh. Savin, «*Iconomia și roadele învierii Domnului*» în «*Studii Teologice*», XIV (1962) nr. 5—6, p. 271.

total al ființei, iar prin unirea cu Hristos ajunge să se bucure de fericirea veșnică care nu poate fi deplină decât prin învierea cu trupul²².

Învierea Mântuitorului a împrăștiat întunericul cel vechi și a umplut totul de lumină, de ordine și formă; a prefăcut confuzia de mai înainte în podoabă și a dat credinciosului încrederea nezduncinată în învierea sa proprie.

Sfântul Grigorie de Nissa vorbind despre această ordine nouă prin învierea lui Iisus Hristos scrie: «A venit împărăția vieții și s-a nimicit cauza morții. A apărut o altă naștere, o altă viață, un alt mod de a trăi, s-a vădit că însăși firea noastră s-a schimbat»²³. Învierea Mântuitorului rămâne temelia pe care stă siguranța teologiei creștine, toată credința noastră. «Căci dacă Hristos n-a înviat nici noi nu vom învia». De aceea învierea Domnului, reprezintă mai întâi de toate cauza învierii noastre întrucât El «pîrga învierii noastre, a tuturor s-a făcut».

2. Posibilitatea învierii celor adormiți în nădejdea mîntuirii.

Pentru Sfântul Grigorie de Nissa, învierea reprezintă nu numai unul din adevărurile fundamentale ale creștinismului, care pune în evidență valoarea deplină a vieții creștine, ci și calea spre viața veșnică, convingerea că nu cu moartea se încheie totul ci cu viața și fericirea eternă. Învierea morților pentru Sfântul Grigorie de Nissa, e o realitate stringentă și de aceea caută de la început să o dovedească pentru cei ce se îndoiau. Aceștia din urmă, arată autorul²⁴ își bazează argumentele lor pe faptul că trupul omenesc, după moarte se desface în elementele ce-l compun, elemente care împrăștiindu-se în diferite părți, nu mai e posibil să se reunească și să formeze din nou un corp spre a putea învia. Deci atomii din care se compune corpul omenesc se răspîndesc în toate părțile, ceea ce înseamnă că e imposibilă o reunire organică a lor în scopul în care au existat. Răspunzînd obiecției, Sfântul Grigorie de Nissa, arată că nimicirea fizică, semnul vădit al existenței răului în lume, e un fenomen contrar scopului pentru care Dumnezeu a rînduit creatura. Moartea ca urmare a răului spiritual și faptul incontestabil al disoluției existenței pămîntești, nu e un proces firesc, ci însăși «stricarea facerii». Dumnezeu însă vrea viața pămîntească cu toate funcțiile ce o țin în mod natural. El a creat pe strămoșii noștri Adam și Eva alcătuiți din trup și suflet și ca atare încetarea vieții nu înseamnă ca în concepția idealist-platonică, eliberarea sufletului ci o frustrare însăși a existenței umane. Căci prin moarte, elementele dispar după separarea corpului de suflet, în alte existențe, fiindcă au pierdut principiul lor formal și păstrător, dar ele nu sînt nimicite, ele rămîn tot atîtea substanțe potențiale și incomplete în materia generală păstrînd în germen puterea lor de a se uni spre a reconstitui corpurile înviate²⁵. Înfrîngerea morții însă, presupune pătrunderea în țesătura existenței, a unei forțe dumnezeiești. Prin urmare, părțile din care corpul era compus, prin puterea divină, pot să se reunească pentru ca să formeze din nou trupul și să învieze «căci dacă moartea apare prin separarea părților unite, învierea se impune prin unirea părților despărțite»²⁶, scrie Sfântul Grigorie de Nissa.

22. *Ibidem*, p. 272.

23. Sfântul Grigorie de Nyssa, «Cuvînt la Sfîntul Paști», cuvîntul III. P.G., XLVI, 651 D. cf. Pr. Prof. I. G. Coman, *art. cit.*, p. 178.

24. Idem, «Cuvînt despre suflet și înviere» (Macrina) P.G., XLVI, 149 B.

25. Prof. Gh. Savin, *art. cit.*, p. 274.

26. Sfîntul Grigorie de Nyssa, «Cuvînt la Sfîntul Paști», Cuvîntul I, P.G., XLVI, 613 D. cf. Pr. Prof. I. G. Coman, *art. cit.*, p. 181.

Pentru a face însă cit mai înțelesă posibilitatea învierii morților, autorul recurge la comparația Sfintului Apostol Pavel din Epistola I către Corinteni (cap. XV), comparația între trup și bobul de grâu. După ideea expusă aici, Sfintul Grigorie de Nissa arată că trupurile înviate se vor găsi într-un așa raport genetic față de trupurile celor morți și supuse stricăciunii precum se găsește bobul de grâu semănat și îngropat în pământ.

Planta ce va crește din acel bob și prin urmare trupurile ce vor învia vor fi deopotrivă cu trupurile moarte și îngropate, deși prin chipul lor nou de existență, vor înfățișa treapta și forma cea mai înaltă și mai desăvârșită a ființei și a vieții trupesti. «După cum corpul spicului răsare din sămânță, scrie Sfintul Grigorie de Nissa, puterea dumnezeiască ajutându-l pentru aceasta, nefiind nici cu desăvârșire același lucru cu sămânța nici cu totul altceva, tot așa spune el, și se lămurește și taina învierii prin transformările din sămânță...»²⁷.

Aducând acest exemplu cu bobul de grâu, autorul evită două exagerări deopotrivă de primejdioase. Prima este că prin el nu se afirmă deplina identitate dintre corpul transformat și cel natural, ca și cum corpul cel nou ar deriva numai din reunirea elementelor materiale ale celui îngropat. Autorul se exprimă destul de clar în acest sens: «puterea dumnezeiască în revărsarea ei nu-ți redă numai ceea ce a descompus ci îi mai adaugă și altceva încă mare și frumos»²⁸. A doua este că nu rupe definitiv legătura dintre cele două înfățișări, căci atunci cel de al doilea ar părea o nouă creație, fără nici o legătură cu cel dintii: «căci dacă nu se întoarce exact ceea ce este propriu, ci în loc de ceea ce este propriu vine ceva asemănător, atunci în locul celui mai înainte va rezulta un altul și acesta într-adevăr n-ar mai fi o înviere, ci crearea unui nou om»²⁹. Sămânța din exemplul arătat, prin putrezire, se schimbă, devine un fir de grâu cu frunze și spic. Planta nouă, n-a rupt definitiv legătura cu sămânța.

Și în cazul corpului nostru care va învia ca și în cazul seminței numai atributele se schimbă. «Căci dacă corpul, scrie autorul, nu înviază întocmai cum era alcătuit, când era amestecat cu pământul, nu va învia cel mort, ci pământul va fi prefăcut într-un alt om. Ce mă privește deci învierea dacă în locul meu va învia un altul? Căci cum să mă recunosc eu însumi dacă eu în mine nu văd pe mine? Eu nu aș fi în realitate eu, dacă nu aș fi peste tot cu mine însumi același»³⁰.

3. — *Însușirile trupurilor înviate.*

Prin învierea trupurilor, numai subiectul dăinuiește, atributele însă se schimbă. Și Sfintul Grigorie de Nissa, pentru a reda însușirile trupurilor de după înviere, citează de la Sfintul Apostol Pavel: «se seamănă în stricăciune, înviează în nestricăciune, se seamănă în necinste, înviează în slavă, se seamănă în neputință, înviează în putere» (I Cor. XV, 42—44).

Așadar, prima caracteristică a trupurilor înviate ale credincioșilor este nestricăciunea. Trupurile prezente stricăcioase prin firea lor, «ca urmare a naturii noastre devenită stricăcioasă în urma vieții suferinde»³¹, cum zice Sfintul Grigorie de Nissa,

27. Idem, *Cuvint despre suflet și înviere*, col. 149 D.

28. *Ibidem*, col. 149 D.

29. *Ibidem*, col. 140 B.

30. *Ibidem*, col. 140 B.

31. *Ibidem*, col. 145 B.

prin înviere vor fi mai presus de tot ceea ce acum este supus stricăciunii și se vor preface prin însăși firea lor, în duhovnicești. Și anume dacă trupurile actuale în urma unor proprietăți inerente lor spre stricăciune și în timpul vieții în forma lor se schimbă treptat spre mai rău, iar după moarte își pierd orice frumusețe a chipului și forma, dimpotrivă, trupurile înviate vor primi și forma din afară mai desăvârșită «fiindcă descompunerea care le-a lovit prin moarte, prin înviere este iarăși prefăcută în bine»³², putînd astfel a oglindi în mod neschimbat în sine viața spirituală. Trupurile înviate fiind nesticăcioase vor rămîne pentru totdeauna aceleași. Ele nu vor putea fi nimicite nici prin boală, care nu va mai fi, nici prin moarte, desființată prin învierea Mîntuitorului. Nesticăciunea lor provine și din faptul că ele nu vor avea nevoie de hrana materială pentru a se întreține sau cum spune Sfîntul Grigorie de Nissa «le va lipsi grija vieții»³³. Neavînd nevoie de asemenea hrană, care prin descompunerea și asimilarea ei alimentează corpurile în viața pămîntească, ele nu vor conține nimic stricăcios. Avînd o asemenea calitate, trupurile vor trăi din plin viața spirituală. Din supuse transformărilor, trupurile devin, după înviere, îmbrăcate cu o frumusețe care reflectă chipul lui Dumnezeu și strălucirea unui suflet preamărit. Trupurile înviate vor fi deci strălucitoare prin aceea că vor radia curăția morală și sfințenia — «ele vor fi preamărite ca și trupul Domnului de după înviere»³⁴. De asemenea, din materiale și pămîntești, trupurile înviate vor deveni spirituale. Căci, spre deosebire de trupurile actuale, care sînt într-o luptă permanentă cu sufletul și care constrîng uneori sufletul la acțiuni potrivnice legii morale tănuindu-le avîntul de înălțare spre Dumnezeu, trupurile înviate vor fi scutite de aceste defecte. Ele vor fi într-o permanentă armonie cu sufletul, vor fi supuse sufletului întru toate; de aceea se zice că vor fi înduhovnicite. Iar ca o ultimă însușire a trupurilor înviate, ne este arătată nemurirea. Prin învierea Sa din morți, Mîntuitorul Hristos a învins pentru totdeauna moartea ca trupul Său. O învingere similară, dar referitoare la toți oamenii, va fi odată cu învierea generală. De aici încolo, cei înviați nu vor mai muri. «Nemurirea lor rezultă de altfel și din însușirea nesticăciunii, căci corpurile lor fiind în veci nesticăcioase, ele vor fi nemuritoare»³⁵.

4. — *Învierea ca finalitate și plenitudine a vieții creștine.*

Dumnezeu-Cuvîntul, care recapitulează în Sine și călăuzește întreaga zidire, o desăvârșește și o transfigurează prin învierea fiecăruia. Hristos lucrează prin cauze ce acționează din atara lînzei create, ca principiu creator și pastrator al ei. Prin înviere Iisus Hristos exercită o acțiune lăuntrică asupra făpturilor reunite în plinătatea trupului Său tainic³⁶. El dăruiește bogăția energiilor dumnezeiești prin Sfîntul Duh, ființele create fiind astfel chemate să se unească cu Dumnezeu. Inaugurarea ordinii învierii corespunde trecerii din modul existenței naturale în noul mod al existenței veșnice «Căci în viața viitoare, scrie Sfîntul Grigorie de Nissa, este perspectiva unui alt mod de existență»³⁷. Învierea după Sfîntul Grigorie de Nissa, consti-

32. *Ibidem*, col. 147 C.

33. *Ibidem*, col. 148 A.

34. *Teologia Dogmatică și Simbolică*, manual pentru uzul studenților teologi. de Prof. N. Chițescu, Pr. Prof. I. Todoran și Pr. Prof. I. Petreută, București, 1958, p. 980.

35. *Ibidem*, p. 981.

36. Prof. Gh. Savin, *art. cit.*, p. 279.

37. Sfîntul Grigorie de Nissa, *Cuvînt despre suflet și înviere*, col. 148 B.

tuie forma perfectă a naturii noastre, comuniunea ei desăvârșită cu Dumnezeu, într-o stare transcendentă existenței naturale. În ordinea vieții noastre firești, nu-L obținem pe Iisus, ci numai în ordinea învierii, în starea cea nouă de dincolo de fire. În noul mod al existenței acesteia, Hristos însuși e cel ce ne dă puterea de a-L primi, căci astfel cel infinit nu ar putea fi cuprins de puterile noastre finite. Învierea devine astfel o plenitudine a vieții în Dumnezeu. În Hristos cel înviat, firea și-a dobândit curățenia, tăria și aversiunea împotriva păcatului, căci moartea Lui n-a fost osîndă firii omenești, ci osînda răului din ea, iar prin înviere această stare s-a transmis tuturor celor ce-L urmează. Dobîndirea unei puteri noi în temeiul biruinței lui Iisus asupra morții, înseamnă mai întâi pentru credincios, primirea unei rezistențe antice în fața morții spirituale. Arătarea vieții veșnice, prin înviere, dă naștere unui torent de bucurie, unei plenitudini a vieții harice, care înalță pe credincioși, le dă tărie să calce peste afectele păcătoase, să primească și să rabde ostenele pentru desăvîșirea vieții³⁸. Prin învierea Mîntuitorului se inaugurează faza îndumnezeirii credinciosului în sensul restrîns al cuvîntului, putînd prin aceasta să participe la plenitudinea vieții divine. În Hristos cel înviat e cuprinsă, anticipat, existența noului Adam, a credinciosului cu natura lui din starea ei originară. Privită sub acest aspect, Sfîntul Grigorie de Nissa, numește învierea, «restabilirea naturii credinciosului în starea ei originară»³⁹. Mai departe, Sfîntul Grigorie de Nissa susține că în viața de la început, adică pînă la căderea în păcat, natura nu avea înclinările spre păcat, stările de boală. «În viața de la început nu exista, se înțelege, nici bătrînețe, nici copilărie, nici diferite stări de boli, nici o astfel de mizerie corporală, ci natura omenească era un lucru dumnezeiesc mai înainte ca firea omenească să dorească răul»⁴⁰. Dar învierea înseamnă nu numai readucerea credinciosului în starea de la creație, ci și o nouă creație a lui, spre a i se putea imprima plenitudinea vieții adusă, prin învierea lui Hristos. Căci învierea Mîntuitorului nu constituie numai o pregătire ci însăși luarea în stăpînire de pe acum a tuturor urmărilor ce decurg din învierea Sa; învierea fiind actul final al întregii opere de grație și bunăvoință dumnezeiască⁴¹.

5. — *Metempsychotoza, idee asemănătoare cu învățătura creștină despre înviere în filozofia antică.* — Marile probleme legate de natura omului, de existență, moarte și-au găsit ecou în filozofia și gîndirea antică. Chiar și problema existenței sufletului după moartea și întoarcerea lui din nou în corp, a preocupat pe mulți filozofi și gînditori. De aceea, susținerea acestei teze l-a făcut pe Sfîntul Grigorie de Nissa să vadă în aceasta o apropiere de dorința creștină despre înviere. «Învățătura creștină despre înviere, scrie autorul, a fost atinsă în parte de unii care stau în afară de învățătura noastră, cu deosebite păreri unul așa, altul altfel, nici potrivit-se întocmai ca a noastră, nici lipsită cu totul de această speranță»⁴².

De fapt, această învățătură nelipsită cu totul de speranță, cum o denumește autorul, e așa-zisa teorie a metempsychotozei. Metempsychotoza sau reîncarnarea, a pătruns

38. Prof. Gh. Savin, *art. cit.*, p. 279.

39. Sfîntul Grigorie de Nyssa, *Cuvînt despre suflet și înviere*, 145 A.

40. *Ibidem*, col. 145 B.

41. Prof. Gh. Savin, *art. cit.*, p. 281.

42. Sfîntul Grigorie de Nyssa, *Cuvînt despre suflet și înviere*, col. 108 B.

în filozofia și teozofia greacă⁴³ din cugetarea indiană. Astfel întâlnim la Pitagora⁴⁴, Empedocles⁴⁵, la orfici⁴⁶, la Posidonius⁴⁷, la Platon⁴⁸. Ideea metempsomatozei este în strânsă legătură cu componența corpului omenesc.

În filozofia antică, ființa omului este concepută ca dublă din punct de vedere al elementelor componente: trup-suflet, accentuându-se mult învățătura despre suflet ca entitate conducătoare a individului uman. Dar elementul din care e alcătuit omul fizic, sau animalic este pieritor, spun ei. Numai sufletul este nepieritor. Prin moartea omului, sufletul scăpând din închisoarea trupului în care era ținut, fiind încă în trup trăiește adevărată sa viață. Dar omul trebuie să se dezvolte până la pragul divinității. De aceea sufletul peregrinează spre atingerea acestui scop, prin diferite corpuri. Vorbind despre această peregrinare a sufletului prin diferite corpuri, Sfântul Grigorie de Nissa scrie: «Unii înjosec ceea ce este omenește prin susținerea că sufletul ar deveni când sufletul unui om, când al unui animal, întrucât el schimbă corpurile călătorind după plac mereu în altele și astfel, zic ei, se desăvârșește locuind când în unul când în altul»⁴⁹. Dar în mersul evoluției sale spre desăvârșire, disociindu-se și pierzându-se iarăși în cuprinsul cosmosului, omul nu e decît o sinteză temporară a forțelor cosmice, repetată de zeci de ori, în zeci de existențe și tot de attea ori descompusă prin moarte. «Ultimul act al metempsomatozei este, așadar, scufundarea prin inoluție în viața universală impersonală și inconștientă»⁵⁰. Dar această teorie, așa cum arată și autorul, «nu se potrivește întocmai cu învățătura creștină despre înviere»⁵¹. S-ar putea totuși deduce o oarecare asemănare între ele⁵², fiindcă atunci când zic că sufletul, după separarea lui de trup se întoarce iarăși în trup, aducînd trupul iarăși la existență, prin aceasta «nu se îndepărtează cu totul de învățătura noastră»⁵³. Dar faptul că noi afirmăm că «la înviere sufletul se va uni cu același trup în care a locuit mai înainte»⁵⁴, în timp ce ei susțin că «sufletul trece în alte corpuri raționale și chiar neraționale» spre a ajunge la desăvârșire, constituie o mare deosebire. De altfel numai analizînd sensul celor doi termeni — «înviere» — «metempsomatoză» — ne dăm seama de marea diferență dintre cele două învățături.

Învierea înseamnă revenirea la viață a unei ființe care a mai existat cîndva; ori sufletul fiind nemuritor, învierea se referă numai la trupuri. De aceea vorbind despre înviere înțelegem numai învierea trupurilor credincioșilor.

Din scurta prezentare făcută aici asupra învățăturii despre înviere, reies o serie de aspecte sub care Sfântul Grigorie de Nissa a tratat această problemă. În gîndirea autorului, învierea apare ca o evidență de netăgăduit.

43. Vezi Pr. Prof. Jean Coman, în «*Le rapport des idées égyptiennes et orphiques sur le sort de l'âme dans l'au — de là*», București, 1934, p. 23, în același sens și Albert Schweitzer, în «*Das Christentum und die Weltreligionen*», München, 1922, p. 30.

44. Emile Bréhier, «*Histoire de la Philosophie*», t. I, Paris, 1932, p. 51—52.

45. *Ibidem*, p. 70.

46. Cezar Papacostea, *Platon, viața și opera lui*, București, 1931, p. 72.

47. Emile Bréhier, *op. cit.*, p. 72. 48. Cezar Papacostea, *op. cit.*, p. 72.

49. Sfântul Grigorie de Nyssa, «*Cuvînt despre suflet și înviere*», col. 108 C.

50. Pr. Gh. Butnariu, *Teoria reîncarnării și eshatologia creștină*, în «*Studii Teologice*».

VIII (1956), p. 187.

51. Sfântul Grigorie de Nyssa, «*Cuvînt despre suflet și înviere*», col. 108 D.

52. *Ibidem*, col. 108 C. 53. *Ibidem*, col. 109 B. 54. *Ibidem*, col. 109 B.

Întemeiată pe această certitudine, învierea Mântuitorului reprezintă nu numai o garanție a învierii noastre ci și o viață nouă pentru toți cei ce cred în El. Căci această viață nouă care izvorăște din veșnicie și se comunică acum prin învierea lui Hristos nu e o simplă făgăduință ci o realitate a prezentei lui Hristos în noi; e semnul însuși al biruinței Mântuitorului.

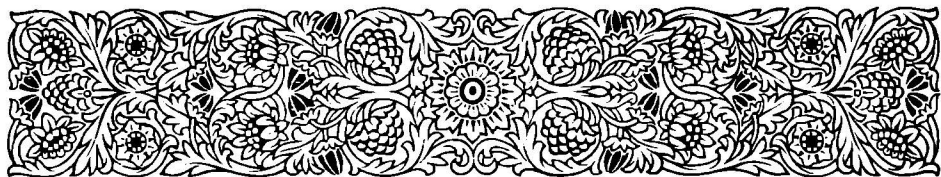
Posedarea sărbătorească a acelei biruințe, legată de așteptarea plină de nădejde a arătării slavei viitoare și-a imprimat caracterul în întreg cultul ortodox și în spiritualitatea răsăriteană.

În această bună viziune asupra Bisericii, făptura e introdusă într-o sferă superioară și aproape de divinitate ce nu constituie numai o pregătire, ci însăși luarea în stăpânire de pe acum a realității învierii lui Hristos, ca formă a Împărăției lui Dumnezeu. E vorba despre un raport intim al credinciosului cu divinul, de o liberă primire a harului, de o determinare spre o viață nouă. Prin aceasta viața creștină devine un elan de înfățișare, o revărsare de iubire fierbinte față de toți credincioșii.

Aceste adevăruri de credință, care alcătuiesc nu numai elementul lăuntric, viu care străbate în cult și evlavie, ci și frumusețea Ortodoxiei, sînt îndreptățite a avea cuvînt hotărîtor în problema ce frămîntă astăzi întreaga Biserică — unitatea de credință.

Doctorand C. STĂNULEȚ

NORME CANONICE PRIVITOARE LA DREPTUL ȘI DATORIA PREOTULUI DE A PREDICA

Înceindu-și activitatea pămîntească, în timpul căreia Mîntuitorul a ales pe cei 12 apostoli ca să-i continue opera Sa misionară, a zis acestora : «Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, așa vă trimit și Eu pe voi» (Ioan XX, 21). Iar trimițîndu-i în misiune, le-a zis : «Mergînd, învățați toate neamurile, botezîndu-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh, învățîndu-le să păzească toate cîte am poruncit vouă. Și iată Eu voi fi cu voi în toate zilele, pînă la sfîrșitul veacurilor» (Matei XXVIII, 19—20). Prin urmare, Iisus Hristos, trimițînd pe Sfinții Apostoli ca să răspîndească învățătura Sa pretulîndeni, le-a încredințat lor și, prin ei, tuturor succesorilor lor, continuarea aceleiași misiuni pe care a început-o El însuși pe pămînt. Această misiune pe care aveau să o continue Sfinții Apostoli și succesorii lor era : predicarea cuvîntului lui Dumnezeu sau a învățaturii lui Hristos, administrarea Sfîntelor Taine credincioșilor și conducerea și privegherea asupra vieții spirituale a lor.

Din cuvintele Sfîntului Apostol Pavel că «Iisus a dat pe unii ca să fie apostoli, pe alții prooroci, pe alții binevestitori, pe alții păstori și învățători» (Efeseni IV, 11), ne dăm seama că Însuși Domnul Hristos a instituit în Biserică anumite persoane cu daruri diferite, care mai tîrziu au constituit ierarhia bisericească cu puterea spirituală de a învăța, de a conduce și a sfinți pe enoriași. Vedem deci că între datoriile slujitorilor bisericești intră și aceea de a învăța, adică de a predica cuvîntul lui Dumnezeu. Această datorie spirituală o îndeplinesc slujitorii Bisericii prin predică și cateheză, care sînt cele două forme ale slujitorilor Bisericii¹.

Dreptul și datoria slujitorilor bisericești de a predica cuvîntul lui Dumnezeu, în fața credincioșilor și-au găsit reflectarea și în textele canoanelor Sinoadelor Ecu-menice și locale. De aceea, în cele ce urmează vom căuta să vedem felul cum reglementează canoanele acest lucru.

a) *Persoanele sînțite care pot predica cuvîntul lui Dumnezeu.*

Am spus mai sus că cei dinții care au fost însărcinați de Mîntuitorul cu continuarea operei Sale au fost cei 12 Apostoli. Aceștia, la rîndul lor, au transmis această putere episcopilor, preoților și, prin ei, diaconilor, care formează cele trei trepte ale ierarhiei bisericești. Dacă acestor trei trepte ale ierarhiei le-a fost încredințată continuarea misiunii Mîntuitorului, se poate deduce că multe din drepturile și datoriile ce aparțin episcopului, ca cea mai înaltă treaptă a ierarhiei, pot aparține și preotului și diaconului, fiindcă aceste două trepte primesc puterea sacerdotală, prin hirotonie, de la episcop.

1. Pr. Prof. P. Vintilescu. *Preotul în fața chemării sale de păstor*, p. 253.

Unul din drepturile comune celor trei trepte este deci cel de a predica dumnezeieștile învățături ale Mintuitorului. Dar nu este numai un drept ci și o datorie.

Din mărturiile Părinților bisericești și din canoanele sinoadelor, se vede că în Biserica creștină, în primele veacuri, predicarea adevărilor evanghelice era atribuită ca un drept deosebit episcopului, ca cel mai mare învățător în Biserică. De aceea, în Bisericile mari sau episcopale, nimeni nu predica fără învoirea episcopului. În Bisericile mici, care nu erau supuse privegheții directe a episcopului, cei dintii predicatori erau, desigur, presbiterii acelei Biserici. Diaconii predicau mai rar decât preoții și episcopii și, când predicau, făceau acest lucru cu învoirea sau binecuvîntarea preotului sau a episcopului². Așadar, cei care au dreptul de a predica, în primul rînd, sînt slujitorii sfinți ai Bisericii: episcopul, preotul și diaconul.

1. *Episcopul și preotul.* Sfintele canoane obligă, în primul rînd, pe episcop și pe presbiter (preot) cu predicarea cuvîntului lui Dumnezeu. În acest sens, canonul 58 apostolic spune: «Episcopul sau presbiterul care nu poartă de grijă de cler sau de credincioși și nu-i învață dreapta credință, să se afurisească; iar persistînd în neglijență și lenevie, să se caterisească»³.

După cum reiese din textul acestui canon, este clar că cea dintîi și cea mai însemnată datorie a episcopilor și a preoților, ca păstori de suflete, este aceea de a învăța obștea încredințată lor.

În Sfînta Scriptură întîlnim multe texte ce vorbesc despre datoria episcopilor și preoților de a învăța poporul prin predică. Astfel, Mintuitorul a poruncit Apostolilor nu numai să boteze, ci și să învețe. Și El a spus, mai întîi, să învețe și apoi să boteze (Matei XXVIII, 19—20; Marcu XVI, 15—16). În epistolele sale pastorale, Sfîntul Apostol Pavel cere de la episcop și presbiter să fie bun învățător (II Timotei II, 24), iar Sfînta Scriptură anunță pedepse aspre pentru episcopul și preotul care neglijează învățătura (I Timotei IV, 16; II Timotei II, 14). Canonul acesta reproduce dispoziția Sfîntei Scripturi, după care, episcopii și preoții sînt obligați să îndrume și să învețe poporul în credință, în aceeași măsură în care sînt obligați să administreze Sfintele Taine sau să supravegheze bunul mers al vieții creștine.

Din textul canonului vedem că episcopul sau presbiterul care nu se străduiește a învăța pe credincioși este amenințat cu afurisenia iar dacă stăruie în această nepurtare de grijă și lenevie, să fie caterisit. Desigur, pentru a putea crede ceva, trebuie ca mai întîi să fie luminat, să fie învățat și îndrumat în ceea ce privește noua învățătură. Episcopul, fiind conducătorul spiritual al Eparhiei se va strădui nu numai direct, ci și indirect, prin străduința de a avea un cler luminat și învățat, deoarece orice «lenevie», cum spune canonul, aduce după sine pedepsirea⁴.

Canoanele amintesc mai mult de datoria episcopului de a predica. Dar întîlnim și canoane care se ocupă special cu datoria preotului de a predica. Deși dreptul preoților de a predica își are izvorul în însăși starea lor harică, iar preoții au predicat de la început, totuși datoria lor de a predica a fost fixată mai tîrziu de Sfintele canoane⁵. Cel mai categoric canon în privința îndatoririi preoților de a propovădui cre-

2. Popescu I. Grigore, *Drepturile și datoriile clericilor după dreptul canonic*, Ploiești, 1907, p. 22—23.

3. Dr. N. Mișaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe însoțite de comentarii*, vol. I, partea I-a (Introducere, Nomocanonul în 14 titluri și canoanele apostolice), trad. de Uroș Kovincici și Dr. N. Popovici, Arad, 1930, p. 272.

4. Rallis și Potlis, *Sintagma Atenand*, vol. II, p. 45.
5. Vezi *canoanele 79, 121, 123 ale Sinodului de la Cartagina*, la N. Mișaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe însoțite de comentarii*, vol. II, partea a II-a (Canoanele sinoadelor locale), trad. de Uroș Kovincici și Dr. N. Popovici, Arad, 1934, p. 137.

dința și de a-i îndruma de credincioși să păstreze loată buna rînduială, după pilda și porunca Mîntuitorului, este canonul 9 al Sinodului IX local de la Constantinopol (861—862). Iată ce spune acest canon : «Preotul lui Dumnezeu trebuie să povătuiască pe cel ce nu se supune legilor, prin învățături și sfaturi cîteodată și cu certări bisericesti, dar să nu sară asupra trupurilor oamenilor cu bice și cu lovituri»⁶.

2. *Diaconul*. În textele canoanelor nu întîlnim norme privitoare la dreptul și datoria diaconilor de a predica. Aceasta nu înseamnă că diaconii nu au predicat sau că nu au voie să predice. Cum că și diaconul poate învăța prin predică, se poate vedea din Faptele Apostolilor cap. VII, unde Sfîntul Arhidiacon Ștefan rostește o impresionantă cuvîntare în fața Sinedriului. Despre dreptul diaconului de a predica vorbesc și Constituțiile Apostolice⁷, iar în Istoria Bisericii întîlnim mari predicatori care se ocupau cu predicarea cuvîntului lui Dumnezeu și care erau numai diaconi. Amintim pe Sfîntul Efrem Sirul și pe Sfîntul Ioan Hrisostom, care pe cînd era diacon în Antiohia predica dumnezeieștile învățături către popor, în locul episcopului său.

Din cele spuse pînă acum, se vede că acest drept aparține, în primul rînd, episcopului și preotului, ca fiind răspunzători de cele sfînte. Episcopul are dreptul de a predica în mod deplin. Dar tot așa de bine poate predica și preotul, care-și primește acest drept prin însăși harul sfinților și deci între puterea episcopului de a predica și cea a preotului, din punct de vedere canonic, nu este deosebite de esență, ci numai de grad. Fiecare primește aceasla putere odată cu harul sfinților. Diaconului i s-a dat dreptul de a predica numai în virtutea faptului că este slujitor ajutător al preotului și al episcopului. Dar între puterea de a învăța a episcopului, a preotului și a diaconului nu este deosebire de har, ci numai de drept⁸.

b) *Limitele geografice în care trebuie să se extindă predicarea.*

În elaborarea canoanelor, Părinții sinodali au ținut seama de unele tulburări, ce aveau loc în viața Bisericii, marcînd limitele geografice în care trebuie să se extindă predicarea slujitorilor bisericesti. Mai multe canoane vorbind despre faptul că episcopii n-au voie să-și întindă jurisdicția asupra altor Biserici și că numai în eparhiile lor își pot exercita puterea cu care sînt investiți⁹.

Ținînd seama de acest lucru, canonul 11 al Sinodului de la Sardica dispune : «Avem datoria să hotărîm și că, dacă un episcop vine dintr-o cetate în altă cetate sau dintr-o eparhie în altă eparhie, pentru fală, slujindu-se de laudele sale sau de sfințenia religiei și ar voi să zăbovească mai multă vreme acolo și episcopul acelei cetăți nu ar fi iscusit la învățare, să nu-l defaime pe acela și să nu vorbească într-una, cău-tînd să rușineze și să înjosească persoana episcopului de acolo ; căci acest pretext obișnuiește a produce tulburări...»¹⁰.

Din cuprinsul acestui canon se vede că unii episcopi mai iscușiți în cuvînt mergeau în altă eparhie chiar nechemăți și, prin predici sau alte lucruri, încercau să micșoreze meritele episcopului eparhiei respective și să-l defaime pe acesta, cu intenția de a cîștiga pe ascultători de partea sa. Acesta este și motivul pentru care Părinții sinodali caută să reglementeze acest lucru luînd hotărîrea de mai sus. Canonul 20 al Sinodului VI Ecumenic (692) repetă dispoziția canonului II al Sinodului local de la

6. N. Milaș, *op. cit.*, vol. II, partea a II-a, p. 315—316.

7. *Cartea a II-a*, cap. LVII.

8. Pr. Dr. Liviu Stan, *Mireni în Biserică, Studiu canonic-istoric*, Sibiu, 1939, p. 105.

9. Canoanele : 34 apostolic ; 5 al Sinodului VI ecumenic ; 9 al Sinodului local de la Antiohia.

10. N. Milaș, *op. cit.*, vol. II, partea a II-a, p. 137.

Sardica și pentru episcopul care învață în public într-o cetate, ce se găsește în afara eparhiei sale și fără știrea acelei eparhii. Iată ce zice acest canon: «Nu este iertat episcopului să învețe în public în altă cetate care nu ține de el. Iar de se va vădi careva făcând aceasta, să înceteze de la episcopie; să lucreze însă cele ale presbiterului»¹¹. Așadar episcopul nu poate predica în altă eparhie fără știrea episcopului de acolo, mai ales atunci când face acest lucru cu intenția de a înjosi și de a rușina pe episcopul care nu este prea iscusit la învățătură. Balsamon, în comentariul său la canonul 20 al Sinodului VI Ecumenic, spune că nu va fi supus pedepsei acel episcop ce învață cu știrea episcopului eparhial în drept. Un episcop va putea să învețe în altă eparhie numai dacă episcopul acelei eparhii își va manifesta dorința în acest sens. Pentru susținerea acestei afirmații, Balsamon aduce exemplul Sfântului Grigorie de Nazianz și pe cel al Mitropolitului din Efes, precum și dispoziția canonului 14 Apostolic¹².

Canonul 20 al Sinodului VI Ecumenic spune: «Nu este iertat episcopului să învețe în public». «Dar dînsul nu va greși — zice Zonaras — dacă se va duce privat în eparhie străină pentru vreo chestiune și dînsul va răspunde și va învăța despre aceasta privat după cum se normează detaliat lucrul acesta în canonul 11 al Sinodului de la Sardica»¹³. Același canon stabilește și pedepse pentru episcopul care va învăța în public, zicînd: «Iar de se va vădi careva făcînd aceasta, să înceteze de la episcopie; să lucreze însă, cele ale presbiterului». Zonaras făcînd legătura cu prescripțiile canonului 24 al Sinodului IV Ecumenic (451), care spune că este o ierosolie a retrograda pe episcop și canonul 20 al Sinodului VI Ecumenic, zice că acolo, adică în canonul 24 al Sinodului IV, se vorbește despre caterisirea legală și ilegală, deoarece, dacă un episcop este scos din episcopat pentru vreo acuză sau păcat greu, dînsul, în acel caz nu poate servi nici ca presbiter; iar dacă a fost scos nevinovat din episcopat, atunci el nu poate fi pus în treapta de presbiter, ci va fi iarăși episcop. Aici, adică în canonul 20 al Sinodului VI Ecumenic episcopul nu comite astfel de păcat, care l-ar împiedica să aparțină prezbiteratului, ci păcătuiește numai din vanitate și din dorul după laude; deci din cauza aceasta, dînsul se va înlătura din episcopat și va fi pus în rîndul presbiterilor, pentru ca el să fie sunș pedepsei corespunzătoare păcatului și pentru ca să învețe smerenia¹⁴. Cînd canonul zice să săvîrsească cele ale preotului, se înțelege preoția în general, nu preoția în înțelesul de a doua treaptă ierarhică¹⁵. Deci canoanele limiteză dreptul de a predica al episcopului numai în cadrul eparhiei sale și prevede și sancțiuni pentru cei care nu respectă acest lucru. Prin asimilare cu episcopul, aceste norme privesc și pe preot în calitatea lui de învățător *numai* în cadrul parohiei sale.

c) Modul cum trebuie să predice slujitorii Bisericii și izvoarele predicii

În privința modului în care trebuie să predice slujitorii Bisericii, canonul 19 al Sinodului VI ecumenic dispune: «Înainte stăltătorii Bisericii trebuie să învețe în toate zilele și mai ales în duminici întreg clerul și poporul în cuvintele dreptei credințe, culegînd ideile și judecățile adevărului din dumnezeiasca Scriptură și fără să treacă peste hotarele puse deja sau peste tradiția de Dumnezeu-purtătorilor părinți. Și dacă

11. Dr. N. Milaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe insofite de comentarii*, vol. I, partea a II-a (Canoanele Sinoadelor ecumenice), trad. de Uroș Kovincici și Dr. N. Popovici, Arad, 1931, p. 374. 12. Rallis și Potliss, *op. cit.*, vol. II, p. 350. 13. *Ibidem*, p. 374.

14. N. Milaș, *Comentar la Can. 20, VI Ec.*, vol. I, partea a II-a, p. 375.

15. Pr. C. Dron, *Canoanele*, vol. II (Canoanele Sinoadelor ecumenice), București, 1935, p. 267.

s-ar întâmpla vreo controversă în privința celor scrise, aceasta să nu se interpreteze altfel decât precum au expus luminătorii și învățătorii Bisericii în scrierile lor; și să se laude mai bine în acestea decât alcătuind singuri păreri lor; ca nu cumva fiind neexperți să greșească de la ceea ce se cuvine»¹⁶.

Canonul acesta normează trei chestiuni importante pentru cel ce predică: 1. Episcopii, în calitate de întăritori bisericești, trebuie să instruiască clerul și credincioșii încredințați lor, adică să predice întotdeauna, dar mai ales în zilele de Duminică; 2. Predica să se întemeieze pe Sfânta Scriptură; 3. Predicatorul, în predica sa, nu poate interpreta Sfânta Scriptură altfel decât au expus-o Sfinții Părinți, în scrierile lor¹⁷.

Despre datoria episcopilor de a învăța clerul și credincioșii se ocupă, așa cum am văzut mai sus, și canonul 58 apostolic.

Sfinții Părinți de la Sinodul VI ecumenic, urmînd dispoziția acestui canon, adică a canonului 19 al Sinodului VI ecumenic, normează că episcopii trebuie să instruiască totdeauna clerul și credincioșii în dreapta credință, dar îndeosebi în duminici «deoarece — zice Zonaras — în aceste zile oamenii se lasă de lucrul lor manual și se adună în Biserici spre a asculta Scriptura divină și, cu cît mai mult propovăduiesc episcopii în aceste zile, cu atît mai mare folos va avea poporul».

Canonul acesta este normaliv și pentru izvoarele principale ale predicii creștine. În textul canonului se arată că episcopul trebuie să învețe «culegînd ideile și judecățile adevărului din dumnezeiasca Scriptură și fără să treacă peste hotarele deja puse sau peste Tradiția de Dumnezeu-purtătorilor Părinți». Predicatorul este obligat deci să învețe în conformitate cu textul Sfintei Scripturi. Sfânta Scriptură este cuvîntul lui Dumnezeu, care revelează credincioșilor voința divină și episcopii sînt chemați să-i instruiască ca să facă voia lui Dumnezeu așa precum se descoperă prin însuși cuvîntul lui Dumnezeu. De aici urmează că «cuvîntul lui Dumnezeu, anume cărțile Testamentului Vechi și Nou, trebuie să le privim ca pe izvorul, temelul și perfecțiunea legii, atît în ceea ce privește credința sfîntă, cît și faptele bune; dintr-însele să se scoată adevărul divin și să se instruiască poporul și prin cuvîntul dumnezeiesc să întărim cuvîntul nostru»¹⁸. Reiese foarte clar din acest canon că predicatorul trebuie să folosească în activitatea sa Sfînta Scriptură, care este primul izvor principal al predicii.

O altă dispoziție a acestui canon, este aceea după care predicatorul trebuie să interpreteze Sfînta Scriptură numai în felul cum au înțeles-o Sfinții Părinți. Această dispoziție este una din normele de bază ale Bisericii Ortodoxe. Învățătura Sfinților Părinți și învățătorii ai Bisericii a servit totdeauna drept călăuză pentru predicatori, după cum va trebui ca și în viitor să le servească drept călăuză, dacă vor să rămînă adevărați interpreți ai Sfintei Scripturi. Însăși sublimitatea ideilor cuprinse în Sfînta Scriptură arată că la interpretarea și propovăduirea adevărilor ei, trebuie să se țină cont neapărat de învățătura Sfinților Părinți, adevărați artiști în mînuirea și folosirea textului Sfintei Scripturi. Așadar, prin acest canon se impune datoria episcopilor și preoților de a predica pe baza Sfintei Scripturi și în conformitate cu învățătura Sfinților Părinți, acceptată de Biserică. Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție constituie deci izvoarele principale ale predicii creștine.

16. N. Mîlaș, *op. cit.*, vol. I, partea a II-a, p. 371.

17. *Ibidem*, 18. Rallis și Potlîs, *op. cit.*, vol. II, p. 347.

19. N. Mîlaș, *Comentar la can. 19, VI Ec.*, vol. I, part. a II-a, p. 372.

20. Mitropolitul Macarie, *Introducere în Teologia Ortodoxă*, p. 376, după N. Mîlaș, vol. I, partea a II-a, p. 373.

Ar surprinde, poate, faptul că acest canon nu dă dispoziție în ceea ce privește sancțiunea celor care nu-l respectă. Motivul trebuie căutat în faptul că acest canon se ocupă mai mult de cheștiunea modului de a învăța și de izvoarele predicii iar nu de obligația învățaturii. De aceea, în privința pedepsei celor ce nu învăț conform acestui canon, se va aplica cea prevăzută de canonul 58 apostolic, adică afurisirea, iar în caz de persistență, caterisirea²¹.

a) *Datoria slujitorilor bisericești de a predica și prin faptă.*

Una dintre condițiile care dau sens și valoare preoției și care contribuie la succesul predicii este pilda cea bună. Cel ce predică trebuie să și dovedească o corespondență între cuvint și faptă. Se cere deci ca predicatorul să ducă o viață morală, curată, fără abateri de la înrincipile morale expuse din înălțimea amvonului. Un episcop sau un preot poate înriuri comunitatea în mijlocul căreia trăiește și pe care o conduce nu numai învățind-o, ci fiind el însuși pildă de viață fără prihană și om cu rîvnă pentru cele duhovnicești. Această condiție se cerea în vechime și la alegerea episcopilor dintre cei de curînd botezați. Iată ce dispune canonul 80 apostolic în această privință: «Nu este drept ca acel ce este venit dintre păgîni și de curînd botezat, sau care a avut o purtare rea, să se facă îndată episcop; căci este nepotrivit ca acela care n-a dat încă probe, să fie învățator altora; afară de împrejurarea cînd s-ar face aceasta prin dar dumnezeiesc»²². Așadar din cuprinsul acestui canon vedem că viața celui care trebuie să fie ales episcop era cercelată foarte amănunțit, pentru că — zice canonul — cel care nu a dus o viață curată nu poate «să fie altora învățător».

Clericii, prin harul pe care l-au primit, se bucură de o mare cinste în fața credincioșilor. De aceea ei sînt datori a avea o purtare nepătată, o viață morală, fiind, orin viața lor, un model și un exemplu viu de urmat de către credincioși. Înșuși Mîntuitorul cere acest lucru Apostolilor Săi, zicîndu-le: «Voi sînteți sarea pămîntului. Dacă sarea își va pierde țaria, cu ce se va sara ea? De nimic nu mai e bună, decît să se arunce afară și să se calce de oameni. Voi sînteți lumina lumii. Cetatea care este așezată pe vîrf de munte, nu poate să se ascundă; și lumina aprinzîndu-se, nu se pune sub vas, ci în sfeșnic și luminează tuturor celor din casă. Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, ca să vadă ei faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru cel din ceruri» (Matei V, 13—16).

Tîlcuind cuvintele «Voi sînteți sarea pămîntului... voi, sînteți lumina lumii...», Sfîntul Ioan Gură de Aur arată că prin cuvintele acestea Domnul tocmai acest lucru a vrut să accentueze, anume că propovăduitorii Evangheliei trebuie să se identifice atît de total cu învățătura acesteia, încît ei să poată îndeplini, în mijlocul păstorităilor, rolul pe care sarea și lumina îl îndeplinesc în sfera celor necesare traiului omenesc. Așadar, «învățătorii, de a căror persoană depinde mîntuirea altora, trebuie să fie instruiți și să aibă alita virtute ca să poată da și altora să-i mîntuiască». Pus să vindece pe alții, preotul trebuie să fie el însuși sănătos; alfel va îmbolnăvi și mai rău pe ceilalți și-i va atrage în prăpastie. Să fie deci preotul cu mare grijă pentru îmbună-

21. Pr. C. Dron, *op. cit.*, p. 266.

22. Pr. C. Dron, *Canoanele. Text și interpretare*, vol. I (Canoanele apostolice), ed. a II-a, București, 1933, p. 247.

tăierea vieții sale duhovnicești, cu atât mai mult cu cât dacă păstorii păcătoși pot primi de mii de ori iertare, preotului îi va fi refuzată aceasta și va trebui să sufere pedeapsa cea mai grea²³. În altă omilie, același Sfânt Părinte se exprimă astfel: «Pilda vieții proprii, acesta este argumentul împotriva căruia nimeni nu poate spune nimic. Oricât de multe și frumoase cuvinte am folosi, dacă nu ducem o viață mai bună ca aceia pe care vrem să-i îmbunătățim, nu câștigăm nimic. Căci ei nu ascultă de cele spuse ci cercetează faptele noastre și spun: «Ascultă întâi tu cuvintele tale și apoi îndeamnă pe alții». Dezacordul frapant dintre vorba și fapta noastră, acesta este lucrul care împiedică pe ascultători de a se face credincioși. Să-i aducem deci la noi, pe aceia, prin modul nostru de viață²⁴.

Reiese așadar, că orice păstor de suflute, spre a avea o reușită deplină în propovăduirea cuvântului lui Dumnezeu, este dator, mai înainte de toate, să fie el însuși exemplu de moralitate și de purtare în fața păstoriiților. De aceea, după canoane, îi este oprit cu totul preotului orice viciu sau abatere de morală, cum sînt: adulterul, călcarea jurămîntului, furtul, beția, jocul de noroc și altele, prevăzîndu-se pedepse pentru cei ce se fac vinovați de acestea. În această privință canonul 86 al Sinodului VI ecumenic dispune: «episcopul, ori presbiterul, ori diaconul întru desfrînare, ori în călcarea de jurămînt ori în furtișag prinzîndu-se, să se caterisească și nu să se afurisească»²⁵.

Norme privitoare la datoria preotului de a învăța prin cateheze.

Am spus mai sus că predica și cateheza sînt mijloacele prin care preotul sau episcopul își îndeplinește puterea de a învăța. Despre dreptul și datoria de a învăța prin predică, ne-am ocupat în cele de mai sus. Dar canoanele prevăd și datoria preotului de a învăța cuvîntul lui Dumnezeu prin cateheze. Desigur că învățămîntul religios prin cateheze a existat de la începutul Bisericii creștine, dar se pare că el a fost neglijat, motiv pentru care canoanele atrag atenția asupra acestui lucru. În primele veacuri creștine întîlnim mari predicatori care au învățat pe ascultătorii lor cuvîntul lui Dumnezeu și dreapta credință prin cateheze. Astfel, Sfîntul Chiril al Ierusalimului, Sfîntul Ioan Gură de Aur, Sfîntul Ambrozie, Teodor de Mopsuestia, Sfîntul Maxim de Tours și alții, au predicat cuvîntul lui Dumnezeu și au explicat adevărurile de credință, precum și sensurile simbolice ale riturilor liturgice ale celor trei taine de inițiere creștină (Botezul, Mirungerea și Euharistia) în cuvîntări cu caracter de cateheze.

Ocupîndu-se de pedeapsa ce se cuvine clericilor ce-și părăsesc parohiile, canonul 10 al Sinodului VII ecumenic spune că fără învoirea episcopului să nu fie primiți prin case, nici să primească slujiri lumești. Iar dacă s-ar dovedi făcînd acest lucru, să se caterisească. În încheiere, acest canon reglementează: «oricum însă, mai bine va fi să învețe pe copii și pe casnici, cilindu-le lor dumnezeieștile Scripturi, căci pentru aceasta au și primit preoția»⁵⁶.

După cum vedem, în acest canon se menționează în special datoria preoților de a învăța pe copii și pe tineri. Această datorie de a învăța constă în explicarea pe înțelesul tuturor a textului Sfintei Scripturi, precum și a învățătorilor de credință. Dar

23. Omilia XV la Matei, după Pr. Prof. Dr. D. Belu, *Cu privire la predică în concepția Sfîntului Ioan Gură de Aur*, în «Mitropolia Ardealului», III (1958), nr. 3-4, p. 280.

24. Omilia a III-a la I Corinteni, III, după Pr. Prof. Dr. D. Belu, *op. cit.*, p. 282.

25. Vezi N. Millaș, *op. cit.*, vol. I, partea a II-a, p. 370.

26. *Ibidem*, p. 509.

cum la slujbele bisericești participă credincioși de toate vârstele, putem să extindem normele acestui canon și asupra necesității de a învăța pe credincioșii maturi și pe cei bătrâni. Despre această datorie a preoților amintește și cartea *Despre datoriile preoților din enorii*. Așadar, preotul este dator de a explica pe înțelesul oamenilor învățătura creștină de credință. Preotul va trebui să înceapă de la lucruri mai ușoare și, pe măsură ce ascultătorii înaintează în înțelegerea adevărilor de credință, el va continua să le explice dogmele creștine, așa cum sînt ele expuse în «Învățătura de credință». Preotul «este obligat ca din cea mai fragedă copilărie să influențeze cu stăruință spre bine, ca să împiedice dezvoltarea înclinărilor spre rău și să-i îndemne spre dragostea către virtute și viață evlavioasă, insuflindu-le o comportare morală conform principiilor evanghelice expuse de Domnul Hristos în Sfintele Evanghelii».

În privința timpului cînd va trebui preotul să facă această instruire sau catehizație a copiilor și a tinerilor, cartea «Despre datoriile preoților din enorii», spune: «Se cuvine presbiterului ca în fiecare zi de duminică după masă, să adune copiii în Biserică și acolo să-i învețe»²⁷. Prin această dispoziție canonul acesta scoate în evidență două idei principale: 1. instrucția în ceea ce privește chestiunile de credință și de morală trebuie să se dea în seama preoției; 2. preotul, pe lângă exercitarea puterii sacramentale, este obligat să-și îndrepte tot interesul spre a fi cît mai bun învățător al credincioșilor în chestiunile de credință și de morală²⁸.

Părinții Sinodului Trulan, prin canonul 64 hotărâsc: «nu se cuvine laicului să țină cuvîntare sau să învețe în public, arogîndu-și prin aceasta dregătorie învățătoarească, ci să urmeze așezămîntul predanisit de Domnul și să deschidă urechea la cei ce au luat darul cuvîntului învățătoresc și de la aceștia să învețe cele dumnezeiești... iar dacă cineva s-ar afla călcînd cuvîntul de față, să se afurisească pe timp de 40 de zile»²⁹.

Intemeind Biserica Sa, Mîntuitorul a dat Sfinților Apostoli dreptul de a învăța iar aceștia au transmis acest drept succesorilor lor. Nimeni afară de aceștia nu poate rosti cuvîntări cu conținut dogmatic fără aprobarea ierarhiei. Canonul 70 al Sinodului VI ecumenic reglementează: «nu este îngăduit femeilor să vorbească în vremea dumnezeieștilor slujbe, ci, după cuvîntul Apostolului Pavel, să tacă. Căci lor nu le este dat să învețe, ci să se supună, precum spune și legea. Iar dacă vor să se învețe, să întrebe acasă pe bărbații lor»³⁰.

Am văzut că Sinodul VI ecumenic, prin canoanul 64, îngăduiește dreptul laicilor de a predica în public. Dacă acest lucru nu-l poate face un bărbat, cu atît mai mult nu-l poate face o femeie. Și dacă femeia nu poate învăța în public, cu atît mai mult nu poate învăța în Biserică. S-ar părea însă că dispoziția canonului 70 al Sinodului VI ecumenic nu trebuie înțeleasă numai în sensul că femeile nu au voie să predice în Biserică, la Sfînta Liturghie, ci că ele nu trebuie să învețe nicăieri, căci — zice canonul — «lor nu le este dat să învețe, ci să se supună», adică să fie învățate de alții.

Din cele de mai sus, ne putem da seama că slujitorii bisericești au datoria și dreptul de a predica și de a învăța în Biserică. Canoanele reglementează acest drept,

27. *Ibidem*, p. 510. 28. *Ibidem*, p. 511.

29. N. Mițaș, *op. cit.*, vol. I, partea a II-a, p. 437; Pr. C. Dron, *op. cit.*, vol. II, p. 331—332.

30. Pr. C. Dron, *op. cit.*, vol. II, p. 337.

precum și felul cum trebuie să predice membrii ierarhiei. Datoria sfântă a păstorului de suflete este deci aceea de a instrui pe credincioși prin predici și cateheze, călăuzindu-i, astfel, pe drumul mântuirii. Prin predică și cateheză el își exercită, astfel, puterea ce-i este încredințată de a învăța în Biserică. «Episcopul și preotul primesc această putere nu prin hirotonie ci în baza hirotoniei. Diaconului nu-i revine dreptul de a învăța în baza hirotoniei, dar fiind ajutorul episcopului și preotului, Biserica i-a permis să exercite această putere»³¹.

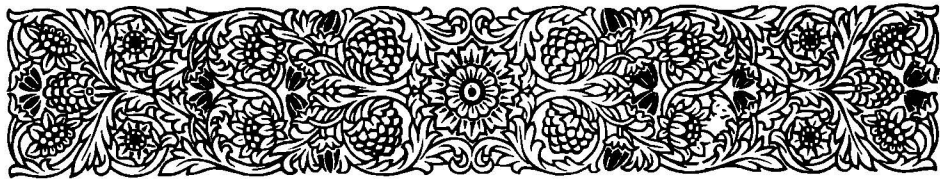
În ceea ce-i privește pe laici, ei nu au acest drept în baza niciunui act, ci lor le este permis să învețe numai cu permisiunea ierarhiei. Reiese clar că dreptul și datoria de a predica cuvântul lui Dumnezeu revine în principal episcopului și preotului ca păstori direcți ai sufletelor credincioșilor și care vor da seama pentru felul cum s-au străduit să-i conducă pe aceștia pe drumul mântuirii. Acest lucru îl vor îndeplini membrii ierarhiei nu cu întreruperi ci, așa cum spune Sfântul Apostol Pavel, «cu timp și fără timp» (II Timotei IV, 2).

Doctorand POPA D. IOAN

---

31. Pr. Prof. Dr. Liviu Stan, *op. cit.*, p. 107.

COMEMORĂRI

SFINTUL SAVA „GOTUL“

La 1600 de ani de la mucenicia sa

La 12 aprilie 1972, se împlinesc 1600 de ani de la săvîrșirea întru Domnul, a Sfintului Sava «Gotul», înecat în riul Μουσαϊός-Buzău, la porunca șefului de trib, Atarid, în timpul persecuției regelui got, Atanaric, după ce a mărturisit cu tărie credința creștină și a înfruntat cu curaj pe prigonitorii săi.

Pentru evocarea acestui tragic eveniment, cînd, cu prețul vieții pămîntești, s-a învrednicit de trăire cu îngerii acest spirit de elită și model de virtute evanghelică¹ ne folosim, îndeosebi, de *Scrisoarea Bisericii din Goția către biserica din Capadocia*, numită și Μάρτύριον τοῦ ἁγίου Σάβα τοῦ Γότθου² în care ni s-a păstrat o minunată descriere a muceniei Sfintului Sava «Gotul». Acest document de netăgăduită autenticitate ne relatează tăria și curajul cu care acest sfînt mucenic a urcat treptele desăvîrșirii creștine, prin suferință, dăruind cu bucurie duhovnicească, ca sacrificiu suprem, viața sa pămîntească lui Hristos și totodată ne procură și prețioase date istorice despre viața populațiilor alogene din Dacia, înainte de formarea poporului român.

Mai ales în ultima vreme, istorici români ca : P. P. Panaitescu³, precum și străini, ca : E. A. Thompson⁴, apreciază în mod deosebit contribuția acestui document aghiografic la cunoașterea trecutului îndepărtat al țării noastre, precum și a vieții sociale a populației autohtone, daco-romane, în legătură cu clanurile gotice, năvălitoare.

În studiul de față pe noi ne vor interesa îndeosebi știrile despre situația creștinismului la Dunărea de jos, în a doua jumătate a sec. IV, unde băștinașii daco-romani luaseră cu mult înainte contact cu noua religie, cea creștină, și o împărtășeau și neamurilor venite peste ei, ca acești goți «barbari», atrași spre imperiul roman, dinspre Bosforul Cime-

1. J. Zeller, *Origines...*, p. 222.

2. A.S.S., luna aprilie II, p. 962—963 ; și la H. Delehaye, *Saints de Thrace et de Meste*, în «An. Boll.», tome XXXI, 1912, p. 216—222.

3. P. P. Panaitescu, *Introducere în Istoria culturii românești*, București 1969.

4. E. A. Thompson, *The Vizigots in the Time of Ulfila*, Oxford, 1966.

rian (Crimeea de azi). Aceștia au trăit în bună înțelegere cu strămoșii noștri, timp de peste 165 de ani, pe meleagurile dacice, ca, după ce grosul populației lor și-a continuat drumul spre sudul Dunării și apoi spre Italia și Spania, resturile lor risipite printre daco-romani să se contopească în masa acestora.

Nici daco-romanii, și nici goții din Dacia nu s-au închis în carapacea lor, ci au comunicat între ei, fapt real atestat de istorici, azi (C. Daicoviciu); au circulat, au trecut Dunărea și mările, ajungând pînă în Orient, departe, unde au luat contact, nu numai cu cultura și civilizația greco-latină, ci și cu credința creștină, care, mai ales după libertatea acordată de împăratul Constantin cel Mare, prin edictul de la Milan, 313, se lărgea și se întărea în imperiul roman. Așa se explică pătrunderea devreme și pe nesimțite a credinței creștine în Dacia, fără misionari cu trimitere specială, fără un botez al vreunei căpetenii, precum Clovis la franci⁵, Boris la bulgari, sau Vladimir la ruși.

Pentru noi, pătımirea Sfîntului Sava «Gotul» confirmă acest îndelungat și lent proces de încreștinare în nordul Dunării⁶, în centrul căruia erau daco-romanii autohtoni și la care erau atrași și goții năvălitori. Sfîntul Sava nu este un izolat în convingerile lui: el trăiește într-o lume în plină frămîntare, din care avea să apară pe scena istoriei poporul român. De aceea, pentru a înțelege mai bine atitudinea sa demnă, precum și împrejurările muceniciei sale, în studiul de față socotim că este folositor ca în Introducere să vorbim de expansiunea goților de apus (vizigoții) spre Dunăre și imperiul roman și stabilirea lor vremelnică în Dacia, și în sudul Dunării, unde, adesea, au ajuns în conflict cu puterea romană. După aceea, în tratare vom arăta contactul goților cu creștinismul, în Dacia și în imperiul roman, pătrunderea arianismului prin propaganda lui Ulfila și prin influența împăraților romani, arieni; apoi prigoanele contra creștinilor din partea unor șefi de triburi aote. Numai în acest cadru, folosind acest pretios izvor aghiografic, va ieși la lumină chipul cu nimb de sfînt al martirului care a cinstit cu moartea sa pămîntul patriei noastre și pe strămoșii noștri, în mijlocul cărora a trăit și a pătimit.

Îndeosebi în Eparhia Buzău, în cuprinsul căreia se află locul, încă neidentificat, de pe malurile riului Buzău în care acesta a fost înecat, evocarea Sfîntului Sava «Gotul» are o mare însemnătate, provocînd în sufletele creștine multă emoție și admirație, deoarece acest sfînt, așa cum psalmodiază o cîntare bisericească, «s-a confundat cu plăcere în apa cea stricăcioasă a rîului (Buzău) ca să bea apa cea nestricăcioasă a bucuriei divine — ὕπελθεσ, Σάββα, φθαρτὸν ἡδεὺς ὕδωρ, ὡς ἀπίνης ἀωθάρτων ἡδονῆ ὕδωρ —⁷.

Vom folosi în studiul nostru textul restabilit de H. Delehaye⁸, al *Scrisorii Bisericii din Goția*, pe care îl vom da în Apendice în traducere

5. E. Lozovan, *Aux origines du Christianisme daco-scythique*, în «Fr. Althelm-Stiehl», *Geschichte der Hunen*. IV, 1959—1962. p. 164. 6. *Ibidem*, p. 147.

7. În Minelele grecești din Veneția, luna aprilie, ziua 18, anul 1793. p. 69 și în ediția din anul 1818. p. 78, tot la 18 aprilie. Acest distih este tradus și în minelele românești, București, 1852 și 1910. 8. Vezi mai sus nota 2.

românească. După cite știm, există o traducere a acestui text în limba română, în *Viețile Sfinților*, ediția 1836⁹. G. Timuș¹⁰, C. Erbiceanu¹¹ și Zotu¹², au tradus acest text dar prea liber, ceea ce face să piardă adesea sensuri și nuanțe, care ar ajuta la înțelegerea evenimentelor. Într-o publicație recentă la noi¹³, se dă după H. Delehaye textul original grec, dar trunchiat, al *Scrisorii Bisericii din Goția*, cu traducere română, însă numai capitolele 3, 4, 6, 7 și 8.

La noi s-au ocupat în legătură cu goții, despre Sava Gotul, C. Erbiceanu¹⁴, Zotu¹⁵ și G. Timuș¹⁶. Lucrările lor sînt însă mult depășite azi de cercetările noi, făcute cu simț critic, ca ale lui H. Delehaye¹⁷, J. Mansion¹⁸, J. Zeiller¹⁹ și V. Pârvan²⁰. Ca orientare generală ne-a folosit și expunerea cumpănită a Pr. Prof. Gh. Moiescu, în *Manualul de Istoria Bisericii Române*²¹. Un studiu recent cu prețioase considerații asupra creștinismului la vizigoți și despre Sfîntul Sava, ne dă E. A. Thompson²², pe care l-am folosit, și studiul lui Enrico Follieri: *Saba Gotho et Saba Stratelata*²³.

PATRUNDEREA GOȚILOR ÎN DACIA ȘI ÎN SUDUL DUNĂRII

Coborînd din Peninsula Scandinavă și trecînd în sudul Mării Baltice, în regiunea gurilor Vistulei, triburile gote de neam german se îndreaptă spre anul 200 spre Nipru și Don, atingînd țărmurile nordice ale Mării Negre și stabilindu-se în Crimeea, numită ca atare Goția²⁴. De aci, năzuind spre sud-vest, goții amenință mereu granițele imperiului roman, la a cărui prăbușire vor contribui²⁵. De la Marcu Aureliu (161—180) amenințarea gotă apasă mereu asupra imperiului roman. Acești migratori sînt niște fugari împinși din urmă de alții mai tari sau mai cruzi decît ei; disperați cînd romanii le refuză azilul pe care adesea îl cer în mod pașnic²⁶.

9. *Viețile Sfinților*, luna aprilie, 15 (cu litere slavone), București, 1836, p. 119—122.

10. G. Timuș, *Epistola Bisericii Goției pentru martirul Sfîntului Sava*, 12 aprilie, 1890, în «Biserica Ortodoxă Română», XIV, aprilie, 1890, martie 1891, p. 817—825.

11. G. Erbiceanu, *Ulfița, viața și doctrina sa*, în «Biserica Ortodoxă Română», an XXII (1895) nr. 8, p. 962—969.

12. Zotu, *Sfîntul Sava, Martiru Gothu*, în «Biserica Ortodoxă Română», VII (1880), p. 168—180.

13. *Fontes Historiae Daco-romanae...*, p. 710—714 (715).

14. *Idem*, în legătură cu Ulfița, vezi mai sus nota 12.

15. *Ibidem*, 16. *Ibidem* 17. *Ibidem*.

18. J. Mansion, *Les origines du Christianisme chez les Goths*, în «An. Boll.», XXXIII, 1914, p. 5—30.

19. *Ibidem*.

20. V. Pârvan, *Contribuții epigrafice la Istoria Creștinismului daco-roman*, București, 1911.

21. *Manualul de Istoria Bisericii Române*, I, București, 1957, p. 1—71.

22. *Ibidem*.

23. Enrico Follieri, *Saba Gotho et Saba Stratelata*, în «An. Boll.», LXXX (1862), p. 249—307.

24. J. Zeiller, *Origines...*, p. 414.

25. După *Istoria României*, I, București, 1960, p. 682.

26. La Jacques le Goff, *Civlizația Occidentului medieval*, traducere și note de Maria Holban, București, 1970 p. 56. C. Dalcoviciu, *Au sujet des monuments chrétiens de la Dacie Trajane*, în «Dacia», (73) p. 520.

Atacurile goților de apus, adică vizigoții, uniți cu carpizii din regiunile nord-carpătice ale Moldovei contra imperiului roman încep de fapt sub împăratul roman Gordian (238—244), dar de-abia în secolul al IV-lea ei se așează efectiv în părțile de sud ale Moldovei și în sud-estul Munteniei, care nu făcuseră parte din Dacia Traiană ci fuseseră provincii *extra imperium*, teritoriul supravegheat, prevăzut cu câteva drumuri și stațiuni fortificate, spre a asigura legăturile mai directe cu acea Dacie devenită provincie romană²⁷. Populația autohtonă, daco-romană, continuă să fie prezentă peste tot²⁸ și să intre în legătură cu migratorii goți, realizându-se o conviețuire liniștită, nemaiintâlnită în alte părți²⁹.

Presiunea goților, aliați cu alte triburi în migrație, prin Dacia, asupra Imperiului, a provocat multe ciocniri cu armatele romanilor. Astfel, împăratul Deciu (249—251) în luptă disperată cu goții cade eroic, împreună cu puținii soldați care-l însoțeau. E primul împărat roman care cade în lupă cu barbarii³⁰. Urmașul său, Trebonianus Gallus, e silit să încheie pace cu regele got Kniva, lăsând pe goții invadatori să se întoarcă peste Dunăre, în Nord, cu imense prăzi și cu un șir de captivi, chiar dintre cetățenii romani cei mai nobili. Imperiul le făgăduia importante subsidii³¹ și ceda coaliției goto-carpice un teritoriu din estul Daciei, adică Moldova și Muntenia răsăriteană și poate și Răsăritul Transilvaniei, în schimbul garanției că nu vor mai devasta posesiunile romane³².

În anii următori se produsese invazia ale coalițiilor goto-carpice, pe uscat și pe mare, ajungând pînă la Bosfor și devastînd orașele Bitiniei³³. Sub Gallienus în anii 263, 264 și 267 au loc cele mai mari invazii ale triburilor trans-dunărene, organizate în expediții terestre și maritime, ce vor ajunge pînă în Marea Egee, în Asia Mică și în Capadocia, de unde vor aduce ostalici creștini, printre care vor fi fost și străbunii lui Ulfilă, apostolul goților și ai Sfintului Sava «Gotul»³⁴. Gallienus moare în anul 268 și-i urmează Claudius (268—270), în timpul căruia se va organiza o nouă expediție militară, terestră și maritimă, a populațiilor nord-dunărene și nord-pontice, sub conducerea goților avînd ca punct de plecare gurile Nistrului. Expediția pătrunde și iese prin Strîmtori, asediază Thesalonica, o ia pe Valea Vardarului. Claudius întîmpină grosul armatei dușmane, în toamna anului 269, lângă orașul Naissus (Niș) și 50.000 de goți rămîn pe cîmpul de luptă; restul se predă, fiind încadrați în armată sau ca plugari coloni. Această sfortare pe mare și pe uscat a populației din nordul Dunării pentru a sfîrîma țaria imperiului roman s-a sfîrșit fără succes³⁵.

Sub Aurelian (270—275) goții atacă din nou în Moesia Inferior și în Tracia, dar sînt bătûți și alungați peste Dunăre³⁶. Reorganizînd frontierele, Aurelian dădu o atenție

27. Idem, *La Transylvanie dans l'antiquité*, Bucarest, 1938, p. 33.

28. *Istoria României*, I, p. 684—685.

29. C. Dăicoviciu, *Romanizarea Daciei*, în «Dacia», p. 430.

30. După Zosimos — *Ἰστορία νέα — Istoria contemporană*, I, 24, în «Fontes...», p. 302 (303) și la Vulpe-Barnea, *România la Dunărea de Jos*, București 1968 p. 244—247 și 248.

31. Zosimos, *Ibidem*,

32. C. Dăicoviciu, *Le problème de la continuité en Dacie, Observations et précisions d'ordre historique et archéologique*, în «Dacia», (44) p. 486; vezi și *Istoria României*, I, p. 684.

33. Zosimos, I, 26, în «Fontes...», 302 (303) și la Vulpe-Barnea, *op. cit.*, p. 251—252.

34. Cf. Vulpe-Barnea, *op. cit.*, p. 257—258, după Iordanes, *Getica*, XX, p. 100—109.

35. După Zosimos, *O.C.I.*, 42, în «Fontes...», p. 304—306 (305—307) și la Vulpe-Barnea, *op. cit.*, p. 265—267.

36. Paulus Orosius, *Historiarum adversum paganos libri*, VII; VIII, 23, 4, în «Fontes...» p. 194 (195); Eutropius, *Breviarium ab Urbe condita*, IX, 13, 1, în «Fontes...», 38 (39); și la Vulpe-Barnea, *op. cit.*, p. 272.

deosebită limes-ului dunărean, pentru apărarea Imperiului în fața presiunii barbare. Se impunea acum o politică defensivă, potrivit căreia Dacia-Traiană nemiavînd o însemnătate strategică, trebuia să fie părăsită de armata și de administrația romană³⁷. Evacuarea Daciei-Traiane se făcu în deplină ordine. Legiunile romane fură retrase în sudul Dunării, iar odată cu ele fură retrase și cadrele administrative și o parte din elementele avute, din care, latifundiarilor, negustorii și arendași, adică exploatații marelor. Toți aceștia, ale căror interese economice și politice erau legate de existența stăpînirii romane, fură așezați în provincia nouă, Dacia Aureliana, împărțită în două: Dacia Ripensis și Dacia Mediterranea³⁸. Totuși avea să rămînă acolo populația săracă, romanizată, țărani legați de pămînt și obișnuți cu traiul sub presiunea barbară.

Problema continuității romanității în Dacia a preocupat mult pe istoricii români, pentru a respinge afirmațiile tendențioase și cu substrat politic ale unor istorici străini, cari, interpretînd greșit cele scrise de unii autori vechi, care s-au referit la părăsirea Daciei de către Aurelian, îndeosebi Eutropius³⁹, au susținut că întreaga populație din Dacia a fost evacuată în sudul Dunării, ceea ce nu rezultă din interpretarea corectă a textelor. Nici n-ar fi fost posibilă din punct de vedere practic, cu mijloacele rudimentare ale acelor vremuri și nu este nici afirmată categoric de vreun autor antic⁴⁰.

Pe lingă mulți istorici străini, cunoscători ai istoriei romane⁴¹, îndeosebi profesorul C. Daicoviciu⁴², pe baza arheologiei și epigrafiei, dovedește continuitatea romanității în Dacia și înlătură deci ideea unei evacuări totale de către împăratul Aurelian. După părerea domniei sale persistența populației dace în Dacia romană este de o importanță capitală pentru problema continuității Daco-romane⁴³. După același cercetător român, motivul părăsirii Daciei trebuie căutat în situația generală a Imperiului, cu toate strălucitoarele victorii ale lui Aurelian contra goșilor: era o renunțare la politica cezariană de expansiune și se accepta principiul strategic și politic al lui Augustus de a păstra în frontiere naturale și fortificate opera imensă a umanității civilizate ce constituia Imperiul roman⁴⁴.

Intr-un studiu recent, D. Protase⁴⁵, bazîndu-se desigur și pe concluziile lui C. Daicoviciu, reia problema continuității romanității la Dunăre. După el istoricii români au ajuns la un consensus aproape unanim: Gallienus a cedat barbarilor numai anumite teritorii din nord-estul Daciei, iar sub Aurelian întreaga provincie a fost abandonată carpilor și dacilor liberi, și nu goșilor, care au venit de-abia în sec. IV, dovadă fiind despre aceasta data tirzie a vestigiilor de cultură materială și spirituală gotă în spațiul roman al Daciei. Concluzia lui D. Protase este că de nicăieri nu rezultă o evacuare generală a întregii populații din Dacia.

37. Vulpe-Barnea, *op. cit.*, p. 273—279.

38. *Ibidem*, p. 280.

39. Eutropiu, *Breviarium...*, IX, 15, 1, în «Fontes...», p. 38 (39) zice că deoarece Iliria și Moesia erau devastate de goți, Aurelian, nemaiputînd să păstreze Dacia, a golit-o — «provinciam Dacliam amissit» — și pe romani i-a scos din orașele și ogoarele acestei provincii și i-a așezat în partea de mijloc a Moesiei. Vezi și Vl. Iliescu, *Părăsirea Daciei în lumina izvoarelor literare*, în «S.C.I.V.», XXII (1971), 2, în «Fontes...», p. 39, nota 11.

40. *Istoria României*, I, p. 466.

41. *Ibidem*.

42. C. Daicoviciu, *Le problème de la continuité...*, în «Dacia», p. 450, nota 7 și p. 447—499.

43. *Ibidem*, p. 463.

44. *Ibidem*, p. 487.

45. D. Protase, *Dacia*, 256—275, în «Magazin Istoric»; an. V, nr. 5 (50), mai, 1971, p. 59—65 și idem, *Carpilii și dezvăluite tainele*, în «Magazin Istoric», an. VI, nr. 1 (58), ian. 1972, p. 45—61.

Părăsită de organele oficiale și de clasa avută, fosta provincie romană nu a ieșit totuși din orbita imperială; romanismul va continua aici prin relațiile economice și pe alte planuri prin propaganda creștină în limba latină, fapt care se dovedește prin termenii bisericești elementari latini în limba română⁴⁶. Evacuarea organizată a Daciei a înlesnit menținerea legăturilor populațiilor nord-dunărene cu cele din sudul fluviului. Fără îndoială, între împăratul Aurelian și șefii goți a fost încheiată o învoială ca soldații goți, principalii ocupanți ai provinciei, să aibă calitatea de *foederati* — aliați în slujba Imperiului⁴⁷. Dacia va fi teritoriul *extra imperium* acum, în care grupurile importante de autohtoni vor constitui temelia etnică solidă a neamului nostru și nu elementele migratorii, care au fost o masă subțire ce va fi absorbită în masa dominantă a autohtonilor daco-romani și care nu putea să trăiască fără serviciile populației muncitoare locale ce și-a dus mai departe viața ei legată de agricultură și de creșterea vitelor⁴⁸. Însă această masă etnică daco-romană s-a bucurat prea puțin de atenția scriitorilor de atunci, care descriau numai faptele elementului dominant, cum au fost goții, și de aceea Dacia va fi numită cînd Goția, cînd Sclavinia, sau Gepidia, după numele populației alogene dominante⁴⁹. Totuși Roma a fost mereu prezentă în nordul Dunării, fie prin intervenții militare și politice, fie prin populația romanizată autohtonă și prin influența sa civilizatoare⁵⁰. N-a încetat contactul permanent între populațiile celor două țărmuri ale Dunării, fluviu care constituia șira spinării romanității la Dunărea de Jos și care după afirmația istoricului V. Pârvan, «n-a fost niciodată un dușman hain care să despărță pe frați, ci a fost un prieten bun care i-a unit». Era o *intermigrațiune* continuă, susținută de Imperiu pînă în secolul VI, iar limba latină devenise limba de comunicare în amalgamul de popoare, stabilite, sau în trecere prin Dacia⁵¹.

În grija apărării limes-ului dunărean, împăratul Dioclețian va desface de provincia Moesia Inferior provincia Scythia Minor, cu reședința la Tomis, supusă diocezei Traciei, ca să fie un cap de pod în strategia romană la Dunăre⁵². După Dioclețian, Constantin cel Mare păstrează împărțirea Imperiului în dioceze dar le grupează în patru prefecturi: Orientul, Illyricul, Italia și Galia. Dioceza Traciei, din care făcea parte Scythia Minor, fu înglobată prefecturii Orientului, așa încît această provincie va depinde de acum de Constantinopol, capitala provinciei Orientului și se va dezvolta sub influența marelui centru politic al Imperiului de răsărit, care era totodată și capitala diocezei Tracia de care ținea Scythia Minor⁵³. Menționăm acest fapt de mare importanță pentru activitatea misionară din Scythia Minor la barbari, mai ales că ierarhul constantinopolitan va primi prin canoanele 2 și 3 ale Sinodului al II-lea ecumenic și canonul 28 al Sinodului al IV-lea ecumenic, rang imediat după Roma

46. Vulpe-Barnea, *op. cit.*, p. 292, după V. Pârvan, *Contribuții...*, p. 65—144.

47. *Istoria României*, I, p. 648, și la C. Daicoviciu, *Le problème de la continuité*, în «Dacia», p. 489.

48. D. Protase, *op. cit.*, p. 65 și la C. Daicoviciu, *Le problème de la continuité...*, p. 489. A se vedea și H. Mihăescu, *Limba latină în provinciile Dunărene ale Imperiului Roman*, București 1960, p. 42, care spune, după Philippide, I, p. 286—321, că goții, oameni de pradă și cuceritori, au format în Dacia o pătură subțire suprapusă și n-au putut să se lipsească de serviciile populației muncitoare locale, care și-a dus mai departe viața ei, legată de agricultură și de creșterea vitelor.

50. C. Daicoviciu, *Le problème de la continuité... V, La Dacie après l'abandon...*, în «Dacia» p. 491. 51. *Ibidem*, p. 499. 52. Vulpe-Barnea, *op. cit.*, p. 369—370.

53. *Ibidem* p. 181—182, 390, după N. Iorga, *Histoire des Roumains*, vol. II, București, 1937, p. 54—55.

veche și jurisdicție bisericească în limitele jurisdicției administrative proprii, precum și la barbari, deci în nordul Dunării și al Pontului Euxin ⁵⁴.

Constantin cel Mare și urmașii săi reîntăresc puterea romană la Dunăre ⁵⁵. În politica ofensivă față de neamurile migratoare din nordul Dunării, Constantin cel Mare va recuceri în Dacia o zonă strategică, pînă la marele val, numit Brazda lui Novac, ce începea de la Drubeta (Tr. Severin) și ajungea pe sub dealuri pînă la Brăila de azi, ca prin aceasta să reinvie pentru 40 de ani romanitatea la Dunăre ⁵⁶. Goșilor învinși de Constantin al II-lea, fiul lui Constantin cel Mare, în anul 332, li se dădea calitatea de *foederati* — aliați ai Imperiului, cu obligația să păzească Dunărea. Li se dădea și subsidii anuale și posibilitatea de a face schimb de mărfuri cu tirgurile romane de pe malul dunărean. Totodată fiul regelui Ataric, Atanaric, fu luat ostatec ⁵⁷. Prin acest tratat goții ocupau un teritoriu, ce aparținea cel puțin teoretic Imperiului. E de presupus, așadar, că populația autohtonă de pe teritoriul cedat goșilor se va fi bucurat de protecția împăratului de la Constantinopol ⁵⁸. De acum pînă la domnia lui Valens siguranța limes-ului dunărean creează o atmosferă de liniște și încredere. Se circulă, se reiau legături culturale și economice cu Imperiul; misionari creștini trec ușor granițele la «barbari» ⁵⁹.

Conflictul cu goții va izbucni la venirea lui Valens ca împărat (364—376), fie din cauza unor acțiuni războinice, fie că goții dau ajutor uzurpatorului Procopius, contra împăratului legitim, Valens. Acesta va întreprinde o acțiune de pedepsire a goșilor care va dura 3 ani (367—369) ⁶⁰ și se va termina cu pacea de la Noviodunum (Isaccea), semnată în 369 pe o corabie în mijlocul Dunării între regele got Atanaric și împăratul Valens. Condițiile erau onorabile pentru romani și nu prea grele pentru goți. Aceștia nu vor mai avea situația de *foederati*; pierdeau subsidiile anuale de la romani și se angajau să nu mai treacă Dunărea, în Imperiu. Frontiera Dunării era din nou închisă goșilor, iar romanii renunțau la politica de expansiune în nordul fluviului ⁶¹.

În interior Atanaric va avea de acum înainte de înfruntat mari dificultăți, iar în afară de făcut față năvalei hunilor, ce deveneau din ce în ce mai amenințători, în goana lor spre imperiul roman. În masa vizigotă se adincește conflictul între grupul păgîn tradiționalist, condus de Atanaric și cel creștin și pro-roman, în frunte cu aristocratul Fritigern, căruia i se alătură și Avlaviv. Aceștia, împinși de pericolul hunilor care ajunseseră în anul 375 la Nistru și de lipsa de alimente, cer și obțin de la împăratul Valens, în anul 376 îngăduința să treacă Dunărea și să se stabilească în provincia Tracia cu cea mai mare parte dintre vizigotii, în număr de peste 200.000 de războinici ⁶². În schimb vizigotii se obligau să dea soldați necesari împăratului roman în luptele cu dușmanii săi.

54. La H. Altvizatos *Oi Iepoi Kavónec, év 'Aθῆvαic*, 1927, p. 13—14 și p. 68. Prin jurisdicția sa asupra Pontului, Asiei și Traciei, episcopul de Constantinopol va hirotonisi și pe episcopii barbari — év τοῖς βαρβαρικοῖς ἐθνεσιν în legătură cu aceste provincii (Canonul 2 al Sinodului Ecumenic și Canonul 34 Apostolic).

55. *Istoria României*, I, p. 687.

56. *Ibidem* p. 656—657.

57. După Anonymus Valesii, *Originea lui Constantin*, VI, 31. în «Fontes...», p. 48 (49) și la Vulpe-Barnea, *op. cit.*, p. 389.

58. După Gh. Ștefan, în «Fontes...», p. IX.

59. *Istoria României*, I, p. 658.

60. Amm. Marcellinus, *Rerum gestarum libri*, XXXI (*Istoria Romană* 31 de cărți) XXVII, 5, 6, în «Fontes...», p. 122—126 (123—127) și la Vulpe-Barnea, *op. cit.*, p. 393—394.

61. *Descrierea războiului lui Valens cu goșii*, la Amm. Marcellinus, *op. cit.*, XXVII, 5, 6 în «Fontes...», p. 126, și la Vulpe-Barnea, *op. cit.*, p. 393—395.

62. Socrate, *op. cit.*, V, IV, 34, după *Istoria României*, I, p. 697 și la Vulpe-Barnea, *op. cit.*, p. 399.

Așezarea goților în Tracia, în anul 376, a fost privită de rău augur, de către Ammanus Marcellinus⁶³, căci «Barbarii» au început să comande și să țină sub presiunea lor toate regiunile din sudul Dunării. Numai acum, odată cu emigrarea în masă în sudul Dunării, vizigoții ajung la o unitate politică, ca un popor got, un stat got în mijlocul statului roman⁶⁴. Până acum autoritatea era lărmănită într-o mulțime de șefi locali, care în certurile dintre ei apelau la ajutorul romanilor, cum a făcut Fritigern împotriva lui Atanaric.

Goții nu-și țin angajamentele: devastează cîmpiile, ard vilele și nimicesc trupe romane. La auzul acestor atrocități împăratul Valens va trimite întii trupe care nu putură rezista presiunilor barbarilor. Atunci el personal, plecînd de la Antiohia, atacă pe goți la marginea Adrianopolului, cade grav rănit și e dus într-o casă țărănească, care e înconjurată de dușmani și i se dă foc; împăratul arde acolo de viu scăpînd de rușinea de a cădea prizonier⁶⁵. Tragedia lui Valens a dovedit temeinicia neîncrederii în goți, a căror asalturi neincetate fac începutul sfîrșitului imperiului roman sclavagist.

După moartea lui Valens, împăratul roman din Occident, Grațian, așează în locul lui pe generalul spaniol Teodosie (379—395)⁶⁶. Acesta încorporează și pe goții transfugi în armata romană reorganizată dar ei îl trădează. Respingînd atacurile lor, Teodosie încheie cu conducătorii goți între care era și Atanaric, venit și el în imperiu⁶⁷, o alianță-foedus — potrivit căreia vizigoții primiți de Valens ca supuși acum erau din nou foederati, stabiliți chiar în teritoriul roman în sudul Dunării și nu în nordul Dunării, ca pe vremea lui Aurelian și Constantin cel Mare. Vizigoții așezați acum în nordul Traciei se bucurau de o autonomie deplină și aveau organizație militară proprie; erau scutiți de dări și primeau stipendii anuale și pămînt de lucrat; în schimb erau obligați să apere frontiera Dunării ca soldați contra hunilor năvălitori⁶⁸.

Astfel situația la Dunăre părea restabilită oarecum și prestigiul imperiului consolidat după catastrofa lui Valens la Adrianopol. Teodosie moare în anul 395, iar sub fiii săi, Arcadie în Orient (395—408) și Honoriu în Occident (395—423) barbarii ajung în cele mai mari posturi, fapt care provoacă nemulțumiri⁶⁹.

În aceste condiții, la sfîrșitul secolului al IV-lea, la Constantinopol va fi o puternică «colonie» de goți cu care Sf. Ioan Hrisostom va sta în strînse legături ca și cu goții din Crimeea și cu cei rămași în nordul Dunării prin episcopii de la Tomis. Marele predicator creștin va întreprinde o adevărată operă misionară și catehetică printre goții din Constantinopol cărora le va predica prin tîlmaci și el personal și directii predicatorii din societatea bizantină⁷⁰.

Goții nu vor mai rămîne mult timp în sudul Dunării; la sfîrșitul sec. IV, ei se îndreaptă spre Grecia, iar de acolo spre Italia, sudul Galiei și Spania, în anul 408,

63. În «Fontes...», p. 134 (135).

64. J. Mansion, *Les origines...*, p. 5.

65. *Dedecore captivitate exemplus*, la Amm. Marcellinus, *op. cit.*, XXXI, 1, 14, în «Fontes...», p. 160 (161) și la Vulpe-Barnea, *op. cit.*, p. 400.

66. După Vulpe-Barnea *op. cit.*, p. 401.

67. *Istoria României* I, p. 699.

68. După Vulpe-Barnea, *op. cit.*, p. 402 și *Istoria României*, I, p. 595. În discursul XVI, p. 210, în «Fontes...», p. 74 (75) Themistios laudă această politică a lui Teodosie, întrebîndu-se care ar fi fost mai bine să umplem Tracia cu morți decît cu agricultori ?.

69. Vulpe-Barnea, *op. cit.*, p. 45.

70. Pentru legăturile Sfîntului Ioan Hrisostom cu Goții a se vedea epistola 14-a către Olimpiada în «P.G.», XII, col. 618, Scrisoarea 207, în P.G. XII, col. 725—727 sc. Scrisoarea 200. în «P.G.», LII, col. 727; Teodoret al Cirului, *Istoria bisericească* V., 30, 1 și VI, 31, 1, în «Fontes...», p. 234 (235) și 236 (237); de asemenea Omilia VIII, a lui Hrisostom, ținută goților, în «P.G.», LIII, col. 499—510.

sub conducerea lui Alaric, proclamat mai tirziu rege, prin Panonia și Noricum, izbutind să ocupe chiar Roma, la 24 august 410⁷¹. În anul 544 Justinian distruge regatul ostrogot din Italia; Vizigoții din Spania supraviețuiește și sub arabi, dar mai înainte de venirea acestora în Spania, la al III-lea sinod din Toledo, la anul 589 la care fuseseră convocați și arienii și ortodocșii, regele Recared și nobilimea vizigotă anunță convertirea lor la catolicism adică la dreapta credință; se anatematiza formula dogmatică omeiană de la Rimini, baza arianismului pe care o scriserăse și episcopul Ulfila, cum vom vedea: cărțile ariene au fost arse încît n-a supraviețuit nici un text arian în Spania⁷². În Peninsula Balcanică vor rămîne grupuri de goți, numiți *gothi minores*⁷³, care se vor contopi cu vremea ca și cei din Dacia cu populațiile locale. La Dunăre apare acum pericolul hunilor care nu ne interesează în studiul de față.

A. CREȘTINISMUL LA GOȚI

1. Contactul goților cu creștinismul în nordul Mării Negre

În expansiunea lor spre ținuturile din nordul Pontului Euxin, ducînd cu ei vechile credințe și datini păgîne germane, triburile goților au luat contact cu coloniile grecești din această regiune care acum primiseră protectoratul roman⁷⁴. Aici, pe lângă civilizația elenă, va fi pătruns devreme și creștinismul datorită legăturilor cu comunitățile creștine din metropolele acestor colonii, din jurul Mării Egee⁷⁵, fără să mai ținem seama de tradiția neclară și nedocumentată păstrată de istoricul creștin Eusebiu din Cezareea⁷⁶ despre apostolatul Sfintului Andrei, care ar fi venit de la Sinope, peste podul Euxin, la Chersones (Crimeea), de unde ar fi mers pe țărmurile fluviului Boristene (Nipru), regiune numită atunci Scythia.

Goții, care n-au evitat niciodată contactul cu populațiile pe care le întilneau, au putut să primească credința creștină de la acești coloniști greci⁷⁷, la care, spre sfîrșitul secolului III, se găsește o puternică organizație bisericească creștină, cu episcopi martiri⁷⁸. Așa se explică faptul că un grup de goți din Chersonesul Tauric (Crimeea) va avea un episcop, care va lua parte la sinodul de la Niceea, la anul 325, unde va semna *Theophilus Gothiae*⁷⁹. Pe lângă acesta mai ia parte la acest sinod și episcopul Cadmus din Bosforul Cimerian⁸⁰, iar un alt episcop de Chersones va lua parte la sinodul din Constantinopol, 381⁸¹.

71. N. A. Mașkin. *Istoria Romei antice*, traducere, București, 1951, p. 415—416 și la Vulpe-Barnea, *op. cit.*, p. 406.

72. Iordanes, *Getica*, 267 în «Fontes...», p. 431 și la Vulpe-Barnea, *op. cit.*, p. 392—408.

73. Iordanes, *Getica*, 267 în «Fontes...» p. 431 și la Vulpe-Barnea, *op. cit.*, p. 392—408.

74. După J. Zeiller, *Origines...*, p. 409 și H. Leclercq, art. *Goths*, în «Dict. d'archéol. et de lit.», t. VII-ème partie, Paris, 1925, coloana 1432.

75. H. Leclercq, *ibidem* și L. Schmidt: *Geschichte der Deutsche Stämme, Die Ostergermanen*, 2 ed. München, 1934, 223.

76. *Istoria Bisericească*, III, ed. Schwartz, vol. II, 186, 1—11, în «Fontes...», p. 14 (16).

77. După L. Duchesne, *Histoire de l'Eglise*, tome II, ed. IV, Paris, 1910 și L. Schmidt, *Geschichte der...*, p. 223.

78. În *Bibliotheca Hagiographica Graeca*, 2, p. 266, după J. Zeiller, p. 411, nota 1.

79. La J. Zeiller, *L'art Goths...*, nota 2. Țara aceasta, Gothia este greu de deosebit între diferitele state eleno-scytice și sarmatice, cu frontiere neprecise, ca Chersones, Bosporos etc. dar este sigur că trebuie să o situăm în vecinătatea acestora, cf. J. Zeiller, *op. cit.*, p. 414, și nicidecum în Dacia de sud-est (Muntenia), cum au făcut mulți istoriografi; Vezi *Manualul de Istoria Bisericii Române*, p. 57.

80. *Κάδμος Βοσπόρου*, în *Patrum Nicaenorum Nomina*, LXIV, la J. Zeiller, *op. cit.*, p. 411 nota 5 și p. 601.

81. L. Duchesne, *op. cit.*, p. 568.

Această reprezentare a «Bisericii gotice» creștine din Crimeea la sinoadele ecumenice din secolul al IV-lea dovedește o oarecare vechime a creștinismului goților cimerieni, cel puțin din sec. III, cum crede A. Vasiliev⁸², creștinism ortodox, căci nu apăruse încă arianismul și nici un misionar eretic nu ajunsese pînă în aceste părți. Este de la sine înțeles că acest creștinism ortodox și organizat al goților cimerieni își are originea în frecvențele lor legături cu populațiile coloniilor grecești din nordul Pontului Euxin, cu care de altfel, ca mai târziu în alte părți, acești năvălitori vor constitui o simbioză culturală și religioasă.

Profilind de legăturile acestor colonii cu metropolele lor din Asia Mică și din Grecia, goții cimerieni se vor deprinde cu călătoriile mai îndepărtate, pe mare și pe uscat, organizînd acele expediții despre care am vorbit, cu punctul de plecare din nordul Mării Negre. În aceste expediții, cum am văzut, pătrunzînd adînc în imperiul roman de răsărit, goții au cunoscut creștinismul și totodată au adus cu ei de acolo mulți captivi, între care erau creștini și chiar și clerici și desigur au suferit influența creștină pe această cale, de la mijlocul secolului al III-lea, înainte de venirea lor în Dacia⁸³. Commodian⁸⁴ ne relatează despre creștinii luați captivi de către goți, după dezastrul și moartea împăratului Deciu (251). Aceștia cîștigară simpatia învingătorilor prin virtuțile lor, prin puritatea moravurilor, căci și goții, ne spune Salvianus⁸⁵, cîșteau castitatea.

2. Misionarism capadocian în Goția

În timpul împăratului Gallienus, către anul 253, goții invadează Asia mică, pînă în Galatia și Capadocia⁸⁶. Istoricul creștin Filostorg⁸⁷ ne relatează că în timpul lui Valerian și Gallienus o mare parte din scythii, adică goții, de dincolo de Nistru au trecut în teritoriul romanilor, pustiind pînă în Galatia și Capadocia, de unde au luat mulți prizonieri — πολλοὺς ἔλαβον αἰχμαλώτους, printre care și clerici. Acești sclavi, trăind alături de goți i-au convertit la creștinism pe mulți dintre ei, făcîndu-i să părăsească credința lor păgînă. Acești prizonieri au făcut prin superioritatea lor culturală și morală un misionarism indirect, ducînd credința creștină la goții cimerieni, cit și la cei ce se scurgeau spre imperiul roman și treceau prin Dacia, unde, unii se stabileau. Prezența și misionarismul acestor captivi orientali creștini de cultură superioară, folosind limba greacă și latină printre goți și daco-romani, mai ales în Dacia, va face începutul unor trainice și îndelungate legături bisericești între această provincie unită de acum Goția și creștinii din Asia mică, mai ales din Capadocia, de unde va veni la goții cimerieni și la vizigoții din Dacia misionarul Eutihie, despre care ne vorbește Sfîntul Vasile cel Mare în scrisoarea 164⁸⁸, ca despre unul care a cîștit patria Capadociană și a oferit semințele evlăviei.

Capadocia devine astfel un centru de radiere a creștinismului prin fiii săi, duși captivi de goți, în nordul Pontului Euxin și în părțile noastre. În această privință J. Mansion, care scrie așa de lămurit despre originile creștinismului la goți⁸⁹, com-

82. A. A. Vasiliev, *op. cit.*, p. 5—6, susține că la anul 258 goții erau creștini ortodocși.

83. E. A. Thompson, *op. cit.*, p. 81.

84. În «Carmen Apologeticum», V, 810, la J. Zeiller, *L'art Goths...*, p. 408 nota 1.

85. *De Gubernatione Dei*, VII, 24 și 127, ed. Pauly, p. 160—191; După J. Zeiller, *L'art Goths...*, p. 408, nota 2 și la H. Leclercq, *op. cit.*, col. 1431, nota 4.

86. J. Zeiller, *L'art Goths...*, p. 408.

87. *Istoria Bisericească*, II, 5, la C. Erbiceanu, *Ulfila* p. 126 și în «Fontes...», p. 200 (201).

88. P. G. XXXII, col. 638.

89. În «An. Boll.», tomus XXXIII, 1914, p. 5—30.

bate în recenzie intitulată *À propos des chrétientés de Gothie*⁹⁰, opinia lui Jellinek⁹¹ care depune insistență ca să înlăture părerea că Biserica din Goția este o fiică a Bisericii din Capadocia. J. Mansion arată că trei fapte stabilesc rolul capadocienilor în creștinarea goților: a) Un oarecare Eutihie, despre care ne vorbește Sf. Vasile în scrisoarea amintită, este un sfânt misionar la goți, compatriot al marelui ierarh din Cezareea Capadociei. Nu știm mai mult despre persoana și timpul activității sale; b) Ulfila, apostolul goților, are unul din strămoșii săi captiv de la Sadagoltina din Capadocia; c) Pătimirea Sfintului Sava ne arată că doi capadocieni, Vetranio episcopul din Tomis și Iunius Soranus, guvernatorul Scythiei Mici, au jucat un rol important în lucrarea de convertire a goților. După Jellinek este o întâmplare că în cele trei cazuri citate capadocienii au intervenit ca actori. El tăgăduiește că după Eutihie, pînă la Sfintul Sava «Gotul», adică aproape 100 de ani, au fost legături continue între «Biserica» din Goția și cea din Capadocia. Nu a fost poate nici o legătură între misionarul Eutihie și captivii de la Sadagoltina, strămoșii lui Ulfila și iarăși nimic nu dovedește că Vetranio și Iunius Soranus ar fi continuat opera unor misionari anteriori, crede Jellinek. Totuși se întreabă J. Mansion, oare este o întâmplare că misionarii în Goția sînt capadocieni, la o epocă în care Capadocia produce oameni remarcabili și campioni ai Ortodoxiei? El aseamănă pe acești misionari capadocieni cu călugării misionari din Occident, care sînt aproape toți irlandezi sau anglo-saxoni. Creștinii occidentali datorează credința lor Bisericii Irlandei; relațiile dintre «Biserica» din Goția adică rarele comunități creștine de acolo și Cezareea, centrul religios al Capadociei, reprezintă ceva analog. Zelul citorva capadocieni a dus creștinismul ortodox la goți; Cezareea n-a organizat o misiune în Goția, cum a trimis Roma pe călugărul Augustin la Canterbury, în Anglia, dar ea va purta grija de fiii ei duși de vitregia vremurilor peste Istru (Dunăre) și, chiar după moarte, îi va revendica, cum va fi cazul cu Sava «Gotul». Așadar, răul pe care goții l-au făcut, smulgînd captivi din Capadocia și aducîndu-i în nordul Mării Negre și al Dunării, a contribuit la răspîndirea creștinismului în părțile noastre. Acești captivi capadocieni au făcut indirect misionarism creștin în locurile unde au fost așezați și printre locuitorii cu care aveau să trăiască.

3. Rolul Scythiei Mici în răspîndirea creștinismului peste Dunăre, în Dacia

Potrivit politicii sale față de popoarele ce băteau la hotarele Imperiului din Nord și Est, autoritățile romane vor avea interesul să atragă pe goții de peste Dunăre și pe cei pătrunși în sudul fluviului la credința creștină. Pînă la libertatea religioasă dată de Constantin cel Mare prin edictul de la Milan (313) nu poate fi vorba de un interes al puterii imperiale romane de a facilita răspîndirea creștinismului, nici în interior și nici în afară, la barbari. Ba din contră, se luau cele mai severe măsuri pentru a slăviți noua credință cum au fost edictele de prigonire ale lui Dioclețian cînd în cetățile de pe malul sudic al Dunării și mai ales în Scythia Minor vom găsi mulți martiri, proveniți dintre soldații creștini din garnizoanele romane de apărare din acele părți.

90. În «An. Bol.», tom. XLVI, fasc. I și II, 1928, p. 365—366.

91. În: *Die angebliche Beziehung der gothischen zur Kappadokischen Kirche*, în *Festschrift Fr. Kluge zum 70 Geburtstag am 21 Juni, 1926 dargebraucht-Tübingen, 1926*.

Cucerind părți importante din Dacia, pînă la Brazda lui Novac, pe care le-a unit strîns cu Imperiul prin capetele de pod întărite pe malul stîng al Dunării⁹² Constantin cel Mare va iniția și va susține un apostolat creștin oficial încurajînd pe misionarii voluntari care vor fi lucrat și mai înainte, printre goții pe care împăratul îi învinsese⁹³. Centrele episcopale de pe țărmul sudic al Dunării și mai ales din dioceza Marcianopolis, în Moesia Inferior și de la Tomis, din Scythia Minor, vor desfășura o activitate misionară în toată libertatea în Dacia⁹⁴. De la Marcianopolis, unde păstora episcopul arian Dominus, se trimeteau peste Dunăre propovăduitori ai arianismului, pe cînd de la Tomis treceau fluviul numai misionarii ortodocși, deoarece totdeauna aici au păstorit zeloși apărători ai dreptei credințe⁹⁵.

Contribuția conducătorilor politici și spirituali ai Scythiei Mici, Iunius Soranus și Vetrano, la transportarea rămășițelor pămîntești ale Sfîntului Sava, din Goția în Capadocia, scoate în evidență rolul acestei provincii și al episcopilor de la Tomis, în răspîndirea creștinismului, peste Dunăre, în *Barbaricum*, în limbile vorbite acolo: gota, latina și greaca, din cauza poziției sale geografice și a legăturilor economice culturale și religioase cu capitala Imperiului, Constantinopolul. Provincia de la gurile Dunării va fi o pavăză împotriva «barbarilor» și se va dezvolta continuu în legătură cu capitala Imperiului care era și capitala diocezei Tracia din care făcea parte și Scythia Minor⁹⁶. Poziția aceasta a Scythiei Minor față de capitala Imperiului va înlesni legături bisericești frecvente și directe între creștinii de pe meleagurile noastre și centrul Ortodoxiei răsăritene, ce se vor menține de-a lungul veacurilor și se vor întări în mod deosebit prin recunoașterea din partea Patriarhiei Ecumenice a primelor scaune mitropolitane din Țara Românească și Moldova, în veacul al XIV-lea.

Nu se știe cînd s-a înființat Episcopia de la Tomis; numai cu episcopul Vetrano, de origine capadociană avem date sigure despre episcopii săi. Vetrano, ortodox recunoscut este prigonit de împăratul arian Valens și, ceea ce ne interesează în mod deosebit, are un mare rol în istoria Sfîntului Sava «Gotul». După Vetrano urmează Gheronțius, sau Terentius, care participă la Sinodul de la 381 și este dat ca model de Ortodoxie, la 30 iulie 381, de împăratul Teodosie I, cînd acesta proclamă la Heraclea o lege⁹⁷, care prescrie să se restituie ortodocșilor bisericile luate de arieni și totodată arată pentru fiecare mare circumscripție administrativă bisericească pe episcopul a cărei Ortodoxie era garantată. Pentru Scythia Minor singurul episcop al acestei provincii Terentius, era recomandat ca ortodox nepătat⁹⁸. Un alt episcop renumit al Tomisului este Sfîntul Teotim (392—402), supranumit Scytul pentru că era poate autohton⁹⁹ și care trăia încă în anul 402. Acesta este unul din cei mai străluciți episcopi de la Tomis; prieten și apărător al Sfîntului Ioan Hrisostom

92. Vezi mai sus.

93. După Socrate, *Istoria Bisericească*, I, VIII, și la J. Zeiller, *Origines...*, p. 419 și H. Leclercq, *op. cit.*, col. 1434.

94. După J. Zeiller, *Origines...*, p. 419.

95. Asupra misionarismului de la Marcianopolis și Tomis, a se vedea J. Zeiller, *idem* și H. Leclercq, *ibidem*.

96. La J. Zeiller, *idem* și H. Leclercq, *ibidem*, precum și la Vulpe-Barnea, *op. cit.* p. 390 după N. Iorga, *Histoire des Roumains*, vol. II p. 54—55.

97. *Codex Theodosianus*, XVI, I, 3 la J. Zeiller, *Origines...*, p. 338, nota 2 și la Vulpe-Barnea, *op. cit.* p. 457.

98. J. Zeiller, *Origines...*, p. 338, nota 2.

99. Sozomen, *Ist. Bis.*, VII, 26,6 în «*Fontes...*», p. 228 (229).

scriitor bisericesc menționat de Fer. Ieronim în : *De viris illustribus*, CXXXI¹⁰⁰. Apostol misionar printre goții și huni, el va îndura furia barbarilor, care îl vor numi zeul romanilor, după cum ne relatează istoricii creștini Socrate¹⁰¹ și Sozomen¹⁰².

4. Contactul goților cu creștinismul în Dacia

Dacă în Crimeea și de la captivii din Capadocia, precum și de la misionarii din sudul Dunării și din Scythia Minor, goții au primit credința creștină din Răsărit în limba latină și greacă¹⁰³ nu mai puțin va fi contribuit la intrarea lor în aria creștinismului și contactul cu populația autohtonă romanizată din Dacia, cu care a conviețuit peste 165 de ani. În această conviețuire micile resturi ale goților rămase în Nord, după trecerea celei mai mari părți în sudul Dunării, s-au contopit cu daco-romanii de la care au luat limba și credința creștină¹⁰⁴. Daco-romanii autohtoni vor fi fost în mare număr creștini ceea ce face pe C. Erbiceanu¹⁰⁵ să afirme fără o dovadă istorică că acest fapt explică rapida convertire a goților la creștinism. Cu autoritatea științifică cunoscută profesorul C. Daicoviciu¹⁰⁶ afirmă că e sigur că la înrădăcinarea și răspîndirea creștinismului la goți a jucat un rol hotărîtor mulțimea creștinilor daco-romani, supuși vremelnice de ei.

Pătrunderea creștinismului în Dacia, încă din secolul II și III, este o problemă ce preocupă istoriografia română. În lipsă de documente literare sigure, sau de dovezi arheologice și epigrafice, de luat în seamă, cercetătorii recunosc ca sigură pînă acum existența creștinismului în Dacia numai de la Constantin cel Mare, care, inaugurînd noua sa politică de toleranță, va sprijini misionarismul din Sudul-Nordul Dunării de la Episcopiile deja existente acolo, în limba latină «deschizînd, astfel, calea propagării creștinismului prin misionari, sau prin legăturile directe dintre locuitorii celor două maluri ale fluviului și în afara granițelor Imperiului»¹⁰⁷.

Regretatul istoric V. Părvan¹⁰⁸ a susținut însă existența creștinismului în Dacia, înainte de anul 270, ca o *necesitate logică istorică*, deși nu poate fi documentată științific, zicea el, căci izvoarele literare nu ne dau nimic sigur despre credința creștină în stînga Dunării înainte de anul 250. Această teză este susținută într-un studiu recent și de E. Lozovan¹⁰⁹ care adaugă că și alte forțe, afară de lumea greacă și latină, au contribuit la înflorirea creștinismului în Dacia, adică atmosfera plurilingvă și plurinațională de la Dunăre. Creștinismul a avut aci un mare rol în coeziunea morală a acestei regiuni și deci el este o necesitate logică și o posibilitate în Dacia. Mai departe, E. Lozovan¹¹⁰ dă o deosebită apreciere a celor spuse de V. Părvan¹¹¹, că pentru a lua în considerație toate fenomenele vefeli feltgibase creștine în Dacia trebuie să ai un oarecare dar de divinație și reconstrucție combinînd strîns arheologia, epigrafia, lingvistica și istoria ideilor. Trebuie să arătăm aci și exagerarea pe care, din cauza patriotismului romanist, o face acest mare istoric, că creștinismul la daco-

100. In «Fontes...», p. 186 (187) și la J. Zeiller. *Origines...*, p. 172.

101. *Istoria Bisericească*, VI, 22, și la J. Zeiller. *Origines...*, nota 5.

102. *Istoria Bisericească*, VII, 26, VIII, 14 și la J. Zeiller. *Origines...*, nota 5. Teotim. este deci socotit de istoricul bisericesc Sozomen. *ibidem*. ἀνὴρ ἐν φιλοσοφία τραφεῖς, bărbat crescut în dragostea de filosofie. in «Fontes...», p. 228 (229).

103. Cf. C. Daicoviciu. *Le problème de la continuité*, în «Dacica», (44), p. 492.

104. Idem. *O senzațională descoperire arhologică în Transilvania*, în «Dacica» (52) p. 525. 105. *Goții în Dacia...* în «Biserica Ortodoxă Română». an. 12, nr. 2, mai 1888, p. 134.

106. In: *O senzațională descoperire...*, p. 525. 107. După *Istoria României I*, p. 629.

108. În *Contribuții epigrafice*, p. 174. 109. *Ibidem*. d. 147, 163 și 165.

110. *Ibidem*, p. 146. 111. În *Memoriale*. București. 1923, p. 73.

romani vine din Iliric și din Italia prin Niceta de Remesiana, pe care-l socotește apostol al daco-romanilor, deși creștinismul pătrunsese mai devreme la aceștia, chiar în mod oficial și legal din timpul lui Constantin cel Mare¹¹². Cunoscutul cercelător al creștinismului în regiunile Danubiene, J. Zeiller¹¹³, analizând cele scrise de Tertulian, Sf. Iustin Martirul, Origen și Eusebiu din Cezareea despre răspîndirea creștinismului în primele veacuri, zice că pătrunderea noii credințe la gurile Dunării este o simplă posibilitate.

Multă discuție a provocat și provoacă la noi izvoarele literare ale autorilor creștini menționați mai sus în legătură cu creștinismul în Dacia. Astfel, după ce le analizează, V. Pârvan¹¹⁴ conchide că acestea nu ne dau nimic sigur asupra creștinismului la Dunăre înainte de anul 250. De curînd, D. Pippidi¹¹⁵ reia analiza pasajelor amintite (după el le cităm în notă), ajungînd la concluzia că acestea nu ne pot oferi știri sigure despre creștinismul timpuriu în Dacia. Informațiile lui Eusebiu, zice acest cercetător nu sînt înregistrate de nici un scriitor anterior lui; Scythia ca arie apostolică a Sfintului Andrei nu este menționată niciodată pînă la Eusebiu și nici după el¹¹⁶. Astfel, Sf. Grigorie de Nazianz¹¹⁷, Teodoret al Cirului¹¹⁸, Fer. Ieronim¹¹⁹, în unanimitate situează activitatea Sf. Andrei pe pămînt grecesc. Astfel după Pippidi¹²⁰, citînd pe H. Delehaye, tradiția despre o misiune a Apostolului Andrei în părțile dunărene este șubredă, izolată și nu rezistă criticii. Cu aceasta dispăre argumentul cel mai folosit în favoarea creștinării timpurii a litoralului dobrogean și a ținuturilor daco-gete¹²¹.

112. După Pr. Prof. Gh. Moiescu, *Istoria Bisericii Române*, p. 34; și la Pr. Prof. I. Rămureanu, *Sinodul de la Sardica din anul 343*, în «Studii Teologice», XIV (1962), nr. 3—4, p. 181, care corectează părerea lui Pârvan susținînd că Sfintul Niceta de Remesiana nu este cel dintîi propovăduitor al creștinismului în stînga Dunării, ca să poată fi numit *apostolul daco-romanilor*, ci el a continuat și desăvîrșit opera episcopilor, preoților, diaconilor și credincioșilor de la centrele episcopale existente, cu o jumătate de veac înainte de a fi Niceta episcop la Remesiana. A se vedea și Ștefan C. Alexe, *Sfintul Niceta de Remesiana și ecumenicitatea patristică din secolul IV și V*. Teză de doctorat în teologie, în «Studii Teologice», XXI (1968), nr. 7—8, p. 427, care adoptă teza Pr. Prof. I. Rămureanu. 113. *Les origines*, p. 30 și 41.

114. *Contribuții...*, p. 74; a se vedea și Manualul de *Istoria Bisericii Române*, p. 42 care pare a le da mai multă crezare.

115. *Contribuții la Istoria veche a României*, capitolul Izvoarele creștinismului daco-roman, ed. II, București 1914, p. 481—489 de unde redăm în continuare textele scriitorilor creștini discutați: a) Tertulian, *Adversum Iudaeos*, XI, 7, la D. Pippidi, *op. cit.* p. 481: «...et Galliarum diversae nationes et Britanorum inaccessa Romanis loca Christo vero subdita et Sarmatarum et Dacorum et Germanorum et Scytharum et abditarum et insularum. multarum nobis ignotarum et quae enumerare minus possimus. — b) Origen, în: *In Matheum, Commentarium*, series 29 (ad. Matheum. 24,9) «...Quid autem dicamus de Britanis aut Germanis, qui sunt circa Oceanum, vel apud barbaros Dacos et Sarmatas et Scythas, quorum piurimi nondum audiverunt evangelii verbum, auditurii sunt autem in ipsa saeculi consumatione, la D. Pippidi, *ibidem*, p. 481 nota 2; — c) Eusebiu, *Istoria Bisericii*, III, 1, în P.G. XIII, coloana 1655 și la J. Zeiller, *Origines...*, p. 28. nota 3... τῶν δὲ ἱερῶν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἀποστόλων τε καὶ μαθητῶν ἐφ' ἅπασαν κατασπαρέντων τὴν οἰκουμένην, θωμάς μὲν, ὡς παράδωσις περιέχει, τὴν Παρθίαν εἰληχεν, Ἄνδρέας τὴν Σκυθίαν. Adaugăm noi pe d) Sfintul Iustin Martirul, *Dialogul cu iudeul Trifon*, 117, după J. Zeiller, *op. cit.*, p. 29 nota 1. Acesta spune că creștinismul a pătruns la diferite popoare și citează pe — ἀμαξοβίοι — cei care trăiesc în căruță, care nu puteau fi decît scyții, adică locuitorii din părțile Dunării.

116. D. Pippidi, *op. cit.* p. 490.

117. *Oratio*, XXXIII, 11, P.G. XXXVI, col. 1228, la D. Pippidi, *op. cit.*, p. 488, nota 19.

118. *In Psalmul*, CXVI, 1, P. G. LXXX, col. 1805—1807, la D. Pippidi, *op. cit.*, p. 488.

119. *Epistola 59 ad Marcellam*, 5 după D. Pippidi, *op. cit.*, p. 488, nota 22: In omnibus locis versabatur, (Iesus) cum Toma în India, cum Petro Romae, cum Paulo în Illyrico, cum Tito în Creta, cum Andreea în Achaia.

120. După H. Delehaye, *Saints de Thrace*, p. 227.

121. Cf. D. Pippidi *op. cit.* p. 490.

Pentru problema existenței timpurii a creștinismului în Dacia folosesc diferitele studii și publicații prețioase ale eruditului istoric și arheolog, C. Daicoviciu¹²², care afirmă că nu crede în valoarea documentară a textelor lui Tertulian și Origen, folosite de unii cercetători ca dovadă a creștinismului în Dacia, în secolele II și III; el le consideră neconvingătoare. Totuși apreciază părerea lui V. Pârvan despre necesitatea logică-istorică a creștinismului în Dacia, în acest timp, ca justă și că nimeni n-ar putea pune la îndoială *maxima probabilitate de adevăr*, cuprinsă în lapidara concluzie a acestui mare istoric român¹²³. Și după 25 de ani C. Daicoviciu socotește presupunerea lui V. Pârvan *îndreptățită pe deplin*, dar neintemeiată pînă acum pe nici o probă arheologică, sau epigrafică incontestabilă¹²⁴.

Reluînd cercetările, distinsul profesor clujean¹²⁵ afirmă că, după o demonstrație obiectivă, pe baza studiului critic al monumentelor epigrafice și arheologice nu poate fi vorba de credință creștină în secolele II și III în Dacia¹²⁶. El nu neagă, ca și mai înainte D. Onciul¹²⁷, că ar fi fost creștini în Dacia, dar zice că n-aveau nici o importanță în convertirea daco-romanilor, care vor fi primit Evanghelia mai tîrziu în limba latină, de la frații lor din sudul Dunării. C. Daicoviciu nu e de părere că creștinismul în nordul Dunării s-ar datora intervenției oficiale a lui Constantin cel Mare, sau stăpînirii goșilor, cum crede Gh. Brătianu¹²⁸. Creștinismul, zice C. Daicoviciu s-a răspîndit în nordul Dunării prin contactul neîntrerupt care a existat între nordul și sudul fluviului¹²⁹, din episcopiile Dunărene, dar, spune el iarăși, ele nu pot aduce nici o probă decisivă despre existența creștinismului în secolele II și III la Dunărea de Jos¹³⁰. Amintind că și Gh. Brătianu, în opera citată¹³¹ arată că textele lui Tertulian și Origen nu sînt convingătoare, C. Daicoviciu combate totuși părerea acestuia că tăcerea izvoarelor arheologice, epigrafice și literare despre creștinism în Dacia explică *nepenetrația* credinței creștine în această provincie, din cauza unei reacțiuni a particularismului și naționalismului dacic care a luat forma ciudată a unei reinvieri a păgînismului. Dar, zice C. Daicoviciu¹³², aceasta s-a întîmplat în jurul anului 300, după Hristos și nu în secolele II și III. Domnia sa arată în studiu: *Au sujet des monuments chrétiens de la Dacie Trajane*¹³³ că o cauză a întîrzierii în dezvoltarea creștinismului în Dacia în secolele II și III este caracterul rural al așezărilor din această provincie ceea ce susținuse și V. Pârvan, dar mai pe urmă reveni asupra acestei păreri. C. Daicoviciu explică faptul că nu avem urme documentare de creștinism în Dacia în secolele II și III prin aceea că relațiile cu Orientul, la începutul colonizării prin soldați și coloni n-au rămas în continuare destul de solide pentru ca noua religie să recruteze de asemenea adepți în Nordul Dunării¹³⁴.

Creștinismul era pentru masele de autohtoni unul din mijloacele pentru a lîna legătura lor cu Imperiul suveran, de unde le venea noua credință și a-i deosebi de

122. Publicate în mare parte în «Dacia», de unde le folosim, ca și *La Transylvanie dans l'Antiquité*, București, 1938 și 1945.

123. Există monumente creștine în Dacia Traiană din secolul II și III, în «Dacia» (35) p. 505. 124. *Ibidem*.

125. Idem, *Le problème de la continuité en Dacie*; IV, *Le Christianisme et le particularisme païen en Dacie*, în «Dacia», (44) p. 447—499. 126. *Ibidem*, p. 471.

127. *Convorbiri literare*, XIX, p. 595 ș. u. la C. Daicoviciu, *Le problème de la continuité...*, p. 472.

128. *O enigmă și un miracol în istorie*, București, 1940, p. 93, la C. Daicoviciu, *Le problème...*, p. 472 nota 66. 129. *Ibidem*, p. 372 nota 67. 130. *Ibidem*, p. 472.

131. *Ibidem*. 132. *Ibidem*, p. 472—473. 133. În «Dacia», (73) p. 520, nota 8.

134. *La Transylvanie...* ed. 1938 p. 67.

cuceritorii păgini¹³⁵. Prin creștinismul împăciuitor și blând, predicat în limba latină, și cucerind pe barbari, zice C. Daicoviciu¹³⁶, s-a păstrat și s-a întărit romanitatea în Carpați¹³⁷. Autohtonii erau prezenți peste tot; ei formau masa populației și absorbau resturile de năvălitori germani desigur și prin credința lor creștină¹³⁸.

Din toate studiile sale reiese că profesorul C. Daicoviciu nu exclude răspîndirea timpurie a creștinismului în Dacia deși nu avem documente istorice demne de încredere¹³⁹. Dacia nu a fost niciodată izolată de lumea romană; *intermigrația* continua prin limba latină ca limbă de comunicație prin care se împărtășea și noua credință. Dacia, ca și goții, au circulat pînă departe în Orient¹⁴⁰. Un val evanghelic anterior sinodului Niceean se întindea din Noric pînă la Bosforul Cimerian¹⁴¹; credința creștină se răspîndește prin oameni care vin, rămîn, sau pleacă. Vin în Dacia, sau în cetățile Scythiei Mici, soldați din Răsărit, din legiunile romane: X, XII, XV și mai ales a V-a Macedonica, printre care mulți erau creștini; apoi se așează coloniști la sate și orașe «ex toto orbe romano» din toată lumea romană¹⁴², care aduc, păstrează și răspîndesc pe nesimțite credința lor creștină. Așadar, legăturile de funcție, de familie, de comerț etc. contribuie în mod natural la circulația ideilor creștine. Creștinismul acesta era de factură populară, în limba latină, propagat nu de misionari oficiali, ci răspîndit de la om la om prin contactul cu populația creștină din Imperiu. Nu există un apostol, care să fi convertit pe daco-romani¹⁴³. Existau în Dacia mici comunități cu slabe legături între ele și nesupuse direct vreunei jurisdicții bisericești exterioare, ci avînd doar legături sporadice, mai ales cu Scythia Minor.

Se afirmă că creștinismul răspîndit la daco-romani ar fi numai de origine latină¹⁴⁴, asemănător cu cel din Iliric, Panonia și Italia, uitîndu-se rolul legăturilor Daciei cu Imperiul de Răsărit mai ales prin Scythia Minor. Se mai uită și faptul că, deși era propovăduită în limba oficială, latină, pentru a fi accesibilă diferitelor populații¹⁴⁵ noua credință venea din Răsăritul grecesc și din izvor curat. Termeni privitori la noțiunile fundamentale ale credinței creștine păstrați în limba noastră, ca, *crux* = cruce, domine deo-Dumnezeu, comunicare — a se împărtăși, peccatum — păcat, pervigillum = priveghere, paganus = păgîn, etc.¹⁴⁶ sînt de origine latină. Dar avem și cuvinte grecești trecute prin limba latină în limba română ca: *Angelus* = înger, *diabolus* = diavol, *apocalypsis* = apocalipsă, *apostolus* = apostol, *daemon* = demon, *evangelium* = evanghelie, *hymnus* imn, *haereticus* = eretic, *paradissus* = rai, etc. apoi termeni de organizație bisericească diacon, presbiter, episcop, călugăr, sihastru, mînăstire, chilie, etc.¹⁴⁷, sînt de origine greacă. Nu există termeni latini pentru organizația bisericească, ci termeni grecești¹⁴⁸.

Această situație din punct de vedere lingvistic ne îndreptățește să credem că strămoșii noștri au fost evanghelizați de misionari greci din Răsărit și de ucenici ai lor în limba oficială a vremii, latina¹⁴⁹, și că creștinismul nostru s-a alimentat de la început la sursele originale ortodoxe.

135. C. Daicoviciu, *La Transylvanie...*, ed. 1945. p. 222.

136. Idem, *O senzațională descoperire...*, in «Dacia» (52), p. 525. 137. *Ibidem*.

138. Idem : *Le problème...*, in «Dacia» p. 490. 139. *Ibidem*, p. 490—499.

140. E. Lozovan, *op. cit.* p. 184. 141. *Ibidem*,

142. Eutropiu, *Breviarium...* in «Fontes...», (37) p. 36—37.

143. M. Macrea, in *Istoria României*, I, București, 1960, p. 629—637 și la Pr. Prof.

I. Rămureanu, *op. cit.*, p. 181. 144. M. Macrea, *op. cit.*, p. 632.

145. H. Mihăescu, *op. cit.*, p. 36—37. 146. Ștefan Alexe, *op. cit.*, p. 477—488.

147. *Manual de Istoria Bisericii Române*, p. 43, și la Șt. Alexe, *op. cit.*, p. 478.

148. H. Mihăescu, *op. cit.*, p. 37, 73. 149. *Manual de Istoria Bisericii Române*, p. 41—42.

După ce am văzut posibilitatea pătrunderii devreme a creștinismului în Dacia și deci și posibilitatea goșilor năvălitori de a lua aci contact cu noua religie, să remarcăm două momente din secolul al IV-lea care sînt o dovadă de netăgăduit a progresului lent, dar sigur, al credinței creștine printre populațiile din Nordul Dunării: inscripția de la Biertan și pătîmirea sfîntului Sava «Gotul».

Inscripția de la Biertan, de lingă Mediaș, e socotită de C. Daicoviciu ca o senzațională descoperire arheologică¹⁵⁰, pentru dovedirea continuității elementului daco-roman în Dacia, după Aurelian, și a existenței creștinismului chiar în centrul acestei provincii. Inscripția a fost descoperită și descifrată de prof. Horedt. Textul ei pe o tăbliță de bronz este: «*ego Zeno votum posui*», adică eu Zeno pusei această danie. Dania e un cerc de bronz cu monogramul lui Hristos: X. P. Aceasta duce la concluzia istorică a existenței unei populații daco-romane de limbă latină și de veche credință creștină în Dacia Superioară, de după Aurelian, în timpul slăpinirii politice a goșilor foederati.

Pătîmirea Sfîntului Sava «Gotul» ne va întări încă și mai mult convingerea că în a II-a jumătate a secolului IV, creștinismul cucerise masele populare autohtone și năvălitoare de pe meleagurile noastre.

5. Creștinismul arian la goși

a) Împărați romani susținători ai arianismului la goși

Am văzut că din Marcianopolis, metropola Moesiei Inferior, ca și de la Durosorum, cetate așezată tot în această provincie lingă Dunăre se răspîndea creștinismul la goșii de peste fluviu în forma lui ariană, pe lingă contactul ce aceștia îl aveau cu populațiile creștine ortodoxe. Protecția de care s-a bucurat această erozie din partea împăratului Constanțiu (337—360) fiul lui Constantin cel Mare, și a împăratului Valens (364—378) a cîntărit mult la atragerea goșilor la credința ariană. Constantin cel Mare moare la 22 mai, 337¹⁵¹, iar înainte de moartea sa hotărîse să cheme pe ereticul Arie din exil. Eusebiu de Nicomidia, de o ortodoxie flexibilă, devenit episcop al Căpîtălei, va fi în centrul frămîntărilor religioase din timpul fiilor lui Constantin cel Mare și mai ales al lui Constanțiu. Eusebieni, adunați la Antiohia, pentru sfințirea catedralei de acolo (340) ținură un sinod numit al Sfințirii — ἐνερχαί νιως și, deși nu acceptă arianismul exagerat nu admite nici formula *ὁμοούσιος*, adică de o ființă cu Tatăl, de la Niceea, socotită sabeliană. În frămîntările ce urmară între arieni pentru a găsi o formulă dogmatică, care să nu fie cea, de la Niceea, se puteau distinge unii, care proclamau completa neasemănare a Fiului cu Tatăl — ἀνόμοιοι = anomeenii; alții, neincercători în formula *ὁμοούσιος* = consubstanțial, preconizau formula *ὁμοιούσιος* = asemănător Tatălui prin esența sa, susținută de Eusebiu din Nicomidia, care credea că salvează astfel deplina dumnezeire a Fiului; alții susțineau formulă vagă *ὅμοιος* = Fiul este asemănător cu Tatăl; aceștia erau omeianii, iar formula lor era împregnată de subordinațianism. Totuși această formulă dogmatică va avea sprijinul împăratului Constanțiu, iar teologii săi o impuseră Orientalilor la sinodul de la Rimini (359), unde se proclamă că Fiul este asemănător Tatălui întru toate, *ὅμοιος κατὰ πάντα*. La

150. În «Dacia», p. 522—525 și în *La Transylvanie*, ed. 1945, p. 254. A se vedea și C. C. Giurescu, *Insemnătatea inscripției creștine în limba latină de la Biertan, județul Sibiu*, în «Mitropolia Olteniei», nr. 5—8. Craiova 1970, p. 473 și 476; Vezi și I. Barnea, *Contribuții la studiul creștinismului în Dacia*, în «Revista Istorică Română», 1943, vol. XIII, fasc. 3, p. 31—34.

151. E. Amann, *L'Eglise des premiers siècles*, Paris, 1923, p. 118.

sinodul de la Constantinopol, din anul 360, se aprobă formula dogmatică de la Rimini dar se dă la o parte explicația prin cuvintele *κατὰ πάντα* — întru toate; se interzise orice discuție asupra cuvintelor *οὐσία* — substanță și *ὑπόστασις* — ipostază și se înlătură simboalele anterioare. De acum omeismul devine religia statului¹⁵².

Constantiu moare în anul 361. Acest împărat, protector al arienilor și al goților lui Ulfila, este cinstit în calendarul gotarian, la 3 noiembrie¹⁵³. După el, în Răsărit, împăratul Valens va pune în serviciul omeismului arian toate forțele sale¹⁵⁴. Născut și botezat în confesiunea omeiană de la Rimini, împăratul Valens va lupta contra Ortodoxiei întimpinind opoziția episcopilor și mai ales a grupului capadocienilor, în frunte cu Sf. Vasile cel Mare¹⁵⁵. Se cunoaște întimplarea cu episcopul Vetrano de la Tomis, când acest venerabil ierarh rezistă furiei ariene a lui Valens, care îl exilează, dar este silit să-l recheme din exil din cauza miniei poporului¹⁵⁶.

Pe goții pe care îi primise în Imperiu ca foederati Valens va căuta să-i atragă la credința ariană și condiționează ajutorul ce-l va da de primirea credinței ariene de către aceștia. Astfel, istoricul creștin Socrate¹⁵⁷ ne relatează că, drept mulțumită pentru ajutorul dat, Fritigern a îmbrățișat credința ariană a lui Valens, silind și pe supușii săi să facă la fel, încit mulți goți au devenit arieni din cauza acestui împărat. Și Teodoret al Cirului¹⁵⁸ ne spune că la sugestia arianului Eudoxiu, cel cu faimă rea *-ὀβρόνυμος* episcop al Constantinopolului, înălțat în acest rang de sinodul proarian din capitala Imperiului din anul 360, Valens propuse conducătorilor goților ca să primească arianismul, dar aceștia, hrânindu-se mai mult cu învățătura apostolică răspunseră că nu pot să părăsească învățătura străbună *-τῆν πατρῶαν καταλείψει διδασκαλίαν*. Însă Eudoxiu, vrăjind pe episcopul got, Ulfila, care se refugiase în Imperiu și mormindu-l cu bani, acesta va convinge pe migratorii goți să primească învățătura ariană a împăratului.

Atit din fanatism religios, cit și din interes politic, împăratul Valens căuta să atragă pe goți la arianism, mai accesibil poate acestor năvălitori și va facilita apostolatul lui Ulfila printre goții așezați în sudul Dunării.

b) Apostolatul lui Ulfila la goți

În prepropaganda ariană la goți, susținută de autoritatea imperială romană, se va evidenția un personaj de mare prestigiu, numit pe bună dreptate «Apostol al goților», adică Ulfila care prin activitatea sa de episcop misionar a realizat intrarea colectiva a compatrioților săi în Biserica ariană¹⁵⁹. *Auzențiu* din Durostorum¹⁶⁰, dis-

152. *Ibidem*, p. 121—122. 153. La J. Zeiller, *Origines...*, p. 512.

154. E. Amann, *op. cit.*, p. 124. 155. *Ibidem*, p. 125—127.

156. La Vulpe-Barnea, *op. cit.*, p. 397, după istoricul creștin Sozomen, *Istoria Bisericească*, VI, 21, 2, în P.G., LVII, col. 1344—1345 și în «Fontes...», p. 224 (225).

157. *Istoria Bisericească*, IV, 33, 1, în «Fontes...», p. 218 (219).

158. Idem, IV, 37, 1—2—3, în «Fontes...», p. 234 (235). 159. La J. Zeiller, *Origines...*, p. 441.

160. Epistola *De Fide, vita et obitu Ulfilae*, în «Fontes...», p. 110—111, J. Zeiller, *Origines...*, p. 444. crede că Ulfila a putut să fie lector pe lângă un episcop anterior, din țara gotă, episcop roman sau got, a cărei amintire ar fi dispărut, sau în vreo parohie nord-danubiană, întemeiată de episcopul din Scitia Minor sau de un episcop din Moesia Inferior, care patrona misiunile. În acest caz Ulfila n-ar mai fi primul episcop got, păstrându-și totuși meritele sale culturale-misionare. Este o întimplare fericită că ni s-au păstrat fragmente din opera lui către *Auzențiu* din Durostorum, elevul și prietenul său, care are cîteva detalii biografice precise și prețioase. Cf. J. Manson, *Les origines...*, p. 6. Dacă despre un personaj ca Ulfila nu sîntem complet și precis informați, zice același J. Manson, *ibidem*, cu atit mai greu despre alte centre creștine ale goților, încit se recomandă atențiune la detalii, cînd este vorba de creștinătatea barbară.

cipolul său, îl descrie că era un episcop cu vorbire și viață aleasă, cu adevărat drept credincios al lui Dumnezeu, «vere confessor Christi, doctor pietatis et praedicator veritatis...». A propovăduit timp de 40 de ani prin harul apostolic în limba latină greacă și gotă. Ulfila era descendent al acelor captivi aduși de goți din Capadocia, sub împărații Valerian și Gallienus, din satul Sadagoltina, lângă Parnasos¹⁶¹. Unul din părinții săi a fost însă got¹⁶². S-a născut pe la anul 311. Cu alese aptitudini intelectuale, datorită poate originii sale capadociene¹⁶³, Ulfila ajunge lector sau citeț bisericesc, poate într-un centru unde era diacon, preot și episcop ca să aibă rost sarcina de citeț¹⁶⁴. Capătă un mare prestigiu intelectual și este cunoscut în cercurile bisericești și politica din vremea lui, ca un personaj de prim plan, mai ales că, prin cunoașterea celor două limbi de circulație culturală și bisericească, greaca și latina putea fi în legătură cu lumea greco-romană, împărtășindu-se din bunurile spirituale ale acestora și comunicându-le și connaționalilor săi, în limba maternă adică cea gotă¹⁶⁵.

Ulfila va predica în cele trei limbi și mai ales în limba latină și populației daco-romane din Goția, adică din șesul Munteniei și sudul Moldovei. Această mulțime creștină daco-romană, supusă vremelnice goților, a jucat un rol hotărâtor la răspîndirea creștinismului printre goți¹⁶⁶, dar n-a fost atrasă la arianism.

La vârsta de 30 de ani Ulfila ajunge episcop al neamului goților «In gente Gothorum» ca să conducă, să îndrepte, să învețe și să întărească acest neam după dreptarul evanghelic, apostolic și profetic¹⁶⁷. Numirea sa ca episcop s-a făcut la anul 341, când a fost trimis cu o solie la împăratul Constanțiu¹⁶⁸, pe care l-a găsit la Antiohia la sinodul Sfințirii, despre care am vorbit mai înainte¹⁶⁹. Ulfila a fost hirotonit de Eusebiu de Nicomidia și de episcopii cei împreună cu el, ca episcop al creștinilor din țara gotică¹⁷⁰, adică episcop provenit din rîndul goților din nordul Dunării.

Eusebiu din Nicomidia a avut intuiția progresului evanghelizării goților prin Ulfila, lector, cleric indigen, nepot de celățean roman, cunoscător a trei limbi; îl

161. Filostorg, *Istoria Bisericească*, II, 5, în «Fontes...», p. 200 (201); a se vedea și J. Zeiller, *Origines...*, p. 442 și E. A. Thompson, *op. cit.*, *Introducere*, p. XIII.

162. Cf. J. Zeiller, *Origines...*, nota 2. 163. *Ibidem*,

164. Cum bănuiește Pr. Gh. Moisescu, în *Manual de Istoria Bisericii Române*, p. 58.

165. După Auxentiu din Durastorum, *Istoria bisericească...*,

166. Cf. C. Daicovicu, *O senzațională descoperire...* în «Dacia», 52, p. 525.

167. Cf. Auxentiu, *Istoria bisericească...*, p. 168. Filostorg, *Istoria bisericească...*, p. 168.

169. La J. Zeiller, *Origines...* p. 445 și la Amilcar Alivizatos, *op. cit.*, p. 162–173. Sinodul de la Antiohia confirmă depunerea lui Atanasie, nu primește formula dogmatică niceeană — ὁμοούσιος — și nici cea a arianismului exagerat ἀνόμοτος = neasemenea. Formula niceeană este socotită sabeliană și este primită formula dogmatică — ὁμοουσιος — a lui Eusebiu din Nicomidia. Acesta este în fond începătorul arianismului, căci formula sa dogmatică ὁμοούσιος asemenea în esență, va evolua spre formula dogmatică, de la Rimini-Seleucia, că adică Fiul este asemenea Tatălui în toate = ὁμοιος κατὰ πάντα. La Sinodul de la Constantinopol, din anul 380 se va înlătura și explicația κατὰ πάντα = întru toate, rămînînd de aci înainte omeismul subordinațian ca arianism oficial și religii de Stat. După E. Amann, *op. cit.*, p. 162. La acest sinod a luat parte și Ulfila.

170. Filostorg, II, 5, în «Fontes...», p. 200 (201)... ὑπὸ Εὐσεβίου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἐπισκόπων χειροτονεῖται τῶν ἐν τῇ Γοθικῇ (Goția) Χριστιανίζοντων Ulfila este socotit de istorici ca episcop al neamului got — ὁ τῶν Γότθων ἐπίσκοπος; vezi Socrate, *Istoria Bisericească*, IV, 33, 6 în «Fontes...», p. 218 (219); Sozomen, *Istoria Bisericească*, VI, 37, 6, în «Fontes...», p. 226 (227); Teodoret al Cirului, *Istoria Bisericească*, IV, 37, 3, în «Fontes...», p. 234 (235); Iordanes, *Getica*, 267, în «Fontes...», p. 430 (431); *Pătimirea Sfîntului Nichita*, IV, în «Fontes...», p. 722–723.

hirotonisi episcop și-i infuză doctrina sa arianizantă¹⁷¹. Plecând de la omioustonismul simbolului de la sinodul de la Antiohia (341), Ulfila va ajunge la hristologia de la Rimini, ratificată la sinodul de la Constantinopol (360), la care el asistă cu mare rol, ca și la sinodul de la 383, de la Constantinopol, convocat de împăratul Teodosie I și care sinod trebuia să fie un colocviu de împăciuire între diferitele fracțiuni religioase¹⁷². Aci Ulfila prezentă profesiunea sa de credință cu pronunțat colorit arian și muri în timpul dezbaterilor sinodale. Nerealizându-se o înțelegere, împăratul publică o nouă lege¹⁷³ prin care oprea adunările de cult public sau particular ale arienilor; totuși acestea se vor ține în ascuns. Pierzând protecția imperială, arianismul merge de acum înainte spre declin, tinzând totuși să rămână la goții dunăreni o religie națională¹⁷⁴, pînă cînd ei vor pleca spre Apus ca să se stabilească în Spania.

Prin toată activitatea sa Ulfila a inițiat pe goții dunăreni în civilizația romană creștină¹⁷⁵. Pentru a-i converti și a-i ajuta el inventează alfabetul gotic, derivat din vechile caractere runice și traduce Biblia în limba gotă, fapt considerat ca un mare eveniment cultural și național pentru neamurile germane. Activitatea sa misionară în nordul Dunării atrase pe mulți goți la creștinismul arian «îndreptînd, cum zice Auxențiu¹⁷⁶, după dreptarul evanghelic, apostolic și profetic neamul goților, care sălășluia fără deosebire, în foamea și sărăcia propovăduirii, învățîndu-i cum să trăiască și arătîndu-le fără preget, cum să fie adevărați creștini». Lucrul acesta a provocat o prigoană furioasă — *tyrannico terrore* — din partea nelegiuitului și necredinciosului Dux-Gothorum¹⁷⁷, adică Atanaric. Mulți slujitori și slujitoare — *servi et ancillae* — ai lui Hristos au primit coroana martiriului¹⁷⁸.

După 7 ani de grea păstorire în nordul Dunării¹⁷⁹, Ulfila este izgonit cu o mare mulțime de credincioși din Goția în imperiul roman între anii 347—350. Este primit cu cinste de către împăratul Constanțiu¹⁸⁰ și așezat cu ceata sa în Moesia, la Nicopolis ad Istrum (Nikiupi) ca episcop, atît pentru goții din Imperiu cît și pentru cei veniți cu el¹⁸¹. Ulfila va fi de acum episcop al națiunii gote din imperiul roman, nu al unei cetăți, sau provincii, cum erau ceilalți episcopi sud-dunăreni. El era în același timp șeful spiritual și temporal al goților din sudul Dunării, care nu aveau rege ca în nord. Era, cum îl numește Iordanes¹⁸², *Pontifex et primas*, cu o putere egală cu a regilor absoluți cum adaugă Teodoret al Cîrului¹⁸³.

Vrăjit cu vorbe și momit cu bani de Eudoxiu, Ulfila a folosit prestigiul său personal spre a convinge pe goți să adopte religia împăratului, adică arianismul¹⁸⁴.

171. După J. Zeiller, *Origines...*, p. 445.

172. La L. Duchesne, *Histoire de l'Eglise*, II, p. 571.

173. În *Codex Theodosianus*, XVI, 5, 11, din 25 iulie și 3 sept. 383; CXVI, 5, 12 și 13 din 3 decembrie și 21 ianuarie, 384; și la J. Zeiller, *Origines...*, p. 456 și p. 458, nota 3.

174. Cf. E. Amann, *op. cit.*, p. 130. 175. Cf. L. Duchesne, *op. cit.*, p. 570.

176. *Op. cit.*, în «*Fontes...*», p. 112 (113).

177. Atanaric este numit de Amm. Marcellinus, *op. cit.*, XXVII, 6, în «*Fontes...*», p. 124 (125) «*dux potentissimus*».

178. Este vorba de prima persecuție a lui Atanaric, așezată după unii autori în anul 353, cf. «*Fontes...*», p. 113, nota 2.

179. Apostolatul lui Ulfila se așază de obicei între anii 341—348, cf. «*Fontes...*», p. 113 (114), nota 4. 180. După Auxențiu, *op. cit.*, în «*Fontes...*», p. 110 (111).

181. Iordanes, *Getica*, 267, în «*Fontes...*», p. 430 (431); vezi și nota 5, p. 113.

182. *Getica*, 51: *Populus immensus cum suo pontifice ipsoque primate Ulfila*, după J. Zeiller, *Origines...*, p. 448, nota 1.

183. *Istoria Bisericească*, IV, 27, în notă, p. 29, la J. Zeiller, *Origines...*, nota 2.

184. Teodoret al Cîrului, *op. cit.*, IV, 37, 3. În «*Fontes...*», p. 234 (235).

Ca episcop al națiunii gote din Imperiu, Ulfila va desfășura timp de 40 de ani o intensă activitate culturală și bisericească; va fi trimis în diferite solii cu caracter politic¹⁸⁵; va lua parte la viața bisericească a lumii romane din Răsărit, asistând la multe sinoade, la Antiohia 341, la Constantinopol 360 și 383¹⁸⁶. Prin el administrația bisericească și cultul creștin i-au forme naționale: pe lângă traducerea bibliei în limba națională se celebrează serviciul divin în limba gotă și se și predică în această limbă¹⁸⁷.

Evoluția lui Ulfila spre arianism a fost lentă și între altele și datorită legăturilor sale oficiale ca să asigure o poziție solidă conaționalilor săi în Imperiu, căci masele populare creștine cultivau credința simplă și curată și nu se antrenau în ascuțite și sterile discuții teologice. Urmărindu-l în evoluția sa spre arianism, istoricul Sozomen¹⁸⁸ ne relatează că la început Ulfila nu se deosebea cu nimic de biserica universală. Deși în timpul lui Constanțiu luase parte din imprudență, ἀπερισκέπτως la sinodul de la Constantinopol, la anul 360, cu Eudoxiu și Acaciu, arieni notorii, zice Sozomen, Ulfila a rămas mai departe în legătură cu episcopii, care susțineau hotărârile dogmatice ale Sfinților Părinți de la Niceea. Totuși, continuă același istoric, în timpul sinodului presiunea arienilor a fost mare asupra lui; aceștia i-au făgăduit sprijin la împărat dacă el va crede ca și ei = εἰ ὁμοίως αὐτοῖς δοξάζει. Fie silit de nevoie pentru neamul său, fie socotind că e mai bine să gândească astfel despre divinitate, Ulfila s-a întovărașit cu adepții lui Arie, s-a despărțit pe sine și poporul său de biserica universală și a semnat formula acestui sinod care ratifica pe cea de la Rimini, ca adică Fiul este asemenea Tatălui întru toate κατὰ πάντα, ceea ce era departe de formula asemănător în ființă ὁμοιούσιος a lui Eusebiu din Nicomidia, care-l sfântise episcop. J. Zeiller¹⁸⁹, apreciază, pe bună dreptate, că părerea lui Sozomen că Ulfila a fost atras fără să-și dea seama la arianism este o ficțiune. Ulfila era versat în discuții teologice; în sufletul lui se produsese o evoluție lentă de la formula lui Eusebiu de Nicomidia ca să semneze conștient la Constantinopol în anul 360 o formulă dogmatică, cel puțin semiariană.

Arianismul predicat de Ulfila este evident în mărturisirea de credință păstrată de Auxențiu¹⁹⁰, că adică Hristos este un *Secundus Deus* și că este o diferență între dumnezeirea Tatălui și a Fiului, Tatăl fiind Creatorul Creatorului adică al Fiului și că Tatăl este Dumnezeu Domnului (al Fiului), iar Acesta Creatorul întregii Creațiuni. Venind la colocolviul din 383, Ulfila prezintă o mărturisire de credință, care ni s-a păstrat de discipolul său Auxențiu¹⁹¹, în limba latină¹⁹² și în care declară, cu puțin înainte de moartea sa: «Ego Ulfila Episcopus et confessor semper sic credidi et in hęc fide sōla et verā trānsitum faciō ad Dōminum meum. Credo unum esse Deum Patrem..., et in unigenitum Filium eius Dominum et Deum, nostrum opificem et factorem universe creature non habentem similem suum, ideo unus et omnium Deus Pater qui et Dei nostri est Deus». Mărturisirea aceasta a lui Ulfila ne edifică complet

185. Amm. Marcellinus. *op. cit.*, XXXI, 12. 8, în «Fontes...», p. 144 (145).

186. «...In multis conciliis sanctorum episcoporum diligenter confirmatus», cum zice Auxențiu în *Dissertatio Maximini*, la J. Zeiller, *Origines...*, p. 449.

187. După Le Duchesne, *op. cit.*, p. 570—571 și p. 578.

188. *Istoria Bisericească*, VI, 37. 8, 9, 10, în «Fontes...», p. 226 (227); și la C. Erbiceanu, *Ulfila*, p. 274. 189. *Origines...*, p. 449.

190. În *Dissertatio Maximini*, p. 73—74, la J. Zeiller, *Origines...*, p. 451.

191. J. Zeiller, *Origines...*, p. 461.

192. *Ibidem*, nota 1, bănuiește că originalul e în limba gotă și noi avem numai traducerea latină.

asupra poziției doctrinale a «Apostolului goților». El nu era arian exagerat, adică anomeean, dar nici semiarian reținut. Fiul pentru el nu este o creatură, dar divinitatea Sa este de ordin inferior. Sfîntul Duh este slujitorul Fiului, fără nici o participare la divinitate¹⁹³. Celor ce caută să atenueze eterodoxia lui Ulfila li se opune mărturisirea sa categorică de la sfîrșitul vieții sale. Aceasta se poate explica prin nivelul său intelectual, căci arianismul fiind raționalist, îi lăsa multă libertate de gândire, ceea ce l-a dus la erezie. Desigur că nu trebuie trecut cu vederea, cînd vedem alitudinea proariană categorică a lui Ulfila și faptul că el a făcut aceasta, adică un conventualism cu realitățile, pentru a asigura o poziție mai bună neamului său got, într-un stat în care arianismul era religie oficială. Totuși Ulfila rămîne o personalitate strălucită, care, deși nu este dintre strămoșii noștri daco-romani, a cinstit locurile unde s-a plămădit poporul nostru, răspîndind credința creștină cu multă convingere fără să-și dea poate seama că era în eroare. El a făcut din arianism la goți o religie națională¹⁹⁴, care a ajutat la unificarea sufletească a acestui popor trăitor în nordul și sudul Dunării, dar care n-a putut atrage nicidecum pe strămoșii noștri daco-romani, la viața și credința sa.

6. Persecuția lui Atanaric contra supușilor săi creștini

Pătrunderea creștinismului printre goți nu era pe placul conducătorilor lor¹⁹⁵. În curînd se va produce în cercurile conservatoare ale lor, care persistau în vechile rituri păgîne, o reacție națională. Pentru aceștia creștinismul, care venea din Imperiul roman și se răspîndea printre barbari prin legăturile acestora cu lumea romană și prin misionari modești dar neînfricați prezenta un mare pericol, căci autoritatea imperială, care îl susținea, îl folosea, mai ales în sec. IV, pentru ca, prin convertire să înglobeze lumea barbară în destinele romanității. Uneori chiar goții creștini arieni urau tot ce venea de la romani, cum a fost cazul lui Athaulf, frate vitreg al lui Alaric și creștin arian, masacrat la Barcelona în anul 411¹⁹⁶, care nu visa decît să piardă imperiul roman de pe fața pămîntului și să întemeieze un imperiu got¹⁹⁷.

După Aurelian, cînd vizigoții se stabilesc mai temeinic în Dacia ce se va numi de acum înainte în izvoarele literare mai ales în secolul IV, Goția¹⁹⁸, stăpînită de goți dar locuită de populații alogene și cînd creștinismul, pătrunzînd încet și pe nesimțite nu prezenta un pericol, începe să se afirme ideea unității politice la goți ce se va realiza numai după anul 376, cînd ei emigrează în masă în sudul Dunării¹⁹⁹. Cînd însă penetrația creștină se înteleste în Goția și se observau mijiri de organizație bisericească prin preoți și chiar călugări, ca la ereticii audieni, cu biserici modeste în formă de corturi și mai ales cînd se desfășura apostolatul lui Ulfila, elementele conservatoare păgîne dintre sefi de triburi — *μειστῶνες* prevedeau un pericol pentru națiunea gotă, deși în masele populare exista, cum ne relatează Auxențiu²⁰⁰, o foame și o lipsă de propovăduire pe care le va satisface Ulfila, învățîndu-i pe compatrioții săi să trăiască și să fie adevărați creștini. Această operă de educare a unui popor nestabil pînă acum și aplecăt spre războaie și jaf, părea conducătorilor păgîni că slăbește virtuțile neamului și deci trebuia să i se împotrivescă, ceea ce Auxențiu socotește că este o inspirație diavolească manifestată printr-o persecuție

193. *Idem*, p. 463. 194. J. Mansion, *Les origines...*, p. 26.

195. Cf. C. Daicoviciu, *O senzațională descoperire*, în «Dacia» (52), p. 525.

196. După J. Zeiller, *Origines...*, p. 529 și p. 558. 197. J. Mansion, *Les origines...* p. 5.

198. Cf. *Istoria României*, I, p. 693; și la Vulpe-Barnea, *op. cit.*, p. 391.

199. J. Mansion, *op. cit.*, p. 5. 200. Ulfila, în «Fontes...», p. 112.

infricoșătoare. Atanaric «irreligiosus et sacrilegus iudex gothorum»²⁰¹ a pornit prigoană contra creștinilor pe la anii 348—350²⁰². Faptul acesta îl relatează și scriitorul Am. Marcellinus²⁰³ spunând că Atanaric a îndrăznit să reziste lui Valens, căci el întru-chipa reacția conservatorismului național got față de creștinismul susținut de dușmanii lui, romanii. Persecuția a fost furioasă — vehementer — și au pățimit atunci mulți slujitori ai lui Hristos²⁰⁴, alții au fost siliți să emigreze cu Ulfila peste Dunăre în Imperiu²⁰⁵.

Deși Auxențiu zice că Ulfila a plecat peste Dunăre cu o mare mulțime de credincioși, practic vorbind, cu mijloacele de atunci n-au putut pleca toți goții creștini și mulți au rămas să infrunte furia prigonitorilor conlocuind cu autohtonii dacoromani, care nu par a fi atinși mult de această persecuție și care, în orice caz, puteau să reziste, datorită legăturilor lor cu Scythia Minor și cu Capadocia, cum vom vedea din Pătimirea Sfântului Sava «Gotul»²⁰⁶.

Deși emigrat în sudul Dunării, Ulfila nu va înceta lucrarea sa misionară în nordul fluviului, la goții rămași acolo, care sporeau în credința lor creștină, ceea ce îngrijora pe conducătorii lor, căci creștinii erau socotiți un pericol pentru națiunea gotă, avind aceeași religie cu romanii. Așa se explică faptul că, după încheierea păcii cu Valens, în anul 369, Atanaric reia prigoana împotriva goților creștini din Goția²⁰⁷, socotiți că prin religie aceștia fraternizau cu dușmanii săi de moarte²⁰⁸.

Din ură contra romanilor, Atanaric va extinde persecuția la toți creștinii, chiar și ortodocși²⁰⁹, precum și la ereticii audieni, care vor trece în Scythia Minor, de unde se vor refugia în Mesopotamia²¹⁰.

Persecuția lui Atanaric este cunoscută și de scriitori creștini din vremurile apropiate acestor tragice evenimente ca Sf. Chiril al Ierusalimului și Fer. Augustin²¹¹.

201. Auxențiu, *op. cit.*, p. 8.

202. Unii autori așază această primă persecuție a lui Atanaric în anul 355; vezi «Fontes...», p. 113, nota 1 și la Vulpe-Barnea, *op. cit.*, p. 392, nota 11. Alții ca E. A. Thompson, *op. cit.*, p. 161, socotesc că prima persecuție în Gotia a fost pe la anul 347—348, iar cea de a doua între anii 369—372. După J. Zeiller, *Origines...*, p. 420 și p. 421, nota 2, Ulfila a emigrat în Imperiu pe la anul 350 iar primele acte de persecuție sînt pe la 348 sau 349; a se vedea și J. Zeiller, *Le premier établissement des goths chrétiens dans l'Empire D'Orient*, în «Mélanges», G. Schlumberger, I. Paris, 1924, p. 3—11. Data de 348—350 se poate susține și cu cele spuse de Sfîntul Chiril al Ierusalimului, în *Cateheza X. P.G., XXXIII*, col. 867, în traducerea Pr. Prof. D. Fecioru, p. 245, care zice că: «Mărturisesc perșii și goții pe păgînii care au murit pentru Acela pe care nu L-au văzut...». Catehezele au fost ținute în anul 348, sau 350, cf. Pr. Prof. D. Fecioru, *op. cit.*, în «Introducere», p. 11. Așadar, comparativ cu aceste date persecuția primă a lui Atanaric a fost pe la 347 cel mult. 348.

203. *Op. cit.*, XXVII, 5, 6, în «Fontes...», p. 124 (125).

204. După Auxențiu *op. cit.*, în «Fontes...», p. 112 (113)... post multorum servorum et ancillarum Christi gloriosum martyrium. 205. După Auxențiu. *ibidem*.

206. La H. Leclercq, *op. cit.*, col. 1436.

207. Cf. Vulpe-Barnea, *op. cit.*, p. 398.

208. J. Zeiller, *Origines...*, p. 423.

209. Sfîntul Epifanie: *Κατά αἰρέσεων*, în «Fontes...», p. 174—175.

210. După Vulpe-Barnea, *op. cit.*, p. 398.

211. Despre această a doua persecuție a lui Atanaric ne informează Fer. Augustin, în *De civitate Dei*, XVIII, cap. 52, la H. Leclercq, *op. cit.*, col. 1436 și la J. Zeiller, *Origines...*, p. 423, nota 3, cînd spune: «Nisi forte non est persecutio computanda, Quando rex Gothorum persecutus est Christianos crudelitate mirabili, cum ibi non essent nisi catholici quorum plurimi martyrio coronati sunt, sicut a quibusdam fratribus, qui tunc illo pueri fuerant, et se ista vidisse lucubranter recordabantur, audivimus». La fel Fer. Ieronim: *Eusebii Chroniconum libri duo*, tom. II, p. 107, ed. Schoene, la H. Leclercq, *op. cit.*, col. 1437 nota 1 care zice: Hatanaricus, rex gothorum, in Christianos persecutione commota, plurimos interfecit et de propriis sedibus in romanum solum expulit. Sf. Ambrozie, în *Expositio Evangelica secun-*

După relatările istoricului Socrate²¹² barbarii de dincolo de Istru (Dunăre) s-au împărțit în două tabere rivale: cea a lui Atanaric și cea a lui Fritigern. Acesta din urmă bătu cu sprijinul romanilor pe rivalul său și drept recunoștință se făcu creștin arian. Atunci Atanaric, mai ales că Ulfila predica credința creștină și la supușii săi și la cei ai lui Fritigern, socotind că se primejduiește credința strămoșească a început prigoana contra celor care se creștinau între care erau și mulți arieni. Și istoricul Sozomen²¹³ relatând sciziunea goților și creștinarea lui Fritigern împreună cu supușii lui, după ce fusese ajutat de romani arată că indignat de activitatea misionară a lui Ulfila care atrăgea pe supușii săi la religia dușmanilor săi romani, Atanaric a socotit că e un pericol să se schimbe religia lor proprie. — *ὡς πατρώας θρησκείας καινοτονοούμενης* și a început prigoana, căci așa cum apreciază P. Th. Ruinart²¹⁴ nu putea suporta ca ai săi să urmeze religia romanilor, dușmanii săi, și a ucis mulți creștini, care rezistau cu curaj. Creștinii erau obligați să adore și să tămăie o statuie păgână, purtată pe un car, printre locuințele-corturi ale lor. Celor ce nu făceau acest lucru li se dădea foc corturilor și ardeau de vii în ele. Ba încă păgini au dat foc și cortului-bisericii — *σπηγή της ἐνθάδε ἐκκλησίας*, în care se refugiaseră creștinii bărbați și femei cu copii sugaci în brațe²¹⁵.

Cu toate nepotrivirile dintre relatările acestor istorici în ce privește creștinismul la goți²¹⁶, un fapt reiese sigur că, după pacea cu Valens, în 369, Atanaric a prigonit pe creștini, supușii săi, care se înmulțeau, căci aceștia erau atrași spre religia creștină, în contra conducătorilor lor, care vedeau în noua religie un distrugător al tradițiilor ancestrale. Atanaric ni se înfățișează ca un conducător, adevărat reprezentant al unei rigide păstrări a tradiției gotice, zice D. A. Thompson²¹⁷, comentind știrile date de Socrate și Sozomen. Totuși prigoana lui nu a fost ca cele ale împăraților romani; nu loți șefii de triburi sint fanatici și nu folosesc o procedură fixată de organe judiciare²¹⁸.

Episodul final a fost expulzarea în masă a creștinilor goți în imperiul roman. După cum ne relatează Fer. Ieronim²¹⁹, creștinii ortodocși au fost bine primiți aici. Arieni au regăsit turma lui Ulfila, iar ereticii audieni, vor merge departe în Mesopotamia²²⁰. Atanaric va continua Iriciunile cu creștinii, pină cînd, silit de pericolul hunilor, va încheia pace cu împăratul Valens și se va obliga să înceteze persecutarea vizigoților arieni ce conslătuiu acum majoritatea sprijinită de Fritigern²²¹.

dum Lucam, II, 37, P.L., tom. XV, col. 1565 ne spune: «Gothis non imperabat Augustus, non imperabat Arianus, imperabat Christus. Acceperunt utique Christi, consensum qui Christi martyres ediderunt. Et ideo fortasse non vincunt, ut praesentia docent quoniam quem illi oblatione sanguinis fatebantur, huic ariani quaeestionem generis inferebant». Despre această persecuție ne mai informează și Sfintul Epifanie, *ibidem*, Erezia LXX, în «Fontes...», p. 172—174 (175); Socrate *Istoria Bisericească*, XXX, în «Fontes...», p. 219 și Sozomen, *Istoria Bisericească* XXXVII, în «Fontes...», p. 220—230 (231).

212. *Istoria Bisericească* IV.. 33. 1.6. în «Fontes...», p. 218 (219).

213. *Istoria Bisericească*, V, VI. 37, la C. Erbiceanu, *Ulfila*, p. 134. Printre creștinii persecutați erau și martiri arieni.

214. *Acta martirum, opera, acta, studia*, Ratisbonae, 1859, p. 64.

215. Amm. Marcellinus. XXXI. 3, 4. 7. în «Fontes...». p. 132. ne arată că Fritigern a căutat refugiu la romani în fața amenințării hunilor pe cînd, Atanaric a rezistat în prăpăstii munților, dovenind demnitate națională. 216. Vezi J. Zeiller, *Origines...*, p. 423—425.

217. *Op. cit.*, p. 98; Socrates, *Istoria Bisericească*, IV. 33.7 în «Fontes...», p. 218—219 și Sozomen, *Istoria Bisericească*, VI. 37. 12. la C. Erbiceanu *Ulfila* p. 112.

218. Cf. J. Zeiller, *Origines*, p. 429.

219. *Chronica*, ed. Schoene, II, p. 197, la J. Zeiller, *Origines...*, p. 423, nota 4.

220. La J. Zeiller, *Origines...*, p. 436—437. 221. La Vulpe-Barnea, *op. cit.*, p. 398.

Mai târziu se refugiază și el în imperiu, sub împăratul Teodosie și moare în 381, așa cum am văzut.

După relatările Sf. Epifanie²²², mulți creștini ortodocși — οἱ ἡμέτεροι ἐκεῖ Χριστιανοί, — au fost alungați de Atanaric. Deși prigoana pricinuită de ura contra romanilor a fost aprigă și a urmărit să alunge din Goția orice urmă de creștinism, nu a putut însă să fie nimicilă, zice acest autor, «rădăcina înțelepciunii și planta credinței» — ρίζα σοφίας, οὐδὲ φύτευμα πίστεως.

N-au putut fi alungați creștinii, căci, continuă Sf. Epifanie «nu poate seca izvorul credinței» — οὐκ ἐγχεῖται γὰρ λειψαί τὴν πηγὴν τῆς πίστεως. Continuarea vieții creștine și după această prigoană, în Goția la autohtoni, ca și la năvălitori, așa cum îndeosebi ne arată *Donarium-ul* de la Biertan, confirmă încrederea acestui scriitor creștin.

7. Martiri din timpul persecuției lui Atanaric

Asprimea prigoanei lui Atanaric din anii 369—372 este atestată de mulțimea martirilor, cum reiese din *Pătimirii* sau *Martirologii*, ce ni s-au păstrat, așa cum sînt:

a. *Pătimirea clericilor Batusios și Verca*²²³, împreună cu alți 24 creștini, arși la 26 martie, 367—368, într-un cort, ce servea de biserică, din porunca conducătorului got, Winguric. Moaștele lor au fost adunate de regina Gaata și transportate la Cizic, în Asia Mică, însoțită fiind de fiica ei, Dulcilla și de un laic, Vella. Datele acestea se coroborează cu calendarul got și cu pasajul din istoricul Sozomen²²⁴ unde este vorba de creștini arși într-o biserică-cort în timpul lui Atanaric.

b. *Pătimirea sfîntului Nichita Gotul*²²⁵ la 15 septembrie 370, după cum arată Mineiele și Sinaxarele, dar aceasta nu e data morții ci a depunerii rămășițelor pămîntești în biserica din Mopsuestia.

c. *Pătimirea sfîntilor Inna, Pina și Rhîma*²²⁶. Data supliciului lor era uitată și erau sărbătorii în ziua transferării moaștelor lor pe care Sinaxarele o pun, fie la 20 iunie, fie la 20 ianuarie²²⁷. Numele lor sînt gote, dar nu putem ști patria și confesiunea căreia îi aparțineau²²⁸. Moaștele lor au fost adunate de episcopul Godda și duse, după 7 ani de la moarte, în țara lor, iar mai târziu, după o arătare dumnezeiască, aceste moaște au fost duse într-o localitate, Aliskon, care, după J. Zeiller²²⁹, ar putea fi un sat de pescari de pe țărmul Mării Negre în Scythia Minor. Atunci rămîne probabilitatea ca Godda să fie un episcop ortodox național, sedentar sau

222. *Op. cit.*, în «Fontes...», p. 174 (175).

223. *Acta Sānctorūm*. Ia 26 înăntie: în ediția lui H. Delehaye, *Martyres de l'Eglise de Gothie*. «An. Boll.», XXXI, 1912, p. 279. Lista acestor martiri este dată cu numele de *Martyres Gothorum Ecclesiae*, în «Fontes...» p. 726 (727). Dealtfel acești martiri sînt mai mulți de 26, cum arată documentul menționat, căci lista lor începe așa: În această zi adică la 26 martie, se pomeneste lupta celor care au mărturisit în Goția, dintre care — ἐξ ὧν —, se menționează cei 26, cărora li se dă și numele.

224. *Istoria Bisericească* VI. 37. la J. Zeiller, *Origines...*, p. 427.

225. *Μαρτύριον τοῦ ἁγίου μεγάλου μάρτυρος Νικήτα*, la H. Delehaye, *Saints de Thrace*, p. 209—212 care e reproduș și în «Fontes...», p. 722 (723). Moaștele au fost duse la Mopsuestia, prin grija unui oarecare Marianus și de aci au fost transferate în Evul mediu, la Veneția, cf. J. Zeiller, *Origines...*, p. 428. nota 3. Textul acestei vieți de martiri are inexactități: Sfîntul Nichita nu este un catehizat al lui Teofil, episcop al gotilor din Crimeea, iar acesta nu are urmaș pe Ulfilă. Cf. H. Delehaye, *ibidem*, p. 286.

226. Publicată de H. Delehaye, *Saints de Thrace*, p. 215—216, cu titlul: **Ἀθλοῖς ἐπιτόμῃ ἁγίων μαρτύρων Ἰννα, πινᾶ, Ῥημά παθόντων ἐν Γοθία*.

227. După J. Zeiller, *Origines*, p. 436, nota 2.

228. J. Mansion, *Les origines...*, p. 11.

229. *Op. cit.*, p. 438, 439.

itinerant, în Moesia Inferior sau în Scythia Minor. Istoricul englez E. A. Thompson²³⁰ e de părere că e mai potrivit să credem că acești 3 martiri au murit în prima persecuție a lui Atanaric, din 347—348 și că, după 7 ani în 354—355, episcopul Godda a adunat fără teamă resturile lor pămîntești, ceea ce n-ar fi putut să facă în 376, de frica hunilor²³¹.

d. Cu *Pătimirea Sfîntului Sava «Gotul»* revenim pe un teren mai solid. El este cel mai celebru martir din Goția despre care avem o bună *Pătimire*, sub forma unei *Scrisori a Bisericii din Goția către Biserica din Capadocia*²³², cu ocazia trimiterii rămășițelor sale pămîntești în patria străbună. Această *Pătimire* este documentul ce ne va da cele mai sigure știri despre sfîntul martir Sava «Gotul», a cărui viață de evlavie și mucenicie în crîncena prigoană a șefilor de triburi gote la porunca lui Atanaric, formează miezul studiului nostru și ne prilejuiește retrăirea unor momente înălțătoare din trecutul îndepărtat al credinței creștine și al vieții sociale pe meleagurile țării noastre.

B. PĂTIMIREA SFÎNTULUI SAVA „GOTUL“

1. Izvoarele de informație asupra vieții și muceniei Sfîntului Sava „Gotul“

a. *Scrisoarea Bisericii din Goția către Biserica din Capadocia, numită și Μαρτύριον τοῦ ἁγίου Σάβα τοῦ Γότθου* — *Pătimirea Sfîntului Sava „Gotul“*.

Am văzut că în contactul lor cu populația autohtonă din nordul Dunării, în parte creștină — și cu cea din părțile sud-dunărene ale Imperiului Roman, în majoritate creștină, cu tot conservatorismul lor specific, goții au fost atrași la cultura romană și la credința creștină. Mai ales în Dacia ei au fost antrenați în acea simbioză, care se arăta prin toleranță și bune legături cu populația daco-romană în viața de toate zilele, continuată și după moarte, dovadă cimitirele comune, descoperite în diferite părți ale Daciei, din care se constată că băștinașii și goții se odihneau împreună²³³. Chiar prigoana lui Atanaric nu a avut caracterul aspru și nu era condusă cu spirit juridic ca cele ale împăraților romani²³⁴; a fost pornită mai ales de șefii de triburi din motive sociale și naționale, pentru păstrarea tradițiilor strămoșești.

Cele expuse pînă acum formează cadrul general în care se va înțelege mai ușor viața și mucenia Sfîntului Sava, în a doua jumătate a secolului IV, cînd tradiționaliștii goți căutau să-și salveze patrimoniul lor religios prin persecuții contra supușilor creștini, goți sau autohtoni, considerați partizani ai romanilor. Neizbutind, s-au supus realităților; au trecut în Imperiul roman atît conducători cît și supuși, unde, lepădînd vechile credințe, s-au făcut creștini ortodocși sau arieni.

Am văzut că viața și mucenia Sfîntului Sava «Gotul» ne este cunoscută din acel document de mare valoare istorică, o perlă a aghiografiei creștine²³⁵, cum a fost numită, și care din fericire, ni s-a păstrat sub numele de *Scrisoarea Bisericii din Goția*

230. *Op. cit.* p. 161. 231. *Ibidem*.

232. Textul se găsește în *Acta Sanctorum*, aprilis, II. Noi am folosit textul după H. Delehaye. *Ibidem*, «An. Boll.», XXXI, p. 216—222. 233. J. Zeiller, *Origines...*, p. 429.

234. Cf. H. Delehaye, *Saints de Thrace*, p. 224, în notă.

235. H. Delehaye, *ibidem*, p. 291; și Mgr Erhard, *Ein Historisches Dokument ersten Range*, în «Byzantinische Zeitschrift», XXII, 1913, p. 35.

către Biserica din Capadocia. La aceasta se adaugă corespondența Sfintului Vasile cel Mare cu Iunius Soranus, guvernatorul Scythiei Minor și cu episcopul Vetranio din Tomis, adică scrisorile cu numerele 155, 164 și 165. Ne folosesc și relatările generale despre persecuția lui Atanaric ale istoricilor creștini Socrate și Sozomen²³⁶. Vom continua deci studiul nostru prin discutarea primelor două izvoare de informație și după aceea vom reda pe larg prețioasele lor știri în legătură cu viața, și mucenicia Sfintului Sava și cu transferarea rămășițelor sale pămîntești în Capadocia, patria sa de origine. Apoi vom schița portretul moral și religios al mucenicului așa cum îl zugrăvește Scrisoarea amintită iar în Apendice vom adăuga o traducere proprie a acestei scrisori.

Scrisoarea Bisericii din Goția către Biserica din Capadocia ni s-a păstrat în două manuscrise :

1. U. Veneția, în limba greacă, din secolul X—XI, Mineiul pe luna martie și aprilie, în Catalogus Codicum Hagiographicorum Bibliothecae divi Marci Venetiarum²³⁷. La data de 15 aprilie este inserat Μαρτύριον τοῦ ἁγίου Σόβα τοῦ Γότθου. După acest manuscris s-a făcut traducerea latină a lui Lipomanus, Tomus Septimus²³⁸.

2. V. Romae, Bibliotheca Vaticana, text grec nr. 1660 scris în anul 912, Mineiul pe luna aprilie, la data de 12, folia 205—211, inserează Μαρτύριον τοῦ ἁγίου Σόβα τοῦ Γότθου — în Catalogus graecus Vaticanus, pag. 153—155. După acest manuscris s-a publicat textul din Acta Sanctorum, aprilis, II²³⁹.

3. Textul restabilit de H. Delehaye²⁴⁰, folosit de noi, este dat și în colecția Fontes Historiae Daco-romanae, II, Scriptores, însoțit de traducere în limba română, dar cu omisiuni.

Pătimirea Sfintului Sava «Gotul» sub forma *Scrisorii Bisericii din Goția către Biserica din Capadocia* a folosit ca model formulele de la început și de la sfârșit din *Pătimirea Sfintului Policarp*, episcopul Smirnei²⁴² care este o circulară a Bisericii din Smirna către Biserica din Filomeliu și către toate comunitățile sfinte și soborniceștii Bisericii²⁴³. Era obiceiul comunităților creștine, încă din vremea apostolică să-și comunice între ele evenimente mai importante cu formule consacrate și folosind texte biblice. Totuși, depășind formulele obișnuite, fondul acestei Scrisori a Bisericii din Goția este cu totul original, iar istorisirea decurge cu un neîntrecut accent de sinceritate²⁴⁴. Fraza cu care se termină capitolul 1 : «pentru aducerea aminte și zidirea sufletească a cinstitorilor de Dumnezeu, după despărțirea lui întru Domnul, nu ne-a lăsat să stăm liniștiți, ci să scrie în vitejiile sale²⁴⁵, ne face să credem că, imediat după moartea sfințului, s-a făcut o relatăre scrisă a suferințelor sale de către un martor ocular, care cunoștea viața martirului și care pare a fi preotul Sansala. Această relatăre a folo-

236. A se vedea mai sus, p. 19—23.

237. Cf. «An. Boll.», tom. XIV, p. 186—191.

238. *Vitarum Sanctorum*, Romae, 1559 p. 72—73. cf. H. Delehaye. *ibidem*. În A.S.S. aprilis, II, ediția citată, se dă și traducerea latină a *Pătimirii Sfintului Sava*, făcută de Franciscus Zinus, care este o corectare a traducerii lui Lipomanus.

239. A.S.S. Aprilis II, ediția citată, p. 962—963.

240. În «An. Boll.», tom. XXXI, p. 216—221.

241. Pag. 710 (711)—714 (715). Se dă numai partea introductivă și capitolele 3, 4, 6, 7, 8 cu unele omisiuni.

242. Cf. Delehaye, *Op. cit.*, p. 289 și J. Zeiller, *Origines...*, p. 429.

243. *Antologie din literatura patristică greacă a primelor secole*. Manual pentru uzul elevilor seminariștilor și al studenților Institutelor teologice, București, 1960, p. 54.

244. H. Delehaye, *op. cit.*, p. 290.

245. *ibidem*, p. 217 (cap. 1). ...μνήμης καὶ οἰκοδομῆς τῶν θεοσεβῶν Χαρὶν μετὰ τὴν ἐν Κυρίῳ ἀνάστασιν αὐτοῦ οὐκ ἤρημεῖν ἡμῖν ἐπέτρεψεν ἀλλὰ γράψαι τὰς ἀριστείας αὐτοῦ...

sil-o autorul Scrisorii Bisericii din Goția, cu care s-a însoțit expedierea rămășițelor pămîntești ale sfîntului în Capadocia²⁴⁶.

Autorul acestei Scrisori este un om de carte, căci știe să compună cu grija redării fidele a faptelor²⁴⁷. Informațiile le are de la un martor ocular foarte apropiat, care n-ar putea fi altul decît preotul Sansala prins odată cu Sava dar care n-a suferit martiriul²⁴⁸. Autorul Scrisorii este un preot din anturajul episcopal, care deține știrile exacte de la preotul Sansala, cel ce venea adesea în Romania, respectiv în Scythia Minor, provincia romană cea mai apropiată de locurile unde se petrece mucenicia Sfîntului Sava²⁴⁹. Autorul nu este un barbar căci vorbește ca cineva din afara cadrului istorisirii Pătimirii; pentru el e greu de crezut că Sava, «Got» de neam — Ἰόρθος τῷ γένει — și trăind în mijlocul unui neam pervers și corupt — γενεᾶς σκολιᾶς καὶ διεστραμμένης (cap. I) să poată fi sfînt și martir al lui Hristos²⁵⁰. Așadar, această Scrisoare este făurită în stil aghiografic, într-un mediu grec ortodox, vecin cu regiunea unde s-au împlinat faptele — și la sugestia lui Iunius Soranus — δουξ Σκουθίας — poate și a lui Vetranio, episcopul de Tomis, cărora Sfîntul Vasile cel Mare le ceruse prin Scrisoarea nr. 155 să-i trimită rămășițele pămîntești — λοιψανα — ale martirului de curînd luptător — νέον ἀθλοῦσαντι²⁵¹. Această Scrisoare oficială însoțită de o scrisoare particulară, cum crede J. Zeiller²⁵² va fi trimisă odată cu rămășițele pămîntești ale Sfîntului Sava, Sfîntului Vasile cel Mare, conducătorul Bisericii din Capadocia.

b. Corespondența Sfîntului Vasile cel Mare cu conducătorii Scythiei Minor

Prețioase informații asupra activității Bisericii din Capadocia pentru a întări rezistența față de prigonirile din afară și de disensiunile interne, provocate de arianism, precum și aluzii la martiriul de origine capadociană, din ținuturile barbare, ca Sfîntul Sava, ne dă și corespondența Sfîntului Vasile cel Mare cu Iunius Soranus, guvernatorul Scythiei Mici și cu episcopul Vetranio de la Tomis²⁵³.

Iunius Soranus era capadocian, rudă cu Sfîntul Vasile și un fervent sprijinitor al Ortodoxiei, nu numai în provincia sa, ci și peste Dunăre la barbari. La fel și Vetranio era tot de origine capadociană²⁵⁴, cunoscut prin rezistența sa față de arianism²⁵⁵, fapt care îi va fi adus admirația și încrederea marelui Ierarh capadocian. Iunius Soranus și Vetranio reprezentau aici, în vecinătatea barbarilor, puterea imperială și creștină și ei au îndeplinit cu cel mai mare devotament această misiune așa cum reiese îndeosebi din *Pătimirea Sfîntului Sava*. Provincia lor, parte din *Romania*, primea atîția persecuții pentru credință, de dincolo de Dunăre; de aci plecau misionari și creștini devotați ca să adune relievo de martiri în ținutul barbar²⁵⁶. Cunoșteam originea capadociană a multor creștini dunăreni, urmași ai ostaticilor aduși de goți din raziile lor din Asia Mică cu mai bine de 100 de ani în urmă, care nu-și uitau vechea lor patrie și de care nu încetau a se interesa părinții lor sufletești, îndeosebi Sfîntul Vasile cel Mare, fapt confirmat de menționata corespondență. Cunoșcînd suferințele în-

246. La Delahaye, *op. cit.*, p. 269 și J. Zeiller, *Origines...* p. 429.

247. H. Delahaye, *op. cit.*, p. 28. 248. Cf. *Textul Pătimirii*, cap. 7.

249. J. Zeiller, *Origines...* p. 431. 250. J. Mansion, *Les origines...* p. 12.

251. *Ibidem*, și la L. Schmidt, *op. cit.*, p. 231 și H. Leclercq, *op. cit.*, col. 1439.

252. J. Zeiller, *Origines...* p. 431-432. 253. În P.G., tom. XXXII, col. 636 și urm.

254. Cf. Vulpe-Barnea, *op. cit.*, p. 397; Pr. Nicolae Șerbănescu, *1600 de ani de la prima mărturisire documentară despre existența Episcopiei Tomisului*, în «Biserica Ortodoxă Română» LXXVII, (1969), nr. 9-10, p. 999. Despre Vetranio zice Teodoret al Cirului, în *Istoria Bisericăscă*, IV, 31, în P.G. LXXXII, col. 1196, la Pr. N. Șerbănescu, *idem*, p. 1001. că era împodobit cu toate virtuțile, fiind încredințat să conducă ca arhieru orașele întregii Scythii și-a aprins mîntea cu rivnă și a înfruntat stricarea dogmelor și toate nelegiuirile lui Valens. 255. La Vulpe-Barnea, *op. cit.*, p. 397. 256. Cf. J. Mansion, *Les origines*, p. 13.

durate de acești creștini din îndepărtata Goția, mai ales în timpul prigoanei lui Atanaric, precum și numărul mare de «atleți ai lui Hristos» căzuți în lupta pentru apărarea credinței, marele ierarh se va strădui să readucă rămășițele lor pămîntești în pămîntul strămoșesc al Capadociei pentru a se odihni acolo în pace.

Astfel el va trimite scrisoarea nr. 155²⁵⁷, prin anul 373, unui compatriot, în care cercelătorii văd pe bună dreptate pe Iunius Soranus²⁵⁸. Destinatarul este un laic, tonul este de confidență inlimă²⁵⁹, cu câteva formule uzuale, ca: ἡ ἐνεργία σου; îi arată stimă pentru că este un susținător al vechii credințe în părțile de sub oblăduirea lui; îi exprimă cinstire deosebită — τιμῆτητα — și îi spune că se roagă pentru frații care sînt departe între străini, ὑπὲρ τῶν ἐν ἀποδημίαις ἀδελφῶν, aluzie directă la creștinii de origine capadociană, ce locuiau departe de patria lor, în Goția, printre străini²⁶⁰; îi mai scrie că se roagă pentru cei din oaste și pentru cei ce mărturisesc pe față numele lui Hristos și pentru cei care fac roade duhovnicești, cum este el, Soranus, care încetează suferințele celor prigoniiți pentru numele Domnului, pregătindu-se, astfel, pentru ziua dreptății²⁶¹. Sfîntul Vasile continuă scrisoarea, rugîndu-l pe Soranus să-i trimită în patrie, Capadocia, relicve de martiri, căci din cele ce-l informase, prigoana blîntuia încă și atunci²⁶², desigur făcînd aluzie la prigoanele din Goția, în timpul lui Atanaric. Sfîntul Vasile intervenea pe lângă Soranus, știindu-l devotat cauzei creștine și mai știind că avea legături cu locurile de unde erau martirii; el a putut, prin oamenii săi de bună credință, să aducă relicvele Sfîntului Sava εἰς τὴν Ῥωμανίαν, la Tomis, ca de acolo să le trimită în Capadocia²⁶³.

În urma intervenției venerabilului său compatriot Iunius Soranus dăruiește patriei sale un dar slăvit și un rod al credinței²⁶⁴, adică relicvele Sfîntului Sava, cu consimțămîntul episcopului Vetranio și al Prezbiterului său — διὰ θελήματος τοῦ πρεσβυτέρου, însoțite de Scrisoarea Bisericii din Goția către Biserica din Capadocia, care în realitate este răspunsul la Scrisoarea nr. 155 a Sfîntului Vasile, pe care am discutat-o mai sus.

Scrisoarea nr. 165, datată înaintea celei cu nr. 164²⁶⁵, este adresată după însemnarea în manuscrise, lui Asholiu episcopul Thesalonicului²⁶⁶, dar în realitate destinatarul este Vetranio, episcopul de la Tomis, cel care, împreună cu Soranus, trimite rămășițele Sfîntului Sava, căci amîndoi erau capadocieni și căpetenii ale Ortodoxiei la gurile Dunării, înct. trebuie să citim în manuscrise βετρανῶνι, nu greșit Ἀσχολίω²⁶⁷. Urmărind

257. In P.G. tom. XXII. col. 636.

258. J. Mansion. *op. cit.* p. 12; H. Delehaye. *Saints de Thrace*, p. 228.

259. Cf. J. Mansloh. *op. cit.* p. 13.

260. ἀποδημία, de la verbul ἀποδημέω = a fi departe de patrie, de neamul tău. între străini, după Λεξικόν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, editat de A. Ghazi. Τόμος τρίτος, A-E. Viena, 1835, col. 241.

261. ...καὶ τὴν παρέχῃ ἀνάπαυσιν τοῖς διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου διωκόμενοις, P.G. t. XXXII. col. 613 (Scrisoarea 155-a a Sf. Vasile).

262. ...Καλῶς δὲ ποιήσεις, ἐν καὶ λείψανα, μαρτύρων τῆ πατρίδι ἐκπέμψης εἶπερ, ὡς ἐπέστειλας ἡμῖν. ὁ ἐκεῖ θισγός ποιεῖ καὶ νῦν μαρτύρας τῷ Κυρίῳ, idem. *ibidem*.

263. Cf. H. Delehaye. *op. cit.* p. 288 și în «Pâtimire», cap. 8.

264. ...Χαριζόμενος τῇ αὐτοῦ πατρίδι ὄσρον τιμίον καὶ καρπὸν πίστεως, Scrisoarea.... cap. 8. la Delehaye. *op. cit.* p. 221.

265. P.G. tom. XXXII. col. 640 și urm.

266. Asholiu s-a născut în Ahaia, după cum ne spune sf. Ambrozie. în *Eptstola 15*, și nu în Capadocia: e laudat de Sf. Vasile în *Scrisoarea nr. 154* pe care i-o adresează, numindu-l «stea strălucitoare pe cerul Bisericii».

267. După J. Mansion. *Les origines...* p. 19; H. Leclercq. *op. cit.* col. 1439 și J. Zeller. *Origines...* p. 431—442. H. Delehaye, în *Saints de Thrace*, p. 288—289, înlătură părerea că des-

cuprinsul ei, observăm câtă bucurie are Sfântul Vasile că se poate întretine prin scrisoarea episcopului tomitan cu susținători ai credinței; i-a făcut îndoită plăcere nu numai că el este așa cum îl arată mărturiile tuturor, face aluzie desigur la înfruntarea pe care i-o făcuse împăratului Valens, ci că virtuțile sale sînt mîndria pătrii lor, Capadocia; se bucură că în el sînt calitățile ale patriei capadociene. Potrivit scrisorii aceleia a Sfîntului Vasile, destinatarul ei este ca o ramură plină de suc, despărțită de tulpina neamului, umplînd cu roade duhovnicești țînutul vecin — τὴν ὑπεροπὴν ἐνεπλήσασ, adică țînutul de dincolo de Dunăre, ceea ce ne arată că destinatarul nu poate să fie Asholiu care era așa departe de Goția. «Capadocia, zice Sfîntul Vasile, este cînstă prin fiii ei și cînd tu (Vetranio) luptai cu tîrie pentru credință, ea slăvea pe Dumnezeu auzînd despre buna moștenire a părinților, păstrată în tine. Iată, ai dat cînstea ce se cuvine martirului de curînd luptător la barbarul vecin²⁶⁶. Aluzia este evidentă la Sfîntul Sava ce fusese nu de mult martirizat și ale cărui rămășițe pămîntești sosiseră în Capadocia. Sfîntul Vasile continuă scrisoarea cu o frumoasă comparație ca să arate rolul Capadociei în răspîndirea și apărarea credinței creștine la barbarii de dincolo de Dunăre zicînd că cei din Scythia Minor au trimis rămășițele pămîntești ale martirului ca un dar patriei îndepărtate, așa după cum un agricultor oferă primele roade — τὰς ἀπαρχὰς τῶν καρπῶν — celor care i-au dat semînte. Atletul lui Hristos, acest martir al adevărului și care nu de mult — ἄρτι — și-a adăugat coroana dreptății, a fost primit cu mare bucurie la Cezareea de către creștinii de acolo, care au slăvit pe Dumnezeu, Cel ce a plinit la toate popoarele, deci și la goți, Evanghelia Hristosului său²⁶⁹.

Scrisoarea nr. 164 este trimisă cam în același timp cu cea cu nr. 165²⁷⁰, după primirea Scrisorii din Goția și a unei scrisori particulare, în care este vorba de capadocianul Eutihie, predicator al evangheliei la goți, din partea lui Vetranio²⁷¹. Destinatarul este tot Vetranio și nu Asholiu, cum s-a înserat în manuscrise, așa precum lămurit ne arată J. Mansion²⁷². E un răspuns personal la o scrisoare oficială²⁷³. Cuprinsul corespunde punct cu punct comunicării oficiale din Scythia Minor, adică prin Scrisoarea Bisericii din Goția. Astfel, Sfîntul Vasile scrie că l-a umplut de bucurie această scrisoare și n-a avut puterea corespunzătoare cuvîntului ca să răspundă repede. În scrisoarea primită, zice Sfîntul Vasile, se vede iubirea față de Domnul și admirația față de mucenici (ca Sfîntul Sava); cînd a primit-o a citit-o de mai multe ori, a văzut harul lui Dumnezeu, care înmugurește în ea și a socotit că se găsește în timpu-

tinatarul epistolei 165 a Sfîntului Vasile ar fi fost Ulfila, care ar fi trimis relievele, caei autorul citat precizează că Ulfila era arian și ierarhul capadocian nu putea fi în legătură cu el. Cf. J. Zeller. *Origines...*, p. 431. J. Mansion, *op. cit.*, crede că ordinea evenimentelor este următoarea: la o primă scrisoare a lui Vetranio, cu caracter intim și personal, ce însoțea relievele — Sf. Vasile răspunde prin Scrisoarea nr. 165, imediat după sosirea acestora. Cînd apoi sosește relatarea martiriului, adică Scrisoarea Bisericii din Goția, el va răspunde prin a doua scrisoare, numărul 164, de o țînută mai solemnă, adresată tot episcopului din Tomis.

266. *Ibidem*, col. 637 ... Μάρτυρι, νέον ἀθλήσαντι ἐπὶ τῆς γέλτονος ὑμῖν βαρβάρου, τὴν ἐνεγκούσαν ἐπίμησας...

269. P.G. t. XXXII, col. 607... Καὶ ἔδοξάσαμεν, τὸν Θεὸν τὸν ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι πληρώσαντα λοιπὸν τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ σου.

270. Cf. J. Mansion *Les origines...*, p. 15.

271. La J. Zeller, *Origines...*, p. 431—439.

272. *Ibidem*. Ipoteza susținută de unii, cf. J. Zeller, *op. cit.*, p. 432, nota 1, că relievele Sfîntului Sava au trecut prin Salonic și că deci destinatarul Scrisorii nr. 164 este Asholiu nu este justificată și este puțin posibilă. Cf. J. Mansion, *op. cit.*, p. 15.

273. Cf. J. Mansion, *op. cit.*, p. 19.

rile vechi, cind infloarea bisericile lui Dumnezeu, înrădăcinate în credință și unite în dragoste, după cum într-un singur trup există o singură respirație a diferitelor membre²⁷⁴. Sfântul Vasile avea în față tabloul sumbru al Bisericii creștine din timpul său, răvășită de arianismul de diferite nuanțe și de aceea scrie: «cînd apar prigonitorii apar și prigoniiți; luptătorii s-au înmulțit și sîngele martirilor, stropind bisericile, hrănește și mai mulți luptători pentru credință cu rîvna celor care, după ce au primit-o de la înaintașii lor, le urmează acestora și în lupta de acum înainte. La început creștinii trăiau în pace unii cu alții, acea pace pe care a lăsat-o Domnul, din care acum nici o urmă n-a mai rămas, căci frămîntările dinăuntru (provocate de arieni) înlăturau pacea bisericii». Iată însă și o bucurie duhovnicească, exclamă Sfântul Vasile, pentru că au sosit scrisori de departe (din Goția și din Scythia), care arată frumusețea iubirii căci un martir ni s-a întors acasă în patrie de dincolo de Istru (Dunăre) și care martir dovedește tăria credinței trăită de oamenii de acolo²⁷⁵, desigur de cei din Goția unde era un puternic nucleu ortodox, nerăvășit de frămîntările arienilor.

Aceste cuvinte ale Sfântului Vasile sînt o dovadă clară a originii capadociene a Sfântului Sava; se întrebuințează aoristul ἐπεδήμησεν — de la verbul ἐπιδημῶ, care înseamnă a se întoarce acasă, în patrie după o călătorie lungă²⁷⁶. Sfântul Sava, descendent de capadocieni luați captivi de goți, se întorcea acum în pămîntul natal, măcar prin rămășițele sale pămîntești, în patria străbună, după o îndelungată ședere între «barbarii» din Goția. Sosea un atlet ἀθλητής — și desigur, creștinii din Capadocia fericeu pe învățătorul, sau dresorul său — ὁ ἀλείπτης²⁷⁷, care și el va primi cununa dreptății pentru că a încurajat pe mulți la luptă pentru credință²⁷⁸. La jocurile grecești se omagiau, nu numai atletii, ci și cei care îi pregătiseră — οἱ ἀλείπται; primeau și ei coroană; de aceea Sfântul Vasile zice despre Sfântul Sava: «cînd vedem pe atlet, ferim pe însuși antrenorul, care va primi coroana dreptății de la dreptul judecător»²⁷⁹. Cine a fost îndrumătorul — ὁ ἀλείπτης — al Sfântului Sava? S-ar putea zice că preotul Sansala²⁸⁰, mai ales la început, apoi preotul Gutica, sau poate chiar Vetrano, cum

274. P.G. tom. XXXII. col. 633 ... ἡμᾶς ἐπὶ τῶν ἀρχαίων καιρῶν γεγενῆσθε, ἦνικα ἦν-
θου αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ, ἐρρίξωμένοι, τῇ πίστει, ἠνωμένοι τῇ ἀγάπῃ, ὥσπερ ἐν ἐνὶ
σώματι μίᾳς συμπνοίας διαφόρων μελῶν ὑπαρχούσας.

275. P.G. tom. 32. col. 633... μάργος δὲ ἡμῖν ἐπεδήμησεν ἐκ τῶν ἐπέκεινα Ἰστρου βαρβάρων, δι' ἑαυτοῦ κυρόσων τῆς ἐκεῖ πολιτευμένης πίστεως ἀκριβείαν.

276. Este interesantă folosirea aoristului ἐπεδήμησεν de la verbul ἐπιδημῶ = a locui în țara sa. a se întoarce acasă cf. M. A. Bailly. *Dictionnaire grec-français*, treizième édition revue. Paris. 1929. p. 746 : σὴν ἢ Δεξιχὸν τῆς Ἀ. Ghazi. A.-E. col. 693 = a se găsi printre neamuri, între compatrioți. în patrie, a se întoarce în patria sa.

277. Aici Sf. Vasile compară pe un martir cu un atlet la luptele și alergările oficiale, cunoscute în vremea sa. În aceste lupte atleți erau îngrijiți în mod deosebit și erau unși cu anumite substanțe pentru a rezista întrecerii. Cel ce îngrijea un atlet se numea ἀλείπτης = ungătorul, sau antrenorul. de la verbul ἀλείφω = a unge, a pregăti, de unde, în sens larg a încuraja, a îndemna, după A. Bailly. *op. cit.*, p. 74 : ὁ ἀλείπτης = cel care unge, iar în sens larg profesor într-un gimnaziu, adică într-un loc de exerciții. cf. A. Bailly *ibidem* și A. Ghazi. *op. cit.*, col. 693. A.-E.. p. 72. care spune că ὁ ἀλείπτης înseamnă gimnaziarhul sau profesorul atleților.

278. In *Serisoarea nr. 164*, în P.G.. tom. XXXII. col. 633... Πολλοὺς εἰς τὸν ὄδον τῆς εὐσεβείας ἐπιβήρωσας ἀγῶνα.

279. ... ὅτε μένομεν τὸν ἀθλητὴν, ἑμακαρίσομεν αὐτὸν τὸν ἀλείπτην, ὃς παρὰ τῷ δικαίῳ χριτῆ τὸν τῆς δικαιοσύνης στέφανον καὶ αὐτὸς ἀπολήφεται... *ibidem*.

280. La Pr. Prof. I. Ionescu. *Sansala, primul preot creștin daco-roman*, în «Mitropolia Olteniei» — 600 de ani de la întemeiere, nr. XXII, (1970), nr. 5—8, p. 484, care presupune că ὁ ἀλείπτης este preotul Sansala, cum reiese din «Pătîmirea» Sfântului Sava.

presupune J. Manson²⁸¹, sau oricare alt misionar creștin dintre cei care erau în Goția și care, prin rîvna lor, formau convingeri creștine capabile de sacrificiul suprem pentru Hristos.

În continuare, Sfîntul Vasile arată că s-a bucurat că destinatarul (Vetranio) îi reamintise de misionarul capadocian Eutihie²⁸² care cinstise patria, ca una ce răspîndise învățăturile creștinismului, dar s-a intristat de situația actuală, căci nimeni nu se mai aseamăna cu Eutihie în ce privește virtutea: «suntem atît de departe de a fi împlînzit pe barbari cu puterea duhului și cu lucrarea harismelor, încît și pe cei care au harismele îi sălbătîcim cu mulțimea păcatelor noastre». Sfîntul Vasile socotește că, din cauza păcatelor ortodocșilor, se întărise puterea ereticilor arieni; nu era parte a lumii care să fi scăpat de pîrjolul ereziei; veștile despre rezistențele atletice, despre trupurile jupuite pentru evlavie, despre sufletul barbar disprețuit de cei ce nu-și măldiază inima, diferitele torturi ale prigonitorilor, rezistențele prin toți luptătorii pentru credință, lemnul, apa — τὸ ξύλον, τὸ ὕδωρ, — cuvinte luate chiar din scrisoarea primiiă despre Sfîntul Sava cap. 7, toate acestea sînt dovezi de desăvîrșire a martirilor. Sfîntul Vasile luînd cunoștință de scrisoarea primită laudă pînă la entuziasm atitudinea eroică a martirilor din Goția, unii chiar barbari (Goti), dar cu multă putere sufletească. Acești «barbari» creștini întreceau pe cei ce se credeau creștini adevărați dar care devastau învățătura Sfîntilor Părinți. Printre ei sînt frecvente naufragii în ce privește credința. Suferințele sînt grele, dar mucenicie nicăieri, fiindcă cei ce fac rău (arienii) au tot același nume (adică creștini). Scrisoarea se încheie cu îndemnul la rugăciune către Domnul și de a aduna pe toți «atletii lui Hristos» din tot neamul lor, după cite se pare pe toți capadocienii din Scythia Minor, la rugăciune, pentru comunitățile creștine ca, pe cit va mai fi vreme de la Dumnezeu, să fie readusă pacea de la început.

c. Analiza datelor Scrisorii Bisericii din Goția către Biserica din Capadocia

Descrierea pămîirii Sfîntului Sava în *Scrisoarea Bisericii din Goția* este ca o mină de informații prețioase pentru secolul IV²⁸³ pentru istoria poporului got și pentru cunoașterea mai bine a unor aspecte din viața poporului nostru²⁸⁴. Pe noi ne interesează îndeosebi aspectul religios al vieții populațiilor din spațiul numit atunci Goția. În această privință acest document ne relatează obiceiul conducătorilor goti de a porni cu prigoană contra creștinilor, ceea ce crea instabilitate și nesiguranță — κατὰ τὸ εἰλωδες ὅπὸ τῶν Γόθων — (cap. 3), dar totodată ne evidențiază și buna înțelegere între populația păgînă și creștină, care într-o conviețuire liniștită, încearcă să slăbească și să rădăcînicească măsurile luate de către unii șefi de triburi contra adeptilor lui Hristos²⁸⁵.

Vom proceda la examinarea atentă a informațiilor ce ne procură acest neprețuit document. Astfel cuvîntul *Biserica lui Dumnezeu* — Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ — nu poate avea aici înțelesul consacrat de comunitate bine organizată, avînd în frunte o ierarhie, așa

281. *Les origines...*, p. 20.

282. Eutihie era dintre captivii aduși de goți din Capadocia. cf. J. Zeller. *Origines...*, p. 409. A fost mai întîl misionar la goții din Crimeea și apoi la cel de la Dunăre, fapt care face pe Sfîntul Vasile să vorbească de el în legătură cu Sfîntul Sava.

283. E. A. Thompson. *op. cit.*, p. 64 chiar afirmă că «Pămîirea» Sfîntului Sava ne dă informații mai mult decît Cezar și Tacitus despre timpurile de la început dintr-un sat german și ne face să vedem cum țărani goti își conduceau treburile lor.

284. P. P. Panaitescu. *Introducere în Istoria culturii române*. București 1969, p. 76, consideră «Pămîirea» Sfîntului Sava ca cel mai important document cu privire la viața băștinășilor în Dacia, sub stăpînirea goților.

285. *Ibidem*, p. 82.

cum autorul avea în față Biserica din Capadocia, sau chiar cea din Scythia Minor, căci la goți nu exista o stabilitate politică și o unitate statală și deci nu erau condiții de organizare bisericească în adevăratul înțeles al acestei noțiuni. Existau așezări, sau pîlcuri de creștini autohtoni sau goți, cu preoți, citeți și călugări, care îndrumau pe creștini ortodocși. Daco-romanii de aici trăiau în orașe — πόλεις — iar goții în sate — Κῶμαι —. Ortodocșii treceau pentru nevoile lor religioase Dunărea, în Scythia Minor, așa cum va face preotul Sansala, care voia să meargă de Paște acolo. De altfel nu este dovedit nici despre Ulfila, cu arienii lui, cit au stat în Dacia, că ar fi condus o biserică organizată. Numai în sudul Dunării el devine căpetenie spirituală și temporală, «episcop al neamului goților». Pe lângă ortodocși și arieni mai existau în Goția și în Scythia Minor și adepți ai sectei lui Audius, cu viață retrasă și ciudată, cu învățături greșite ca antropomorfismul. Dintre aceste trei grupuri de creștini din Goția, cel mai puternic era cel ortodox, sprijinit pe masa autohtonă populară așa cum reiese din Pătimirea Sffntului Sava. Grupul arian va trece cu Ulfila în sudul Dunării, iar audienii, alungați și ei, vor forma o mică comunitate la Chalcis lângă Antiohia²⁸⁷. Astfel se poate înțelege prin Biserica din Goția grupurile de creștini ortodocși diferite ca origine etnică, care la îndemnul căpeteniilor bisericești de la Tomis se adresau îndepărtatei Biserici din patria străbună, Capadocia, dar în afara ei mai existau și resturi de eretici arieni și audieni.

Numele de *Goția*, folosit de scriitorii din secolele IV și V se da părților sud-estice ale Daciei, cu populații diferite, în care un loc primordial îl deținea populația băștinașe romanizată, dar care era stăpînită de goți după retragerea aureliană, cînd acest teritoriu devine *barbaricum* și e numit cînd Goția, cînd Scлавinia, cînd Gepidia. Locuitorii săi erau numiți frecvent sciți, ceea ce putea să însemne și goți și alte populații de origine etnică diferită, locuind în această provincie²⁸⁸. Față de Capadocia comunitățile acestea erau departe, printre străini, ceea ce ne arată folosirea participiului παροικουσα, de la verbul παροικέω, care determină substantivul ἡ ἐκκλησία — zicîndu-se astfel: Ἡ Ἐκκλησία τοῦ θεοῦ ἡ παροικουσα. Verbul παροικέω înseamnă a locui într-o țară ca străin²⁸⁹. Autorul folosește acest verb pentru că în optica lui comunitățile din Goția erau departe, pribegite printre străini, într-o situație foarte grea, din cauza prigonirilor și nu aveau condiții de dezvoltare ca celelalte comunități creștine din Imperiu; așteptau sprijin și încurajare de la Biserica mamă din îndepărtata Capadocie, despre care le aducea aminte și numele unora dintre ei care mai păstrau amintirea originii lor capadociene.

286. J. Mansion *Les origines...* p. 62.

287. Despre Audieni, la Sfîntul Epifanie, *Κατὰ αἰρέσεων*, crezlia LXX, 9, 14, în P.G., tom. XLII, col. 353—369, și în «Fontes...», p. 172—174 (173).

288. *Istoria României I*, p. 693—694, și la Prof. Gh. Ștefan, în «Introducere», la «Fontes...», p. VI; C. Daicovicu, *O senzațională descoperire...*, în «Dacia», p. 535 și în *Au sujet de monuments chrétiens...*, în «Dacia», p. 520.

289. A. Bailly, *op. cit.*, p. 1492 și A. Ghazi, *Λεξικόν*, I-P., p. 671. Verbul παροικέω este folosit cu acest înțeles de două ori în Noul Testament: 1) la Luca XXIV, 18, în legătură cu arătarea Mintuitorului către Luca și Cleopa, după Învierea Sa, cînd se spune: Σὺ μόνος παροικεῖς ἐν Ἱερουσαλήμ = «Tu singur ești străin de Ierusalim, iar în alte traduceri mai vechi: «Tu singur ești nemernic în Ierusalim». Cuvîntul *nemernic* este de origine slavă și înseamnă străin, pribeg, pripășit; Cf. *Dicționarul Limbii Române Contemporane*, vol. III, Editura Academiei R. S. României, 1957, p. 193—194; 2) La Efeseni, II, 19, verbul παροικέω este iarăși folosit: ἄρα οὐν οὐκέτι ἐστέῖνοι καὶ πάροικοι = «nu mai sînteți străini și locuitori vremelnici, adică pribegi». Se înțelege că autorul Scriorii Bisericii din Goția era familiarizat cu textele biblice și a folosit în sensul lor cuvîntul παροικουσα spre a determina poziția fizică și morală a comunităților creștine din Goția, izolate într-o lume amestecată.

Totodată, *Scrisoarea* se adresează și tuturor așezărilor creștine printre străini — *πάσαις ταῖς παροικίαις* — cum erau și așezările din Goția, cu intenția de a le solidariza în suferință și în rezistență. Creștinii din Goția nu se simțeau singuri; ei aveau conștiința ecumenicității, a apartenenței lor la Biserica universală.

Scrisoarea Bisericii din Goția folosește foarte multe citate biblice, pe care noi le-am semnalat în traducerea textului în limba română. Aceste citate biblice dovedesc că în cercurile gote creștine din regiunea dunăreană Biblia era cunoscută, mai ales dacă ne gândim la traducerea în limba gotă a lui Ulfila. Astfel autorul *Scrisorii* citează cuvintele Sfântului Apostol Petru²⁹⁰ care spune că ori de ce neam ar fi, cel ce se teme de Dumnezeu este primit de El, ceea ce s-a adevărit cu Sfântul Sava, socotit desigur dintr-un neam îndepărtat din țara barbarilor. Așadar și «gotii», locuitorii de atunci de pe meleagurile noastre, de diferite origini etnice, dacă fac voia lui Dumnezeu se bucură de aceeași cinstită în fața Lui. Se combătea deci exclusivismul iudaic, precum și disprețul grecilor față de «barbari», scoțându-se în evidență ideea valorii personale, indiferent de origine etnică sau socială. Se accentua universalismul creștin, ceea ce este o îndepărtată afirmare a Ecumenismului de azi, după care cea mai înaltă servire a Bisericilor creștine — *διακονία* — este de a înlătura prejudecățile și de a-i apropia pe oameni în credința într-un singur Dumnezeu, Tatăl tuturor.

«Fericitul Sava», martir al lui Dumnezeu și al Mântuitorului Hristos, va ocupa de acum locul central al acestei istorisiri. El este socotit got de neam — *Γόθος τῷ γένει* — (*Scrisoare*, cap. 1), care locuia în Goția în mijlocul unui neam înapoiat și prefăcut — *καὶ διατελῶν ἐν τῇ Γοθία, ἐν μέσῳ γένεος σκολιᾶς καὶ διαστραμένῃς* — și care s-a arătat ca o stea în lume — *ὡς φωστῆρ* imitând pe sfinți și strălucind în virtuțile cele după porunca lui Dumnezeu (*Scrisoarea...* cap. 1).

Originea etnică a Sfântului Sava a făcut obiectul multor discuții și mulți dintre cercetătorii actuali îl socotesc cu adevărat got²⁹¹. Cel care a susținut că Sfântul Sava era de origine capadociană, sprijinindu-se îndeosebi pe scrisorile Sfântului Vasile cel Mare, pe care noi le-am discutat mai sus, este istoricul Vasile Pârvan²⁹². Părerea lui este acceptată și în Manualul de Istoria Bisericii Române²⁹³ în care se spune că *Scrisoarea Bisericii din Goția* nu pomenește de originea capadociană a Sfântului Sava, ci-l prezintă numai ca got. Desigur, susținătorii originii gote a Sfântului Sava au fost influențați de afirmația *Scrisorii* — *Γόθος ὢν τῷ γένει*²⁹⁴ —. Este însă de la sine înțeles că denumirea de *got*, ca *neam*, în legătură cu denumirea geografică *Goția*, după care primeau numele de *goti* toți locuitorii ei, deși erau deosebiți din punct de vedere etnic, nu înseamnă *got* ca origine etnică, ci este numai o denumire oficială pentru că *gotii* erau elementul vremelnice stăpînitor politic, care cu vremea a fost absorbit de băștinași²⁹⁵. Sfântul Sava se născuse și trăise în Goția, între *goti*, și de aceea era socotit got, deși originea lui este dintre capadocienii aduși cu mult înainte captivi în

290. *Faptele Apostolilor*, X. 35.

291. *Op. cit.*, p. 180; E. A. Thompson, *op. cit.*, p. 69 socotește pe Sfântul Sava ca un membru al unui trib vizigot care a fost prigonit pentru că a desconsiderat Cultul național got, la care era obligat să participe: iar Sansala, fiind, după părerea acestui istoric, din Frigia, descendent din captivii aduși de *goti* nu a fost aspru pedepsit, căci nu avea obligația de a respecta practicile culturale gote.

292. V. Pârvan, *Contribuții...*, p. 137.

293. *Manual de Istoria Bisericii Române* p. 137.

294. Cuvîntul *τὸ γένος* folosit la dativ *τῷ γένει* drept complement circumstanțial de relație, înseamnă = în ce privește neamul. Dar în afară de înțelesul lui strict de *neam*, *origine* acest cuvînt mai înseamnă și *adunare într-un singur corp*, iar la grecii vechi însemna și *adunarea cetățenilor din Atena*, cf. A. Ghazi, *Δεξιόν* A. E., p. 339.

295. Cf. C. Dalcoviciu, *Le problème de la continuité*, în «Dacica», p. 490.

această regiune²⁹⁶. Faptul acesta este dovedit și de stăruința depusă de Sfântul Vasile ca să aducă moaștele lui în Capadocia. Nu ar fi făcut acest lucru cu un martir din neamul goților, de a cărui dreaptă credință se îndoia acest ierarh, vajnic apărător al Ortodoxiei. Sfântul Vasile s-a bucurat mult cînd, prin *Scrisoarea din Goția*, i se comunica că un martir de dincolo de Istru (Dunăre), de la barbari, s-a întors acasă. Folosirea aoristului ἐπεδήμησεν de la verbul ἐπιδημέω = mă întorc acasă, după o călătorie, este hotărîtoare pentru originea capadociană a Sfîntului Sava²⁹⁷. Prin rămășițele sale pămîntești martirul se reintorcea, acum, în patria sa, după o îndelungată ședere printre «barbarii» din Goția. Sfîntul Vasile n-ar fi putut spune așa dacă martirul primit de el ar fi fost got. Dar chiar cuvintele *Scrisorii*, care spun că Sfîntul Sava petrecea în Goția ne ajută să vedem că acesta nu era got. Într-adevăr el aparținea în mod oficial comunității — τὸ γένος — a goților, dar e deosebit de acești oameni, socoliți inferiori sufletește, în mijlocul cărora fusese silit să trăiască, deși îi întrecea prin lumina spiritului și prin sfințenia vieții, calități pe care le moșteneau de la neamul său capadocian.

Faptul că Sfîntul Sava nu e de origine gotă ci capadociană, ne dovedește și mai mult Ortodoxia credinței creștine pe meleagurile noastre, în acele vremuri îndepărtate, alimentată de martiri și de misionari din izvorul curat al Marilor Dascăli capadocieni, în frunte cu Sfîntul Vasile cel Mare, care în afară de goții stăpîni oficiali, va fi știut și de strămoșii noștri, daco-romani.

d) Suferințele Sfîntului Sava Gotul

Sfîntul Sava a dus o viață liniștită, de rugăciune și de contemplație, pînă cînd au început căpeteniile de triburi gote să pornească contra creștinilor, în timpul lui Atanaric, pentru păstrarea patrimoniului național și religios got. N-am putea spune că aceasta era o persecuție în felul celor pornite cu peste 300 de ani înainte de împărații romani păgîni, după o procedură fixată de autoritățile judiciare. Acum în Goția se pornea cu prigoană contra diferitelor așezări — pîcuri de creștini, fără legătură între ele, fie ortodocși, fie arieni sau eretici audieni, din sate și orașe, căci nu era biserică organizată nici chiar după predicarea lui Ulfilă²⁹⁸. Tăria persecuției depindea de fanatismul căpeteniilor de trib local și furia ei era paralizată de masele populare, care nu erau fanatice, ci tolerante, ceea ce arată că toleranța este interpretarea românească a religiei²⁹⁹; se căuta orice mijloc să se ajute și să se scape cei urmăriți³⁰⁰. Astfel, cum ne relatează *Scrisoarea*, prima încercare de prigoană a fost aceea că șefii de triburi sileau pe creștini să mănînce carne jertfită idolilor — εἰδωλόθουτα —, dar unii locuitori ai satului în care locuia Sava, în adunarea sătească; cum era organizația la goți³⁰¹, s-au gîndit la un vicleșug prin care să scape pe cunoscuții și rudeniile lor creștini: au introdus adică carne nejertfită pe care s-o mănînce ca fiind jertfită. Sava însă n-a acceptat acest compromis al credinței sale curate și a venit în sfatul lor —

296. Mineiele care redau viața Sf. Sava spun că s-a născut în Goția.

297. A se vedea mai sus. El se ruga pentru toți frații, care erau departe ἐν ἀποδημίαις, în Goția, deci aluzie la capadocienii din Goția, și-l ruga pe Soranus să-i trimită relicve de martiri — λείψανα μαρτύρων în patria capadociană ceea ce acesta face, căci Sf. Vasile spune că a dat cîntea convenită martirului de curînd luptător în pămîntul vecin (cu Scythia Minor) adică în Goția... (vezi mai sus, nota 35).

298. A. Vasilev, *op. cit.*, p. 20.

300. A se vedea H. Delehaye: *Saints de Thrace*, p. 290 și E. A. Thompson, *op. cit.*, p. 74.

301. Solidaritatea țaranilor păgîni este un indiciu al organizării satului într-o comunitate în care se discutau toate chestiunile în legătură cu viața socială a locuitorilor lui. Vezi și P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 76.

τοῖς πᾶσι — și a spus cu îndrăzneală: «dacă cineva mănincă din cărnurile acestea care înlocuiesc pe cele idolești nu mai poate fi creștin» (*Scrisoare*, cap. 3). Atunci sfatul sătesc indignat în bunele sale intenții, a hotărît ca Sava să fie alungat din sat, ca să nu atragă minia *meghistanilor* — căpeteniilor de triburi. Ei făceau aceasta nu pentru că ideile lui creștine erau nepopulare și neacceptate de ei, ci pentru că se socotea o ofensă de a nu participa la masa sacrificială legală³⁰² și în același timp o disociere de viața comunității gote, căci în societatea tribală gotă, mîncarea comună era dovadă de acceptarea obligațiilor sociale. Cine refuza să mănince din cărnurile de sacrificiu, împreună cu tovarășii săi, se despărțea el însuși de religia și de îndatoririle și drepturile sociale, situîndu-se singur în afara societății. Mai pe urmă însă sătenii au îngăduit Sfîntului Sava să se reîntoarcă în sat, ceea ce denotă că teama lor și minia prigonitorilor se potolise³⁰³.

Nu mult după aceasta prigoanele reîncep. Tot în satul în care locuia Sava, cînd păgîinii de aci au adus jertfă zeilor, pentru a dovedi solidaritatea lor cu religia națională, li s-a cerut să jure în fața șefului de trib că nu e nici un creștin în satul lor, Sava a venit iarăși în adunarea concetățenilor săi și a declarat pe față că el este creștin și că nimeni să nu jure pentru el, ca să-l ascundă. Atunci, cînd a venit prigonitorul, consătenii lui, după ce i-au ascuns pe ai lor — τοῖς ἰθιούσ ἀποκρύπτοντες, — ceea ce arată că erau mulți creștini în sat, au declarat nesincer că nu este decît un creștin în satul lor, adică Sava, ceea ce acesta însuși recunoscuse. Atunci căpetenia de trib l-a chemat pe Sava în fața lui și a întrebat pe consăteni ce avere are, căci avea o înfățișare modestă; iar cînd tărani i-au spus că nu are nimic decît hainele de pe el i s-a dat drumul ca nefiind de nici o importanță³⁰⁴.

Scrisoarea Bisericii din Goția începe însă în cap. 4 să vorbească de o mare persecuție în Goția, pornită de «păcătoși» adică de șefii de triburi gote, din ordinul lui Alanaric. Din cauza prigoanei — διὰ τὸν διωγμὸν — nu se mai slujea în biserica satului, biserică-cort, cum am văzut că ne relatează istoricul Sozomen; preotul Sansala plecase din cauza persecuției în Romania³⁰⁵, adică în Imperiul roman, poate în Scythia Minor, la Tomis, unde populația daco-romană găsea un loc de refugiu³⁰⁶. Sfîntul Sava vrea să se ducă la preotul Gutica din orașul apropiat — εἰς ἐτέραν πόλιν — care era, desigur, o așezare daco-romană și nu gotă, căci goții locuiau la sate și nu în orașe, ca să sărbătorească Paștile, deoarece era în mai multă siguranță printre creștinii daco-romani, la oraș decît la țară, printre goți, unde era obligația generală de a participa la ceremoniile păgînești. Pe drum, arătîndu-i-se un bărbat înalt și strălucitor la față, i-a poruncit să se întoarcă și să se ducă la preotul Sansala, dar Sava i-a răspuns că acesta este plecat căci nu știa că Sansala se întorsese de curînd din *Romania*, pentru sfintele zile ale Paștilor. Sava stăruia să meargă mai departe neascultînd de porunca bărbatului necunoscut. Atunci se desfășură un fenomen miraculos: în plină zi de primăvară a căzut o zăpadă imensă care îl împiedica să meargă mai departe. Sfîntul

302. După A. E. Thompson, *op. cit.*, p. 68. 303. *Ibidem*.

304. P. P. Panaitescu, *idem*, vede în aceasta dovada proprietății individuale: sărăcia lui Sava arată diferențele sociale între goți.

305. Numele de *Romania* pentru Imperiul roman de Răsărit este folosit pentru prima dată de Auxențiu din Durostorum, pe la 360, în opera sa: *Epistola de fide et obitu Uiflatae*, în «Fontes...», p. 112 (113), cînd spune că acesta, «de varvarico pulsus in solo Romaniae (de observat că nu folosește diftongul ae.) C. Daicoviciu în *Le problème de la continuité*, în «Dacica» p. 499 și nota 159, crede că la sîrșitul secolului III și începutul secolului IV *Romania* se întindea și în nordul Dunării, și că denumirea aceasta rămîne pînă în secolul VI.

306. C. Daicoviciu, *op. cit.*, p. 493.

a înțeles atunci că voia lui Dumnezeu este să se reîntoarcă, ceea ce și făcu. Regăsi pe Sansala, căruia îi istorisi despre vedenia avută și cu care petrecu creștinește Paștile.

Apare acum în scenă, preotul de sat, Sansala, despre care am văzut că se poate crede că a dat cele dintâi informații despre Sfântul Sava, ca un martor ocular și de bună credință. Sansala e numit de J. Zeiller³⁰⁷ un preot indigen, deci nu got, iar într-un studiu recent la noi³⁰⁸ este socotit primul preot ortodox creștin daco-roman atestată documentar și acel antrenor — ἀλείπτης —, sau îndrumător moral al lui Sava, precum și duhovnicul lui, menționat în Scrisoarea nr. 165 a Sfântului Vasile. În Manualul de Istoria Bisericii Române³⁰⁹, Sansala este socotit got, după nume, iar E. A. Thompson³¹⁰ presupune că poartă nume asiatic și descinde și el din captivii asiatici aduși de goți, iar faptul că nu a fost obligat să mănince din cărnurile jertfite idolilor, așa cum i se impusese lui Sava, pe care acest istoric englez îl consideră got, dovedește că Sansala nu era got de origine³¹¹. Alții cred că Gutica poartă nume got, iar Sansala nume capadocian, sau frigian. Pentru H. Leclercq³¹² numele Sansala are o alură barbară și pare a fi got, căci a fost oarecum cruțat în prigoană, nefiind supus la aceleași chinuri ca Sava. Noi credem însă că Sansala a fost prin originea sa de același neam cu Sava, adică capadocian, fapt care a întărit și mai mult legătura lor sufletească și sprijinul moral pe care el l-a dat martirului, fiind mereu în centrul tragediei acestuia.

Un moment îngrozitor al prigoanei este însă în noaptea a treia după Paști, între 10 și 11 aprilie 372, după ce Sava și Sansala petrecuseră creștinește sărbătoarea Învierii Domnului, care căzuse la 8 aprilie. Alarid, fiul regișorului Rotesteu, a năvălit în satul lor cu o ceată de tihari nelegiuiți; i-a găsit pe amindoi odihnindu-se în casa lor. Pe Sava l-au dus în lanțuri, gol cum l-au găsit, iar pe Sansala l-au pus într-o căruță. Pe Sava l-au fugănit pe jos, lovindu-l cu bice, prin vilcele împădurite, căroră de curînd le dăduseră loc — διὰ τῶν ναπῶν ἄς προσφάτως ἦσαν φλογίσαντες (Scrisoare, cap. 4). Era un chin greu de îndurat, căci trebuia să calce peste cioturi ascuțite și fumeginde. Regiunea pare a fi de dealuri, cu crînguri din regiunea deluroasă a râului Buzău, așa-zisele curățuri, pe care obișnuiau sciții să le facă pentru a obține terenuri agricole³¹³. Numai despre Sava se zice că a fost alergat prin aceste lăstărișuri arse, căci Sansala a fost dus în căruță și va fi fost și el supus la chinuri, prigonitorii purtîndu-se fără milă contra robilor lui Dumnezeu — κατὰ τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ. Vedem că se folosește pluralul; deci erau amindoi chinuiți.

Toate aceste chinuri n-au înfricoșat și nici n-au vătămăat pe Sava, care, cînd s-a făcut ziua miercuri dimineața, baljocorea pe prigonitori, arătîndu-le rezistența sa minunată. Acest fapt a îndirjîit cruzimea prigonitorilor, care l-au legat apoi pe Sava cu mîmlele de o osie de car și cu pîcioarele de o altă osie și l-au lăsat astfel culcat pe pămînt, pînă noaptea tîrziu, într-un chin continuu. De la o vreme însă călăii au adormit și atunci o femeie cu suflet creștin, care se sculase de noapte pentru treburi gospodărești, l-a dezlegat, solidarizîndu-se astfel cu cel în suferință. Această femeie era sigur daco-romană, căci dovedește că nu simpatiza pe prigonitorii goți. Sava a ajutat-o apoi la treburile ei gospodărești. Avem aci unul din primele tablouri ale vieții

307. *Les Origines...*, p. 431.

308. Pr. Prof. I. Ionescu, *op. cit.*, p. 485—495. După acest studiu antroponimul Sansala este o simbioză dintr-un element lingvistic latin-sane și unul autohton, traco-dac — Σάλας sau Σάλου = foarte liniștit.

309. *Ibidem*, p. 64.

310. *Ibidem*, p. 69.

311. *Ibidem*, p. 188.

312. *Ibidem*, 1439.

313. *Acta Sanctorum*, ediția citată, Aprilis II, note de traducerea latină a Scrisorii Bisericii din Goția, p. 90, E, nota 4, în care Zinus spune că era obiceiul sciților, locuitorii din Goția, să curățe lăstărișurile ca apoi să facă acolo terenuri agricole, după ce le-au ars.

gospodărești și ale într-ajutorării țărănești, care a rămas de-a lungul veacurilor pînă azi, la noi. Reacția lui Atarid față de aceste ființe nevinovate care își arătau noblețea sufletească, s-a produs imediat. Cînd s-a făcut ziua, joi dimineața, și el a aflat acest lucru, a poruncit ca să i se lege miinile lui Sava și să fie spînzurat de grinda casei. Casa cu grinzii de lemn a rămas și pînă astăzi în mediul țărănesc. De remarcat³¹⁴ că *Pătimirea Sfîntului Sava* vorbește de locuințe cu grinzii de lemn și nu de corturi ca la goți. Rămîne să se vadă dacă acestea nu erau case ale populației indigene daco-romane. De altfel, arhitectura țărănilor daci, imortalizată pe Columna lui Traian, se potrivește cu relatările *Scrisorii*.

Suferințele Sfîntului Sava intră acum în ultima fază. Trimișii lui Atarid îi aduc preotului Sansala, care reapare pe scena prigoanei — și lui Sava hrană din jertfele idolești — *βρώματα ειδωλόβυτα* — (*Scrisoare*, cap. 6), pe care poruncește să le mănince ca astfel să scape cu viață. Acum Sansala răspunde cu curaj că nu le este îngăduit să mănince, Atarid să poruncească ca amîndoi să fie crucificați — *ἡμᾶς σταυρωθῆναι* (*Scrisoare*, cap. 6) sau oricum ar vrea să-i omoare. Și cu mai mult curaj îl numește pe Atarid necredincios și necurat — *ἀσεβής καὶ ἐπικατάρτος*, (*Scrisoare*, cap. 6); mincările trimise de el sînt necurate și păgînești, spre pierzanie. Această atitudine curajoasă și disprețuitoare a celor doi prizoniți a îndrîjit pe o slugă a lui Atarid, și l-a lovit cu un drug de fier în piept numai pe Sfîntul Sava (despre Sansala nu se spune acest lucru). Dar Sava n-a avut nici o durere și declară că parcă l-ar fi lovit cu un fir de lînă; n-a țipat de durere și nici n-a avut vreo vînătaie pe corp (*Scrisoare*, cap. 6).

De aici *Scrisoarea* capătă un pronunțat stil aghiografic în care eroul biruie suferințele printr-o depășire a condițiilor materiale ale vieții. Toate aceste hărțuieli trebuia să ducă la punctul suprem, și anume, hotărîrea lui Atarid de a-l omorî pe Sava. Pe Sansala l-au lăsat legat, iar pe Sava l-au dus să-l omoare, prin inec, în rîul Buzău — *Μουσαῖος*. Pe cînd îl duceau spre locul de ispășire, dintr-o solidaritate supraumană și aducîndu-și aminte de porunca lui Dumnezeu și de iubirea aproapelui, Sfîntul Sava socotea că faptul că preotul Sansala nu moare cu el se datorește unui păcat și a înțeles că ce a păcătuit acesta de este lipsit de acel har de a-și da viața pentru Hristos, pentru fericirea veșnică? I s-a răspuns că nu-l interesează acest lucru. De aci înainte *Scrisoarea* nu mai vorbește nimic de Sansala și reiese că numai Sava a îndurat sacrificiul suprem. Despre Sansala se crede că a plecat după aceea în România³¹⁵, poate în Scythia Mică, la Tomis, unde avea să ducă știri ca un martor ocular despre pătimirea prietenului său, Sava.

Sfîntul Sava a avut o înălțare cu duhul, o euforie duhovnicească și a strigat întru bucuria Sfîntului Duh: «Binecuvîntat ești Doamne și binecuvîntat este numele Tău, Iisuse, în veci» (Marcu I, 23; VI, 49; Luca I, 14). Atarid s-a străpuns (I Timotei VI, 10) cu moarte veșnică și cu pierzare, iar pe mine mă trimite la «viața cea pururea viitoare» *εἰς τὴν ἔσωτην τὴν αἰὲ μένουσαν*, «căci așa a binevoit Dumnezeu» (*Scrisoare*, cap. 7). Drumul pînă la rîul *Μουσαῖος*, Buzău — a fost pentru Sava calea către Ceruri, pentru care mulțimea lui Dumnezeu, socotînd prea neînsemnate aceste suferințe ale lui în comparație cu slava viitoare, care se descoperă Sfîntilor. Convoiul ajunge la malul pîrîului *ἡ δὲ θάλασσα* al rîului, loc ce pare a fi în regiunea deluroasă a Buzăului³¹⁶ unde ma-

314. I. I. Rusu, *Materiale patero-creștine din Transilvania* în: «Studii Teologice», X, (1950), nr. 5-6, p. 336-337. 315. H. Delehaye, *Saints de Thrace...*, p. 291.

316. Numele de *Μουσαῖος* sau *Μουσαῖως*, folosit în scrisoarea Bisericii din Gotha, cap. 7, pentru a desemna rîul în care a fost inecat Sfîntul Sava, este de origine mitologică și poate aminti de gigantul *Μουσαῖος*, sau de un vechi poet grec, sau pe fiul lui Orfeu, care era de neam

murile lui au povârnişuri. Aci are loc încă o atitudine de toleranţă şi de sentiment uman al păzitorilor săi, care voiau să-l slobozească, fapt pe care credeau că nu-l va putea afla Atarid. Dar şi acum Sfântul Sava n-a vrut să facă nici un compromis al conştiinţei sale şi să se sustragă hotărârii lui Atarid, ceea ce ar fi însemnat o slăbiciune omenească prin care ar fi pierdut fericirea veşnică spre care năzuia cu curaj suprauman. Astfel el cere păzitorilor să îndeplinească porunca ce li se dăduse. În aceste clipe Sfântul Sava se depărta de condiţiile vieţii umane şi, într-o răpire în Duh are o viziune cerească, despre care spune soldaţilor păzitori: «Iată eu văd ceea ce voi nu puteţi vedea: În faţă (peste riu) stau în slavă cei care au venit să mă ia sub acoperămintul lor (adică Sf. Îngeri). După această ultimă încercare de a-l scăpa, paznicii l-au coborât spre apă, l-au împins spre adânc, i-au pus un lemn pe gît şi l-au afundat în apă, curmîndu-i firul vieţii pămînteşti, prin înecare. În tot acest timp Sfântul Sava, sprijinit de Duhul, care i-a slujit pînă la urmă μέχρι γάρ ἐλειτούργησεν αὐτῷ τὸ πνεῦμα (Scrisoare, cap. 7), n-a avut nici o slăbiciune omenească, teamă sau neîncredere, ci mulţumea şi slăvea pe Dumnezeu.

S-a săvîrşit astfel prin lemn şi apă — δια ξύλου καὶ ὕδατος³¹⁷, cuvinte folosite şi de Sfântul Vasile în Scrisoarea 164, păstrînd neprihănite semnele mîntuirii, căci lemnul şi apa amintesc Crucea Domnului şi Botezul creştin, mijloace de mîntuire.

Sfântul Sava avea în momentul martiriului său 38 de ani şi s-a săvîrşit în ziua a 5-a a săptămîinii după Paşti, adică joi, cu o zi înainte de Idele lui aprilie, adică 12 aprilie, căci Idele lui aprilie erau la 13 aprilie, în timpul împăraţilor Valentinian şi Valens şi sub consulatul lui Flaviu Modest şi al lui Flaviu Arinteu, adică anul 372, al treilea an al persecuţiei lui Atanaric³¹⁸.

trac şi care, după legendă, a introdus primul la greci ceremoniile misterelor eleuzinice, după Δεξιχόν, de A. Ghazi la sfîrşitul vol. III, p. 200. În prezent cercetările istorice şi filologice sînt de acord că rîul Μουσαῖος este rîul Buzău. Ultimul cuvînt autorizat în această privinţă îl spune C. Poghiric, în *Istoria Limbii Române*, vol. II, Bucureşti, 1969, capitolul influenţa autohtonă, p. 313–336, care zice că printre numele proprii autohtone, păstrate în limba română, hidronimele sînt cele mai importante, p. 356, iar etimologia lor este mai uşor de stabilit. Aşa s-au păstrat o serie de nume din Dacia ca Μουσαῖος. C. Poghiric explică provenienţa numelui de Buzău din Μουσαῖος prin alternaţa lui m cu b, ceea ce este specific daco-moesienii, p. 317. Astfel avem Buzeos din Μουσαῖος, după cum avem şi Timişis din Tibisis. A se vedea şi Al. Rosetti, *Istoria Limbii Române de la origini pînă în secolul al XVII-lea*, Bucureşti, 1967, p. 227 ; Precum şi N. Drăganu, *Românii în veacurile IX–XIV pe baza toponimiei şi a onomasticii*, Bucureşti, 1933 (Academia Română, Studii şi Cercetări, XXI, p. 248, care afirmă că ştirile privitoare la Sfântul Sava sînt contemporane şi autentice şi că nu poate fi nici o îndoială în ce priveşte localizarea pe hartă a rîului despre care e vorba. Identificarea lui Μουσαῖος cu Buzău, se relatează N. Drăganu, e admisă şi de L. Niederle, *Slovanski Starožitnoste*, Praga 1902, p. 30, ca şi de V. Pârvan, *Contribuţii...*, p. 156.

317. Sinaxarul Bisericii Constantinopolitane, în «Fontes...», p. 720 (721).

318. Anul 372 pentru moartea Sfîntului Sava este în general admisă de toţi cercetătorii. A se vedea Pr. Gh. Moisesuc, în *Manual de Istoria Bisericii Române*, p. 64 ; J. Zeiller, *Origines...*, p. 430 ; H. Delchaye, *Saints de Thrace*, p. 291. În textul trunchiat, dat în «Fontes...», p. 714 (715), se traduce τῆ πέμπτῃ τοῦ σαββάτου μετὰ τὸ Πάσχα = în sîmbăta a V-a după Paşti, ceea ce ar însemna că mucenicia Sfîntului Sava s-a petrecut mai tîrziu la 5 săptămîni după Paşti. Însă traducerea aceasta e necorectă pentru că s-a spus mai înainte că Sfîntul Sava a fost prins în noaptea III-a după Paşti adică marţi seara τῆ τρίτῃ νυκτὶ μετὰ τὴν ἑσπερίην (Scrisoarea, cap. 4). Aci s-a pus ordinea zilelor potrivit obiceiului ebraic folosit în Evanghelia după Matei, cap. XXVIII. 1. εἰς μίαν σαββάτων = în una a sîmbetelor, adică prima zi a săptămîinii, azi duminică şi deci ziua a 5-a este joi. Aşadar, autorul *Scrisorii* s-a condus după obiceiul iudeilor de a numi zilele săptămîinii, începînd după sîmbătă, sărbătoarea săptămîinată a acestora. Traducătorul însă înţelege prin σαββάτων săptămîină, ceea ce nu corespunde relatării biblice.

După ce au văzut că Sfântul Sava a murit înecat, ucigașii l-au scos din apă, l-au lăsat pe țărnam îngropat și au plecat, poate cu multă căință sufletească fiindcă nu putuseră să-l scape, deși îi propuseseră să consimtă la înșelăciunea lor față de Atarid, stăpînul lor. Se vor fi întors ca să raporteze acestuia despre misiunea atît de groaznică pe care o îndeplineseră și vor fi lăsat trupul neînsuflețit la voia întimplării. Însă, în mod minunat, nici un ciine sau vreo fiară din tufișurile din partea locului nu s-a atins de el pînă cînd frații de credință și de suferință au adunat cu mîinile lor rămășițele pămîntești — τὸ λείψανον — ale mucenicului (*Scrisoare*, cap. 8) și i le-au așezat într-un loc ascuns și sigur. Vor fi făcut aceasta cu devotament și cu multă prudență, spre a nu se expune pedepsei prigonitorilor, ca și pe vremea prigoanelor romanilor contra creștinilor, cînd frații de credință adunau relicvele sfinte ale martirilor, sfîșiați în circurile romane, cum au fost ale Sfîntului Ignatie al Antiohiei.

Rămășițele pămîntești ale sfîntului Sava au rămas ascunse undeva fără să fi ajuns la descompunere fapt care a dat posibilitatea să fie dezgropate și duse în Scythia Minor, prin grija guvernatorului acestei provincii, Iunius Soranus³¹⁹.

Intervenția lui Iunius Soranus, cu prestigiul autorității sale romane, care se întindea și peste limes-ul danubian, pornea din sentimentele lui creștinești, lăudate cum am văzut de ruda și compatriotul său capadocian, sfîntul Vasile. Aceste sentimente creștinești îi obligau să se îngrijească de creștinii prigonii în ținuturile barbare. De aceea așa cum ne relatează *Scrisoarea* (cap. 8) a trimis oameni de încredere — ἀξιωματικούς — ca să aducă rămășițele pămîntești în *Romania*, adică în Scythia Minor, la Tomis, unde erau în siguranță și în mediu creștin. Se pare că aci era un fel de *depositum sacrum*, de rămășițe pămîntești aduse cu rîvnă și cu greutate din *Barbaricum*. Poate că Soranus mai adusesse și alte relicve de martiri din Goția, ca să le ocrotească, ca daruri prețioase în Provincia lui dar a stăruit îndeosebi pentru aducerea moaștelor sfîntului Sava, deoarece știa că prin strămoșii lui, acesta îi era compatriot, originar din Capadocia ca și el. Aflînd de această grijă a compatriotului său Sfîntul Vasile îi adresează, cum am văzut, *Scrisoarea nr. 155* prin care-l roagă să-i trimită relicve de martiri (desigur capadocieni). Atunci Soranus, cum așa de clar precizează *Scrisoarea* după ce ia înțelegere cu autoritatea bisericească a Scythiei Mînor, ca cu episcopul Vetranio și cu Presbiteriul episcopal îndeplinește dorința marelui ierarh capadocian, trimițînd patriei sale un dar de preț și un rod al credinței, adică relicvele mucenicului Sava³²⁰ de origine capadociană săvîrșit printre goții de dincolo de Dunăre cu 2—3 ani în urmă³²¹.

319. Această dezgropare după vre-o 2 ani pare neobișnuită pentru că un corp omenesc îngropat nu se poate descompune complet decît după 7—8 ani, ceea ce este atestat și de tradiția creștină de la noi, după care dezgroparea și reînhumarea morților se face abia după 7 ani. Dealtfel, așa după cum am văzut mai sus, moaștele celor 3 martiri Ina, Pîna și Rhima, au fost aduse, după 7 ani de la moarte în țara lor adică în regiunea gotică dunăreană, ca mai tîrziu să fie duse în localitatea Aliscon, pe la anul 379—380.

320. *Scrisoarea Bisericii din Goția*, capitolul 8... καὶ Χαριζόμενος τῇ ἑαυτῆ πατριδὶ δῶρον τιμιον καὶ καρπὸν πίστεως ἔνδοξον.

321. Dezgroparea și mutarea martirilor era în uz la creștini și este confirmată de un edict al Împăratului Teodosie I, din 26 februarie, 386, care arată că obiceiul pios degenerase într-un abuz ce jigneau evlavia creștină, pentru care motiv împăratul interzice ca un corp îngropat să mai fie dus în alt loc — «humatum corpus nemo ad alterum locum transferat». Nimeni să nu împartă un martir, nimeni să nu cumpere moaște de martir; era voie ca martirul să fie cinstit cu diferite podoabe, dar să nu fie împărțit și vindut, ceea ce arată cît de mult degenerase cinstirea moaștelor. După V. Pârvan, *Contribuții...*, p. 137, care spune că n-a încetat însă transferarea martirilor, mai ales cînd erau îngropați în țară străină.

Scrisoarea Bisericii din Goția face un indemn către frații din Capadocia — τοῖς ἀπέκεινα ἀδελφοῖς — și către toți creștinii drept măritori — ἐν πάσῃ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ —, care trăiau în libertate în Imperiu ca să facă adunare duhovnicească în fiecare an în ziua de 12 aprilie, când «luptătorul» a primit coroana muceniciei³²² și să se facă bucurie duhovnicească, slăvind pe Dumnezeu care alege pe slugile Sale. (*Scrisoarea...* cap. 8).

Scrisoarea se termină cu obișnuitele salutări frățești către comunitățile creștine, după modelul *Scrisorii Bisericii din Smirna către cea din Filomeliu*, cum am arătat. În special se adresează salutări frățești celor din Capadocia, cu care fuseseră prigonii împreună, — σὺν ὑμῖν δεδιωγμένοι —, face desigur aluzie, la prigonirea ortodocșilor din partea arienilor, în timpul împăratului Valens, atât în Scythia Minor, la Tomis cit și în Capadocia.

e. Portretul sufletesc al Sfântului Sava

Scrisoarea Bisericii din Goția către Biserica din Capadocia, adică actul martiric al Sf. Sava, cel cu nume și origine capadociană, dar un capadocian «gotizat», începe folosind citate biblice, identificate de noi, cu zugrăvirea unui admirabil portret sufletesc al acestui mucenic, (Cap. 1 și 2) trăitor printre triburile gote, ce stăpîneau în secolul IV mare parte din meleagurile țării noastre, cunoscute în documentele vremii sub numele de Goția, deși populația băștinașă, daco-romană, era în majoritate³²³. În felul acesta Sfântul Sava este socotit got de neam, cum am zice astăzi cetățean got, de origine capadociană. Am văzut că mediul got în care el trăia era socotit îndărătnic și pervertit. În acest mediu decăzut din punct de vedere religios și moral el strălucea ca o lumină în lume. Era o prăpastie între lumea în care era silit să trăiască și ființa lui interioară, plămădită din fondul ancestral capadocian și din inevitabilele influențe ale băștinașilor daco-romani.

Sfântul Sava năzuia să fie bărbat desăvârșit — τελειὸς ἀνὴρ — prin cunoașterea Fiului lui Dumnezeu și urmînd pe sfinții creștini. Sfinții pe care el îi imita erau numeroșii mucenici din Goția dar și acei despre care îi va fi vorbit între alții îndrumătorul său sufletesc — ὁ ἀλείπτῃς —, preotul Sansala, sau altul, adică marii dascăli orientali, capadocieni, a căror faimă deși încă tineri, va fi ajuns devreme pînă în Scythia Minor, provincie care era punctul de legătură între Orientul ortodox și «lumea barbară». Aci preotul Sansala, ca și mulți alți creștini, ce veneau din Goția în *Romania*, vor fi putut să cunoască de la conducătorii bisericești de la Tomis, ca Vetranio — și de la misionari și luptători pentru credință; duhur interiorizării sufletesti pentru a pătrunde adevărurile divine, ce se răspîndea de la Cezareea Capadociei și să-l inspire și ucenicului său iubit, Sava. La Tomis, Vetranio, despre care istoricul Sozomen³²⁴ spune că era un bărbat destoinic și renumit prin virtuțile sale, iar Teodoret al Cirului³²⁵ adaugă că episcopul tomitan strălucea prin tot felul de virtuți, era o icoană vie și pentru Sansala și pentru Sfântul Sava. Acesta din urmă, în legăturile sale cu Capadocia, va fi auzit desigur despre linărul Grigorie din Nazianz, despre

322. *Scrisoarea Bisericii din Goția*, capitolul 8.

323. Vezi mai sus. și la C. Daicoviciu, *Le problème de la continuité*, în «Dacica», p. 490.

324. *Istoria Bisericească*. VI. 21. 6 zice că era un bărbat destoinic și renumit pentru virtuțile sale. în «Fontes...», p. 324 (325).

325. Teodoret al Cyrului, *Istoria Bisericească*, IV, 35, 1, în «Fontes...», p. 234 (235), zice că Vetranio strălucea prin tot felul de virtuți.

sufletul său ales și sensibil ce suferea în fața perfidiei și vanității și-l va fi luat ca dreptar al vieții sale. Căci Sfântul Grigorie de Nazianz, tânăr fiind era generos, dezinteresat în ce privește laudele lumii sau bunurile materiale. Prefera să ducă o viață contemplativă în liniște, în tovărășia unor spirite superioare; să admire frumusețea pură a lumina cunoașterii lui Dumnezeu prin unire cu El³²⁶. El era conștient că materia din om este dominată cu greu, căci îl atrage mereu în jos, iar când se dedă ascezei pentru ca să smulgă cu încetul partea nobilă și luminată a sufletului de sub influența părții josnice și întunecate³²⁷, Sfântul Grigorie nu urmărea ciștiguri și bogății, ci dorea o sărăcie liniștită³²⁸. Mai presus de toate el a lăudat fecioria și a trăit-o cu strictețe, căci socotea că prin feciorie omul intră în rîndul ingerilor, capătă frumusețea interioară și stabilește armonie între membrele trupului. Sfântul Grigorie a admirat cumpătarea și modestia în viață, dînd ca exemplu pe prietenul său, Sf. Vasile care avea o singură manta și trăia în completă renunțare la bunurile materiale³²⁹.

Numai enunțarea acestor citeva trăsături sufletești ale elitelor capadociene, ca Sfântul Grigorie, ne îndreptățește să credem că Sfântul Sava îi cunoștea toată comoara sufletească a acestuia și se străduia să-l imite, luîndu-l ca dreptar al vieții sale. Spre deosebire de episcopul arian, Ulfila — și de misionarul ortodox Eutihie, amîndoi aceștia tot de origine capadociană, Sfântul Sava avea o credință dreaptă și era evlavios — ὁρθὸς τῆ πίστει καὶ εὐλάβης; nu era cleric³³¹ și nici misionar, ci un laic, zugrăvit în costum monahal, dedicat studiului și meditației ca să ajungă, după cuvîntul sfîntului Apostol Pavel³³², pe care-l folosește, la cunoașterea lui Dumnezeu, la starea bărbatului desăvîrșit. Poate făcea parte dintr-o confrerie evlavioasă de elită, cu preocupări intelectuale și cu trăire în liniște și meditație, în care crescuse din copilărie³³³. Pare a fi un fel de monahism în sens mai larg, spre deosebire de monahismul adus de ereticii audieni în Goția; aceștia fugeau de lume, ceea ce nu făcea Sfîntul Sava. El participa cu rivnă la slujbele bisericești, la cîntări și citiri, spre a-și întări evlavia față de Mintuitorul Hristos, ajungînd, astfel, la răs-plata chemării de sus, (I Cor. IX, 24) după care însetase din tinerețe. Și fiindcă l-a iubit pe Dumnezeu (Rom. VIII, 28), a înfruntat pe cel potrivnic și a învins răutățile din această viață ca un atlet temeinic pregătit. Aproximarea de Dumnezeu l-a făcut să fie blind și împăciuitor față de toți, gata la toată ascultarea și simplu în exprimare, dar profund în cunoaștere. Discuta în adunări în liniște — εἰρηνικῶς — despre

326. F. Cayré. *Précis de Patrologie*, tom. 1, Paris, 1930, p. 400—409.

327. Sfîntul Grigorie de Nazianz. *Cuvîntare apologetică* (De fuga). traducere de pr. N. Donos, Huși. 1931. p. 102. 328. *Ibidem*. p. 100.

329. Sfîntul Grigorie de Nazianz. *Cuvîntare funebră în onoarea Sfîntului Vasile*, în «Apolo-gia și Elogiul Sfîntului Vasile», traducere de Pr. N. Donos, Huși. 1931. p. 179—180.

330. Ortodoxia Sfîntului Sava nu poate fi pusă la îndoială, căci clerul din Scythia Minor n-ar fi compus biografia sa, iar Biserica din Capadocia, în fruntea căreia se găsea Sfîntul Vasile cel Mare, n-ar fi dorit să aibă rămășițele pămîntești ale unui eretic arian. Cf. J. Zeiller, *Origines...*, p. 432.

331. Sfîntul Sava purta costum monahal, așa cum apare într-un calendar slav cu figuri. publicat de D. Papebroch, la începutul tomului I al *Acta Sanctorum*, al luni mai, după E. Follier. *op. cit.*, p. 277. Dealtfel, se pare că exista chiar atunci un costum monahal lung pînă în pămînt, de culoare închisă, pe care, din prefăcătorie, îl îmbrăcau un soi de călugări dintre barbarii primiți în Imperiu, înșelînd buna credință a romanilor. După Eunapiu din Sardes. *Istoria după Dexip*, în «Fontes...», Frag. 55. p. 244 (245).

332. Efeseni, IV, 13.

333. Este cunoscută preocuparea intelectuală a goților ortodocși din Constantinopol la care a activat Sfîntul Ioan Hrisostom și căroră le-a ținut celebra *Omitie a VIII*, în P.G. LXIII. col. 499—510.

adevăr, nu cu emfaza științei, ci cu smerenie creștină (Rom. XII, 16), cu liniște și cu echilibru sufletesc, dar și cu curaj, reușind pe această cale să închidă gura celor potrivnici. Din adîncul sufletului său, trăitor în sfere mai apropiate de Dumnezeu, el rîvnea spre tot lucrul cel bun — πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐπιμελούμενος — căci era, cum zice Sfîntul Apostol Pavel, (Colos. III, 10) un om nou, înnoit prin deplina cunoaștere, după chipul celui ce l-a zidit și l-a înălțat cu tota deasupra mediului în care trăia, sau era silit să trăiască.

În ce privește traiul zilnic, Sfîntul Sava, ca și marii capadocieni, nu se îngrijea să strîngă averi, ci să aibă numai pentru trebuințele strict necesare de îmbrăcăminte și hrană — πρὸς τὴν χρείαν φροντίζων, așa cum, de altfel, a constatat prigonitorul, care l-a cercetat și care, din răspunsul dat, a văzut că nu avea decît hainele după el.

Sfîntul Sava era sobru și înfrînat în toate; feciorelnic, și postind zilnic și stăruind în rugăciune; nu se amesteca în ceea ce nu-i folosea și își păstra în orice împrejurare credința dreaptă, lucrătoare prin dragoste (Galat. V, 6).

Stăpînirea poftelor și a pornirilor trupești în felul modelelor capadociene a realizat-o Sfîntul Sava în permanentă luptă cu sine însuși și cu mediul înconjurător ca să ajungă om desăvîrșit, numărîndu-se printre cele dintii elite morale, care cinstesc trecutul îndepărtat al pămîntului românesc. Cu puterile pe care le-a cîștigat prin îndelungatul efort spiritual, din copilărie și pînă la vîrsta de 38 de ani, și-a întărit cetatea interioară a credinței neștrămutate pe care a apărât-o cu un curaj ce impune admirație. În tot timpul suferințelor sale, pînă la dăruirea supremă, a mutat și a respins pe cei ce-l îndemnau la un conventualism cu lumea nedreaptă în care trăia, adică cu dușmanii credinței și cu asupritorii nedrepti; n-a făcut nici un compromis al conștiinței sale; a înfruntat și apostrofat direct pe prigonitorii lui și apăsătorii poporului. Era iubitor de liniște și de reculegere, dar și convins că adevărul și dreptatea trebuie apărate cu cel mai mare curaj. Această atitudine de luptător îl va deosebi pe prototipul său capadocian, Sfîntul Grigorie de Nazianz, care a evitat lupta pentru a se resemna în liniștea studiului și meditației, la proprietatea sa de la Arianz, în Capadocia.

Martiriul pe care Sfîntul Sava îl dorea cu ardoare i-a dat putința ca, în clipa supremă, să vadă prin descoperire dumnezeiască pe îngerii lui Dumnezeu, venind să-i ia duhul și să-l ducă în Împărăția Cerurilor; era cea mai meritată răsplată pentru un suflet ostoit pentru Dumnezeu.

Acest martir creștin în care modestia, stăpînirea de sine, cunoștința profundă, dorința de liniște și de reculegere se îmbinau cu curajul de a lupta pentru adevăr și dreptate, cu credința lui ce l-au dus la sacrificiul suprem, a trăit împreună cu strămoșii noștri daco-romani, cu care avea atîtea potriviri sufletești; a biruit cruzimea stăpînitorilor vremelnici goți și s-a înscris în istoria neamului românesc cu atîta vrednicie.

f. Ziua de pomenire a Sfîntului Sava Gotul

Așa după cum arată *Scrisoarea Bisericii din Goția* (cap. 7), Sf. Sava a fost înecat în riul Buzău, cu o zi înainte de Idele lui aprilie, adică la 12 aprilie, joi după Paște căci Paștele căzuseră atunci la 8 aprilie³³⁴. Cînd s-au trimis relicvele în Capadocia, frații din Goția și Scythia Minor și-au exprimat dorința (*Scrisoare* cap. 8) ca, săvîrșind adunare duhovnicească în ziua în care luptătorul a primit cununa muce-

334. A se vedea textul scrisorii Bisericii din Goția, capitoul VII și la H. Delehaye, *Sainte de Thrace...*, p. 291.

niciei, adică la 12 aprilie³³⁵ să se vestească și fraților ce vor urma după aceea, ca în toată Biserica să se facă bucurie duhovnicească, slăvind pe Dumnezeu, care face alegerea slugilor Sale³³⁶. De altfel, era obiceiul între comunitățile creștine să se comunice evenimentele mai importante și mai ales cinstirile de martiri, care să fie adoptate de cit mai mulți creștini; se comunicau și calendare locale, care erau adoptate și de alte comunități. Aci, în legătură cu Sfântul Sava, grija aceasta pare și mai mare: creștinii, care trimiteau relicvele martirului, rugau pe cei din Capadocia ca nu numai în prezent să se facă pomenirea mucenicului la 12 aprilie, ci să lase ca îndatoriri urmașilor lor ca mereu după aceea — ἐπέκεινα — să se facă pomenire în toată Biserica universală și apostolică a mucenicului capadocian, adus din Goția. Dorința arzătoare de a generaliza cinstirea Sfântului Sava dovedește prețuirea de care se bucurau atât virtuțile sale cit și moartea sa mucenicească.

În ce privește ziua de pomenire a unui sfânt mucenic, se insera uneori în calendarele locale data Pătimirii, iar alte ori data depunerii rămășițelor lui pămîntești în vreun loc sigur, sau în vreo biserică, așa cum s-a procedat cu Sfântul Nichita Gotul, a cărui pomenire se face la 15 septembrie, dar aceasta nu e data morții, ci a depunerii rămășițelor pămîntești în biserica din Mopsuestia, cum am văzut mai sus.

Nu putem urmări în timp, cum, și la ce dată s-a sărbătorit Sfântul Sava «Gotul». Vom remarca numai că numele său nu este inserat în calendarul got arian³³⁷, făcut după un model grec, calendar local, ca și Chronograful roman din 354, sau calendarele urbane de la Alexandria, Antiohia etc. Acest calendar got, adică fragmentul ce ni s-a păstrat, de la 23 octombrie pînă la 29 noiembrie, are însemnat pentru pomenire numai la 23 octombrie pe Fritigern, căpetenie vizigotă; la 29 octombrie pe preoții Batusios și Verca; la 3 noiembrie pe împăratul Constanțiu; la 4 noiembrie se pomeniște Dorotei³³⁸, episcop de Heracleea, apoi de Antiohia și de Constantinopol, care a fost un fel de papă al arianismului; la 15 noiembrie se inserează Sfântul Filip din Ierapolis (Frigia) și la 29 noiembrie (nu la 30 noiembrie) se însemnează Sfântul Apostol Andrei. Cum vedem, acesta era un calendar național got, care luase ca model calendarele grecești ortodoxe; nu era preocupat așa de mult de propaganda ariană, căci inserează și sfinții ortodocși, ca Batusios și Verca, Sfântul Filip și mai ales pe Sfântul Apostol Andrei, despre care nu s-ar putea spune că măcar a auzit de arianism... Sfântul Sava «Gotul» n-a fost trecut în calendarul got, căci el a fost transportat, nu prea tirziu după pătimire, în Capadocia, iar în Goția n-a mai lăsat nici o urmă. Tot astfel nu e nici o urmă de pomenire a Sfântului Sava «Gotul» în vechiul calendar din *Breviarium Syriacum* și nici în *Martyrologium Ieronimianum*³³⁹. În cele mai vechi calendare grecești nu se face nici o mențiune de nici unul din cei doi Sava, sărbătoriți în luna aprilie, dar în calendarul din Codicele Parisinus Graecus, 63, din secolul al IX-lea, apar amîndoi Sava: «Gotul» la 15 și «Stratilatul» la 24 aprilie³⁴⁰.

335. În textul *Scrpsortii*, capitolul VIII. la H. Delehaye, *op. cit.*, p. 221 ...ἐπιτελοῦτες οὖν ἐν τῇ τὸν στέφανον αγωνισάμενος ἀπειλήφεν ἡμέρᾳ σύναξιν πνευματικὴν καὶ τοῖς ἐπέκεινα ἀδελφοῖς σημάνατε.

336. *Ibidem*, ...ἵνα ἐν πάσῃ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ ἀγαθίας ἐπιτελῶσι, δοξάζοντες τὸν ἐκλογᾶς ποιούμενον τῶν ἱδὶ ὠν θούλων σῦτου.

337. J. Zeiller, *Origines...*, p. 424—425, socotește partea păstrată din calendarul got un document dintre cele mai importante, o rară piesă originală a literaturii primitive a creștinismului got. 338. *Ibidem*, p. 315.

339. E. Follieri, *op. cit.*, p. 252. *Breviarium Syriacum*, din anul 411 este editat în A.S.S. Novembris II, 1 (1894) p. LII—LXV și mai recent în *Patrologia Orientalis*, vol. X, (1915) p. 5—26. *Martyrologium Ieronimianum* este în A.S.S. Noiembrie II, 1931.

340. *Ibidem*, p. 253.

În calendarele orientale se face pomenirea Sfintului Sava astfel: la 15 aprilie, în calendarul Palestino-Georgian, din Codex Sinaiticus, 34, care urcă pînă la a II-a jumătate a secolului X³⁴¹. În Sinaxarul armean a lui Ter-Israel, din secolul XIII³⁴², Sfintul Sava «Gotul» este trecut la 15 aprilie; în calendarul arab al lui Abū'Barakat, din secolul XIII—XIV³⁴³, se sărbătorește la 11 aprilie. În calendarul copto-arab, din anul 1334, se sărbătorește la 19 aprilie³⁴⁴, împreună cu Sidros, apărind ca martir³⁴⁵. În Sinaxarele de origine sabaitică, din secolul X Sfintul Sava «Gotul» e sărbătorit la 15 aprilie, dar Sfintul Sava Stratilat la 25 aprilie³⁴⁶. În Codicii Imnografici sărbătorirea Sfintului Sava «Gotul» este pusă la 12 aprilie, ceea ce corespunde cu textul Pătimirii³⁴⁷, restabilit de H. Delehaye³⁴⁸. Sinaxarul Sirmondian³⁴⁹ dă data de 17 aprilie pentru pomenirea Sfintului Sava Gotul și 24 aprilie pentru pomenirea Sfintului Sava Stratilat. În cele două calendare în versuri ale lui Hristofor din Mătilene sărbătorirea Sfintului Sava Gotul este inserată la 18 aprilie, iar cea a Sfintului Sava Stratilat la 24 aprilie³⁵⁰.

În Sinaxarele slave Sfintul Sava Gotul e pus la 15 aprilie, iar Sfintul Sava Stratilat la 24 aprilie³⁵¹. Redactorii *Martyrologium-ului Romanum* au stabilit sărbătorirea Sfintului Sava Gotul la 12 aprilie și a Sfintului Sava Stratilat la 24 aprilie³⁵². Tot la 12 aprilie se dă slujba Sf. Sava Gotul într-un codice din Viena (Vindob. Teol. Gr. 33, din sec. XIII—XIV)³⁵³.

În manuscrisul grec din sec. X—XI aflat în biblioteca Sf. Marcu din Venetia, în Mineiul de pe luna martie și aprilie, la data de 15 aprilie se face pomenirea Pătimirii Sf. Sava «Gotul»³⁵⁴.

În manuscrisul grec, scris în anul 912, aflat în Biblioteca Vaticană din Roma, Mineiul din luna aprilie-A., la data de 12 aprilie se face pomenirea Sf. Martir Sava «Gotul. Iată deci două manuscrise grecești, cu două date diferite ale pomenirii Sf. Sava «Gotul, adică la 15 și la 12 aprilie.

În Sinaxarele Bisericii din Constantinopol se rezumă Pătimirea Sf. Sava Gotul la diferite date din luna aprilie³⁵⁵, după exemplare, adică la 15, 16, 17, 18, și citeodată chiar la 12 aprilie, socotite ca zile de pomenire³⁵⁶. Astfel, în Sinaxarul Bisericii Constantinopolitane³⁵⁷, volumul introductiv pe noiembrie, se menționează că în această

341. *Ibidem* p. 252.

342. *Patrologia Orientalis*, XXI, Paris, 1935, p. 301—307. la E. Follieri, p. 252.

343. *Patrologia Orientalis*, X, (1915), p. 268. la E. Follieri, *op. cit.*, nota 5.

344. *Patrologia Orientalis*, X., (1914) p. 178.

345. *Patrologia Orientalis*, X, (1914), p. 202. în notă.

346. Codicetele Pătimire 266 din secolul X. 347. Cf. E. Follieri, *op. cit.*, p. 254, nota 1.

348. În «An Boll» T. 31 XXXI (1912) p. 221, rindul 7.

349. Cf. H. Delehaye, *Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae — Codex Sirmondianus*, Propylaeum ad A.S.S. novembris, Bruxelles, 1902, col. 645, 650.

350. În E. Follieri, *op. cit.*, p. 254. 351. *Ibidem*, nota 5.

352. *Ibidem*, nota 8. *Commentarium Martyrologii Romani* (Propylaeum ad A.S.S. Decembris, Bruxelles, 1940 p. 135 și 153. 353. La E. Follieri, *op. cit.*, p. 254

354. Cf. H. Delehaye, *Saints de Thrace*, p. 224.

355. *Ibidem*, în «Catalogus Graecus Vaticanus» p. 153—155, publicat după acest manuscris. în A.S.S. Aprilis, în Apendice, după care H. Delehaye a restabilit textul pe care-l folosim.

356. Cf. H. Delehaye, *idem*, p. 291. Sinaxarele Constantinopolitane menționează de asemenea la 29 octombrie și la 24 aprilie un Sfint Sava, de neam got — τὸ γένος Γότθος acesta e trecut și în calendarele și mineiele noastre, la 21 aprilie, cu numele de Sfintul Sava Stratilat. Cf. H-Delehaye, *ibidem* p. 291.

357. A.S.S. Propylaeum Novembris (volum introductiv la luna noiembrie) p. 608, 32-45 și 609. 1—5. la 17 aprilie este inserată prăznuirea Sfintului Sava Gotul; în «Fontes...», p. 720

zi se face prăznuirea Sfântului martir Sava Gotul, care a trăit pe vremea lui Valentinian în țara gotilor și care a convertit și botezat pe mulți. Acesta a fost ars pe acoperișul unei case, în prigoana lui Atanaric...³⁵⁸.

Biserica Ortodoxă de Răsărit a urmat tradiția Sinaxarelor Constantinopolitane și, în general, a inserat în calendare și mineie data de 18 aprilie pentru pomenirea Sfântului Sava «Gotul». Menționăm în această privință mineiele grecești, tipărite la Veneția³⁵⁹, la anii 1793, 1818 și 1864, care au data de 18 aprilie pentru pomenirea martirului din Goția.

În ce privește tradiția Bisericii Ortodoxe Române menționăm *Viețile Sfinților*, tipărite la București la 1836, care, la paginile 119—123, inserează, la data de 15 aprilie, pomenirea sfântului mucenic Sava «Gotul».

Mineiele pe aprilie, 1852, pagina 102, mineiul de la Rîmnic, 1862, cel din București, 1898 și cel din București, ed. a II-a, 1910 și ed. a III-a 1929, toate însemnează pomenirea Sfântului Sava «Gotul» la 18 aprilie.

După cum se observă și în calendarele noastre actuale, data de 18 aprilie a rămas consacrată pomenirii Sfântului Sava «Gotul». Nu putem însă ști dacă această dată corespunde cu ziua depunerii rămășițelor pămîntești ale Sfântului Sava în Biserica din Capadocia, sau s-a împămîntenit datorită unor strecurări de greșeli în manuscrise. Totuși n-ar fi rău să se revină la data de 12 aprilie pentru pomenirea martirului, zi în care a suferit moartea, așa cum cere și *Scrisoarea Bisericii din Goția*, cum am văzut.

C. SFÎNTUL SAVA GOTUL ȘI SFÎNTUL SAVA STRATILAT

Neobositul cercetător al aghiografiei, H. Delehaye, în studiul său *Saints de Thrace et de Mésie*³⁶⁰ arată că la 29 octombrie și la 24 aprilie, în notița din Sinaxarul Bisericii Constantinopolitane, p. 627, se menționează un sfânt Sava, martir militar, care ar fi trăit la Roma, în timpul Împăratului Aurelian și care ar fi fost de neam got. I se face și portretul fizic: era tânăr, cu perii capului și barba aurie, iar fața strălucitoare. Însă cercetătorul citat socotește că aceste referințe nu pot avea aparența de adevăr, căci nu se cunoaște nici un martir roman cu numele oriental de Sava, iar originea gotă a martirului menționat ar fi rezultatul unei confuzii cu Sava-Gotul, cunoscut din izvoare istorice autentice. H. Delehaye continuă, susținând că nu trebuie să ne lăsăm înșelați de amănunte în ce privește înfățișarea fizică a sfinților,

(721). În aghiografia apuseană cf. A.S.S. ediția folosită de noi, adică din 1865, aprilie II, la p. 87—88, an, 372 în traducerea latină a lui Zinus se spune că Sfântul Sava, martir ales și adevărat al lui Iisus Hristos, e recunoscut în Orient și se serbează în diferite zile, după cum relievele sale au fost comunicate și primite în diferite biserici, dar ziua morții este 12 aprilie, așa cum e inserată în *Codicele Ambrozian*, nr. 378. La p. 63, tot la 12 aprilie se inserează încă vreo 30 de martiri, iar la p. 64 se menționează *S. Sabas Gothus martyr in Cappadocia*. La p. 65, în Index chronologicus, an 370, se menționează Sfântul Sava Gotul, martir în Capadocia.

358. Cum se vede, chinul a fost schimbat, din înec în ardere pe acoperișul caselor...!

359. La E. Folleri, *op. cit.*, Mineiele grecești tipărite la Veneția, au 18 apr. pentru Sava-Gotul și 24 apr. pentru Stratilat. Mineiele grecești le-am cercetat la biserica greacă din Brăila.

360. În «An. Boll», XXI, (1912), p. 291.

căci astfel de descrieri sînt frecvente în Sinaxare și n-au altă sursă decît tradiția artistică.

Cunoscutul cercetător al originilor creștinismului la Dunăre³⁶¹, J. Zeiller, reia această discuție, însușindu-și îndoiala lui H. Delehaye asupra unui sfînt Sava militar, got de origine și martir în timpul împăratului Aurelian și declarînd că acesta este rezultatul unei confuzii cu Sava Gotul.

Studiul mai recent al lui Enrice Follieri : *Saba Goto și Saba Stratilat*³⁶² va relua discuția asupra confuziei dintre Sava Gotul și Sava Stratilat, folosindu-se de multele studii apărute între timp, făcute cu migală de cercetători ezuiți în domeniul aghiografiei creștine, din cenaclul publicației aghiografice *Analecta Bollandiana*, care apare la Bruxelles. În cele ce urmează vom reda rezultatul cercetărilor acestui autor numai cu titlu de informație.

Sfinți cu nume tîpic oriental de Sava nu sînt mulți în calendare. Între monahi și cuvioși cel mai renumit este Sf. Sava cel Sfînit, sărbătorit la 5 decembrie³⁶³. Acesta a fost igumenul renumitei minăstiri, Lavra cea Mare, de lingă Ierusalim. Originar din Capadocia, el a jucat un mare rol în controversele religioase ale vremii sale, mai ales în disputa origenistă, fiind trimis de mai multe ori în delegație la împărații Anastasie I (491—518) și Justinian I (518—565). Moare la adînci bătrînete, în anul 531³⁶⁴.

Se mai menționează alt sfînt monah, Sava Sicilianul, din sec. X., sărbătorit la 6 februarie³⁶⁵ și cel mai recent, Sf. Sava Alonitul mort în anul 1439³⁶⁶.

Printre sfinți cu numele de Sava, proveniți dintre slujitorii bisericești, se menționează Sava, episcop de Dafnusia, sărbătorit la 1 sau 2 mai³⁶⁷ și arhiepiscopul Serbiei, sfîntul Sava Neemia, sec. XII—XIII, din familie regală sîrbă, primul arhiepiscop autocefal al țării sale și fondatorul minăstirii Hilandar de la Athos, sărbătorit la 14 ianuarie³⁶⁸.

Între sfinții martiri cu numele de Sava se cunoaște unul printre cei martirizați la Damasc și sărbătorit la 1 nov.³⁶⁹ și un tovarăș al lui Abda, pomenit la 8 iulie³⁷⁰, amîndoi de-abia citați în Sinaxar.

În Sinaxarele Constantinopolitane se rezervă un loc mai de cinste lui Σάβας ὁ στρατηγότης, sărbătorit la 21 octombrie³⁷¹, lui Sava Gotul, sărbătorit la 12, 15, 16, 17 sau 18 aprilie³⁷² și lui Σάβας ὁ στρατηλάτης, Sava Stratilat, sărbătorit la 24 sau 25 aprilie³⁷³.

Sava ostașul, pomenit la 21 oct., nu e decît un nume; nu avem despre el nici o viață în proză, nici slujbă liturgică³⁷⁴.

Într-un Codice din sec. XIV³⁷⁵, acest martir ostaș se bucură de o avansare ierarhică, transformîndu-se din soldat în comandant, căci este numit ὁ ἄρχισ πάρος Σάβας ὁ στρατηλάτης, care s-a săvîrșit fiind insulitat. Așadar rămîn cei 2 Sava, sărbătorii în luna aprilie : Gotul și Stratilatul, care apar în calendarul în exametri monastici al lui Hristofor din Mitilene, la 18 și respectiv la 24 aprilie cu această dedicație³⁷⁶ : a) la 18

361. *Les Origines...* p. 450, nota 2.

362. În «An. Boll.» LXXX, Fasc. III-IV, Bruxelles, 1962, p. 249—307. L-am folosit prin bunăvoința Pr. Prof. Gh. Moisescu, de la Capela Ortodoxă Română din Viena căruia îi datorez multă recunoștință.

363. *Bibliotheca hagiographica graeca*. 1608—1610 la E. Follieri, *op. cit.*, p. 250, nota 5.

364. Vezi Pr. V. Gh. Sibiescu, *Împăratul Justinian I și ereziile*, București 1938, p. 136, 144, 149 și 174.

365. După E. Follieri, *op. cit.*, p. 250, nota 6.

366. *Ibidem*, nota 7.

367. *Ibidem*. 368. *Ibidem*, p. 250—251, nota 1.

369. *Ibidem*, p. 251, nota 2.

370. *Ibidem*, nota 3.

371. *Ibidem*, nota 4.

372. *Ibidem*, nota 5.

373. *Ibidem*, nota 6.

374. *Ibidem*, p. 251.

375. *Ibidem*, nota 8.

376. *Ibidem*, nota 9 și 10.

aprilie: ὁ ἅγιος μάρτυς Σάβας ὁ Γότθος ἐν ποταμῷ τελειοῦται, Ὁρθοάτη ποταμαίῳ Σάβαν δεκότη κτάνε ρεῖθρον și b) la 24 aprilie³⁷⁷: ὁ ἅγιος Σάβας ὁ στρατηλάτης ἐν ποταμῷ τελειοῦται, Ἐικάδα πνίξε Σάβαν ποταμοῦ ρόος ὁμφί τετάρτην. În calendarul în distihuri iambice al aceluiași autor se dedică acestor doi martiri cu numele de Sava, amândoi săvârșiți prin înec, la 18 și 24 aprilie, următoarele distihuri: a) lui Sava Gotul, la 18 aprilie: Ὁ ἅγιος Σάβας ὁ Γότθος ἐν ποταμῷ τελειοῦται, ὕπελθε, Σόβῶ, φθαρτὸν ὕδωρ, ὡς ἂν πίνης ἀφθαρτον ἡδονῆς ὕδωρ; b) lui Sava Stratilat, la 24 aprilie ὁ ἅγιος Σάβας ὁ στρατηλάτης ἐν ποταμῷ τελειοῦται, Ἐπνίξε δεινὰ πνεύματα πλάνης, Σάβας, ποταμόντικος μάρτυς ὄφθεις Κυρίου. Această coincidență de nume, de origine etnică și de pătimire, a atras atenția lui E. Follieri și l-a făcut, spune el, să întreprindă studiul de față.

După cite știm, pentru Sava Gotul avem un document a cărei autenticitate am văzut că este recunoscută unanim și este socotit o perlă a aghiografiei; autorul nostru a folosit textul publicat de H. Delehay. Pentru Sava Stratilat, F. Halkin³⁷⁹ a semnalat o viață inedită, în Codicile 254 de la sfârșitul secolului X, găsit în minăstirea Sf. Ioan din Patmos și numit ca atare Codex Patmiacus, 254³⁸⁰. După relatările *Pătimirii Sfintului Sava Stratilat* din Codicile Patmiac 254, biserica trăia în pace, dar deodată izbucni persecuția; creștinii din armată fură siliți să sacrifice zeilor. Sava, Comandanul Miliției, pe ascuns creștin, putea să viziteze pe creștinii din închisori și să-i ajute. Chemat la judecată aruncă briul, care era semnul gradului militar și se declară ostaș al lui Hristos. Acesta îi apare ca un tânăr și-l îmbărbătează. Sava este biciuit, dar suportă, iar rănilor sînt vindecate de îngeri. Aceste minuni fac pe 70 de soldați să alunge și ei briul, semnul militariei și să se declare creștini. Sînt judecați și imediat decapitați. Refuzînd să sacrifice zeilor Sava e supus la chinuri groaznice, chinuri în care are viziunea celor 3 tineri din Babilon; totodată un cutremur care dărîmă templul păgîn și sfarmă idolii. Atunci conducătorul păgîn ὁ ἄρχων poruncește ca Sava să fie aruncat într-un riu. De aci înainte se urmează aproape ad litteram *Pătimirea Sfintului Sava Gotul*, așa cum o cunoaștem din textul folosit, de la pagina 220 rîndul 28, pînă la pagina 221, rîndul 24. Numele propriu de Atarid este înlocuit cu ὁ ἄρχων conducătorul. Nu se menționează transferarea rămășițelor pămîntești de către Iunius Soranus, ci se arată că bărbații evlavioși l-au îmbrăcat pe martir, după ce a fost scos din apă. La aceasta s-au redus toate onorurile funebre.

Cum se vede, partea I a Martiriului Patmiac 254 al lui Sava Stratilat e din categoria Pătimirilor epice, care se termină cu decapitarea, dar în partea a doua se transcrie cu ușoare modificări Pătimirea Sfintului Sava Gotul, care se termină cu o moarte mai deosebită, prin înec, pe care aghiograful anonim o preferă³⁸¹.

În Sinaxare se redă diferit viața lui Sava Stratilat. Astfel, Codicele Patmiac, 266, din secolul X, are următoarea notiță la 25 aprilie pe care o redăm în românește³⁸². «Lupta Sfintului Sava Stratilat, în timpul împăratului Aurelian, în cetatea romanilor (Roma). General ca funcție, got ca neam, avînd 38 de ani, cu trupul alb ca zăpada, trandafiriu la față, cu ochii și perii capului și ai bărbii aurii». Aceleași date etnice cronologice și topografice le găsim și în Sinaxarium Diei XXIV, aprilis, în Codex Vaticanus graecus, 1510³⁸³, dar adaugă că sfîntul îngrijea pe cei din închisori și pe

377. *Ibidem*, p. 249.

378. *Un ménologe de Patmos et ses légendes inédites*, în «An. Boll.», tom. LXXII (1954), p. 15—34.

379. E. Follieri, *op. cit.* p. 286—289

ne dă textul grec al Martiriului Patmiac.

380. E. Follieri, *op. cit.*, p. 261—262.

381. Textul grec la Follieri. *op. cit.*, p. 273.

382. *Ibidem*, p. 289—290.

383. *Ibidem*, p. 274.

cei bolnavi. Fiind dus la conducător πρὸς τὸν ἡγεμόνα declară că e creștin; este aruncat în foc, dar rămâne neatins ceea ce face pe 70 de bărbați să se convertească și li se taie capul primind, astfel, coroana martiriului.

Aruncat în închisoare, Sfântului Sava i se arată Dumnezeu care-l încurajează. Adus în fața arhontelui nu se leapădă cu toate amenințările. Văzându-i răbdarea și curajul mulți locuitori ai orașului au crezut în Hristos. Chinuit ca să se închine idolilor, sfântului Sava i s-a tăiat capul, mergind astfel la răsplata chemării de sus.

E de observat că datele furnizate de Sinaxar, spre deosebire de Codicele Patmiac 254, nu sînt exacte: Împăratul Aurelian n-a dat nici un edict de prigonire a creștinilor, ba din contră, a fost binevoitor față de biserică și cînd era să-și schimbe atitudinea, a murit. Pătîmirea Sfîntului Sava Stratilat nu a avut loc la Roma, căci numele lui se găsește în cele mai vechi martirologii romane³⁸⁴. În ce privește originea gotă și vîrsta de 38 de ani nu este greu să vedem că acestea sînt elemente derivate din *Pătîmirea Sfîntului Sava Gotul*, folosită în partea a doua a Martiriului Patmiac, 254.

Moartea prin inec este clar atestată în Martiriul Patmiac 254 și nu reiese din Sinaxarul Sirmondian al cărui autor anonim a compus din elemente tradiționale o Pătîmire pentru un sfînt militar altoind-o pe Pătîmirea deja cunoscută a lui Sava Gotul³⁸⁵, care din martir nemilitar devine sfînt militar, personajul vechi se unește cu cel nou, fenomen cunoscut în literatura aghiografică³⁸⁶.

În iconografie se poate urmări transformarea sfîntului Sava Gotul în Sava Stratilat. În calendarul figurativ slav³⁸⁷ Sava Gotul apare în costum monahal, dar tot în același calendar apare în haine militare Stratilatul, la 24 aprilie, cu tunica loricată, hlamidă, cu gambiere, ținînd în mîna dreaptă crucea și în stînga lancea. Totuși îmbrăcămintea mai obișnuită pentru Sava Stratilat e a unui demnitar de curte: tunica brodată, hlamidă încheiată pe umere cu o fibulă și împodobită cu o tăbliță — ταβλίον — și încălțăminte împodobită. În acest costum, tipic pentru sfinții militari, Sava Stratilat apare pe frescele din biserica Sf. Nicolae (Biserica Domnească) din Curtea de Argeș, din sec. XIII—XIV, între ceilalți sfinți militari și în alte biserici din sudul Dunării³⁸⁸. Sfinții militari sînt tineri, iar Stratilat are părul și barba potrivite cu vîrsta de 38 de ani, care a trecut din Pătîmirea Sfîntului Sava Gotul în notițele din Sinaxar despre Stratilat. E. Follieri crede că la baza legendei despre Sava Stratilat este o reprezentare a lui Sava Gotul, în care martirul apare acum în costum bogat de curte numai cu scop simbolic³⁸⁹. Intenția aghiografului a fost ca Stratilat să moară prin inec, o moarte ce părea mai deosebită, deși soldații creștini erau decapitați și era 〓pripit prin lege de a fi torturați, dar aghiograful nostru nu avea competență în chestiuni militare³⁹⁰.

După părerea lui Follieri aghiografii s-au străduit să transforme pe Sava Gotul, un martir modest, într-un martir militar, așa cum e reprezentat în iconografie, creîndu-i o dublură ireală, pe Sava Stratilat, care deci n-a existat³⁹¹. Martiriul Patmiac 254 care este izvorul de informație pentru Sava Stratilat, este o compilație din diferite elemente biografice, liturgice, iconografice proprii lui Sava cel istoric, este deci un fel de βίος ἐν συντόμῳ — viață în rezumat³⁹². Fără însă să nesocotim rezultatele cerce-

384. *Ibidem*, p. 276.385. *Ibidem*.

386. D. Papebroch. A.S.S., mai I (1680) I. LXXII.

387. E. Follieri. *op. cit.*, p. 278, după O. Tafrali: *Monuments byzantins de Curtea de Argeș*, Paris 1931, p. 165 și 214.388. E. Follieri, *op. cit.*, p. 279.389. *Ibidem*, p. 262 nota 2.390. *Ibidem*, p. 279.391. *Ibidem*.

tătorilor apuseni în domeniul aghiografiei, evlavia ortodoxă, alimentată mult din Viețile Sfinților, ne face să avem rezerve față de concluzia că Sava Stratilat n-ar fi existat și că Pătimirea sa ar fi o compilație.

*

Am încadrat această încercare de studiu asupra Sfintului Sava «Gotul» într-o expunere mai largă despre situația politică, socială și religioasă a goților, în Dacia și în sudul Dunării, în secolul al IV-lea. Provincia Dacia devenise pentru cei ce însemnau numai faptele stăpînitorilor o Goție, în care puterea politică o aveau triburile germanice, plecate din Chersonезul Tauric (Crimeea) și atrase mereu spre imperiul roman. Dar goții n-au format în Dacia decît o pătură subțire suprapusă masei compacte a autohtonilor daco-romani, printre care se mai găseau și urmași ai captivilor din Asia Mică, proveniți din raziile goților și care în mod natural se înfrățiseră cu locuitorii băștinași prin limba comună, latină, și prin credința creștină pe care aceștia o aduseseră de departe. Printre aceștia se numără episcopul misionar Ulfila și, îndeosebi, Sfintul Sava «Gotul». Totuși pe meleagurile noastre s-a încheiat atunci o temeinică conviețuire între populații așa de deosebite și în care goții migratori au fost asimilați. Aceasta este imaginea pe care ne-o prezintă descrierea martiriului Sf. Sava «Gotul», în *Scrisoarea Bisericii din Goția*: o lume disperată la început, care ajunge totuși la o apropiere sufletească, datorită fondului sufletesc creștin, ce o îndemna la într-ajutorare și toleranță.

Sfintul Sava este un martir, care prețuiește viața cerească și o cîștigă cu sacrificiul celei pămîntești. Atitudinea lui curajoasă se îndreaptă contra *Meghistanilor* Goți, ce reprezentau puterea politică apăsătoare și nesuferită de masele populare; acestea sprijineau lupta lui Sava, căutînd orice mijloc să dejoace sau să atenueze măsurile represive ale acestora. În felul acesta Sfintul Sava, pe lângă un martir al adevărului creștin, este și un erou al luptei de descătușare a populațiilor alogene din Dacia, de sub asuprirea clasei dominante gote, care, de altfel, era izolată și de co-naționalii săi: aceștia, legați de aceleași interese, simpatizau cu populațiile conlocuitoare din Dacia.

În contactul pe care l-au avut cu strămoșii noștri daco-romani, fie trecînd spre sudul Dunării, fie unii stabilindu-se în Dacia, goții, la care pătrunseseră creștinismul și cultura greco-latină, au aprofundat aceste valori sufletești în Dacia, unde au găsit o lume modestă, lipită de ogoarele sale, trăitoare a vieții creștine și legată de centre de cultură și de credință din Orient, prin Scythia Minor.

În decursul studiului nostru am insistat în mod deosebit asupra rolului Scythiei Minor, cap de pod al culturii romane și orientale și a credinței ortodoxe în Dacia noastră. Pe aci a ajuns pe meleagurile noastre curentul de cultură creștină și de trăire religioasă ce venea din Capadocia. Intervenția Sfintului Vasile cel Mare pe lângă Iunius Soranus și Vetranio pentru rămășițele pămîntești ale sfintului Sava arată drumul de legătură între Orientul creștin și provincia transdanubiană, prin Scythia Minor; era ceva obișnuit și cunoscut și nu va înceta nici după aceea, multă vreme.

Legăturile noastre cu Capadocia ne ajută să înțelegem că creștinismul nostru, chiar în limba latină, ne-a venit de la izvoarele lui autentice, din Răsărit, mult mai mult decît din Apus, deși acesta se folosea de episcopiile cu limba latină din sudul Dunării. De aceea *Scrisoarea Bisericii din Goția*, scotită de istoricii actuali de mare valoare și o perlă a aghiografiei creștine, constituie pentru trecutul popoului nostru o dovadă că, prin strămoșii noștri, n-am fost niște izolați, sau necunoscuți în *barbari-*

cum peste Istru, ci am avut legături cu mari centre răsăritene de cultură și de viață creștină cum a fost Constantinopolul și, așa cum s-a văzut, Cezareea Capadociei.

Astăzi, la împlinirea a 1600 de ani de la săvârșirea Sf. Sava «Gotul», ne amintim cu smerenie și recunoștință de scurta și neprihănită lui viață și de moartea sa curajoasă, neascunzind convingerile sale și infruntind tirania prigonitorilor.

În Eparhia noastră, a cărei reședință se află aproape de malurile riului Buzău, în care a fost înecat Sfintul Sava «Gotul», sînt locurile *curăturilor și mărăcinișurilor*, pe care le-a călcat și le-a stropit cu singele picioarelor sale acest suflet de creștin și tot aci este locul unde va fi fost casa cu grinzi de lemn, de care a fost spînzurat sfintul și încă și locul necunoscut unde, înainte de a fi înecat, Sfintul Sava, desprins de orice legătură cu lumea, a avut viziunea îngerilor, care veneau să-i ducă sufletul său în Ceruri. Ad astra per aspera! Motiv de meditație profundă pentru noi azi care trăim în aceste locuri sfințite «prin lemn și apă» de un trăitor al Evangheliei printre strămoșii noștri și ale cărui rămășițe pămîntești mai odihnesc poate, undeva departe, printre ruinele Cezareei Capadociei.

*
*   *   *

Scrisoarea Bisericii din Goția către Biserica din Capadocia *

— Μαρτύριον τοῦ ἁγίου Σάββα τοῦ Γότθου —

1. Biserica lui Dumnezeu, care este departe, în Goția, către Biserica lui Dumnezeu, care este departe în Capadocia și tuturor comunităților împrăștiate pe tot cuprinsul Bisericii universale, milă, pace, dragoste de la Dumnezeu, Tatăl și de la Domnul nostru Iisus Hristos să prisosească (Iuda II). Ceea ce s-a spus de către Fericitul Petru (Fapte, X, 35) și acum se dovedește cu tărie că adică, în orice neam, cel ce se teme de Dumnezeu și face dreptate, este primit de El. Căci s-a cunoscut acest lucru și din cele întimplat cu Fericitul Sava, care este martir al lui Dumnezeu și al Mîntuitorului Iisus Hristos. Acesta fiind (socotit) got în ce privește neamul și petrecind în Goția, în mijlocul unui neam înapoiat și prefăcut (Filip. II, 15) s-a arătat ca o stea în lume, imitînd pe sfinți și strălucind în virtuțile cele după porunca lui Dumnezeu. Căci nu pentru altceva a fost rivnitor încă din copilărie ci numai pentru evlavia față de Mîntuitorul și Domnul nostru Iisus Hristos. A dus la desăvîrșire această virtute ca să devină bărbat desăvîrșit prin cunoașterea Fiului lui Dumnezeu (Efes. IV, 13), fiindcă celor ce iubesc pe Dumnezeu toate li se lucrează spre bine (Rom. VIII, 28) a ajuns și Sfintul Sava la răsplata chemării de sus (I. Cor. X, 24) după care înseta din tinerețe. Astfel, infruntînd de-a dreptul pe cel potrivnic și învingînd răutățile din această viață a devenit împăciuitor față de toți. Pentru aducerea amînte și zidirea sufletească a cinstitorilor de Dumnezeu, după despărțirea lui întru Domnul, nu ne-a lăsat să stăm liniștiți, ci să însemnăm (să scriem) vitejiile sale.

2. Căci a fost drept în credință, cucernic, gata spre toată ascultarea cea întru dreptate, îngăduitor, modest la cuvînt, dar nu și la cunoștință, vorbind tuturor în mod pașnic despre adevăr. Închidea gura păgînilor, nu semețindu-se, ci purtîndu-se cum se cuvine celor smeriți (Rom. XII, 16). Era liniștit și nu inversunat în vorbire și foarte rivnitor spre tot lucrul bun. Cînta în biserică, fapt care îl preocupa foarte

---

Traducerea s-a făcut după *Acta Sanctorum*, Aprilis II. text restabilit de H. Delehay, *Saints de Thrace et de Mésie*, în «Analecta Bollandiana», t. XXXI, 1912, p. 216—222.

mult; nu se îngrijea de bani sau de averi pămîntești, în afară de cele de trebuință; era cumpătat, înfrînat în toate, feciorelnic, stăpinindu-și poftele, postind zilnic, stăruind fără îngîmfare în rugăciune de cerere și punindu-i pe toți în bună rînduială (II Tes. III, 11). El îndeplinea cele ce se cuveneau și nu se amesteca în cele ce nu foloseau, avînd în general credința nepătătită, lucrătoare prin dragoste (Gal. V, 6), încît nimic nu-l făcea să se îndoiască ca să vorbească mereu cu toată sinceritatea în Domnul.

3. Nu odată, ci de mai multe ori înainte de a se fi desăvîrșit în credință (Sfințul Sava) a dat dovadă de faptă evlavioasă. Mai întii, cînd au început căpeteniile de triburi din Goția să se pornească contra creștinilor, silindu-i să mănince carne jertfită idolilor, s-au sfătuit păgîinii din satul în care trăia Sava ca să pregătească carne nejertfită în loc de jertfită pe care s-o mănince creștinii apropiati (rude) cu ei în fața prigonitorilor, ca, pe de o parte să-i păzească neîntinați pe ai lor (pe creștinii dintre ei) iar pe de altă parte să-i înșele pe prigonitori. Aflînd acest lucru Fericitul Sava, nu numai că nu a mîncat din mîncările menționate, ci, mergînd în mijlocul lor le-a mărturisit tuturor zicînd: «Dacă cineva mănîncă din aceste cărnuri nu mai poate fi creștin». Și i-a împiedicat astfel pe toți să cadă în cursa diavolului. Din această cauză cei care născociseră o astfel de înșelăciune (consătenii lui) l-au dat afară din sat, dar după puțin timp i-au îngăduit să se reîntoarcă.

Iarăși, pornindu-se înceroare (prigoană), după obiceiul de la Goți, unii dintre păgîinii din satul amîntit, aducînd jertfă zeilor, erau gata să jure în fața prigonitorului, că nu este nici un creștin în satul lor. Dar Sava, vorbind iarăși pe față și mergînd în mijlocul adunării, a zis: «pentru mine nimeni să nu jure, căci eu sînt creștin». Atunci, fiind de față prigonitorul, ascunzînd pe ai lor, sătenii au jurat că nu este nici un creștin în satul lor, afară de unul singur (Sava). Cînd a auzit căpetenia fărădelegii a poruncit ca Sava, să vină în fața lui. Cînd acesta a venit, căpetenia a întrebant pe cei de față dacă are ceva, care este al său (vreo avere), iar cînd aceștia au răspuns că nu are nimic mai mult decît cele cu care se îmbracă (îmbrăcămintea), socotindu-l fără nici o importanță, nelegiuitul a zis: «Un astfel de om nu poate nici folosi, nici vătămă pe cineva». Și, după ce a spus aceasta a poruncit să fie scos afară.

4. După aceea, pornindu-se o mare prigoană în Goția contra Bisericii lui Dumnezeu, din partea păcătoșilor, cum se apropia Sfînta zi a Paștilor, Sava, a voit să plece în alt onăș, la Gutica prezbiterul, cu care să petreacă sărbătoarea. Pe cînd mergea pe drum i s-a arătat un bărbat, peste măsură de mare și strălucitor la față, care i-a zis: «întoarce-te și pleacă la preotul Sansala». Dar Sava a răspuns zicîndu-i: «Sansala e plecat (din țară)». Căci Sansala, fugind din cauza prigoanei, petrecea de mult timp în *Romania*. Atunci însă venise, nu de mult timp, intru ale sale, pentru sfînta zi a Paștilor. Neștiînd Sava despre întoarcerea lui Sansala a răspuns acestea celui ce se arătase și stăruia să meargă la Gutica prezbiterul. Fiîndcă nu vrea să se supună poruncii omului, care se arătase pe cale, dintr-o dată, deși era timp senin în clipele acelea, s-a văzut o grămadă imensă de zăpadă pe fața pămîntului, încît îi astupă drumul, ca să nu poată să treacă mai departe. Atunci Sava a înțeles că voința lui Dumnezeu este cea care îl împiedică să treacă mai departe și, din contră, îi poruncește să plece la preotul Sansala. Și binecuvîntînd pe Domnul, s-a reîntors. Cînd l-a revăzut pe Sansala s-a bucurat și i-a povestit lui și altora vedenia pe care a avut-o pe cale. Și au petrecut ziua Paștilor împreună. Iar în noaptea a treia după sărbătoare iată Atanid, din tabăra necredincioșilor, fiul lui Rotesteu, regișorul, a năvălit în satul acela cu o ceată de tilhari nelegiuți și, găsindu-l pe preot în casa-

lui dormind, a pus să-l lege; de asemenea și pe Sava, smulgându-l gol din pat, l-au pus în lanțuri. Pe preotul Sansala l-au luat într-o căruță, iar pe Sava, gol cum se născuse, l-au dus prin vilcele împădurite, pe care de curînd le prîjolisise focul, fugărindu-l și bălîndu-l cu nuiele și bice, cu cruzime și fără milă purtîndu-se față de slujitorii lui Dumnezeu.

5. Dar cruzimea dușmanilor a întărit puterea de rezistență și credință a drepțului. Căci, făcîndu-se ziuă, a zis, lăudîndu-se în Domnul celor care îl chinaseră: «oare nu m-ați purtat gol și descult prin lăstărișuri arse unde m-am lovit de cioturile ascuțite ale spinilor? Priviți dacă acestea au vătămat picioarele mele și dacă am pe corpul meu vinătăi de la loviturile ce mi-ați dat». Deci ei văzînd că nimic din cele ce-i făcuseră fără milă nu lăsase urme pe corpul său, au apucat o osie de căruță și, punînd-o pe umerii lui, i-au întîns forțat miinile spre capetele osiei și, de asemenea, întinzîndu-i și picioarele, le-au legat de altă osie. În fine, după ce l-au așezat între cele două osii, lăsîndu-l să stea culcat cu spatele pe pămînt, n-au încetat să-l schingiuiască pînă noaptea tîrziu. După ce au adormit călăii, venind o femeie l-a dezlegat; ea se sculase noaptea ca să pregătească mincare celor din casă. Iar dezlegatul (Sava) a rămas locului, fără teamă și ajută pe femeie la lucrul ei. Cînd s-a făcut ziuă, aflînd acest lucru nelegiuitul Atarid, a poruncit să i se lege miinile (lui Sava) și să fie spinzurat de grinda casei.

6. Și nu mult după aceea au venit trimișii lui Atarid, aducînd ca hrană jertfe idolești. Și ziceau către preot (Sansala) și către Sava: «Aceasta a poruncit Atarid să vi se aducă să mîncăți și să scăpați de moarte sufletele voastre». Iar preotul Sansala a răspuns și a zis: «Noi nu mîncăm aceste mîncări, căci nu ne este îngăduit, ci rugați pe Atarid ca să poruncească ca noi să fim chinuiți pe cruce, sau oricum ar vrea, să ne ridice viața». Sava spuse și el: «Cine este cel ce a trimis aceste cărnuri jertfite?» Iar ei au răspuns: «Stăpînul Atarid». Atunci Sava a zis: «Este un singur stăpin, în Ceruri. Atarid este om nelegiuit și necurat, iar acestea sînt mîncări necurate și păgînești, spre pierzanie, ca și cel care le-a trimis, Atarid».

După ce Sava a spus acestea, unul dintre slugile lui Atarid, aprinzîndu-se de minie, a luat un drug de fier, l-a aruncat în pieptul Sfîntului, zvîrlindu-l cu atîta putere, încît cei de față credeau că acesta va muri imediat din cauza furiei loviturii. Dar Sava, biruind prin dorința arzătoare a evlaviei chinul vrăjmașilor, a zis călăului: «Acum tu socotești că m-ai lovit de moarte cu drugul de fier; să știu însă acest lucru că așa de puțin m-a durut, încît am crezut că m-ai lovit cu un fir de lînă». De altfel le-a făcut dovada evidentă a celor spuse, căci nici n-a strigat, nici n-a plîns, ca în durere și nici nu s-a văzut nici o urmă de rană pe trupul lui.

7. Atunci Atarid, aflînd toate acestea, porunci să fie omorît (Sava). Deci slujitorii fărădelegii lăsînd pe prezbiterul Sansala legat, l-au luat pe Sava și l-au dus să-l inee în riul numit *Μουσαϊος* (Buzău). Iar Fericitul, aducîndu-și aminte de porunca lui Dumnezeu și iubind pe aproapele ca pe sine însuși, a zis: «Ce a păcătuit preotul (Sansala) că nu moare odată cu mine?» Ei i-au răspuns: «Nu este al tău să hotărâști despre acest lucru». După ce slujitorii lui Atarid au spus acestea, a strigat Sava (Marcu I, 23) în bucuria Duhului Sfînt (Luca I, 14) și a zis: «Binecuvîntat ești Doamne și mărit este numele Tău, Iisuse, în veci, amin, căci Atarid s-a străpuns pe sine — *αὐτὸν περιέτερον* (I. Tim. VI, 10) cu moarte veșnică și cu pierzare (Matei VII, 13), iar pe mine mă trimite la viața cea pururea fiitoare căci așa ai binevoit întru robii Tăi, Doamne. Dumnezeuul nostru» (Matei III, 17 și XII, 16). Și pe tot drumul, cînd îl duceau, mulțimea lui Dumnezeu socotînd nedemne suferințele vremii de acum (ale veacului acestuia) față de slava viitoare, care se descoperă Sfîntilor (drept credincioșilor).

Iar cind a fost adus la malul povirnit al riului, cei care-l păzeau au zis între ei: «Hai să-l slobozim pe acest nevinovat, căci de unde v-a afla Atarid acest lucru?» Dar Fericitul Sava le-a spus: «De ce vorbiți deșertăciuni și nu îndepliniți ceea ce vi s-a poruncit? Eu văd ceea ce voi nu puteți vedea: «Iată în față (peste riu) stau în slavă cei ce au venit să mă ia sub acoperămintul lor (ingerii)». Atunci îl scoboriră în apă (pe Sava), care mulțumea și slăvea pe Dumnezeu, căci Duhul i-a slujit pînă la sfîrșit și, după ce l-au împins și i-au pus un lemn de gît, l-au îmbrincit spre adînc. Și astfel, săvîrșindu-se prin lemn și apă, Sfîntul Sava a păstrat neprihănit semnul mîntuirii, fiind în vîrstă de 38 de ani. S-a săvîrșit în ziua a cincea a Sîmbetei cea după Paști, care este cu o zi înainte de Idele lui aprilie, în timpul domniei împăraților Valentinian și Valens și sub consulatul lui Flaviu Modest și al lui Flaviu Arinteu.

8. Astfel, după ce l-au scos din apă, ucigașii l-au lăsat neîngropat și au plecat. Dar nici cîine, nici fiară în general, nu s-a atîns de el, ci prin mina fraților s-au adunat și s-au așezat într-un loc rămășițele sale pămîntești. Iar Iunius Soranus, prea strălucitul guvernator al Scythiei Mici, cinstind pe Domnul, a trimis bărbați demni de încredere și le-a adus din pămîntul barbar în *Romania*. Și oferind (Colos. II, 13) patriei sale un dar de preț și rod slăvit al credinței le-a trimis în Capadocia, la Prea Sfinția Voastră, cu învoirea Presbiteriului, Domnul orînduind cele spre bucurie celor ce rămîn întru El și fraților care se tem de El.

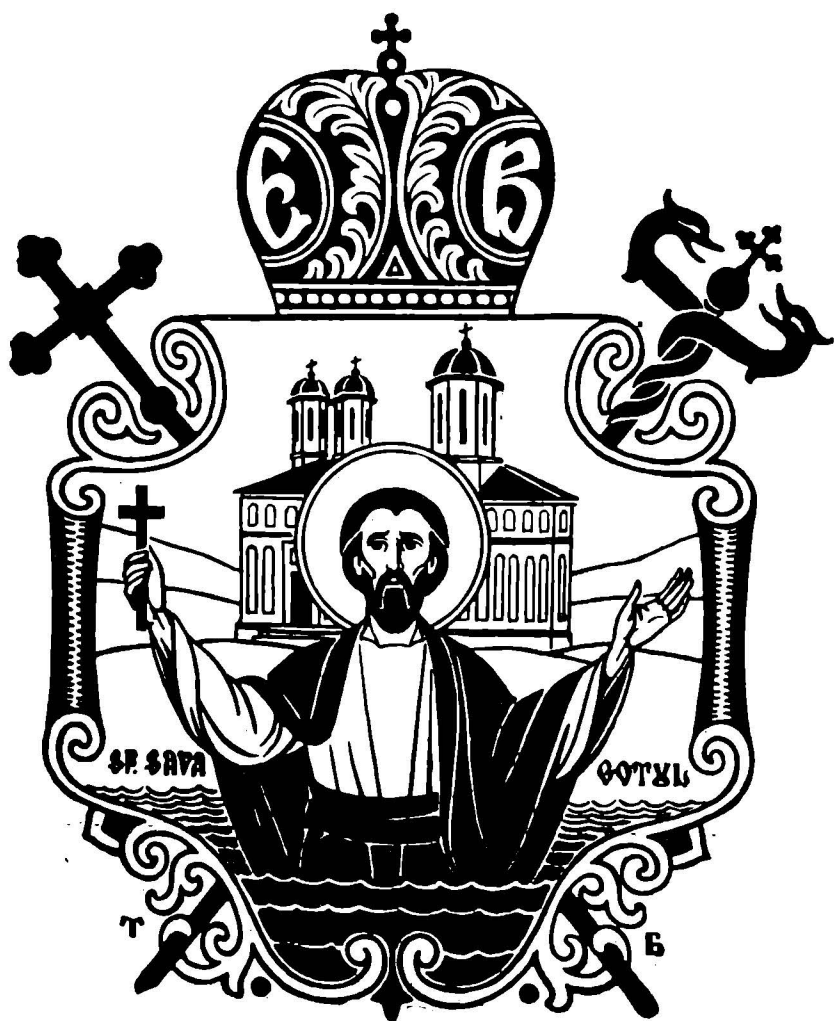
Deci, săvîrșind adunare duhovnicească în ziua în care luptătorul a primit coroana muceniciei să vestiți fraților ca, după aceea (ἐπέχεινα) în toată Biserica Sobornicească și Apostolească să se facă bucurie duhovnicească (în ziua morții), slăvind pe Dumnezeu, care face alegerea slugilor Sale. Salutați pe toți sfinții (creștinii). Pe voi vă salută cei ce au fost prizoniți (în același timp) cu voi. Iar Celui care poate să ne ducă pe noi toți cu Harul și Darurile Sale în Împărăția Cerească, Slavă, cinste, stăpînire și măreție în același timp și Fiului, Unuia-Născut și Duhului Sfînt, în vecii vecilor, Amin.

Pr. Prof. VASILE GH. SIBIESCU

PRESCURTĂRI FOLOSITE ÎN NOTE

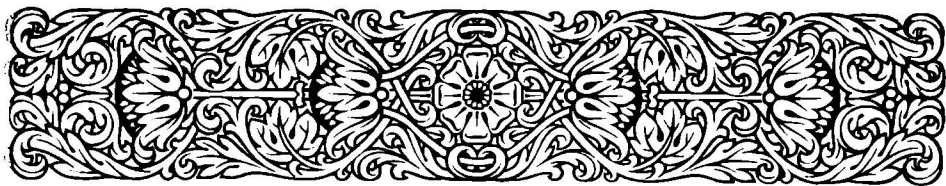
- A.S.S. — *Acta Sanctorum* (Colecția aghiografică) Editio novissima, Bruxelles, Parisiis et Romae, 1866, Aprilis, tomus secundus, p. 962—963.
- An. Boll. — *Analecta Bollandiana* (publicație aghiografică)
- Fontes — *Fontes Historiae Dacoromanae*, I, București, 1970.
- P. G. — *Patrologiae cursus completus*, series graeca, accurante J. P. Migne, Paris, 1857—1866.
- P. L. — *Patrologiae cursus completus*, series latina, accurante J. P. Migne, Paris, 1844—1855.
- J. Zeiller. *Origines* — J. Zeiller, *Les origines chrétiennes dans les provinces danubiennes de l'empire romain*, Paris, 1918.
- J. Zeiller, *L'Etablissement* — J. Zeiller, *Le premier Etablissement des Goths chrétiens dans L'empire d'Orient*, «Mélanges», G. Schlumberger, Paris, 1924.
- J. Mansion, *Les Origines* — J. Mansion, *Les origines du Christianisme chez les Goths*, în «An. Boll.», XXXIII, 1914, p. 5—30.
- J. Mansion, *A propos des chrétiens* — J. Mansion, *A propos des chrétiens de Gotie*, în «An. Boll.», XLVI, Fasc. I—II, Bruxelles et Paris, 1928.
- C. Erbiceanu, *Ullila* — C. Erbiceanu, *Ullila, viața și opera*, în «Biserica Ortodoxă Română», an. XXII, diferite numere.
- C. Erbiceanu, *Goții în Dacia* — C. Erbiceanu, *Goții în Dacia și Misia, creștinarea lor în secolele al III-lea și al IV-lea*, în «Biserica Ortodoxă Română», an. XII.
- Vulpe-Barnea op. cit., — Radu Vulpe și I. Barnea, *Din Istoria Dobrogei*, vol. II, *Romanii la Dunărea de Jos*, București, 1968.

Stema Episcopiei Buzăului.

COMEMORAREA LA EPISCOPIA BUZĂULUI, a 1600 de ani de la martirizarea Sfântului Sava Gotul în riul Buzău — 18 aprilie 1972

Dind urmare hotărârii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române din 13 decembrie 1969, Biserica Ortodoxă Română a așezat, din punct de vedere creștinesc, anul 1972 sub semnul comemorării a 1600 de ani de la martirizarea sfântului Sava Gotul în riul Buzău.

Pentru sublinierea importanței acestei prăznuiri, conferința de orientare din luna martie a fost dedicată prăznuirii acestui sfânt care a pălinit pe teritoriul patriei noastre și a cărei viață și pătimire s-a păstrat într-un document autentic de excepțională valoare pentru începuturile Bisericii Ortodoxe pe aceste meleaguri. Este vorba de epistola pe care o trimite, odată cu moaștele martirului, «Biserica lui Dumnezeu, care este departe, în Goția, către Biserica lui Dumnezeu, care este departe în Capadocia și tuturor comunităților împrăștiate pe tot cuprinsul Bisericii universale».

Acest act martiric, prin referințele la organizarea satelor și a unor amănunte destul de importante care contribuie, indiscutabil, la vestejirea ideii părăsirii totale a Daciei de către împăratul Aurelian, are și o importanță istorică, de unde includerea lui în *Fontes Historiae Daco-Romanae*.

Deși pătimirea și înecarea sfântului Sava a avut loc cu o zi înainte de Idele lui aprilie, deci 12 aprilie, Biserica Ortodoxă Română, dind urmare îndemnului, cu rezonanță testamentară, din Epistola Bisericii din Goția care scrie: «săvârșind adunare duhovnicească în ziua în care luptătorul a primit coroana muceniciei să vestiți fraților că după aceea în țara Bisericii Sobornicească și Apostolească să se facă bucurie duhovnicească», potrivit sinaxarelor constantinopolitane și mineelor grecești, a înscris în calendar și minei data prăznuirii la 18 aprilie.

Episcopia Buzăului, pe al cărui teritoriu a pătimit sfântul Sava, a subliniat cu mult timp înainte importanța acestui martir. Astfel, din anul 1957, cind s-a hotărât alcătuirea stemelor eparhiale, în cimpul central al stemei Eparhiei Buzăului tronează chipul sfântului Sava. Ceva mai târziu, în 1960, în suita de episoade din istoria Eparhiei pictate în holul palatului episcopal, un loc de seamă îl ocupă vastul panou cu martirizarea sfântului. Calendarul, editat de Episcopie pe anul 1972, are stema eparhială și sublinierea, în chenar, a împlinirii a 1600 de ani de la martirizarea sfântului Sava în riul Buzău. Și, mai recent, în pastorala de Sfintele Paști, Prea Sfințitul Episcop Antim, după ce amintește despre împlinirea acestui soroc sărbătoresc, subliniază:

«Vom evoca după cum se cuvine și vom sărbători figura acestui sfânt la data de 18 aprilie a. c., pentru a arăta vechimea creștinismului la noi și continuitatea noastră pe aceste meleaguri ca urmași ai daco-romanilor».

Chipul acestui mucenic străjuiește intrarea în incinta Centrului Eparhial, prin stema eparhiei, lucrată în mozaic de Murano, iar în unele biserici, care și-au renovat pictura în ultimul timp, ca: Cîmpineanca, Păunești etc. prezența sfântului și-a făcut loc alături de ceilalți sfinți români.

Sosit-a și ziua prăznuirii solemne, 18 aprilie, zi frumoasă de primăvară care a îmbrăcat incinta Episcopiei Buzăului — o oază de verdeată și flori, în haină sărbătorească.

Încă de la ora 8 dimineața pilcuri de credincioși se îndreptau pe alea ce duce la Catedrală spre a-și asigura din timp un loc mai bun spre a privi și auzi desfășurarea Sfintei Liturghii arhieresti.

Elevii seminarului, înșiruiți în fața clopotniței cu flori în mină, administrația eparhială, membrii consiliului eparhial, protopopii, Consistoriul Eparhial, profesorii seminarului, stareți și starețe, preoții din municipiul Buzău și alții din Eparhie și mulțime de credincioși, așteaptă sosirea Întiistătătorului Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Patriarh Justinian, care a ținut să sublinieze cu prezența sa importanța acestui eveniment.

Ora 9,45. Un freamăt de bucurie se așterne pe chipurile celor care doresc să în-tîmpine cu senină veselie pe întiistătătorul nostru bisericesc, concretizată în imnul patriarhal, rostit cu bucurie din zeci de piepturi care se înfruntă cu glasul clopotelor.

După ce este întâmpinat, potrivit rînduielilor bisericești, la intrarea în biserică de către episcopul locului, Prea Sfințitul Antim și prea Sfințitul arhieru Gherasim Constanțeanul în odăjdii, Prea Fericirea Sa ia loc în scaunul arhieresc și asistă la săvîrșirea sfintei liturghii, oficiată de cei doi arhierii, înconjurați de soborul catedralei episcopale.

Mai erau de față în biserică: Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Firmilian al Olteniei, originar de pe meleagurile pămîririi mucenicului prăznuit, și Prea Sfințitul Episcop Teoctist al Aradului, P. C. Pr. Ioan Gagi, directorul Administrației Patriarhale, P. C. Pr. Al. Ionescu, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, care formează suita Prea Fericii Sale și Prea Cuviosul arhimandrit Ieronim Motoc, vicarul administrativ al Eparhiei Dunării de Jos — urmașa episcopiei Tomisului, care a jucat un rol deosebit în transportarea sfintelor moaște ale mucenicului în Capadocia, la cererea Sfîntului Vasile cel Mare.

Din partea Departamentului Cultelor au luat parte: domnul vicepreședinte Gheorghe Nenciu și domnul inspector general Cîrstoiu.

Răspunsurile la Sfînta Liturghie au fost date de corul catedralei condus de arhidiaconul D. Stoica, Axionul, facerea protosinghelului Varlaam din minăstirea buzoiană Ciolanu, cîntat de mulțimea participanților, ca și Tatăl nostru, au fost o dovadă grăitoare a frumuseții cîntării omofone.

La chinonic, P. C. Pr. Gabriel Cocora, vicarul administrativ al Eparhiei, cu binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, a rostit următorul «cuvînt la prăznuirea a 1600 de ani de la martirizarea sfîntului Sava Gotul în rîul Buzău».

Prea Fericitul Părinte Patriarh cu însoțitorii în timpul slujbei liturgice din catedrala episcopală

Iubiți credincioși,

Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, înviat din morți, înainte de a se înălța la ceruri, trimite pe cei 12 sfinți apostoli ai Săi la propovăduirea noii credințe în toată lumea cunoscută atunci, adresându-li-se cu cuvintele care răsună ca un testament: «Mergînd învățați toate neamurile, botezîndu-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh și învățați-i să păzească tot ce v-am poruncit» (Matei, XXVIII, 19).

Așteptînd și făgăduinta Pogoririi Sfîntului Duh și primindu-o, îmbrăcați cu putere de Sus, Sfinții Apostoli pornesc la propovăduire, făcînd cunoscută noua religie care predica pacea, buna înfrățire între oameni și egalitatea în fața lui Dumnezeu, fără deosebire de neam sau rasă, după adevărarea pe care o face sfîntul apostol Pavel Colosenilor (III, 11) că «numai este nici grec, nici iudeu (...) nici barbar, nici scit».

În părțile noastre acest duh nou îl aduce sfîntul apostol întii chemat, Andrei, așa cum afirmă primul istoric bisericesc din secolul al IV-lea și cum se mai aude și acum, ca un prelungit ecou, în colinde și legende.

În fața unei asemenea realități, scriitorul bisericesc Tertulian, pe la anul 200, afirmă că religia creștină a ajuns și la sarmați și la daci și la sciți.

După cucerirea Daciei de către romani, creștinismul se răspindește aici de la om la om, prin soldați și negustori, iar mai tîrziu, cînd goții pun stăpînire pe acest teritoriu, noua religie este cunoscută și prin prizonierii creștini aduși de aceștia din incursiunile lor în Asia Mică, unde creștinismul era în floare.

Dar pentru că era o religie care propovăduia pacea și buna înțelegere, creștinismul a fost aspru persecutat de stăpînirea timpului. Așa se face că mii de martiri au plătit cu prețul vieții lor aderența la această religie. Și în Dacia, pînă în secolul al IV-lea cînd se dă libertatea de practicare, sute de martiri umplu filele calendarului ortodox. Unul din aceștia care a trăit, a apărut și pecetluit cu viața sa noua credință în părțile Buzăului a fost și sfîntul Sava zis Gotul, de la a cărui martirizare în riul Buzău prăznuim acum 1600 de ani.

Iubiți credincioși,

Sfîntul Sava, odrăslind într-o familie creștină originară din Capadocia, luată prizonieră de goți —, a fost rîvnitor încă din copilărie față de Mîntuitorul și Domnul nostru Iisus Hristos. Crescînd cu vîrsta și biruind răutățile acestei vieți, sfîntul Sava strălucea în virtuțile cele după porunca lui Dumnezeu, cunoscînd cîușința Mîntuitorului că cel care păzește poruncile va rămîne întru iubirea Sa (Ioan XV, 10).

Cumpătat, feciorelnic, postitor, nerîvnitor pentru avere, plin de rîvnă pentru tot lucrul bun, stăruitor neîncetat în rugăciune, sfîntul lauda pe Dumnezeu neconținut în biserică prin cîntări după cum zice Psalmistul: Lăuda-voi pe Domnul în viața mea, cînta-voi Domnului meu pînă ce voi fi (Ps. CXLVI, 2).

Dînd ascultare îndemnului Domnului Iisus: «învățați de la Mine că sînt blînd și smerit cu inima» (Matei XI, 29), el era liniștit, împăciuitor față de toți și îngăduitor.

Înarmat cu «Sabia Duhului» —, care este cuvîntul lui Dumnezeu» (Efeseni VI, 17), vorbind tuturor în mod pașnic despre adevărul credinței creștine, nu semețindu-se, ci purtîndu-se cum se cuvine celor smeriți.

Se pare că el avea un rol deosebit în comunitatea creștină a satului în care trăia, de vreme ce în actul martiric se arată că punea «pe toți în bună rînduială» așa

cum sfântul apostol Pavel sfătuia pe tesaloniceni (I Tes. V, 14). Dar aceasta o făcea cu măsură, îndeplinind numai «cele ce se cuveneau și nu se amesteca în cele ce nu foloseau».

În scurta-i viață, sfântul Sava a probat cu prisosință puternica-i credință și dragostea învâpăiată față de Hristos Domnul, pe care-L propovăduia cu multă râvnă celor care nu-L cunoșteau.

Astfel, când căpeteniile de triburi din Goția, cum se numea pe atunci pământul țării noastre stăpinit de goți, căutând să verifice loialitatea locuitorilor, adepții creștinismului, blind și împăciuitor care micșora sau chiar anula zelul războinic al migraților, îi obligă să mănince în fața obștei carne jertfită idolilor.

Purtarea exemplară a creștinilor din sat, cuceritoare prin alesele virtuți care le împodobeau sufletele, determină pe conducătorii păgîni locali să recurgă la un compromis: să pregătească carne nejerfită în loc de jertfă idolilor pe care creștinii s-o mănince în fața prigonitorilor. Prin aceasta, creștinii se păzeau neîntinați, vigilența conducătorilor se înșela și zelul persecuției se stingea. Dar sfântul Sava nu acceptă această înșelare și atunci consătenii hotărâsc să-l scoată afară din sat.

I se îngăduie, după o vreme, să revină în sat și cînd se pornește o nouă prigoană, păgîinii din satul sfîntului Sava sint hotărîți să tăgăduiască, sub jurămint, existența vreunui creștin. Și de data aceasta, sfîntul Sava nu acceptă să fie acoperit prin minciună. Atunci conducătorii obștei, tăinuind pe ceilalți, jurară că au în sat creștin numai pe Sfîntul Sava. Dus în fața căpeteniei, care venise în sat, aceasta aflînd că n-are nici o stare materială decît ceea ce era pe el, nu l-a pedepsit, ci a hotărît scoaterea lui din sat.

A mai trecut un timp și iarăși s-a pornit o mare prigoană împotriva creștinilor din Goția, care, prin sălbăticia ei, a silit pe mulți preoți să fugă în sudul Dunării, în România, adică în ținuturile rămase sub stăpînirea romană.

Printre aceștia se afla și preotul Sansala, traco-dac după nume, primul preot creștin autohton pomenit în documente.

Apropiindu-se sărbătoarea Paștilor, și sfîntul Sava — reîntors în sat — neavînd preot pentru prăznuirea «Sărbătorii Sărbătorilor», pleacă într-un oraș din apropiere la preotul Gutica «cu care să săvîrșească sărbătoarea», el fiind cîntăreț bisericesc. Se pare însă că acest preot era creștin eretic — got după nume — adept al arianismului, care a trămîntat mult timp viața creștină a timpului. Căci numai așa se tilcuiesc intervențiile supranaturale ce urmează a vi le istorisi.

Știut lucru este că în vremea temeluirii noii credințe, Dumnezeu intervenea direct prin aleșii Săi, după cum mărturisește sfîntul apostol Pavel, care scria romanilor: «prin puterea semnelor și a minunilor, prin puterea Duhului Sfînt așa încît de la Ierusalim și din ținuturile de prin prejur pînă în Iliria, am propovăduit Evanghelia lui Hristos» (Romani XV, 19).

Mergînd, deci, sfîntul Sava pe drum către acest preot, deodată i se arată în cale un bărbat peste măsură de mare și cu o față strălucitoare care îi poruncește să se întoarcă la preotul Sansala. Neștiind fericitul Sava că preotul se întorsese pe ascuns în sat pentru a prăznuii cu credincioșii săi Sfintele Paști, răspunde că preotul Sansala este plecat și continuă drumul către celălalt preot. Atunci, Dumnezeu care-i cunoștea credința nepătată dar și râvna infocată care-l putea mina către un eretic, pogoară din înaltul cerului, deși nu erau semne pînă atunci, o ninsoare abundentă

care-i închise calea. Înțelegînd acum sfîntul Sava că voința lui Dumnezeu este aceea care-l călăuzește pe drum drept, se întoarce și găsindu-l pe preotul Sansala îi istorisi lui și altora vedenia și împlinirea de pe cale, ca oarecînd sfîntul apostol Pavel pe drumul Damascului. Și s-a bucurat mult sfîntul că a fost izbăvit de rătăcire și a prăznuit Sfintele Paști cu veselie duhovnicească.

Dar această bucurie n-a durat decît pînă în noaptea a treia după Paști, cînd o căpetenie gotă, pe nume Atarid, năvălind cu o ceată de soldați în sat, găsindu-l pe sfîntul Sava și pe preot dormind în casă, pe preot l-au legat și l-au suit într-o căruță, iar pe sfînt, smuls din pat l-au băgat în lanțuri. Și așa, numai în cămașă și desculț, l-au minat prin păduri pîrjolite de curînd de foc, bătîndu-l cu bice și nuiele și toată noaptea a fost fugărit și chinuit, în acest chip, sfîntul.

Dar, Dumnezeu care revărsase harul Său asupra lui, ca oarecînd sfîntul apostol Pavel căruia îi spusese că «harul Meu îți este de ajuns» (II Cor. XII, 9), i-a învățat mai mult credința, l-a întărit în răbdare, urmînd îndemnul lui Hristos Domnul «Dumnezeul răbdării și al mîngîierii» (Romani XX, 5) că «prin răbdarea voastră veți dobîndi sufletele voastre» (Luca XXI, 19).

Făcîndu-se ziuă și poposind ei la o casă, sfîntul arată prigonitorilor trupul care nu primise nici o urmă a sălbaticelor munci pe care le îndurase toată noaptea. Atunci chinătorii, furioși, l-au trîntit la pămînt și i-au răstignit mîinile și picioarele cu cite o osie de căruță și n-au încetat să-l schinguiască pînă lîrziu în noapte. Obosiți și adormind chinătorii, o femeie, care se sculase să pregătească mincare celor din casă, l-a dezlegat, însă sfîntul nu numai că n-a fugit, dar, îndeplinind porunca: «Faceți bine celor ce vă urăsc pe voi» (Luca VI, 26) ajuta la pregătirea mesei celor ce-l prigoneau. Dimineața, căpetenia a poruncit să fie legat de miini și spînzurat de grînda casei.

Am amintit că preotul și sfîntul Sava au fost găsiți în casă, iar peste cîtva timp sfîntul Sava este spînzurat de grînda casei la care poposise în drumul muceniciei. Sînt acestea dovezi de netăgăduit despre înrădăcinarea strămoșilor noștri pe acest pămînt pe care nu l-au părăsit odată cu armatele și administrația romană la anul 271, prin hotărîrea împăratului Aurelian. Strămoșii noștri daco-romani locuiau în case, element de stabilitate, pe cînd goții, ca unii ce erau migratori, locuiau în corturi și chiar bisericile lor, scrie sfîntul Ambrozie, erau tot în corturi.

Slujitorii lui Atarid spun, în cele din urmă, de cei doi slujitori ai lui Hristos la proba consumării jertfelor idolești cu condiția că vor fi salvați de la moarte dacă acceptă consumarea lor. Ei însă, aducîndu-și aminte de cuvintele izvorului vieții veșnice: «nu vă temeți de cei ce ucid trupul dar care nu pot ucide sufletul» (Matei X, 28), înfruntă cu tărie pe prigonitori.

În fața morții care-l pîndea, din clipă în clipă, Sfîntul Sava nu și-a împutinat credința, nu și-a ostoit rivna de a stăruî în calea cea strîmă și cu chinuri și nu și-a covîrșit răbdarea.

Înfuriat și ațîtat de această îndrăzneală înfruntare, unul din ostași, luînd un drug de fier, îl slobozi cu atîta putere în pieptul fericitului pătimitor pentru credința lui Hristos, încît cei de față socotiră că acesta își va da duhul. Dar mucenicul, sînd drept și senin și nici măcar suspinînd dar nici urmă de lovire nevăzîndu-se, mărturiște călăilor că a avut doar senzația că a fost atins cu un fir de lînă.

În fața acestor probe ale adevăratei credințe, pe care mucenicul Sava le-a îndurat cu tărie, căpetenia cetei, luînd cunoștință de ele, a poruncit ca sfîntul să fie omorît. Atunci soldații au luat pe sfîntul Sava și l-au dus să-l înecă în riul Buzău.

Ca martori ai acestor chinuri pentru credința sa, soldații, socotind că pătimitorul este nevinovat, s-au sfătuit să-i dea drumul, neștiind căpetenia că el n-a fost înecat. Dar sfîntul Sava i-a oprit de la acest sfat, îndemnîndu-i să-și îndeplinească ceea ce li s-a poruncit, pentru că el vede dincolo de rîu o ceată de îngeri care așteaptă să-l ia sub acoperămintul lor, așa cum și «ușa mucenicilor», sfîntul și arhidiaconul Ștefan văzuse înaintea morții martirice cerurile deschise, acesta fiind unul din marile daruri ale sfinților.

Și așa, mucenicul lui Hristos, slăvind și mulțumind lui Dumnezeu că l-a învrednicit să-l slujească pînă la sfîrșit, ostașii i-au legat un lemn de gît și l-au împins în adînc. În acest chip a luat cununa muceniei, prin apă și prin lemn, sfîntul Sava la 38 de ani. Și cînd a fost botezat cu botezul muceniei, cristelnița fiindu-i apa Buzăului, era în joia după Paști a anului 372, în zilele împăraților Valentinian și Valens, acesta din urmă fiind cel care a călcat și meleagurile Buzăului în urmărirea goșilor care se retrăgeau în munții Siriului — Montes Serrorum.

Dîndu-și duhul în mîinile îngerilor, ucigașii l-au scos din apă și, deși l-au lăsat neîngropat, de trupul lui nu s-a atins nici ciine, nici fiară sălbatică.

Acest trup, lăcaș cu prisosință al Duhului Sfînt și a unei salbe de virtuți creștine care au uimit pe necredincioși, a fost îngropat într-un loc tînuit. Și a stat așa vreo doi ani — pînă cînd, la cererea sfîntului Vasile cel Mare, arhiepiscopul Cezareei Capadociei, a fost trimis acolo, însoțit de o scrisoare a Bisericii din Goția către Biserica din Capadocia, în care se înfățișează viața și pătîmirea acestui martir care a trăit și pătîmit în regiunea Buzăului.

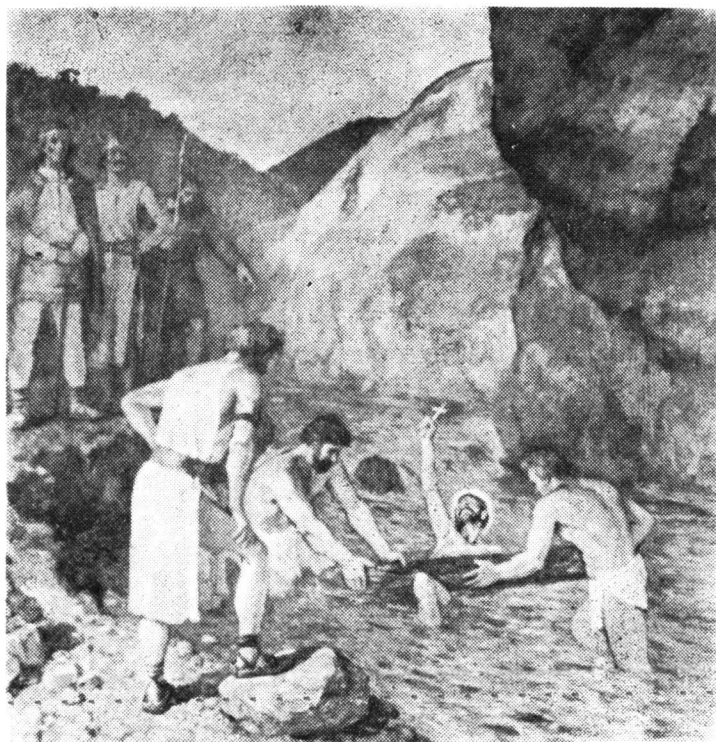
Dînd slavă lui Dumnezeu și mulțumită Bisericii din Goția pentru aceste sfinte moaște, Sfîntul Vasile cel Mare scria Bisericii de aici că «un martir ni s-a întors acasă în patrie de la barbarii de dincolo de Istru și care dovedește tăria credinței trăită de oamenii de acolo».

Iubiți credincioși,

Viața și pătîmirea Sfîntului Sava pe meleagurile Buzăului și martirizarea lui în riul Buzău la anul 372 pentru noi creștinii, care prăznuim azi, în chip deosebit, sora-cul sărbătorec a 1.600 de ani de la primirea cununii de martir al lui Hristos, este o puternică și netăgăduită dovadă a vechimii creștinismului în părțile noastre. Ni se dezvăluie astfel că la anul 372 era aici o Biserică organizată, cu un sfat al preoților, cu învățătură neîntinată și luminată, cu preoți și cîntăreți autohtoni.

Și mai este această viață de martir un important izvor al Istoriei României, în care ni se înfățișează organizarea satelor în obști, existența unor orașe în părțile Buzăului, un trai mai civilizată și prima mențiune despre riul Buzău. Iar prin amintirea caselor se dovedește continuitatea elementului autohton pe acest pămînt unde s-a zămislit poporul român, nevenind de altundeva.

Noi, creștinii ortodocși de azi, duhovnicești prăznuitori ai martirului meleagurilor noastre, cinstim în sfîntul Sava chipul adevăratului misionar creștin, cu credință nepătată, rîvnitor spre tot lucrul bun, propovăduind noua învățătură, pentru că «cuvîntul lui Dumnezeu nu poate fi legat» (II Timotei, II, 9).

**Martirizarea Sfintului Sava Gotul în râul Buzău. — Pictură
în holul Palatului episcopal din Buzău**

Amintim modelul ecumenistului autentic, care respectă convingerile altuia, neca-
domniindu-l, vorbind tuturor în mod pașnic despre adevăr, umblînd în adevăr (III,
Ioan, I, 4), cunoscînd că el face slobod (Ioan, VIII, 32).

Pomenim pe slujitorul Bisericii lui Hristos, pe care o înfrumuseța cu cîntarea,
după cuvîntul Psalmistului: «Voi vesti numele Tău fraților mei: îți voi cînta lauda
în mijlocul adunării».

Lăudăm pe propovăduitorul păcii, ca unul care era împăciuitor față de toți,
îniștit și îngăduitor, ajungînd, prin nemincinoasa fericire a lui Hristos Domnul, fiu
al lui Dumnezeu.

Înfățișăm icoana adevăratului creștin, care, prin trăirea după Evanghelia lui
Hristos, atrăgea stîmă și respectul celor care nu împărtășeau credința lui, fiind împli-
nitor al cuvîntului: «Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor încît să
vadă faptelor voastre cele bune și să mărească pe Tatăl vostru carele este în cer»
(Matei V, 16).

Pildă dăm de creștin luminat, nu bigot sau superstițios, «modest la cuvînt, dar
nu și la cunoștință», multora pricină de mîntuire făcîndu-se.

Acest buchet de virtuți, cu care sfîntul Sava și-a împodobit viața, arătîndu-se «ca
o stea în lume», i-a adus cununa de martir și sfînt al Bisericii Ortodoxe, ajungînd prin
lemn să dobîndească darurile lemnului sfînt al Crucii Domnului, iar prin apa Buză-
ului la însăși apa cea vie, la izvorul vieții, Dumnezeu cel prea slăvit în Treime, mi-
nunar întru sfinții Săi. «Strălucind în virtuțile cele după porunca lui Dumnezeu» el
rămîne în Dumnezeu, pentru că scris este: Cel ce păzește poruncile Lui rămîne în
Dumnezeu și Dumnezeu în el (I Ioan III, 23).

Făcînd parte din ceata sfinților care au aflat izvorul vieții și ușa raiului și sînt
prieteni și casnici ai lui Dumnezeu, dăm sfîntului apostol Pavel, «slavă și cinste»
(Romani I, 10).

Și pentru că a îndeplinit cuvîntul Mintuitorului «dacă îmi slujește cineva, Tatăl
Meu îl va cinsti» (Ioan XII, 26), Dumnezeu l-a cinstit așezîndu-l în ceata sfinților,
unde, spune sfîntul apostol Pavel, viața lor este ascunsă cu Hristos în Dumnezeu. Iar
cînd Hristos se va arăta, atunci și ei se vor arăta împreună cu El întru mărire (Colo-
seni, III, 3).

Pînă atunci, dînd urmare îndemnelui aceluiși apostol, ca aducîndu-ne aminte de
cei ce ne-au grăit cuvîntul lui Dumnezeu, privind la sfîrșitul lor, să le urmăm cre-
dința (Evrei XIII, 7), noi rămînem slatornici în credința adevărată, care lucrează prin
dragoste (Galateni V, 6) la slujirea aproapei, credința strămoșilor noștri, lăudată de
sfîntul Vasile cel Mare.

Noi, care azi ne închinăm nestîngerii și liberi Dumnezeui nostru, care a ales
pe mucenicul Sava în ceata sfinților, să rugăm pe Domnul Hristos să ne învredni-
cească, prin rugăciunile sfîntului pe care-l prăznuim, ca și de acum înainte să fim
buni creștini și buni cetățeni, ca astfel, dînd Cezarului ce este al Cezarului și lui
Dumnezeu ce este al lui Dumnezeu (Matei XXII, 21), să putem slăvi pînă la sfîrșitul
vieții noastre pe Dumnezeu, căruia I se cuvine toată slava, cinstea și închinăciunea
în vecii vecilor. Amin».

După oficierea sfintei liturghii, Prea Fericitul Părinte Patriarh, Justinian și cei-
lalți participanți trec printre credincioșii care umpleau biserica și incinta, în sala de
recepție din palatul episcopal, așezat în fața Catedralei. Toți participanții au pe pere-

tele din dreapta intrării în sală privesc martirizarea sfântului Sava, pictată de pictorul Paul Atanasiu în anul 1960.

Adunarea solemnă, la propunerea Prea Sfințitului Episcop Antim, este prezidată de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian.

Mai iau loc la masa prezidiului : domnul vicepreședinte al Departamentului Cultelor, Gh. Nenciu, I. P. S. Mitropolit Firmilian al Olteniei, Prea Sfințitul Antim al Buzăului, Prea Sfințitul Teoctist al Aradului și Prea Sfințitul Gherasim Constanțeanul.

Din partea autorităților locale participă domnul Gheorghe Rădulescu, secretarul Consiliului Popular Județean și domnul Ion Banu, secretarul municipiului Buzău.

Deschizând ședința, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian dă cuvântul Prea Sfințitului Episcop Antim care spune :

PREA FERICIREA VOASTRĂ
 ÎNALT PREA SFINȚITE,
 PREA SFINȚIȚI
 DOMNULE VICEPREȘEDINTE AL DEPARTAMENTULUI CULTELOR,
 DOMNILOR DELEGAȚI AI AUTORITĂȚILOR LOCALE,
 CUCERNICI PREGĂTIȚI,
 ONORATĂ ASISTENȚĂ,

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române ne-a îndatorat să organizăm această aniversare în care să se amintească un eveniment foarte important din victoria vieții noastre religioase : împlinirea a 1.600 de ani de la mucenicia Sfântului Sava Gotul.

Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele Consiliului de Stat, a spus : «Trebuie să redăm istoria așa cum este ea și din aceasta n-avem decît «de cîștigat».

Evocăm vremuri tulburi de mult apuse, cînd izvoarele istorice directe sînt puține și sărace, astfel încît sîntem de multe ori nevoiți să facem prezent trecutul cercetînd date arheologice și lingvistice.

Așezată «în calea tuturor răutăților», precum atît de frumos ne spune cronicarul Grigore Ureche, țara noastră, frumoasă și bogată, a fost obiectul migrațiunii numeroaselor popoare pornite pe jaf și cîmpire.

O mie de ani, strămoșii noștri au avut principal zădărnici supraviețuirea, păstrarea ființei neamului în iureșul popoarelor ce se perindau. Nimeni și nimic nu ne-a cîntit de pe aceste meleaguri. Neam de plugari și de păstori, s-au înfrățit cu gîla și cu codrul și nu și-au părăsit vetrele.

Zadarnic, istorici, mînați de interese străine, ne-au căutat să răstălmăcească lucrurile și să ne considere nou-veniți. Sîntem băștinași și creștini dintr-un început. Creștinismul nostru este ortodox și de proveniență orientală. Tradiția istoric-apostolică afirmă că sfîntul Apostol Andrei a predicat și în orașele maritime ale Dobrogei.

Acum 2.400 de ani, s-au infiltrat romanii prin neguțători în Dacia pe care mai tîrziu, în anul 106, o cuceresc cu armele și o țin în stăpînire timp de vreo cinci generații, pînă în anul 275, cînd au fost retrase ultimele trupe din Banat și Oltenia, păstrîndu-se totuși cîteva puncte întărite pe malul stîng al Dunării.

În acest interval, procesul de romanizare a fost rapid și complet și odată cu el creștinarea unui popor nou ce se năștea.

Între înaintașii poporului român, un loc de seamă îl ocupă trupele romane și coloniștii acestora. Ei nu veneau numai din Italia: erau traci, iliri, panoni, popoare din răsărit, care vorbeau însă limba latină ce au impus-o autohtonilor prin superioritatea culturii și relațiile guvernamentale.

Limba română este o limbă latină, prin structura ei și prin cuvintele de largă circulație. Sîntem singurul popor descendent al romanilor, care și-a păstrat numele.

Între coloniștii aduși de Traian din rîndul trupelor care își adusesese garnizoana în răsăritul creștin, precum legiunea a doua Macedonica, este sigur că au fost și creștini.

Tertulian și Origen, vechi scriitori creștini, arată că creștinismul se răspîndise în părțile Dunării de Jos încă înainte de anul 275.

Este momentul să subliniem legătura strînsă ce există între obirșia noastră latină și creștinismul începuturilor noastre.

Pentru a se demonstra latinitatea limbii ce vorbim, aducem dovezi filologice din analiza etimologică-istorică a cuvintelor, între care o importantă pondere au cele de cult. Astfel găsim numeroși termeni de credință: Dumnezeu (Domine deus) Cristos (Crestus), creștin (chrestianus) păgân (paganus), biserică (basilica), cruce (cruz, cruce) lege (lex, legem) în sens religios, a boteza (baptizare) rugăciune (rogationem) cumineca (communicare), înger (angelus), altar (altare), închinare (inclinare), sărbătoare (servare), duminică (dies dominica), cununare (coronare), cimitir (coemeterium), Sf. Scriptură (sancta scriptura) și foarte multe altele.

Este interesant de reținut că religia creștină nu a fost îngăduită în imperiul roman pînă la Constantin cel Mare. Acest împărat a dat în anul 313 cunoscutul edict din Milan prin care se acorda libertatea religioasă creștinilor în întreg imperiul roman «din care însă nu mai făcea parte Dacia Traiană».

În Dacia, primii creștini urmași ai trupelor lui Traian sau proveniți din rîndul coloniștilor, au dus viața grea și amară a persecuțiilor din partea unor împărați păgîni cum au fost Nero și Dioclețian.

Între ei s-au înălțat figuri de sfinți și martiri care împodobesc istoria noastră bisericească. Timpurile de odinioară cînd creștinismul era prigonit, au născut figuri de mucenici în numele crucii și al credinței, neofiti și misionari, episcopi, preoți sau simpli credincioși care au preferat martirajul decît să se lase de dreapta lor credință creștină.

Între persecuțiile creștinilor din Scitia Minor, cum i se spunea Dobrogei noastre, cele mai cumplite au fost ordonate de împăratul Dioclețian. Acesta, sărbătorindu-și 10 ani de domnie, a împărțit bani soldaților. Pentru a pedepsi pe creștinii ce au refuzat să jertfească idolilor cu acest prilej, Dioclețian, la îndemnul Cezarului Galeriu, a emis patru edicte prin care ordona arderea bisericilor, a cărților sfînte, a arhive-lor creștine, surghiunirea și uciderea clericilor, în cele din urmă uciderea tuturor creștinilor care nu vor jertfi zeilor.

În Scitia Minor se pare că au murit în jurul anului 300 episcopul de Tomis, Efrem, mai tîrziu episcopul Tit. În acel timp au murit numeroși alți martiri, arși, înjunghiați cu sabia, împunși cu sulita, decapitați, sau aruncați în apă, în mare sau în Dunăre.

Liberalizarea cultului creștin în imperiul roman, sub Constantin cel Mare, nu avea cum folosi Daciei romanizate din nordul Dunării care între timp trecuse sub stăpînirea Goților și a Dacilor liberi. Incursiunile popoarelor migratoare începînd cu goții și care aveau să dureze 1000 de ani, au determinat administrația romană să

se retragă din Dacia. Împăratul Aurelian a cedat în anul 275 țara goților, în calitate de federați adică aliați. Armata, aparatul de stat și o parte din bogătași s-au retras. Dar populația romanizată compusă din păstori, plugari, și alții a rămas și a continuat să păstreze în inima ei religia creștină ce se răspindise,

Secolul al IV-lea este determinant pentru creștinarea poporului nostru. Amintim că în anul 323 goții au fost înfrinți de Constantin cel Mare în nordul Dunării și cu această ocazie mulți goți au fost creștinați. Bizantinii au păstrat o fișie din nordul Dunării, avind supremație peste întreaga Dacie Traiană pînă în anul 367.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, un zelos și profund cunoscător al trecutului bisericii noastre, în al său studiu «L'église Orthodoxe Roumaine» ne arată că: «În sec. IV elementul creștin din Dacia a fost întărit de asemenea printr-o parte dintre oapтивii aduși din Asia minoră de către goți care au făcut acolo mai multe incursiuni. Unul din acești captivi, Sava, a fost înecat în riul Buzău în timpul persecuției lui Atanaric, în 372; această împrejurare a pus creștinii din aceste regiuni în legătură cu Sf. Vasile cel Mare, Arhiepiscopul Cezareei din Capadocia care ceruse și obținuse relicvele martirului».

Istoricii Constantin și Dinu Giurescu, în recenta lor Istorie a Românilor, confirmă de asemenea că: «creștinarea în masă a plugarilor și păstorilor daco-romani s-a făcut în cursul sec. IV-lea și la începutul secolului al V-lea. Ea este în bună parte opera misionarilor adică a propovăduitorilor care au venit din dreapta Dunării, în adevăr în cele două Moesii; în Dacia Aureliană și în Dacia Pontică erau o sumă de orașe în care se găseau numeroși creștini».

«Unele din aceste orașe ca Tomis, Durostorum, Ratiaria, Naisus Sardica (Sofia) aveau și episcopi care căutau să răspîndească credința cît mai mult, nu numai în ținutul supus păstoriei lor dar și dincoace de Dunăre, în locurile unde odinioară fusese Dacia Traiană. Ei veneau aci sau trimiteau misionari care, uneori își găseau moartea în mijlocul migratorilor păgîni, cum a fost de pildă Sava Gotul, înecat în riul Buzău în anul 372 din ordinul regelui Atanaric al vizigoților».

După anul 367 goții, redeveniți stăpîni pe Dacia Traiană, au început o prigoană și mai mare împotriva creștinilor, culminată de Atanaric. În aceste împrejurări deci, se situează viața și sfîrșitul sfințului Sava Gotul.

Predica P. C. Pr. Cocora Gabriel, vicarul nostru administrativ, a făcut cunoscut amănunte despre acestea.

Poate se pune întrebarea: de ce în noianul martirilor care au înflorit în sec. IV-lea și mai înainte, o deosebită importanță se dă Sfințului Sava Gotul.

Desigur, că prezintă interes împrejurarea să cunoaștem atît de multe și bogate amănunte asupra martirajului acestuia. Dar ceea ce este esențial și trebuie să reținem, aceste amănunte sînt povestite într-un document autentic și contemporan, sursă directă istorică de necontestat.

Dacă unele vieți de martiri sînt reconstituite citeodată după simple conjecturi sau supoziții, apoi viața sfințului Sava Gotul rezultă clar și fără posibilitate de controversă din Epistola bisericii din Goția către Biserica din Capadocia, scrisă curînd după moartea martirului cu prilejul mutării moaștelor sale în Capadocia. S-a păstrat corespondența dintre Sfințul Vasile cel Mare și ducele Soranus, guvernatorul Dobrogei și din aceasta rezultă:

— Existența orașelor și a satelor în regiunea apei Buzăului, așezări cu case avînd tavane de grînzi și zidurii, ceea ce denotă un anume grad de civilizație moștenită de la romani deoarece goții locuiau în corturi;

— Existența bisericilor și a parohiilor creștine organizate cu preoți parohi și cîntăreți ceea ce denotă mulțimea creștinilor în părțile noastre pentru a se ajunge la o organizare bisericească ;

— Legături foarte strînse între bisericile de pe ambele maluri ale Dunării ceea ce implică relații strînse între locuitorii din stînga Dunării cu cei din dreapta, chiar după mutarea administrației romane între anii 271 și 275.

— Se adevărește astfel că creștinismul nostru a fost de la început ortodox, fără nici o influență de arianism, de proveniență orientală, — bizantină.

Sfîntul Sava Gotul a pătimit în zilele Paștelui din acea vreme motiv pentru care această comemorare are loc după săptămîna luminată.

Biserica noastră strămoșească ne oferă un creștinism ortodox integral, cu toate exigențele morale și spirituale, ortodoxe. Clerul și credincioșii se adaptează ideilor și noilor cerințe ale contemporaneității.

Prea Fericitul Patriarh Justinian ne cheamă la «Apostolatul Social» pentru a ne aduce sprijinul și contribuția noastră la viața cea nouă pentru binele și fericirea obștească. Sprijinim progresul științei și pe cel social care se afirmă în Republica Socialistă România.

Avem sentimentul datoriei sociale și patriotice. Sîntem cetățeni loiali ai scumpei noastre patrii Republica Socialistă România și în același timp buni creștini. Sîntem convinși că orice gînd și orice lucrare care nu ar avea ca scop decît interesul personal, egoist, este un act antisocial și împotriva preceptelor creștine. Ne dăm perfect de bine seama ce înseamnă inutilitatea socială, cea mai mare primejdie pentru orice instituție.

Tot ceea ce Biserica noastră strămoșească a realizat se datorează faptului că a fost în slujba credincioșilor și a sprijinit aspirațiile legitime ale acestora, în răstimpul a 1600 de ani de la martirizarea sfîntului Sava Gotul pe aceste meleaguri.

Realizările de astăzi în Biserică și restaurarea atitor monumente religioase se datorează libertății religioase de care ne bucurăm în Republica noastră și sprijinului acordat de înțelepții noștri conducători.

De aceea folosim acest fericit prilej pentru a ne exprîma recunoștința și devotamentul nostru față de conducătorii Republicii Socialiste România asigurîndu-i de loialitatea și atașamentul nostru și al credincioșilor Eparhiei față de scumpa noastră patrie care se bucură de un prestigiu mondial în concertul celorlalte state din lume datorită conducerii statului în frunte cu Domnul Nicolae Ceaușescu. Domnului Președinte al Consiliului de Stat care a bucurat toți cetățenii Republicii cu succesele, vizitei șale recente, în Africa, i se cuvînat toate laudele. Declarația ce a făcut în Congo a lămurit străinătatea asupra libertății noastre religioase.

În felul acesta Biserica poate aduce o contribuție la dezlegarea fericită a problemelor contemporaneității pe plan extern pentru pacea între popoarele lumii și înfrățirea acestora, pe plan intern, pentru binele și fericirea obștească.

În numele clerului și al credincioșilor Eparhiei Buzăului exprimăm omagiul și recunoștința față de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian care veghează și conduce Biserica cu atîta înțelepciune și jertfelnicie. Prea Fericirea Sa sprijină mișcarea ecumenistă a bisericilor din lume pentru apropierea dintre popoare și state. Prea Fericirea Sa se bucură de stîma căpeteniilor bisericești din Europa și din ținuturile de răsărit ale creștinătății ortodoxe.

Exprîmăm admirația și grațitudinea față de Domnul Președinte al Departamentului Cultelor, Domnul Profesor Dumătru Dogaru și față de colaboratorii săi în frunte

cu Domnul Vicepreședinte al Departamentului, Dl. Gheorghe Nenciu, pentru crearea condițiilor necesare și favorabile pentru ca Biserica Ortodoxă Română să-și aducă contribuția ei la înflorirea patriei și să practice nestinjenit credința.

Vă mulțumim din inimă tuturor celor de față care ne-ați onorat cu prezența Dvs. la această comemorare, răspunzând la invitația noastră. Rugăm pe bunul Dumnezeu ca să binecuvinteze Biserica noastră strămoșească, ajutându-ne să aducem contribuția noastră la întronarea vieții celei noi și pentru fericirea scumpei noastre Patrii Republicii Socialiste România.

După această cuvîntare, răsplătită cu aplauze, Prea Fericirea Sa dă cuvîntul domnului vicepreședinte al Departamentului Cultelor, Gh. Nenciu, care a subliniat importanța acestei festivități, apreciind în mod deosebit felul cum s-a desfășurat.

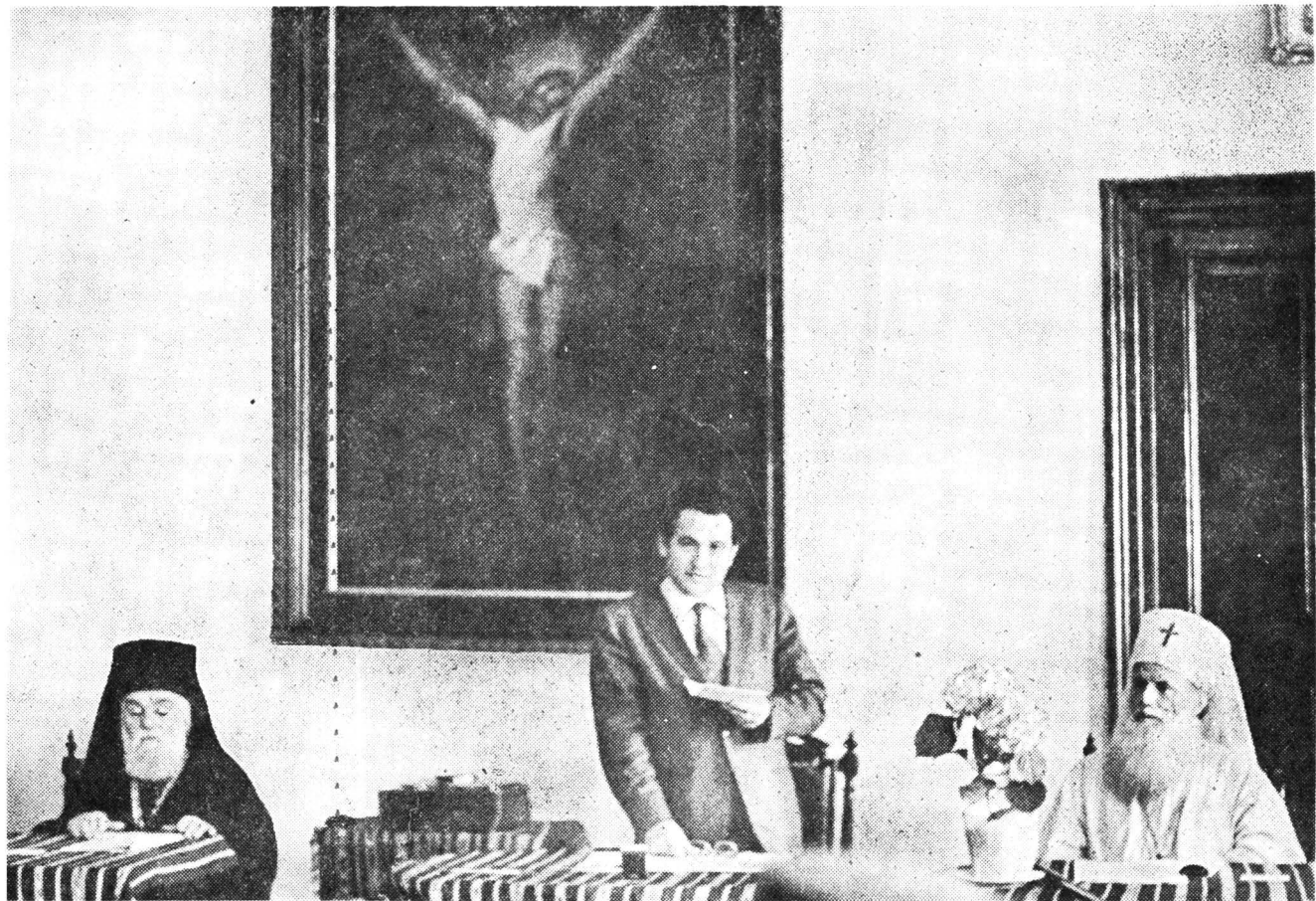
PREA FERICITE PĂRINTE PATRIARH,
 ÎNALT PREA SFINȚITE MITROPOLIT,
 PREA SFINȚIȚI ȘI
 ONORAT AUDITORIU,

Îngăduiți-mi ca la evocarea de astăzi să aduc salutul respectuos al Departamentului Cultelor, al Președintelui său tov. Dumitru Dogaru, al organelor locale ale județului Buzău și al meu personal.

Prezența la această comemorare a Prea Fericitului Patriarh Justinian și a onoraților membri ai Sfîntului Sinod sporește semnificația ei pentru Eparhia Buzăului și capătă o subliniere din partea întregii Biserici Ortodoxe.

Comemorarea de astăzi, așa cum arăta Prea Sfințitul Episcop Antim Angelescu își găsește în conștiința noastră câteva rezonanțe cu caracter istoric care atestă permanența românilor pe aceste pămînturi, înrădăcinarea noastră aici ca element de stabilitate și civilizație. Așa cum spunea atât de frumos Prea Sfințitul Episcop cu temeinică hotărîre și mîndrie în ciuda iureșului popoarelor care se perindau, poporul nostru și-a păstrat ființa și nimeni și nimic nu ne-a clintit de pe aceste meleaguri. Ați citat Prea Sfințitul Episcop epistola către biserica din Capadochia, scrisă curînd după moartea martirului Sava Gotul, care vorbea de existența satelor și orașelor, a unei civilizații statornice, de existența bisericilor și parohiilor creștine ortodoxe organizate aici, care contrazic pe acei istorici minăți să răstălmăcească lucrurile și să afirme că odată cu părăsirea Daciei de către trupele romane aici ar fi fost un vacuum. Nu este în intenția mea să evoc astăzi pagini din istoria dramatică și deseori dureros de tristă a poporului nostru, care în ciuda greutăților și-a durat aici vatra existenței sale. Aș vrea doar să folosească prilejul acestor câteva cuvinte și să mă alătur concluziilor Prea Sfințitului Episcop în minunatul său cuvînt. Din această evocare pe care o face astăzi Episcopia Buzăului și cu ea Biserica Ortodoxă Română se desprind concluzii de etică socială de o deosebită importanță. Am trăit, cum spunea Miron Costin cronicarul, cumplite vremi, au fost încercări de a fi umiliți și ținuți în genunchi, dar furtunile nu ne-au clintit și nu ne-au alterat propria noastră fizionomie morală. Cunoscînd mizeria, devastările sufletești pe care le aduc asupra și umilința și consecințele lor dureroase din viața oricărui popor, noi românii am prețuit și mai mult omnia și am ajuns să facem din ea o coordonată esențială a însăși politicii statului nostru.

Ce înseamnă altceva decît această omenie dorința noastră, dorința statului nostru ca în relațiile dintre popoare să existe respectul reciproc, neamestecul în problemele interne, îndreptățirea egală în a-și spune fiecare cuvîntul; ce înseamnă altceva

Domnul Gheorghe Nenciu, Vicepreședintele Departamentului Cultelor, rostind cuvîntarea în cadrul
Sedintei Solenne

decit lupta noastră constantă și perseverență pe plan internațional de a împiedica sub orice formă întrebuintarea forței în rezolvarea problemelor litigioase și a conflictele dintre popoare. Asemenea principii nu constituie decit o strălucită ilustrare a acestei constante care este omenia poporului nostru, pe care au sădit-o în sufletul nostru vicisitudinile istoriei și în același timp conștiința că nu poți dura istoria de aventură și nesocotire a drepturilor altora.

Mi-aș îngădui să exprim încă un gând pe marginea celor ce au fost puse în lumină în evocarea de astăzi. Unul din oamenii de cultură contemporani vorbind despre puterea de rezistență a poporului nostru, spunea că împotrivindu-ne adversității noi ne-am luat revanșa împotriva istoriei datorită altei componente a structurii noastre spirituale și anume setea de orizont, capacitatea de asimilare și sinteză originală.

Dați-mi voie să afirm un fapt, care sînt sigur că e prezent în inima și mintea fiecăruia dintre Dvs. Niciodată ca astăzi poporul român n-a avut condiția ca să-și ia revanșa, dar o revanșă umană și cu adevărat nobilă față de condițiile istorice deosebit de grele pe care le-a trăit. Poporul nostru se află astăzi angajat într-o luptă pentru progresul său material și spiritual cum n-a mai cunoscut. El luptă astăzi cu optimism pentru drepturile omului la bucuriile vieții, pentru o nouă înfățișare și un nou prestigiu al României. Eforturile întregului popor sînt sprijinite loial și cu însuflețire de către culte. Dvs. cu toții cunoașteți aprecierile pe care conducătorul statului nostru Nicolae Ceaușescu le-a făcut în cuvîntarea din Congo și nu numai atît: Biserica Ortodoxă Română stă în fruntea acestui sprijin patriotic.

Noi prețuim aportul personal al Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, al membrilor Sfîntului Sinod, pentru îndrumările constante și înțelepte date clerului și credincioșilor, pentru exemplul pe care-l oferă tuturilor cultelor. De altfel Biserica Ortodoxă Română, sprijinind eforturile constructive ale poporului nostru, se găsește pe linia celor mai bune tradiții, a celor mai buni ierarhi ai săi care de-a lungul secolelor s-au identificat cu lupta poporului.

Aș aminti numai faptul cu deosebite consecințe istorice și naționale, că Biserica Ortodoxă Română a fost singura biserică ortodoxă care din secolul al XVII-lea a introdus limba română în biserică, făcînd din aceasta o armă împotriva deznaționalizării și împotriva prozelitismului de misiune, pentru unitatea românilor din cele trei țări române.

Și astăzi Biserica Ortodoxă Română are un prestigiu pe măsura prestigiului Patriei noastre. Aș vrea să dau poate cel mai recent episod. Ar putea fi spus foarte mult despre acest lucru, despre aportul și prestigiul Bisericii Ortodoxe Române în întîlnirile internaționale și afirmarea politicii adînc umane a statului nostru în afară.

Astăzi, tot mai multe personalități ale vieții religioase internaționale evidențiază aportul pozitiv adus de delegațiile Bisericii Ortodoxe Române, subliniind că prezența lor este unanim apreciată, datorită nivelului teologic ridicat cu care abordează diferitele probleme atît pe planul relațiilor ecumenice cit și al unora dintre marile probleme sociale ale lumii contemporane.

Prețuim această participare a ierarhilor și teologilor Bisericii Ortodoxe Române, deoarece ea exprimă totodată, aprecierea adusă poporului român a cărui politică este binecunoscută pe plan internațional.

Că prestigiul nostru internațional se datorește, așa cum spuneam, umanismului și înaltei etici a politicii noastre. Dv. știți toți, noi cu toții știm de cită prețuire s-a bucurat vizita în Africa a conducătorului nostru iubit, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Prea Fericite Părinte Patriarh, Înalt Prea Sfințite Mitropolit, Prea Sfințiți Părinți Episcopi și onorat auditoriu, sint bucuros să fi putut participa la comemorarea de azi.

Îngăduiți-mi, Prea Fericite, să vă urez Dv., Înălților membri ai Sfintului Sinod, noi succese și noi satisfacții în activitatea dvs. patriotică pentru îndrumarea clerului și credincioșilor pe linia sprijinirii eforturilor constructive din patria noastră.

Mulțumesc din inimă Prea Sfințitului Episcop Antim Angelescu pentru căldura cu care ne-a primit, pentru strădania care și-a luat-o de a face această comemorare și în mod deosebit pentru sentimentele exprimate în vorbirea sa caldă și înțeleaptă; îi urăm multă sănătate și fericire.

Adunarea solemnă a fost încheiată de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian prin următorul cuvînt:

PREA ONORATĂ ADUNARE,

«Despre importanța comemorării de astăzi a Sfintului Sava Gotul sint și eu trecut cu un cuvînt.

Să-mi dați voie ca întii să mă achit de îndatorirea programatică și să vă previn că prea puțin mi-a rămas de spus fiindcă înainte-vorbitorii au expus destul de mult despre martiriul Sfintului Sava Gotul.

Sigur că vorbind cel din urmă — sînteți cu toții de părere — că sint cel mai dezavantajat pentru faptul că nu știu mai dinainte ce au de spus ceilalți. S-ar putea întîmpla ca să se repele ceva din ceea ce s-a vorbit la început. Dar, faptul că am și calitate de președinte, sigur că în cuvîntul meu am să revin la o parte din ideile spuse de antevorbitorii mei pentru ca să rămînem pe un punct de vedere comun în ceea ce privește importanța comemorării de astăzi din punct de vedere bisericesc și din punct de vedere național.

Biserica noastră ortodoxă cinstește în chip deosebit pe martirii și sfinții săi. Istoria creștinismului ne atestă că pe mormintele martirilor creștini s-au înălțat primele biserici, iar această veche tradiție se păstrează pînă astăzi.

Din conferința Prea Sfințitului Episcop Antim al Buzăului și din cuvîntarea Prea Cucernicului Vicar Gabriel Cocora ați putut afla pe larg condițiunile istorice în care credința creștină a pătruns în nordul Dunării, în Dacia carpatică și împrejurările în care a pămînt Sf. Sava Gotul.

Precum se cunoaște, în Dacia carpatică creștinarea populației geto-dacă a început în același timp cu ocupația romană după anul 106, după ce împăratul Traian a terminat cucerirea și organizarea Daciei. Procesul acesta de încreștinare a fost îndelungat. El s-a intensificat în sec. al IV-lea după ce împăratul Constantin cel Mare a publicat în anul 313 edictul de la Milan, care asigură libertatea de cult creștinilor din împărăția romană.

În Dacia carpatică procesul de încreștinare început din secolul al II-lea, a continuat și după ce împăratul Aurelian a retras în anul 274 armata, aparatul de stat și pătura înstărită a populației, la sudul Dunării.

În a doua jumătate a secolului al III-lea, alături de populația autohtonă în curs de creștinare, s-au așezat goții, populație păgînă și de origină germană, care a ocupat regiunile de la Dunărea de Jos, sudul Moldovei și răsăritul Munteniei.

În curînd creștinismul a început să pătrundă și printre goți, datorită captivilor creștini aduși de ei în incursiunile făcute în provinciile romane din sudul Dunării precum și în provinciile Galatia și Capadocia din Asia Mică.

Istoricul grec Sozomen ne informează că «mulți preoți ai lui Hristos se aflau printre goți» fiind robiți împreună cu numeroși creștini aduși din Capadocia.

Din Capadocia era originar misionarul Eutihie și Ulfila, episcopul goților, începând cu anul 341 care: «40 de ani înflorind glorios în episcopat, cu har apostolic, predică fără întrerupere în una și singura biserică a lui Hristos în limbile greacă, latină și gotă, după cum relatează și urmașul său episcopul Axentiu de Durostorum. Din cauza prigoanei contra creștinilor pornită de goții păgini în anul 348, episcopul Ulfila s-a refugiat pe teritoriul imperiului roman de răsărit numit atunci Romania, goții creștini stabilindu-se în jurul localității Nicopolis Adenu, adică în Balcani, în sudul Dunării.

O a doua persecuție contra goților creștini a pornit Atanaric, regele goților păgini, între anii 369—372. o parte dintre goții creștini în frunte cu Fritigern, conducătorul lor, s-au refugiat ca și înaintașii lor, în sudul Dunării pe teritoriul împărăției romane. Numeroși creștini goți însă au rămas pe loc și-au înfruntat cu bărbăție această grea persecuție, iar numele lor se păstrează pînă astăzi în calendarul got.

Printre ei este vrednic de pomenire și deosebită cinstire Sfintul Sava Gotul, cel pomenit astăzi. Chinurile și pătimirea lui sînt istorisite cum ați auzit, pe larg, în actul său martiric scris în limba greacă fiind cunoscut sub titlul acesta: «Epistola Bisericii din Goția către Biserica din Capadocia».

Acesta este documentul de o importanță mare pentru istoria poporului român, nu numai pentru Biserică, ci și din punct de vedere național.

Actul a fost scris curînd după moartea sa, cu prilejul mutării moaștelor sale în Capadocia în anul 373—374. Acesta este un document autentic și unic pentru istoria veche a pătrunderii creștinismului în nordul Dunării, avînd o importanță și o valoare deosebită. El dovedește cu certitudine existența reală a unei biserici creștine organizate în partea de răsărit a patriei noastre, în sec. al IV-lea. Nu este vorba numai de existența unor creștini, izolați, răsfiirați printre goți și geto-daci ci exista chiar o biserică organizată în orașe și sate, cu episcopi, preoți și credincioși. Actul martiric al Sfintului Sava amintește pe preoții goți Gutica și Sansala, primii preoți creștini cunoscuți pînă acum la nordul Dunării, în Dacia Carpatică, într-un act autentic.

Sfintul Epifaniu, episcopul Salaminei, în Cipru, vorbind despre Audiu, căpetenia grupării audianilor creștini, care concepea divinitatea într-un chip antropomorfic, ne confirmă că acesta, adică Epifaniu, «a mers în interiorul Goției, a instruit în credința creștină mulți goți și a înființat în Goția minăstiri».

Este în afară de orice îndoială, că populația locală geto-dacică creștină a avut un rol important în creștinarea goților. Actul martiric al Sfintului Sava Gotul atestă existența unor orașe și sate cu case cu tavan de grinzii, cu biserici în care se rugau localnicii creștini geto-daci, căci goții, popor nomad, își organizează bisericile lor în corturi. Știrea că goții creștini săvîrșesc servicii religioase în corturi ne-o afirmă istoricul grec Sozomen. Cînd triburile gote se deplasau în alte locuri cu corturile lor, potrivit viețuirii popoarelor nomade, îi însoțeau și preoții lor. Sfintul Chiril, episcopul Ierusalimului, vorbind în cateheza 16 despre goți și sarmați, afirmă că aceștia aveau episcopi, preoți, diaconii, monahi, fecioare și credincioși.

Această biserică gotă nu-și ducea viața ei în mod izolat ci în legătură cu bisericile creștine din provinciile romane din sudul Dunării, cu biserica din Scitia Minor Dobrogea de azi, și cu îndepărtata Capadocchie din Asia Mică, cum atestă însuși actul martiric al Sfintului Sava Gotul, deoarece mulți creștini din Goția erau originari din Capadocia. Aceasta este o mărturie dintre cele mai puternice și grăitoare

despre vechile legături ale bisericilor din Dacia Carpatică cu venerabila biserică a răsăritului în veacul al IV-lea.

Aceste legături sînt confirmate de unele scrisori ale Sfîntului Vasile cel Mare, îndeosebi de scrisoarea 153 din anul 373 în care Sfîntul Vasile aduce laude ducelui Iunius Soranus guvernatorul Sciției Mînor, originar și el din Capadocia, pentru faptul că ajută pe cei prizonieri pentru credința lor în Hristos, aflați în Goția și-l roagă să trimită moaștele martirilor în patrie, adică în Capadocia, deci și moaștele Sfîntului Sava Gotul.

Sfîntul Sava Gotul este cel dintîi sfînt cunoscut la nordul Dunării, în Dacia Carpatică și acest fapt rămîne o mărturie de cea mai mare importanță pentru dovedirea existenței unei biserici creștine organizată în veacul al IV-lea în partea de răsărit a patriei noastre.

Sărbătorind astăzi în chip solemn împlinirea a 1600 de ani de la moartea martirică a Sfîntului Sava Gotul, să-l rugăm fierbînte să mijlocească prin rugăciunile sale la milostivul Dumnezeu, ca să ocrotească mai departe Biserica noastră, țara noastră și pe toți slujitorii și credincioșii ei.

Și acum, în calitatea pe care o am de președinte al acestei adunări, țin să afirm că sînt de acord cu toate aprecierile pe care Prea Sfințitul Episcop Antim Angelescu le-a făcut cu privire la activitatea patriotică, de sporire a prestigiului țării noastre peste hotare, a iubitului nostru Președinte al Republicii Socialiste România, Domnul Nicolae Ceaușescu.

Aprecierile noastre în numele Sfîntului Sinod și întregii Biserici Ortodoxe au fost comunicate printr-o telegramă.

În ceea ce privește desfășurarea comemorării de astăzi, n-am decît cuvînte de laudă la adresa Prea Sfințitului Episcop Antim Angelescu și colaboratorilor săi, care au organizat această comemorare la un nivel așa de înalt, și religios și pastoral, așa cum este obiceiul în Biserica noastră Ortodoxă Română.

În același timp rog pe Prea Sfințitul Episcop să transmită corului și slujitorilor binecuvîntările mele pentru felul cum au dus slujba religioasă și pentru felul cum funcționează corul și slujirea bisericească la Episcopia din Buzău.

În numele Dumneavoastră mulțumesc din toată inima organelor locale care au luat parte la comemorarea noastră și-i rog să se facă interpretii sentimentelor noastre de prețuire pentru conducătorii județului Buzău. Îl rog pe Domnul Vicepreședinte Nenciu să se facă ecoul sentimentelor noastre de prețuire și dragoste față de președintele Departamentului Cultelor, Profesor Dogaru.

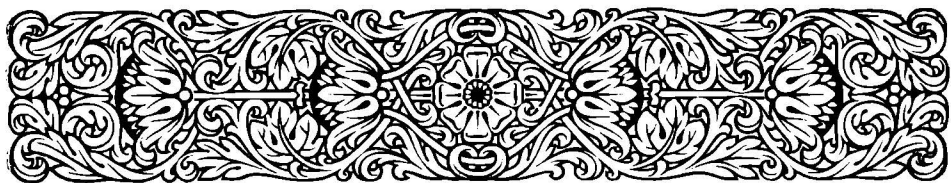
Închei deci solemnitatea de astăzi cu toate mulțumirile mele pentru participanții la această festivitate și mă îndrept din nou urînd din toată inima Prea Sfințitului nostru Episcop Antim sănătate, cu ani încă mulți, cu rodnică activitate.

Întreaga adunare, aplaudă puternic pe Întîistătătorul Bisericii noastre, făcîndu-i o caldă și sinceră manifestare de simpatie, respect și devotament, festivitatea înălțătoare, prin ținuta ei bisericească și patriotică, încheindu-se cu imnul patriarhal.

A urmat apoi o agapă, care s-a desfășurat în atmosfera sobră și solemnă a cinstirii unui asemenea marcant eveniment din viața Bisericii Ortodoxe Române.

Pr. GABRIEL COCORA

POSTFAȚĂ LA COMEMORAREA SFÎNTULUI SAVA GOTUL

În ședința din 13 decembrie 1969, Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărît ca în luna aprilie 1972, cînd se împlinesc 1600 de ani de la moartea martirică a Sfîntului Sava Gotul, să se facă de către Biserica noastră comemorarea acestui fapt petrecut pe pămîntul țării noastre. Încat în riul Buzău la 12 aprilie 372, din porunca regelui got Athanaric — care ocupa pe atunci părțile nord-dunărene și care, îndemnat de arieni, persecuta crunt pe dreptcredincioșii creștini — Sfîntul Sava Gotul este una din figurile bine cunoscute și clar amintite de istorie, care a trăit în primele veacuri creștine, în timpul și pe pămîntul în care se plămădea, din încrucișarea geto-dacilor cu romanii, un popor nou, poporul român. Deși furia persecuțiilor împotriva creștinilor se încheiase, prin Edictul de la Milan, cu aproape șase decenii înainte, totuși, pentru că, cu toate amenințările, n-a primit să părăsească dreapta credință, mucenicul Sava — capadocian de origină, ajuns în părțile noastre, fiind luat probabil captiv de geți în incursiunile lor prin Capadocia — a murit apărînd învălătura adevărată, devenind astfel martir al credinței ortodoxe și de grabă fiind trecut în rîndurile sfinților, așa cum evlavia dreptcredincioșilor făcea cu toți cei care își jertfeau viața pentru credință.

Vestea martiriului Sfîntului Sava se răspîndește repede. Marele său compatriot, Sfîntul Vasile al Cezareei Capadociei, cere printr-o scrisoare trimisă guvernatorului Scythiei Minor, Iunius Soranus, rudă cu el, să-i trimită moaște de martiri, iar guvernatorul îi trimite chiar moaștele Sfîntului Sava, care, în acest chip se întoarce în locurile în care văzuse lumina zilei.

- Astfel, Sfîntul Sava Gotul, prin actul său martiric, intră în istoria creștinismului veacului IV, dar mai ales în istoria Bisericii noastre românești.

Potrivit hotărîrii Sfîntului Sinod, curajul și eroismul său au fost evocate în cursul lunii martie din acest an de întregul cler ortodox român intrunit în conferințe de orientare. Revistele noastre bisericești i-au închinat articole în care sînt înfățișate pe larg viața și martiriul său, iar la Episcopia Buzăului — care își întinde astăzi jurisdicția pe locurile în care a trăit și a fost martirizat Sfîntul Sava Gotul — la 18 aprilie s-a făcut comemorarea oficială a acestui fapt istoric, în Catedrala Episcopală, de față fiind însuși Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian al Bisericii Ortodoxe Române.

Această comemorare ne dă însă nouă, tuturor slujitorilor Bisericii Ortodoxe Române, un potrivit prilej să zăbovim puțin asupra istoriei începuturilor creștinismului în Dacia strămoșilor noștri și pe baza datelor pe care le avem — multe la număr —

să restabilim anumite adevăruri, contestate de unii sau puse la îndoială de alții, în legătură cu vechimea creștinismului și cu modul cum a pătruns creștinismul la daco-romani.

*

O știm din primele pagini ale Istoriei Bisericii noastre, că poporul român, născut din amestecul dacilor cu romanii care au fost colonizați în Dacia, a avut de la început religia creștină. Când a apărut în lume și în istorie ca popor aparte, din încrușișarea celor două neamuri amintite, a apărut deja creștinat. N-a fost un timp după apariția noastră ca români, în care să fi avut o altă religie. Și n-a fost un timp în care poporul cel nou să fi fost creștinat datorită unei intervenții oficiale, la comandă, de către cineva, sau de misionari oficiali trimiși de Roma sau Bizanț. Creștinismul nostru s-a născut încet, odată cu poporul. Fenomenul — departe de a fi un miracol — este clar și ușor de înțeles. Coloniștii romani și soldații romani rămași în Dacia, în partea de nord a Dunării și dincolo de Carpați, în Scythia Minor, ca și în sudul Dunării, aduceau cu ei noua credință cunoscută și răspândită în Imperiul Roman. Creștinismul nostru a venit cu masa de creștini, fie ei soldați, coloniști sau negustori; a fost un creștinism care a avut «un caracter net popular», cuvântul Evangheliei fiind răspândit de oameni din popor.

Este un adevăr istoric de netăgăduit, pe care trebuie să-l apărăm, adevăr bazat pe date ce nu pot fi contestate de oamenii de bună credință și anume: precum o clipă n-a lipsit în Dacia pe pământul locuit astăzi de români continuitatea elementului daco-roman, tot astfel o clipă n-a lipsit aici continuitatea credinței creștine, începând chiar cu secolul II.

Un alt adevăr care trebuie reținut de noi toți este faptul că poporul român ce se naștea în Dacia în secolele II, III, IV, V, VI,, VII își creea o limbă nouă, care avea la bază limba latină, generalizată în acea vreme în Dacia și Scythia Minor, în sudul și nordul Dunării. De aici și concluzia că la noul popor creștinismul a fost propovăduit în limba latină și nu în cea grecească sau slavonească. Cei ce au venit cu sămînța creștină aici vorbeau latinește și își exprimau creștinismul în limba latină, care a devenit încet, în secole, limba română.

O dovadă elocventă că noi am primit creștinismul în limba latină și că poporul nostru s-a format într-o epocă anterioară migrațiunii popoarelor, este rugăciunea Tatăl nostru, care s-a păstrat în rîndul credincioșilor din aceste părți după vechiul text latin, nu grec sau slav, cuprinzînd aproape în întregime cuvinte de origine latină.

*

Aceste adevăruri cunoscute de noi trebuie să le apărăm cu tărie. Pentru că teoria istoricului rus Golubinski, după care noi am fi primit creștinismul de la bulgari — am fi fost adică creștinați de bulgari — nu numai că a găsit adepți și printre unii istorici de la sfîrșitul secolului XIX, din afara țării noastre, dar ea este chiar și astăzi vînturată de unii istorici străini rău informați și care încearcă să o popularizeze și în prezent. Dovadă, Dicționarul de istorie bisericească apărut la sfîrșitul anului 1971 în Statele Unite, care dă oa sigură creștinarea noastră de către bulgari. (The Westminster Church History Dictionary. Philadelphia, 1971).

Din faptul că de abia în secolul XIV românii din Dacia de la nord de Dunăre se organizează în state feudale proprii, se poate trage oare concluzia că pînă în acel secol n-a existat popor român pe aceste locuri, cu identitate proprie, deosebită de a

celorlalte popoare cu care a venit în contact? Dar cum a apărut, prin ce miracol, în secolul XIV un popor cu o conștiință de sine, cu o limbă proprie, care să se organizeze dintr-o dată în acest secol în state proprii? Din faptul că de abia tot în acest secol se formează mitropolii în Țările Române, se poate trage oare concluzia că poporul din aceste ținuturi nu era creștin? Cu lux de amănunte se poate demonstra contrariul. Vechimea creștinismului nostru urcă pînă în secolul II după Hristos. Știm că după o tradiție cunoscută de Origen și amintită și de istoricul Eusebiu de Cezareea, însuși Sfîntul Apostol Andrei ar fi predicat în ținuturile dintre Dunăre și Marea Neagră, creștinînd Scythia. În acest context amintim că există un vechi colind în Dobrogea care vorbește de Sfîntul Andrei, de Decebal și de Traian.

Și dacă toate acestea vor fi socotite simplă tradiție, ori legendă care nu are la bază elemente și date istorice precise, ce vom zice de atîtea date care nu pot fi tăgăduite și de atîtea descoperiri arheologice, care demonstrează că în partea de sud a țării noastre, în Dobrogea de astăzi, exista viață creștină în secolul II și viață bisericească organizată în secolul al III-lea și al IV-lea?

Lăsînd la o parte episcopiile din sudul Dunării, multe la număr, care arată că în aceste părți Biserica creștină era organizată; lăsînd la o parte faptul că la Sardica, Sofia de astăzi, s-a ținut chiar un Sinod în anul 343, care arată același lucru; lăsînd la o parte faptul că în sudul Dunării au existat în acea vreme personalități bisericești cunoscute în toată lumea creștină, ca Niceta de Remesiana, — dar referindu-ne numai la ținutul Dobrogei noastre, avem multe și precise date care ne demonstrează că aici exista o viață bisericească organizată. La Tomis — Constanța de astăzi — a existat o episcopie «înființată foarte probabil în cea de a doua jumătate a secolului III», care a avut episcopi ce au strălucit prin erudiția și sfințenia vieții lor, ca Betranio și Teotom I, trecuți printre sfinți. În cuprinsul acestei episcopii tomitane a înflorit și viața monahală, amintind dintre călugării din minăstirile de aici pe Ion Casian, Ion Maxențiu, Leonțiu, Dionisie cel Mic Exiguul și alții. În treacă vom aminti că un călugăr din aceste minăstiri de pe pămîntul Dobrogei noastre — Dionisie cel Mic, Exiguul — este cel care a stabilit calculul calendaristic al erei creștine, cu măsurătoarea anilor de la Hristos. Iar ceilalți călugări amintiți au dus și ei însemnate servicii teologiei și culturii vremii lor. Episcopul Teotim al II-lea al Tomisului era prieten cu Sfîntul Ioan Gură de Aur. Iar alți episcopi tomitani au fost în legătură strînsă cu personalități remarcabile ale lumii creștine de atunci, ca Sfîntul Vasile cel Mare, Epifanie, Papa Leon cel Mare, precum și cu împărați ca Valenț, Leon și Justinian. Episcopi ai Tomisului au luat parte la Sinoade Ecumenice ca: Gherontie la Sinodul II, Timotei la Sinodul III, Alexandru la Sinodul IV. Mai toți episcopii Tomisului au avut o frumoasă și cunoscută în acea vreme activitate teologică și intelectuală. Nu arată aceasta că în aceste ținuturi exista chiar în secolul III nu numai viață creștină, dar și o Biserică organizată? Și este greu de tras concluzia că acești episcopi ai Tomisului aveau în jurisdicția lor și pe creștinii din nordul Dunării — Muntenia de mai tirziu și sudul Moldovei? Sfîntul Sava Gotul n-a trăit ultimii săi ani și n-a fost martirizat în părțile Buzăului? Moaștele sale n-au fost trimise Sfîntului Vasile de către guvernatorul Scythiei Minor, Iunius Soranus și de către Episcopul Tomisului, Betranio? De unde știau aceștia despre martiriul Sfîntului Sava și despre existența moaștelor sale, dacă jurisdicția lor civilă și bisericească nu s-ar fi întins și în nordul Dunării?

Vrea cineva alte dovezi precise de vechimea creștinismului pe teritoriul țării noastre? Pot fi puse la îndoială basilicile descoperite de arheologi la Tomis, Histria, Adam Clisi, Tropaeum Traiani, Dinogetia, Callatis, Sucidava? Pot fi contestate, sau

nu grăiesc de ajuns inscripțiile de la Axiopolis care amintesc de numele unor cunoscuți martiri din Dobrogea ca : Chiril, Chindeas și Tasios (Dasius)? Poate fi contestată descoperirea din vara anului 1971 de la Niculitel a moaștelor a trei martiri, printre ei și Zotic, ce au pățimit în timpul lui Dioclețian? Nu era oare viață creștină unde au fost martiri creștini? Dar atâtea obiecte de cult descoperite prin săpăturile arheologice nu dovedesc același lucru, anume existența unei vieți religioase la locuitorii din sudul și nordul Dunării? Gemma socolită a fi chiar din secolul II — cel mai vechi document arheologic creștin — descoperită la Tomis în secolul al XIX-lea și ajunsă după aceea la British Museum din Londra este tot atit de grăitoare ca atâtea și atâtea alte descoperiri arheologice.

Și nu ne-am referit decît la epoca paleocreștină, la epoca secolelor II—VI, înțelegînd să nu mai vorbim de descoperirile de pe pămîntul țării noastre din epoca feudală : biserici ca cea de la Basarabi, cimitire creștine, obiecte creștine de cult, care, toate sînt dovezi de vechimea și continuitatea vieții creștine pe teritoriul actual al țării noastre.

Dacă în nordul Dunării nu au existat episcopii și mitropolii organizate pînă în secolul al XIV-lea, aceasta nu înseamnă că n-a existat aici viață creștină și preoți creștini. Poate chiar episcopi creștini, căci este bine să ne amintim, cu toate că este vorba de secolul al XIII-lea, de scrisoarea Papei Grigorie al IX-lea trimisă în anul 1234 regelui ungar Bella, prin care îl făcea atent că în Țara Birsei sînt «episcopi schismatici» care fac propagandă printre catolici. Și este bine să ținem minte că existența acestor «episcopi schismatici» în părțile locuite de români — care nu puteau fi decît episcopi ortodocși, pentru că, o știm, că așa ne-a numit veacuri în șir Vaticanul — era semnalată înainte cu o sută și mai bine de ani de înființarea oficială a primei mitropolii în Țara Românească.

Datele istorice și arheologice pe care le avem sînt dovezi de nezdruccinat că poporul nostru s-a născut și a rămas totdeauna pe pămîntul pe care-l locuiește astăzi : continuitatea elementului daco-roman în Dacia este atestată istoric. Migrațiunea popoarelor, cînd s-a produs, a găsit aici un popor format, cu o conștiință de sine, cu o limbă a sa proprie, cu o viață și credință creștină exprimată în cuvinte de origină latină, dar în rit răsăritean, cu o Biserică a sa care și-a împlinit viața și istoria cu a poporului acestuia, așa cum ea a făcut de atunci înainte în tot cursul istoriei sale, rămînînd pînă astăzi o Biserică a poporului.

Iată de ce nu-i este greu nici astăzi și nu-i va fi niciodată, Bisericii noastre, ca să fie mereu legată de idealurile poporului român, în mijlocul căruia a apărut, care are aceeași vîrstă cu el și căruia i-a slujit în veacuri și care a devenit pentru acest popor «legea românească».

Clerul nostru nu va uita niciodată aceste adevăruri și nu va desmînji niciodată prin comportarea și activitatea sa trecutul poporului nostru.

Pr. PETRE F. ALEXANDRU

DOCUMENTARE

În vremea arhipăstoririi
Prea Fericitului Părinte Patriarh
Justinian

GHID BIBLIOGRAFIC, PE TEME ȘI PROBLEME, DIN PUBLICAȚIILE REVISTEI MITROPOLITANE „GLASUL BISERICII“

(Continuare)

M

MAGIA

Magistr. Stelian Izvoranu, *Statuti și orinduire pentru duhovnici în pravilele manuscrise slavo-române și românești*: ...Norme și dispoziții legale, incluse în pravilele vechi, împotriva magiei... (G. B., XVIII (1959), nr. 1—2, p. 60—61).

MILOSTENIA

Dia. Prof. Emilian Vasilescu, *Cugetări morale și religioase. — Spicuri din literatura franceză*: ...Facerea de bine... Milostenia... (G. B., XXV (1966), nr. 5—6, p. 456, 457, 458).

(Același autor), *Cugetări morale românești*: Săvârșirea binelui... (G. B., XXVI (1967), nr. 9—10, p. 934).

Pr. Dr. Gh. Tilea, *Predica de pe munte (Probleme morale)*: ...Milostivirea... (G. B., XIX (1960), nr. 5—6, p. 437—441).

MISTICISM

Prof. N. Chițescu, *Participarea integrală a sufletului la viața religioasă*: Rolul inteligenței în viața religioasă în raport cu înclinările unor culte și uneori trăirii religioase în genere, de a devia într-un misticism bolnăvicios, făcând total abstracție de rațiune (G. B., XII (1953), nr. 9—10, p. 571—575).

MÎNĂSTIRI ȘI SCHITURI

(Monografii)

A) MÎNĂSTIRI DIN ȚARĂ

I. — DIN MITROPOLIA UNGROVLAHIEI

1. *Din Municipiul București*

(Autorul nesemnat), *Lucrările de restaurare de la Mănăstirea Plumbuila* (G. B., VIII (1949), nr. 10, p. 65—67).

(Autorul nesemnat), *Preoțimea capitalei continuă lucrările de la Mănăstirea Plumbuila* (G. B., IX (1950), nr. 3, p. 67—68).

T. N. Manolache, *Restaurarea și conservarea monumentelor istorice religioase: Mănăstirea Plumbuila; — mănăstirea Antim; — mănăstirea Văcărești...* (G. B., XII (1953), nr. 5—7, p. 422—424).

I. D. Ștefănescu, *Mănăstirea Plumbuila* (G. B., XIV (1955), nr. 10—11, p. 637—642).

Paul I. Cernovodeanu, *O inscripție dispărută de la Mănăstirea Plumbuila* (G. B., XVIII (1959), nr. 5—6 p. 431—432).

Prof. Victor Brătulescu, *Inscripții și însemnări din biserici: ...Mănăstirea Antim...; — mănăstirea Plumbuila...* (G. B., XXV (1966), nr. 7—8, p. 623—624, 629).

Pr. Nae Popescu, *Paraclisul Mănăstirii Antim. Amintiri și istorie* (G. B., X (1951), nr. 6—7, p. 71—76).

Arhid. Paulin Popescu, *Sfințirea paraclisului Pompilian din Mănăstirea Antim* (G. B., XVII (1958), nr. 12, p. 1187—1190).

Pr. P. F. Alexandru, *Uzind viața nouă, pe întinsul eparhiei: ...La Schitul Maicilor* (G. B., XIV (1955), nr. 7—8, p. 460—463).

Lucian N. Gresianu, *Monografia Mănăstirii Mărcuța* (G. B., XVI (1957), nr. 6—7, p. 416—430).

Dinu C. Giurescu, *Vizitînd Muzeul de Artă al Republicii Populare Române. — Anaforițe brîncovenesti: ...Mănăstiri din București — Sfîntul Ioan Grecesc, Sărindar, «Hîmandritul» (Sfîntii Apostoli) și Radu Vodă...* (G. B., XVIII (1959), nr. 5—6, p. 458—460, 463—464, 468—470).

Virgiliu Popescu, *Despre biserică lăstei mănăstiri Giulești* (G.B., XVII (1958), nr. 8, p. 748—749).

Ștefan Andreescu, *Cîteva precizări despre ctitoriile bucureștene ale lui Chiorma Banul: ...Mănăstirea lui Chiorma Banul, cu hramul Sfîntul Nicolae* (G.B., XXIII (1964), nr. 5—6, p. 552—557, 566—567).

Prof. T. G. Bulat, *Din istoricul bibliotecii de la fosta Mănăstire Sfîntul Sava din București. — Inceputurile* (G. B., XXV (1966), nr. 3—4, p. 313—342).

(Același autor), *Contribuții la istoricul bibliotecii de la Mănăstirea Sfîntul Sava din București* (G. B., XXVII (1968) nr. 7—8, p. 879—902).

În localitățile suburbane ale Municipiului București

N. Eufrosina, *Sfînta Mănăstire Pasărea* (G.B., XVI (1957), nr. 3, p. 183—189). (Autorul nesemnat), *Realizări practice în mănăstirile eparhiei: ...Mănăstirile Pasărea și Cernica...* (G.B., XVII (1958), nr. 5, p. 497—498).

Arhim. Ațanasie Glodcovschi, *Monahii croniciari din Sfînta Mănăstire Cernica* (G.B., XVII (1958), nr. 8, p. 740—747).

Arhim. Justinian Florea, *Aspecte noi în minăstirile eparhiei: ...În minăstirea Cernica...* (G.B., XXVIII (1969), nr. 1—2, p. 177—178, 180).

I. L. Georgescu și Roma Stanciu, *Minăstirea Cernica* (Recenzie, de N. Stănculescu) (G.B., XXVIII (1969), nr. 7—8, p. 940—942).

«Cercelări arheologice în București» (vol. II): (Recenzie, de Ioan F. Stănculescu, ia studiul colectivului de autori — Panait I. Panait, Mioara Turcu..., *Complexul medieval Tinganu* (Comuna Cernica) (G.B., XXIV (1965), nr. 11—12, p. 1200—1206).

2. Din județul Ilfov

T. N. Manolache, *Restaurarea și conservarea monumentelor istorice religioase: ...Minăstirea Căldărușani...* (G.B., XII (1953), nr. 5—7, p. 424).

Prof. R. Ilie, *Minăstirea Ciorogirla-Samurcășești* (G.B., XIII (1954), nr. 9—10, p. 531—533).

(Autorul nesemnat), *Realizări practice în minăstirile eparhiei: Minăstirile Țigănești și Ciorogirla...* (G.B., XVII (1958), nr. 5, p. 497—498).

Arhim. Justinian Florea, *Aspecte noi în minăstirile eparhiei: ...În minăstirile Snagov și Țigănești...* (G.B., XXVIII (1969), nr. 1—2, p. 178, 180).

George Poitra, *Documente brîncovenesti în legătură cu biserici și minăstiri din țară și străinătate: ...Minăstirea Snagov...* (G.B., XXIII (1964), nr. 11—12, p. 1101, 1115—1116).

Stelian Metzulescu, *Apoteoza în fresca românească: ...Fresca de la Snagov...* (G.B., XXIV (1965), nr. 3—4, p. 334—336).

Pr. Gabriel Cocora, *Minăstirile de la Cornățel: Din comuna Minăstirea* (Recenzie) (G.B., XVII (1958), nr. 10, p. 1014—1015).

Paul I. Cernovodeanu, *Știri privitoare la o ctitorie a lui Vlad Vodă Călugărul — Schitul Babele (1492—1493): Din fostul raion Vida* (G.B., XIX (1960), nr. 5—6, p. 483—497).

Pr. Prof. I. Rămureanu, *Insemnări cu prilejul unei vizite la localitățile istorice din Scythia Minor: ...Minăstirea Slobozia (în apropiere de Urziceni)...* (G.B., XX (1961), nr. 3—4, p. 321—322).

D. Pleșia și Șt. Andreescu, *Minăstirea Gruicul (Contribuții documentare)* (G.B., XXIV (1965), nr. 11—12, p. 1123—1154).

Cf. și: —

Pr. Gabriel Cocora, *Minăstiri și schituri în Principatele Unite, la începutul sec. XIX:* (Recenzie) (G.B., XVII (1958), nr. 10, p. 1013—1014).

3. Din județul Ialomița

Pr. Ilie, *Schitul de la Peștera Ialomiței* (G.B., XIII (1954), nr. 3, p. 171—174).

Prof. Victor Brătulescu, *Inscripții, însemnări și acte privind Schitul Peștera de la Obârșia Ialomiței* (G.B., XXIII (1964), nr. 5—6, p. 509—532).

Prof. T. Bulat, *O ctitorie a lui Matei Basarab: Slobozia lui Ienache «Vai de Ei»* (G.B., XXVIII (1969), nr. 3—4, p. 393—408).

4. Din județul Prahova

Pr. Dimitrie Dumitrescu, *Minăstirea Brebu — 300 de ani de la întemeierea Bisericii* (G.B., IX (1950), nr. 7—8, p. 85—87).

George Potra, *Documente brîncovenesti în legătură cu biserici și mînăstiri din țară și străinătate*: ...Mînăstirea Brebu... (G.B., XXIII (1964), nr. 11—12, p. 1100—1101, 1105, 1113, 1114—1115, 1117—1118, 1119—1120).

Arhit. Laurențiu Vasilescu, *Mînăstirea Brebu* (Recenzie, de Teodor I. Petre) (G.B., XXVIII (1969), nr. 3—4, p. 491—492).

Ștefan Andreescu, *Mînăstirea Brebu* (G.B., XXVIII (1969), nr. 9—10, p. 997—1010).

Pr. Prof. Nicolae M. Popescu, *Și chilimuri la Mînăstirea Zamfira* (G.B., IX (1950), nr. 9—10, p. 25—27).

T. N. Manolache, *Restaurarea și conservarea monumentelor istorice religioase*: ...Mînăstirea Zamfira... (G.B., XII (1953), nr. 5—7, p. 424).

(Autorul nesemnat), *De hramul Sîntei Mînăstiri Zamfira*: Din fostul raion Ploiești (G.B., XII (1953), nr. 8, p. 504—505).

(Autorul nesemnat), *Realizări practice în mînăstirile eparhiei*: Mînăstirile Zamfira și Suzana... (G.B., XVII (1958), nr. 5, p. 498).

Arhim. Justinian Florea, *Mînăstirea Suzana în haină nouă* (G.B., XXVIII (1969), nr. 11—12, p. 1289—1891).

Diac. Prof. Emilian Vasilescu, *În vizită la mînăstirile Suzana și Cheia* (G.B., XV (1956), nr. 6—7, p. 354—357).

Emil Vîrtosu, *Documente privind mînăstirea Cheia de pe Teleajen* (G.B., XXI (1962), nr. 9—10, p. 888—911).

(Același autor), *Mînăstirea Cheia (Prahova). Inscricții și însemnări* (G.B., XXII (1963), nr. 9—10, p. 929—951).

(Autorul nesemnat), *Schitul Crivina*: Din satul Poenarii-Burchi (G.B., XIV (1955), nr. 10—11, p. 659—663).

Pr. N. Cazacu, *Însemnări privind biserici și fapte din trecut*: ...Data rezidirii bisericii mînăstirii Tîrgșor (de lângă Ploiești)... (G.B., XXII (1963), nr. 7—8, p. 732—733).

Pr. P. F. Alexandru, *Uzind viață nouă, pe întinsul eparhiei*: La mînăstirea Ghighiu... (G.B., XIV (1955), nr. 7—8, p. 460—463).

(Autorul nesemnat), *Prăznuirea hramului Izvorul Tămăduirii de la Mînăstirea Ghighiu* (G.B., XVI (1957), nr. 4—5, p. 300—302).

N. Eufrosina, *Sfînta Mînăstire Ghighiu* (Rev. cit., p. 307—310).

Prof. Toma G. Bulat, *Ctitorii Mînăstirii Ghighiu-Prahova* (G.B., XVII (1958), nr. 6—7, p. 565—577).

Gh. A. Slujba de stințire la Mînăstirea Ghighiu (G.B., XVII (1958), nr. 10, p. 1097—1104).

Ion N. Mailat, *Noi date asupra mînăstirii și schitului Ghighiu* (G.B., XXVIII (1969), nr. 5—6, p. 623—628).

Arhim. Justinian Florea, *Aspecte noi în mînăstirile eparhiei*: ...În mînăstirile Sinaia și Ghighiu... (G.B., XXVIII (1969), nr. 1—2, p. 178—180).

Pr. N. C. Buzescu, *Note din călătoria de studii a Seminarului teologic din București, în Moldova de Nord și Ardeal*: ...Mînăstirea Sinaia... (G.B., XVIII (1959), nr. 1—2, p. 148).

Prof. Victor Brătulescu, *Elemente de artă picturală și sculpturală la biserica Mînăstirii Sinaia* (G.B., XXI (1962), nr. 1—2 p. 47—73).

Constantin Bușe, *Mînăstirea Sinaia*: (Recenzie, de Ioan F. Stănculescu) (G.B., XXVI (1967), nr. 5—6, p. 659—662).

Prof. T. G. Bulat, *Mărginenii, o veche și bogată cltorie prahoveană închinată Sfintului Munte Sinai*: Cunoscută și sub numele de minăstirea de la Cricov sau minăstirea Drăghiceștilor (G.B., XXV (1966) nr. 11—12, p. 1072—1087).

(Autorul nesemnat), *Vizită canonică și slujbă arhierescă la Schitul Peștera Ialomicioarei* (G.B., XIII (1954), nr. 9—10, p. 494—495).

(Autorul nesemnat), *Restaurarea Schitului Crasna*: Din comuna Izvoarele (G.B., XVII (1958), nr. 12, p. 1192—1195).

5. Din județul Dîmbovița

(Autorul nesemnat), *Vizita canonică a Înalt Prea Sfințitului Patriarh Justinian la Tîrgoviște și la Mănăstirea Viforîta*: ...Despre minăstirea Viforîta (G.B., VIII (1949), nr. 11—12, p. 30—37).

Aurel Gheorghiu, *Mînăstirea Viforîta* (G.B., XVI (1957), nr. 10—11, p. 718—735).

(Autorul nesemnat), *Realizări practice în minăstirile eparhiei*: ...Mînăstirea Viforîta (G.B., XVII (1958), nr. 5, p. 498).

Prof. Victor Brătulescu, *Bisericile și casa sanatorială de la Viforîta*: Însemnări și date despre minăstirea Viforîta (G.B., XXII (1963), nr. 3—4, p. 269—292).

Pr. P. F. Alexandru, *Urzind viața nouă pe întinsul eparhiei*: La minăstirea Dealu... (G.B., XIV (1955), nr. 7—8, p. 460—463).

Mircea Georgescu, *Mînăstirea Dealului*. — Cîteva pagini din istoria acestui așezămînt bisericesc (G.B., XVI (1957), nr. 8—9, p. 554—564).

Aurelian Sacerdoteanu, *Radu cel Mare, cltorul bisericii minăstirii Dealu-Tîrgoviște* (G.B., XVII (1958), nr. 4, p. 354—363).

Prof. Victor Brătulescu, *Documente, inscripții cu caracter istoric și zugrăvi țărani*: ...Mînăstirea Dealu... (G.B., XIX (1960), nr. 3—4, p. 280—290).

Pr. Dr. Const. Nițescu, *Mînăstirea Dealu* (G.B., XX (1961), nr. 7—8, p. 670—695).

Diac. George Dinică, *Biserica Ortodoxă Română văzută de călători veniți prin Muntenia și Moldova în sec. XVI—XIX*: ...Mînăstirea Dealu... (G.B., XXVI (1967), nr. 3—4, p. 333).

Aurel I. Gheorghiu, *Golgota. Pagini din istoria Bisericii Romîne*: Mînăstirea Golgota (G.B., XXI (1962), nr. 3—4, p. 318—341).

Prof. Victor Brătulescu, *Monumente de arhitectură din Tîrgoviște* — Monumentele voievodale de la Tîrgoviște și Arnota: ...Însemnări și date despre minăstirea Arnota... (G.B., XXVI (1967), nr. 3—4, p. 303—320).

Diac. George Dinică, *Biserica Ortodoxă Română văzută de călători veniți prin Muntenia și Moldova în sec. XVI—XIX*: ...Mînăstirea Arnota... (Rev. cit., p. 335).

Pr. Ilie Gh. Diaconescu, *Materiale documentare istorice la monumentele feudale bisericești din raionul Găești, regiunea Argeș*: ...Despre minăstirea Schimbarea la Față de la Butoiu; — schitul Adormirea Precistei din Căpșuna; — minăstirea Bolosinov din Cobia... (G.B., XXIV (1965), nr. 3—4, p. 258—260, 262—263, 264—267).

Aurel I. Gheorghiu, *Nucetul* (G.B., XXV (1966), nr. 1—2 p. 118—138).

George Potra, *Documente brîncovenesti în legătură cu biserici și minăstiri din țară și străinătate*: ...Mînăstirea catolică Beraților din Tîrgoviște... (G.B., XXIII (1964), nr. 11—12, p. 1102, 1106—1107).

6. Din județul Argeș

T. N. Manolache, *Restaurarea și conservarea monumentelor istorice religioase: ...Mănăstirea Curtea de Argeș...* (G.B., XII (1953) nr. 5—7, p. 424—425).

Pr. R. Ilie, *Inscripții de la Mănăstirea lui Neagoe Basarab din Curtea de Argeș* (G.B., XII (1953), nr. 9—10, p. 587—596).

T. G. Bulat, *Din trecutul Episcopiei Argeș: Însemnări și date despre mănăstirea Curtea de Argeș* (G.B., XXI (1962), nr. 5—6, p. 494—505).

(Același autor), *La 50 de ani de la moartea arhitectului André Lecomte du Nouÿ (1914—1964), restauratorul Mănăstirii Curtea de Argeș* (G.B., XXIII (1964), nr. 11—12 p. 1130—1158).

Stelian Metzulescu, *Apoteoza în frescă românească: ...Fresca de la Curtea de Argeș* (G.B., XXIV (1965), nr. 3—4, p. 336—341).

Diac. George Dincă, *Biserica Ortodoxă Română văzută de călători veniți prin Muntenia și Moldova în sec. XVI—XIX: ...Mănăstirea Curtea de Argeș...* (G.B., XXVI (1967), nr. 3—4, p. 332—333).

(Autorul nesemnat), *La 450 de ani de la slujirea Mănăstirii Curtea de Argeș* (G.B., XXVI (1967), nr. 7—8, p. 715—717).

Pr. Prof. I. Rămureanu, *Patru sute cincizeci de ani de la întemeierea Mănăstirii Curtea de Argeș* (Rev. cit., 718—746).

Diac. George Dincă, *Biserica Mănăstirii Curtea de Argeș* (Rev. cit., p. 747—756).

Prof. Victor Brătulescu, *Mănăstirea de la Argeș a lui Neagoe Basarab. — Inițiale de caracter religios pe lespezile mormintale. Opera lui Dobromir Zugravul* (Rev. cit., p. 757—773).

Matei Cazacu, *De ce a clădit Neagoe Basarab Biserica Mănăstirii Argeșului* (Rev. cit., p. 774—787).

Pavel Chihăia, *Semnificația portretelor din Biserica Mănăstirii Argeș* (Rev. cit., p. 788—799).

Ștefan Andreescu, *Observații asupra pomelnicului Mănăstirii Argeșului* (Rev. cit., p. 800—829).

Emil Lăzărescu, *Biserica Mănăstirii Argeșului*: (Recenzie, de Ioan F. Stănculescu) (Rev. cit., p. 851—856).

Pavel Chihăia, *Două fiale din Țara Românească construite de către voievodul Neagoe Basarab: ...Fiala (fintina) de la mănăstirea Curtea de Argeș (zisă a meșterului Manole) închinată Adormirii Maicii Domnului* (G.B., XXVI (1967), nr. 11—12, p. 1150—1159).

Arhim Justinian Florea, *Aspecte noi în mănăstirile eparhiei: În mănăstirea Curtea de Argeș...* (G.B., XXVIII (1969), nr. 1—2, p. 177, 180).

«*Studii și cercetări de Istoria Artei*» (seria «Artă plastică», tom. XVI, nr. 1 (1969) (Recenzie, de Ioan F. Stănculescu — la studiul lui Pavel Chihăia, *Considerații despre fațada bisericii lui Neagoe din Curtea de Argeș* (G.B., XXVIII (1969), nr. 7—8, p. 953—954).

(Autorul nesemnat), *Săpături arheologice în aria așezămintelor bisericesti: ...Sondajul de la mănăstirea Cotmeana...* (G. B., XIX (1960), nr. 3—4, p. 333—335).

Pr. Ilie Diaconescu, *Icoane vechi, manuscrise și pietre de morminte la Mănăstirea Glavacioc* (G. B., XX (1961), nr. 7—8, p. 657—669).

Prof. Victor Brătulescu, *Inscripții și însemnări din biserici: ... Mănăstirea Glavacioc (din fostul raion Găești)...* (G. B., XXV (1966), nr. 7—8, p. 645).

Prof. A. Sacerdoțeanu, *Pomelnicul Minăstirii Glavacioc* (G. B., XXVI (1967), nr. 3—4, p. 366—372).

Pr. Ilie Diaconescu, *Materiale documentare istorice la monumentele feudale bisericesti din raionul Găești, regiunea Argeș: ...Minăstirea din Glavacioc; — schitul din Pătroaia...* (G. B., XXIV (1965), nr. 3—4, p. 267—277, 284—287).

Prof. Victor Brătulescu, *Documente, inscripții cu caracter istoric și zugrăvi țărani: ...Minăstirea Nămăești (din fostul raion Muscel)...* (G. B., XIX (1960), nr. 3—4, p. 292).

George Potra, *Documente brîncovenești în legătură cu biserici și minăstiri din țară și străinătate: ...Minăstirile Topolnița și Vierșul...; — minăstirea Strimba...* (G.B., XXIII (1964), nr. 11—12, p. 1101—1102, 1106, 1107—1109, 1115).

Arhim. Grigorie Urțișescu, *Minăstirea Valeni-Argeș* (G. B., XXVIII (1969), nr. 7—8, p. 882—908).

Pr. Ion Răuțescu și Pr. Zaharia Petrescu, *Schitul Cetățuia Negru-Vodă* (G. B., XV (1956), nr. 3—4, p. 152—162).

Pavel Chihaiia, *Cetatea și schitul lui «Negru-Vodă» de la Cetățeni-Muscel* (G. B., XXVIII (1969), nr. 1—2, p. 111—130).

Pr. Ion I. Răuțescu, *Schitul Nămăești* (G. B., XVI (1957), nr. 8—9, p. 565—586).
(Același autor), *Știri documentare privitoare la biserica din Schitul-Golești (Muscel)* (G. B., XXI (1962), nr. 9—10, p. 864—876).

Aurelian Sacerdoțeanu, *Schitul Ciocanul-Muscel* (G. B., XXII (1963), nr. 5—6, p. 502—514).

Pr. Ion Răuțescu, *Catagrafia fostului județ Muscel făcută la anul 1840, din porunca mitropolitului Neofit: ...Schitul Mărculești (Flămînda)...*; — schitul din mijloc din satul Valea Mare... (G. B., XXIV (1965), nr. 9—10, p. 880—899).

Cf. și: —

Pr. Gabriel Cocora, *Minăstiri și schituri în Principatele Unite, la începutul secolului XIX: (Recenzie)*, (G. B., XVII (1958), nr. 10, p. 1013).

7. Din județul Buzău

Pr. Gabriel Cocora, *Evoluția arhitectonică a complexului de clădiri de la Episcopioaia Buzăului* (G.B., XX (1961), nr. 7—8, p. 710—747).

Prof. Dimitrie Gh. Ionescu, *Biserici vechi din orașul Buzău: ...Minăstirea Banu din Buzău...* (G. B., XXIV (1965), nr. 1—2, p. 83—103).

Cherghel Alieșe, *Bucurii dăhovnicești: Minăstirea Ciolanu (la 6 km de Măgura-Buzău)* (G.B., XVII (1958), nr. 9, p. 889—891).

(Autorul nesemnat), *Iniințarea Minăstirii Sfînta Treime (Rîmnicu-Sărat)* (G.B., IX (1950), nr. 9—10, p. 74).

T. G. Bulat, *O ctitorie brîncovenească închinată Sfîntului Munte Sinai (Rîmnicu-Sărat 1700): Minăstirea Rîmnicu-Sărat* (G. B., XXII (1963), nr. 11—12, p. 1031—1049).

Pr. Horia Constantinescu, *Biserica lostei Minăstirii Rîmnicu-Sărat. — Ctitorie brîncovenească și monument de artă feudală: Minăstirea Rîmnicu-Sărat și schiturile închinat e ei: schitul Jitia, schitul Sfîntul Nicolae din Focșani, schitul Peletic, schitul Trăistieni sau Girbovi și schitul Cocorăști sau Fundul Cocorăștilor* (G. B., XXIV (1965), nr. 1—2, p. 30—52).

George Potra, *Documente brîncovenești în legătură cu biserici și minăstiri din țară și străinătate: Minăstirea Rîmnicu-Sărat...; — schitul Ulmeasa și minăstirea Maxineni* (G. B., XXIII (1964), nr. 11—12, p. 1100, 1120—1121; 1103, 1123—1124; 1116—1117).

T. G. Bulat, *O ctitorie a lui Matei Vodă Basarab, azi dispărută (Măxineni — Rîmnîcul Sărat)* (G. B., XXIII (1964), nr. 3—4, p. 265—293).

Ștefan Andreescu, *Data zidirii Mînăstirii Băbeni (Rîmnîcul Sărat)* (G. B., XXIII (1964), nr. 11—12, p. 1125—1127).

(Autorul nesemnlat), *Sfințiri de biserici și vizite canonice*: Noul schit de la punctul «Podul Bulgarului» (lingă Rîmnîcul Sărat)... (G. B., XI (1952), nr. 1—3, p. 58—59).

Pr. T. R., *Vizita canonică la Mînăstirea Rătești — Buzău* (G. B., XIII (1954), nr. 4—5 p. 277—274).

Pr. Gabriel Cocora, *Cîteva știri despre Mînăstirea Rătești* (G. B., XXVI (1967), nr. 5—6, p. 597—608).

(Autorul nesemnlat), *Slujbă arhierescă la Mînăstirea Rătești* (G. B., XXVIII (1969), nr. 9—10, p. 1097).

(Autorul nesemnlat), *Instalarea noului stareț de la Mînăstirea Ciolanu* (G. B., X (1951), nr. 1—3, p. 69—70).

Pr. Gabriel Cocora, *Biserica de la Berca, monument de artă brîncovenească*: Mînăstirea Berca (G. B., XXII (1963), nr. 5—6, p. 515—534).

T. G. B., *O ctitorie buzoiană a lui Matei Basarab uitată — Mînăstirea Pinu* (G. B., XXVII (1968), nr. 1—2, p. 118—124).

Pr. Horia Constantinescu, *Cel mai vechi monument istoric-bisericesc de pe plajurile Buzăului*: Schitul Cîrnu (G. B., XXVI (1967), nr. 1—2, p. 88—103).

Pr. Sandu Tudor, *Schitul Găvanu*: Din comuna Mînzălești (G. B., XXVII (1968), nr. 9—10, p. 1029—1047).

(Autorul nesemnlat), *Sfințirea bisericii celei noi a Schitului Mușinoaiele*: De pe valea Zăbrăntului (G. B., X (1951), nr. 10—12, p. 63—64).

Cf. și: —

Pr. Gabriel Cocora, *Mînăstiri și schituri în Principatele Unite, la începutul secolului XIX*: (Recenzie) (G. B., XVII (1958), nr. 10, p. 1013).

8. Din județul Vrancea

Prof. Victor Brătulescu, *Acte, note și însemnări despre biserica fostului Schit Brazi de lngă Panciu* (G. B., XXIV (1965), nr. 3—4, p. 319—330).

9. Din județul Galați

Arhim. M. Suparschi, *Viața de obște din Sînta Mînăstire Tudor Vladimirescu — Galați* (G. B., XII (1953), nr. 2—3, p. 185—187).

(Autorul nesemnlat), *Vizite canonice în eparhie*: ...Schiturile Sihasiru și Oancea — pe malul Siretului; — mînăstirea Buciumeni (din fostul raion Tecuci) (G. B., X (1951), nr. 4—5, p. 51—52).

Cf. și: —

Pr. Gabriel Cocora, *Mînăstiri și schituri în Principatele Unite, la începutul secolului XIX*: (Recenzie) (G. B., XVII (1958), nr. 10, p. 1013).

10. Din județul Tulcea

Pr. Grigore N. Popescu, *Corală preoților bucureșteni în Dacia Pontică. — Minăstiri și biserici dobrogene*: ...Minăstirea Cocos (comuna Niculițel); — minăstirea Saun sau Saon (comuna Parcheș); — Minăstirea Celic — Dere (comuna Telița)... (G. B., XVI (1957), nr. 8—9, p. 608—621).

Pr. Prof. I. Rămureanu, *Insemnări cu prilejul unei vizite la localitățile istorice din Scythia Minor*: ...Minăstirea Cilec-Dere (lingă comuna Telița, fostul raion Tulcea); — minăstirea Saon sau Saun (comuna Parcheș, fostul raion Tulcea); — minăstirea Cocos (din fostul raion Niculițel)... (G. B., XX (1961), nr. 3—4, p. 334—336).

11. Din județul Constanța

Diac. Prof. Emilian Vasilescu, *Sfințirea bisericii de la Sanatoriul din Techirghiol, ctitorie a Înalt Prea Sfințitului Patriarh Justinian* (G. B., X (1954), nr. 8—9, p. 62—70).

Pr. Gh. Năstase, *Prăznuirea hramului Schitului de la Tekirghiol* (G. B., XVI (1957), nr. 8—9, p. 642—644).

(Autorul desemnat), *Prăznuirea hramului Schitului Sfânta Maria din Techirghiol* (G. B., XVII (1958), nr. 9, p. 880—882).

II. — DIN MITROPOLIA MOLDOVEI ȘI A SUCEVEI

1. Din județul Iași

Diac. George Dincă, *Biserica Ortodoxă Română văzută de călători veniți prin Muntenia și Moldova în secolele XVI—XIX*: ...Minăstirile Golia și Sfinții Trei Ierarhi din Iași... (G. B., XXVI (1967), nr. 3—4, p. 329—332).

«*Studii și cercetări de Istoria Artei*» (seria «Artă plastică», tom. XIII, nr. 2/1966): (Recenzie, de Ioan F. Stănculescu — la studiul lui Radu Popa, *Cîteva observații asupra Minăstirii Golia din Iași*) (G. B., XXVI (1967), nr. 3—4, p. 405—407).

2. Din județul Suceava

Pr. N. C. Buzescu, *Note din călătoria de studii a Seminarului teologic din București, în Moldova de Nord și Ardeal*: ...Minăstirile Sfântul Gheorghe din Suceava, Putna, Sucevița, Voroneț și Vatra Moldoviței... (G. B., XVIII (1959), nr. 1—2, p. 140, 141—142, 143—145).

M. A. Măsiucescu, și M. Bêrza, *Minăstirea Sucevița*: (Recenzie, de C. Bărbulescu) (G. B., XVII (1958), nr. 6—7, p. 678—680).

(Autorul desemnat), *Despre odorele de la Minăstirea Putna* (G. B., XXI (1962), nr. 1—2, p. 190—191).

Diac. Ștefan Gh. Milea, *La 500 de ani de la zidirea Minăstirii Putna — 10 iulie 1466—10 iulie 1966* (G. B., XXV (1966), nr. 7—8, p. 725—731).

«*Studii și cercetări de Istoria Artei*» (seria «Artă plastică», tom. XVI, nr. 1/1969) (Recenzie, de Ioan F. Stănculescu — la studiul lui Sorin Ulea, *Prima biserică a Minăstirii Putna*) (G. B., XXVIII (1969), nr. 7—8, p. 951—953).

Corina Nicolescu, *Minăstirea Moldovița*: (Recenzie, de Ioan F. Stănculescu) (G. B., XXIV (1965), nr. 7—8, p. 736—739).

Fr. G. Cocola și Pr. N. Constantinescu, «*Poiana Mărului*»: Schitul Nașterea Maicii Domnului de la Poiana Mărului (G. B., XXIII (1964), nr. 5—6, p. 466—500).

Cf. și : —

Pr. Gabriel C o c o r a, *Minăstiri și schituri în Principatele Unite, la începutul secolului XIX* : (Recenzie) (G. B., XVII (1958), nr. 10, p. 1013).

3. Din județul Neamț

Constantin P r i s n e a, *Minăstirea Neamț* : (Recenzie, de Ioan F. Stănculescu) (G. B., XXIV (1965), nr. 1—2, p. 169—173).

Pr. N. C. B u z e s c u, *Note din călătoria de studii a Seminarului teologic din București, în Moldova de Nord și Ardeal : ...Minăstirile Agapia și Neamț...* (G. B., XVIII (1959), nr. 1—2, p. 137, 138—139).

Ștefan B a l ș, *Minăstirea Secu* : (Recenzie, de Ioan F. Stănculescu) (G. B., XXV (1966), nr. 7—8, p. 770—772).

«*Studii și cercetări de Istoria Artei*» (seria : «Artă plastică», tom. 13, nr. 1/1966) : (Recenzie, de I. S. — la studiul lui Dumitru Năstase, *Biserica Minăstirii Tazlău și locul ei în evoluția stilului moldovenesc*) (G. B., XXV (1966), nr. 9—10, p. 948—949).

Cf. și : —

Pr. Gabriel C o c o r a, *Minăstiri și schituri în Principatele Unite, la începutul secolului al XIX-lea* : (Recenzie) (G. B., XVII (1958), nr. 10, p. 1013).

III. — DIN MITROPOLIA OLTENIEI

1. Din județul Dolj

Diac. George D i n c ă, *Biserica Ortodoxă Română văzută de călători veniți prin Muntenia și Moldova în secolele XVI—XIX* : ...*Minăstirea Bucovăț*... (G. B., XXVI (1967), nr. 3—4, p. 336).

2. Din județul Olt

T. N. M a n o l a c h e, *Restaurarea și conservarea monumentelor istorice religioase* : ...*Minăstirea Brîncoveni, din dreapta Oltului de Jos* (G. B., XII (1953), nr. 5—7, p. 425).

3. Din județul Mehedinți

(Autorul nesemnat), *Săpături arheologice în aria așezămintelor bisericești* : *Minăstirea Gura Motrului*... (Recenzie) (G. B., XIX (1960), nr. 3—4, p. 333).

Diac. George D i n c ă, *Biserica Ortodoxă Română văzută de călători veniți prin Muntenia și Moldova în secolele XVI—XIX* : ...*Minăstirea Strehaiia*... (G. B., XXVI (1967), nr. 3—4, p. 336).

4. Din județul Vâlcea

«*Studii și cercetări de Istoria Artei*» (seria «Artă plastică», tom. XVI, nr. 1/1969) (Recenzie, de Ioan F. Stănculescu — la studiul lui Virgil Vătășianu, *Datarea Minăstirii Cozia*) (G. B., XXVIII (1969), nr. 7—8, p. 950).

Pavel Chihaiia, *Două fiale din Țara Românească construite de către voievodul Neagoe Basarab* : ...Fiala (fântina) de la mănăstirea Cozia, închinată Sfintei Troițe... (G. B., XXVI (1967), nr. 11—12, p. 1145—1150).

Stelian Metzulescu, *Apoteoza în fresca românească* : ...Fresca bisericii mari de la Cozia... (G. B., XXIV (1965), nr. 3—4, p. 332—334).

Diac. George Dinică, *Biserica Ortodoxă Română văzută de călători veniți prin Muntenia și Moldova în secolele XVI—XIX* : ...Mănăstirea Cozia ; — mănăstirea Dintr-un Lemn ; — mănăstirea Bistrița (G. B., XXVI (1967), nr. 3—4, p. 334—335).

Radu Crețeanu, *Mănăstirea Dintr-un Lemn* : (Recenzie, de I. S.) (G. B., XXV (1966), nr. 11—12, p. 1155—1158).

Dinu C. Giurescu, *Vizitând Muzeul de Artă al Republicii Populare Romne — Anafornițe brîncovenesti* : Mănăstirea Bistrița, ctitorie a craioveștilor ; — mănăstirea Horezu ; — mănăstirea Surpatelu (G. B., XVIII (1959), nr. 5—6, p. 454—458, 460—462, 464—466).

Stelian Metzulescu, *În jurul unui ctitor bisericesc* : Mănăstirea Bistrița (olteană) (G. B., XVIII (1959), nr. 7—12, p. 657—672).

T. N. Manolache, *Restaurarea și conservarea monumentelor istorice religioase* : ... Mănăstirea Horezu... (G. B., XII (1953), nr. 5—7, p. 424).

«Studii și cercetări de Istoria Artei» (seria «Artă plastică», tom. XIII nr. 2 (1966) (Recenzie, de Ioan F. Stănculescu — la studiul lui Pavel Chihaiia, *Date noi despre începuturile Mînăstirii Govora*) (G. B., XXVI (1967), nr. 3—4, p. 404—405).

† Tit Simedrea, *Mănăstirea Titireciu* : Din fostul raion Rîmniciu Vilcea (G. B., XXII (1963), nr. 5—6, p. 468—501).

George Potra, *Documente brîncovenesti în legătură cu biserici și mînăstiri din țară și străinătate* : ...Mînăstirea Stănești... (G. B., XXIII (1964), nr. 11—12, p. 1103, 1111—1112).

(Autorul nesemnât), *Săpături arheologice în aria așezămintelor bisericești* : ...Sondajul la mînăstirea Mamul... (Recenzie) (G. B., XIX (1960), nr. 3—4, p. 333).

George Potra, *Documente brîncovenesti în legătură cu biserici și mînăstiri din țară și străinătate* : ...Schitul Dobrușa (comuna Zlătărei, fostul raion Drăgășani)... (G. B., XXIII (1964), nr. 11—12, p. 1109).

Ștefan Andreescu, *Dobruș Banul și ctitoriile sale* : ...Schitul Dobrușa (G. B., XXI (1962), nr. 9—10, p. 915—916).

.....
* Cf. și: —

Pr. Gabriel Cocora, *Mînăstiri și schituri în Principatele Unite, la începutul secolului al XIX-lea* : (Recenzie) (G. B., XVII (1958), nr. 10, p. 1013).

5. Din județul Gorj

«Monumente de arhitectură și artă bisericească din Arhiepiscopia Craiovei» : ...Mînăstirile Tismana și Polovrași (Recenzie, de Gh. Alexe) (G. B., XXIII (1964), nr. 7—8, p. 740).

Diac. George Dinică, *Biserica Ortodoxă Română văzută de călători veniți prin Muntenia și Moldova în secolele XVI—XIX* : ...Mînăstirile Polovrași, Tismana și Țințăreni... (G. B., XXVI (1967), nr. 3—4, p. 335—336).

Cf. și : —

Pr. Gabriel C o c o r a, *Minăstiri și schituri în Principatele Unite, la începutul secolului al XIX-lea* : (Recenzie) (G. B., XVII (1958), nr. 10, p. 1013).

B. — MÎNĂSTIRI DIN STRĂINĂTATE

George P o t r a, *Documente brîncovenesti în legătură cu biserici și minăstiri din ...străinătate* (G. B., XXIII (1964), nr. 11—12, p. 1103—1104).

O. B., «*Stimme der Orthodoxie*» : Jubileul a 1400 de ani al minăstirii Sfînta Ecaterina din Peninsula Sinai (G. B., XXVI (1967), nr. 7—8, p. 860).

MÎNTUIREA (ÎNDREPTAREA)

(Condițiile subiective ale mîntuirii)

Arhim. Benedict G h i u ș, *Material omiletic. — Adevărata învățătură despre mîntuire* : Valoarea mîntuirii. Ce reprezintă ea după descoperirea lui Dumnezeu și după gîndirea creștină. Cum a luat naștere în lume forța dumnezeiască a mîntuirii. Pe ce cale intră forța mîntuirii în om și omul în forța mîntuirii (G. B., XV (1956), nr. 11, p. 627—630).

Pr. Prof. Nicolae N e a g a, *Ideia de mîntuire în Vechiul Testament* (G. B., XIX (1960), nr. 9—10, p. 742—752).

Magistr. Anatolie Z a r e a, *Mîntuirea prin credință* : (Trad. rom., după N. Uspenski) (G. B., XX (1961), nr. 1—2, p. 127—131).

Asist. Const. C. P a v e l, *Principii de morală socială în epistolele sobornicești* : ...Necesitatea faptelor bune pentru mîntuire... (G. B., XV (1957), nr. 4—5, p. 243).

Pr. Olimp N. C ă c i u l ă, *Material omiletic. — Păzitori ai comorilor cerești* : O pildă creștină în care se subliniază necesitatea și îndemnul spre îndreptare sau mîntuire a credincioșilor (G. B., XVII (1958), nr. 10, p. 932).

Diac. Prof. Emilian V a s i l e s c u, *Cugetări morale românești* : ...Faptele bune... (G. B., XXVI (1967), nr. 9—10, p. 936, 938).

(Același autor), *Cugetări morale și religioase. — Spicuri din literatura franceză* : ...Credință fără fapte... ; — măreția faptelor... (G. B., XXV (1966), nr. 5—6, p. 456, 458).

*

«*Bibel und Liturgie*» (Revista romano-catolică, nr. 3, 4, 5 (1958) : ...Prezentarea, pe scurt, a temei «Istoria mîntuirii» în Constituția despre Revelația divină, de la Conciliul II Vatican (Recenzie, de Prof. Orest Bucevschi) (G. B., XXVII (1968), nr. 11—12, p. 1270).

MONAHISMUL

1. VIAȚA MONAHALĂ ÎN CREȘTINISM

Protos. Emilian B i r d a ș, *Originea istorică a voturilor monahale* (G. B., XIII (1954), nr. 9—10, p. 511—523).

Arhim. Magistr. Melchisedec S u p a r s k i, *Temeiurile biblice ale vieții de obște* : Viața monahală și viața de obște în general — întemeiate biblic și patristic (G. B., XIV (1955), nr. 3—4, p. 203—211).

(Autorul nesemnăat), *Superioritatea monahismului Sfintului Vasile cel Mare* (G.B., XVII (1958), nr. 5, p. 515).

Pr. Vasile I. Mușat, *Din frumusețile Ortodoxiei. — Spicuri din câteva studii recente despre Ortodoxie: ...Monahismul...* (G. B., XVI (1957), nr. 8—9, p. 534—535).

Ierod. Magistr. Epifanie Norocel, *Organizarea Bisericii în secolul V, în urma hotărârilor Sinodului de la Calcedon: ...Monahismul...* (G. B., XXI (1962), nr. 3—4, p. 314—317).

Pr. Magistr. Mircea Nișcoveanu, *Aspecte din viața creștină în comentariul Sfintului Ioan Gură de Aur la epistolele pastorale: ...Monahismul...* (G. B., XXIII (1964), nr. 7—8, p. 682—683).

Dumitru I. Găină, *Unele rânduiri canonice privitoare la episcopi: ...Starea monahală după legiurile canonice creștine — în trecutul său istoric* (G.B., XXIV (1965), nr. 9—10, p. 820—824).

Protos. Emilian Bîrdaș, *Stavropighia în Dreptul bisericesc* (G.B., XIV (1955), nr. 3—4, p. 186—198).

2. VIAȚA MONAHALĂ ÎN BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

a) În trecutul Bisericii noastre

Pr. Gabriel Cocora, *Episcopul Dionisie Romano și problema monahismului* (G.B., XIV (1955), nr. 10—11, p. 674—680).

Stelian Metzulescu, *Două contribuții la istoria religioasă din Țara Românească, în secolul XVII: Hrisovul lui Matei Basarab (1639), în legătură cu interzicerea închinării unor mănăstiri, ca metocuri altor mănăstiri din țară și din afară...* (G. B., XIX (1960), nr. 3—4, p. 305—312).

Pr. Gabriel Cocora, *Cum a fost privită de preoțime secularizarea averilor mănăstirești închinată* (G. B., XXII (1963), nr. 11—12, p. 1050—1053).

Dr. Ovid Sachelariu, *Moștenirea monahilor în vechile noastre orânduiri juridice* (G. B., XXVIII (1969), nr. 1, p. 103—110).

b) În vremea arhipăstoririi Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian

Protos. Gherasim Bîca, *Înalt Prea Sfințitul Justinian și monahismul* (G. B., VIII (1949), nr. 5—6, p. 74—75).

„*Ordin circular către toate mănăstirile și schiturile din Arhiepiscopia Bucureștilor: Cu privire la viața monahală* (G. B., VII (1948), nr. 7—8, p. 54—58).

Protos. Gherasim Bîca, *Pentru monahi* (G.B., VIII (1949), nr. 10, p. 57—60).

Arhim. Dr. Atanasie Gladcovschi, *Înalt Prea Sfințitul Patriarh Justinian și noile orientări ale vieții monahale* (G. B., IX (1950), nr. 6, p. 102—119).

Hotărârile Sfintului Sinod privitoare la viața de obște în mănăstiri (G. B., IX (1950), nr. 9—10, p. 84).

Arhim. Justinian Florea, *Din viața mănăstirilor noastre* (G. B., X (1951), nr. 1—3, p. 60—62).

Arhim. Dr. Atanasie Gladcovschi, *Viața nouă în monahism* (G. B., X (1951), nr. 6—7, p. 54—59).

Arhim. Justinian Florea, *Reorganizarea mănăstirilor* (G. B., XI (1952), nr. 5—7, p. 277—281).

(Același autor), *Organizarea muncii în mănăstiri* (G. B., XI (1952) nr. 8—10, p. 433—444).

(Autorul nesemnat), *Patriarhul împlinirii*: ...Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian — îndrumător al monahismului spre o viață nouă... (G. B., XII (1953), nr. 5—7, p. 270—273).

Pr. Th. Rotaru, *Contribuția clerului de mir din eparhie la pregătirea monahilor* (G. B., XII (1953), nr. 11, p. 702—704).

(Același autor), *Contribuția clerului la pregătirea monahilor* (G. B., XIII (1954) nr. 1—2, p. 116—118).

Pr. Grigore Burlușanu, *Înfăptuiri pe tărîm bisericesc în cei zece ani de la eliberarea patriei noastre — Învățămintul și monahismul* (G. B., XIII (1954), nr. 8, p. 394—404).

Arhim. Justinian Florea, *Viața în mănăstiri* (G. B., XVI (1957), nr. 4—5, p. 303—307).

Protos. Ioasa Popa, *Caracterul vasilian al actualului regulament mănăstiresc* (G. B., XVII (1958), nr. 6—7, p. 578—584).

MONUMENTE ISTORICE ȘI DE ARTĂ

1. Din țara noastră

Pr. Conf. Al. Ciurea, *Monumentele bisericești și grija pentru conservarea lor în Republica Populară Română: Ce este un monument bisericesc? Ce importanță au monumentele bisericești? Alitudinea în trecut și astăzi față de monumentele bisericești. Ce îndatoriri au preoții în legătură cu buna conservare a monumentelor istorice* (G.B., XV (1956), nr. 1—2, p. 39—46; — *Vezi și* G.B., XII (1953), nr. 9—10, p. 604—608).

Magistr. Corneliu Creangă, *Monumente de artă bisericească în anii democrației populare* (G. B., XIX (1960), nr. 7—8, p. 597—606).

Const. Bărbulescu, *Restaurarea monumentelor de artă medievală în Republica Populară Română*: (Revista Revistelor) (G. B., XX (1961), nr. 1—2, p. 183—184).

I. D. Ștefănescu, *Colecția de artă a Patriarhiei noastre*: Icoane, pomelnice, diptice, triptice, arginturi, obiecte de cult aurite, gravate sau sculptate, și broderii — de mare valoare artistică și istorică (G. B., XVII (1958), nr. 1—2, p. 98—104).

P. E. Miculescu, *Monumentele de pe Dealul Patriarhiei*: (Recenzie, de Ioan F. Stănculescu) (G. B., XXVII (1968), nr. 5—6, p. 762—765).

I. D. Ștefănescu, *Un monument de artă — Icoana Sfîntului Antonie cel Mare din biserica Sfîntul Gheorghe Vechi* (G. B., XIV (1955), nr. 7—8, p. 451—454).

(Același autor), *Monumente de artă religioasă (Icoane alese)* (G. B., XVIII (1959), nr. 3—4, p. 260—268).

(Autorul nesemnat), *O broderie din vremea lui Neagoe Basarab («Coborîrea de pe cruce»)*: (Revista Revistelor) (G. B., XVIII (1959), nr. 7—12, p. 724—725).

I. D. Ștefănescu, *Stele funerare creștine din Evul Mediu în Muzeul de Antichități din București* (G. B., XVII (1958), nr. 10, p. 969—975).

Pr. Ilie Gh. Diaconescu, *Relieful și inscripții pe cruci de piatră leudale în nord-vestul Ungrovlahiei* (G.B., XXVIII (1969), nr. 7—8, p. 853—881).

Nicolae Vățămanu, *Fintîna de la Filaret* (G. B., XX (1961), nr. 3—4, p. 361—367).

Radu Popa, *Mogoșoaia (Palatul și Muzeul de artă brîncovenească)*: (Recenzie de C. B.) (G. B., XXI (1962), nr. 7—8, p. 838—840).

Pr. Ilie Gh. Diaconescu, *Materiale documentare istorice la Monumentele leu-dale bisericesti din raionul Găești, regiunea Argeș: ...Cruci de piatră* (G. B., XXIV (1965), nr. 5—6, p. 478—486).

Pr. S. Tudor, *Cruci vechi în părțile Buzăului: Monumente și obiecte de artă vechi* (G.B., XXVI (1967), nr. 1—2, p. 112—121).

Pavel Chihaia, *Data construirii casei domnești de lângă biserica Sf. Nicolae-Domnesc din Curtea de Argeș* (G.B., XXVI (1967), nr. 9—10, p. 967—1000).

N. Constantinescu și Cristian Moisescu, *Curtea Domnească din Tîrgoviște: (Recenzie, de Ioan F. Stănculescu)* (G.B., XXV (1966), nr. 1—2, p. 175—179).

Prof. Victor Brătulescu, *Monumente de arhitectură din Tîrgoviște — Monumentele voievodale de la Tîrgoviște și Arnota* (G.B., XXVI (1967), nr. 3—4, p. 291—322).

A. Sacerdoțeanu, *Noi documente de cultură românească veche: La ce biserică se păstra sigiliul orașului Tîrgoviște...* (G.B., XXVI (1967), nr. 1—2, p. 104—105).

«*Studii și cercetări de Istoria Artei*» (seria «Artă plastică», tom. 3, nr. 1/1966): (Recenzie, de I. S. — la articolul Acad. Prof. George Oprescu, *Casa memorială și muzeul din Golești*) (G.B., XXV (1966), nr. 9—10, p. 944—946).

C. Daicoviciu și H. Daicoviciu, *Columna lui Traian: (Notă bibliografică, de Pr. Conf. Al. I. Ciurea)* (G.B., XXVI (1967), nr. 5—6, p. 667).

Pr. Prof. I. Rămureanu, *Însemnări cu prilejul unei vizite la localitățile istorice din Scythia Minor: ...Monumentul de la Adamclisi-Tropaeum Trajani...* (G.B., XX (1961), nr. 3—4, p. 328—330).

2. Din străinătate

I. D. Ștefănescu, *Pictura murală bizantină. Monumentele celebre (secolele VI—XIV)* (G.B., XIX (1960), nr. 9—10, p. 787—800).

C. Bărbulescu, *Despre mozaicurile bizantine din Ravena* (G.B., XVII (1958), nr. 11, p. 1115—1117).

Diac. Prof. Vintilă Popescu, *Prima expoziție de icoane ortodoxe și artă bizantină ținută în Anglia* (G.B., XVIII (1959), nr. 3—4, p. 314—316).

B. A. Alexandru, *De la Studion la Vlaherne: ...Biserica Sfânta Sofia, mînștirea Studion și biserica din Vlaherne...* (G.B., XXII (1963), nr. 5—6, p. 542—550).

(Autorul nesemnat), *Săpăturile arheologice în aria așezămintelor bisericesti: ...Mozaicurile bisericii Sfântul Constantin din Roma...* (G.B., XIX (1960), nr. 3—4, p. 335—336).

Const. Bărbulescu, *Mozaicul catedralei din Praga: (Revista Revistelor)* (G.B., XX (1961), nr. 1—2, p. 175).

(Autorul nesemnat), *O icoană din secolul XIV (rusească). Troițe poloneze. Iconostasul bisericii din Sviștov (Bulgaria): (Revista Revistelor)* (G.B., XVIII (1959), nr. 7—12, p. 723, 725—726).

Al. A. Botez, *Primăvara în Țara Sfântă: ...Descrierea unor monumente bisericesti din cuprinsul acestei țări biblice* (G.B., XV (1956), nr. 6—7, p. 337—344).

(Același autor), *«Iar noaptea ieșea în muntele Eleonului...»: Descrierea unor monumente religioase și laice de artă din Țara Sfântă* (G.B., XVII (1958), nr. 4, p. 335—343).

(Același autor), *Popas cu Sfânta familie. La mormintele patriarhilor din Hebron: ...Despre mormintele patriarhilor din Hebron (Egipt)* (G.B., XIX (1960), nr. 11—12, p. 972—977).

(Același autor), *Cetăți și lăcașuri pauline*: Monumente religioase de artă din cuprinsul unor vechi cetăți pauline (G.B., XIX (1960), nr. 9—10, p. 801—810).

Simone și Roger Waisbard, *Mumiile din Peru*: (Recenzie, de N. Neaga) (G.B., XXV (1966), nr. 5—6, p. 574—576).

MUNCA

(Cugetări și opinii)

Pr. Matei Pîslaru, *Sfinții Părinți despre muncă* (G.B., XIX (1960), nr. 1—2, p. 43—47).

Dumitru I. Găină, *Virtute și păcat în cărți populare românești*: Munca — una din virtuțile sociale ale omului... (G.B., XXV (1966), nr. 1—2, p. 57—59).

Diac. Prof. Emilian Vasilescu, *Cugetări morale românești*: ...Referitoare la muncă... (G.B., XXVI (1967), nr. 9—10, p. 936, 938—939, 940).

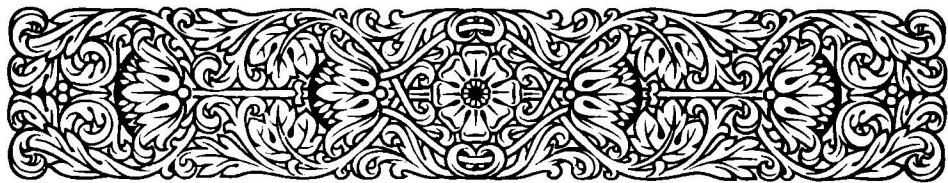
(Același autor), *Cugetări morale și religioase*. — *Spicuri din literatura franceză*: ...Omul vrednic... Munca... A iubi meseria pe care o ai... A-ți face datoria... (G.B., XXV (1966), nr. 5—6, p. 456, 457, 458).

Cf. și: —

Pr. Dumitru Cristescu, *Îndatoririle cetățenești ale preoțimii și credincioșilor* (G.B., XIV (1955), nr. 1—2, p. 52—59).

(Va urma)

PR. ALEXANDRU-ARMAND MUNTEANU

LEGĂTURILE MINĂSTIRII CÎMPULUNG CU VAMA DOMNEASCĂ DE LA DRAGOSLAVELE

Țara Românească s-a organizat și consolidat în prima jumătate a secolului XIV, cînd și scaunul domnesc a fost în Cîmpulung, unde a rămas pînă în timpul domniei lui Vladislav I Basarab (1369). Atunci se va fi stabilit și granița nordică a țării, precum și punctele vamale de trecere spre Transilvania, mai apropiate de capitala țării. Atunci s-au organizat și relațiile comerciale ale Țării Românești cu Brașovenii pomenite în diferite cărți domnești.

La 20 ianuarie 1368, Vladislav I, atunci cu scaunul de domnie în Cîmpulung, a dat Brașovenilor cunoscutul privilegiu comercial în limba latină, prin care se confirmă relațiile mai vechi cu Brașovul și prin care se înnoiesc Brașovenilor vechile lor libertăți de negoț pe care le aveau «ab antiqno», adică din vechime în Țara Românească. Din acest privilegiu, cel mai vechi document cunoscut pînă acum al unui domn român, se vede lămurit că și mai înainte de acesta au fost legături comerciale, locul de trecere al mărfurilor brașovene în Țara Românească fiind prin Bran, Rucăr, Dragoslavele și Cîmpulung și mai jos pe valea Dimboviței. Brașovenii aveau să plătească *tricessima*, adică a treizecea parte din valoarea mărfii, la Cîmpulung sau *lingă*. Textul latin al documentului glăsuiește astfel: «quod ipsi terram nostram intrando, tantum unum tricessimum nobis, in Longo Campo vel juxta persoluant et ibidem sigillo tricessimatoris nostri recepto, per terram nostram liberi et expediti transcant»¹.

În cazul cînd negustorii n-ar fi voit să treacă pe la Cîmpulung, ei mergeau pe valea Dimboviței în jos pornind din Dragoslavele, plăteau *tricessima lingă oraș*, mai jos la Cetatea Dimboviței, la depărtare de circa 14 km spre sud-est de Cîmpulung aproape de satul Cetățeni, loc numit pînă în zilele noastre «la cetate».

Cu 11 ani mai tîrziu, în 1377 cînd Rucărul nu mai aparținea Transilvaniei ci trecuse în stăpînirea Țării Românești, s-a stabilit aci un punct vamal, menționat pentru prima oară în privilegiul acordat brașovenilor de Mihail I, care a fost coregent al lui Mircea între 1418—1420, sub forma slavă *Ручекъ*, care a continuat și la ceilalți domni următori.

După 1377 pînă în timpul domniei lui Vlad Călugăru (1482—1496) documentele vremii menționează două puncte vamale: primul la Cetatea Dimboviței, al doilea la Rucăr.

Voievodul Mihail I, succesor al lui Mircea, a poruncit vameșilor de la Cetatea Dimboviței și vameșilor de la Rucăr să nu supere pe negustorii Brașoveni și să nu le ia mai mult decît a fost hotărît mai dinainte. Să fie chiar îngăduitori cu ei, să trăiască bine și frumos ca să nu se mai plîngă².

Din acest interval de timp apare și existența vămii Rucăr, mai aproape de graniță alături de vama Dimboviței dinspre sud la distanță de circa 17 km, una de alta. Aceasta din urmă numită uneori vama Dimboviței, alteori vama de la Cetatea Dimboviței.

Numeroase cărți domnești păstrate în arhiva Brașovului, vorbesc despre aceste două puncte vamale în tot secolul XV, luîndu-se taxe vamale egale la fiecare din ele.

1. E. Hurmuzaki, «Documente privitoare la istoria Românilor», 1—2, nr. C VIII, p. 144—145.
2. I. Bogdan, *Relații*, vol. I, p. 7.

Astfel într-o carte a voievodului Radu Praznaglava (1424—1427) prin care se confirmă Brașovenilor, Rîșnovenilor și Țării Birsei privilegiile comerciale mai dinainte se prevede: ar fi *vameș la Rucăr* să ia vamă cît e obiceiul, iar altfel să nu îndrăznească a face. Și cine va fi *vameș sub Dimboviță* și acela tot așa să le ia³.

Cert e că în secolul XV se constată două puncte vamale pe același drum al Branului, adică și cel de la Dimbovița și cel de la Rucăr, mai la nord, la distanță de 17 km. unul de altul. Explicarea e următoarea: Rucărul era prea aproape de holar și vama de aci putea să fie ocolită de cei ce ar fi adus mărfuri pe cai împovărați, nu pe drum, ci pe potecile munților. Aproape de granița veche erau munții Dragoslovenilor și de pe acești munți se putea pogori la Dragoslavele, Rucărul aflîndu-se în urmă cu 4 km. mai sus. Cei ce ocoleau peste munți Rucărul și mergeau în jos pe valea Dimboviței, puteau fi descoperiți la Cetate și impuși acolo să plătească taxele vamale. Iată deci explicația menținerii și a vămii de la Dimbovița pînă la sfîrșitul secolului XV.

Fiindcă se putea ocoli peste munți Rucărul, s-a găsit de cuviință ca să fie casele vămii statornicite la Dragoslavele, contopindu-se ambele vămii în una singură așezată între ele, dar numai la 4 km. mai jos de Rucăr. Aci se puteau descoperi trecerile clandestine de mărfuri, transportate pe cai prin munții dinspre răsărit de Rucăr.

În Dragoslavele unde se făcea plata taxelor vamale, drumurile se bifurcau; unul mergînd spre vest peste Pravăț la Cîmpulung și de acolo mai departe spre Pitești; celălalt mergînd pe valea Dimboviței în jos spre Tirgovîște, Giurgiu.

Casele vămii au rămas de la începutul secolului XVI pînă în 1830 numai în Dragoslavele. Vama se numea după aceea «*schela sau scala Rucăr i Dragoslavele*» sau numai Dragoslavele. Așa e menționată în documentele vremii, iar numirea de vama Dimboviței nu se mai întilnește în nici un document, fiind definitiv desființată, rămînînd numai una singură la Dragoslavele. Un singur personal vamal, iar păzitorii ai vămii și ai graniței, locuitorii din Rucăr și Dragoslavele, numiți și plăiași care pentru serviciul ce făceau țării, erau scutiți prin hrisoave domnești de anumite dări și aveau apoi în stăpînirea lor munții de lângă vechea graniță. Pînă în timpurile de față se păstrează unele hrisoave domnești de privilegii și scutiri în comuna Dragoslavele. Printre acestea o carte a lui Radu Mîhnea din 18 octombrie 1622 scrisă pe pergament slav⁴.

Prin pasul bine păzit al Branului și după aceea prin Rucăr și Dragoslavele, Brașovenii mergeau spre Cîmpulung numit de ei *Langenau*, București, Giurgiu sau spre Tirgovîște și Brăila. Carele săsești ce treceau neconținut erau încărcate cu postav și pînză, cu obiecte de fier de fabricație proprie, sau mai ales cu postavul adus din Silesia ori din Colonia. Către Brașov și alte orașe săsești din Ardeal mergeau carele românești cu pește de Dunăre și cu lînă, dar și cu spîterii din răsărit, cu stofe de mătase și aur, pentru ca să capete în schimb obiecte de întrebuintare sau de lux, ori să primească banii cu care trebuia să plătească dădiile către vistieria domnească sau mai ales acelea ale noului împărat răsăritean de la Constantinopol⁵.

Taxele vamale percepute la vama Dragoslavele au adus pînă în timpul domniei lui Matei Basarab însemnate venituri pentru vistieria țării, pe aci fiind calea cea mai circulată spre Ardeal, de numeroși negustori cu tot felul de mărfuri de import și export.

*

* *

Epoca lui Matei Basarab a adus cu sine însemnate schimbări în felul de reparțizare a venitului vămii. Iată motivele care au determinat aceste schimbări:

Vechea biserică de mir din orașul Cîmpulung zidită de cei dintii voievozi din dinastia Basarabilor în prima jumătate a secolului XIV, a durat pînă în anul 1628 cînd din cauza vechimii și a unui cutremur s-a surpat și s-a risipit pînă la pămînt.

3. Pavel Chihala, în «Glasul Bisericii», nr. 1—2/1969, p. 120.

4. Se înșiră scutiri pentru grîu, fin, miere, ceară, bou, cal domnesc, oale seacă, dijma albinelor, opăcinaș, bani de județ, cășerie, gorștină de porc, vinărici și toate slujbele și angaralele pentru că sînt la drum și au să păzească schela și platul. Cf. Pr. I. Răuțescu. *Dragoslavele*, p. 13.

5. *Ce sînt și ce vor Sașii din Ardeal*, cu o prefață de N. Iorga, p. 6.

După trecere de 7 ani, în 1635, voievodul Matei Basarab a rezidit-o pe aceeași temelie și cu aceleași pietre din renumitele cariere de la Albești, de unde și Neagoie Basarab a luat cu un secol înainte piatra necesară pentru zidirea minăstirii Curtea de Argeș.

Construirea noii biserici a durat 3 ani, pînă în 1638, cînd a fost sfințită și transformată în minăstire de călugări tot de voievodul Matei Basarab, cum se arată în hrisovul de fundație din 1647 unde se spune :

«Încă nu am lăsat pre tocmeala ce au fost întii, adică să fie biserică de mir, ci o am făcut locaș călugăresc. Și știind noi neroditura și scăzătura întru toate și neprimirea de semănătură a acestui pămînt de supt munte, unde zace minăstirea și hrana cea cu multă nevoie de prin acele locuri dăruim sfînteii minăstirii vama și pîrcălăbia tîrgului dintr-aceleși oraș Cimpulung cu tot venitul, către aceasta și păhărnicia și vama zborului ce se face într-aceleși oraș în toți anii în ziua de Sfîntul Ilie. Și încă mai dăruim sfînteii minăstirii jumătate din vama domnească dela schela Rucărului și a Dragoslavelor și cu judecata de acolo...»⁶.

Această danie a lui Matei Basarab a fost consemnată în 1657 de patriarhul Macarie al Antiohiei, care după o frumoasă introducere, acest ierarh răsăritean zice : «prima și cea mai vestită și mai frumoasă dintre minăstirile zidite de Matei Basarab voievod, este cea situată la Cimpulung, spre cinstirea prea binecuvîntatei domnițe și pururea Fecioară Maria, mărêț zidită cu stare și cu teme ridicată. Pe aceasta preafericitul domn Matei Basarab, aflînd-o distrusă de a tot mîncătorul timp, a cheltuit și din pămînt pustiiit a ridicat-o și înfrumusețat-o, așa după cum se vede, încît nu se află o a doua asemenea minăstire în toată Valahia atît de bogată și mărêț împodobită hărăzindu-i îmbelșugat averi mobile și imobile cu ofrandă de vase scumpe după cuviință. După aceasta i-a dăruit jumătate din vama de la Dragoslavele, pităria Rucărului, pîrcălăbia și păhărnicia Cimpulungului»⁷.

Urmează apoi alte numeroase danii și blesteme asupra celor ce n-ar ține seamă de ele ca să mostenească și să aibă parte de spînzurătoarea lui Iuda și de bubele lui Ghezi, procopseală să nu aibă în toată viața lui, acela care va risipi cele sortite minăstirii. Carte sobornicească scrisă de mina lui și pecetluită cu pecetea minăstirii în Ianuarie 1657.

În urma acestei orînduirii și inzeestrări făcută de Matei Basarab, prin care minăstirii Cimpulung i s-a hărăzit jumătate din venitul vămii de la Dragoslavele se constată aci prezența a cite doi vameși, unul încasînd partea cuvenită domnului țării, celălalt partea cuvenită minăstirii. Aceasta din urmă era ridicată de obicei de un călugăr, care era trimis din timp în timp la Dragoslavele. Mai tîrziu minăstirea a intrat în stăpînirea caselor vămii făcute cu cheltuiala ei.

Acest lucru se poate cunoaște din documentul datat din 16 Ianuarie 1742 al voievodului Mihai Racoviță unde se arată : «Io Mihai voievod și domn scrie domnia mea curiosului sfînției sale părintelui egumen chir Nicodim de la sfînta minăstire a Cimpulungului ca să aibă a lua în stăpînirea sfînteii minăstiri casele cu pivnița cu locul de la Dragoslavele unde șed vameșii, pentru că acele case au fost făcute cu cheltuiala sfîntei minăstiri ce sînt date de răposatul Matei Vodă la sfînta minăstire și tot le-au sălăpînit sfînta minăstire cu bună pace. Deci acum arzînd casele de oști⁸, s-au milostivit de le-am dat domnia mea sfînteii minăstiri ca să le dreagă și egumenul să-și ia venitul dela cei ce vor sta într-insele așezîndu-se cu egumenul ca să fie pentru ajutorul sfînteii minăstiri. Egumenul să fie volnic a vinde vinurile minăstirii acolo iar altul să nu fie volnic»⁹.

Dintr-o carte a lui Mihai Racoviță cu data de 16 Ianuarie 1754 se constată că a dat jalbă la domnie egumenul minăstirii Cimpulung pentru vameșii de la Dragoslavele care ședeau în casele vămii cu așezămint, ca să plătească jumătate din chiria acestor case, minăstirii Cimpulung, iar celălaltă jumătate s-o dea bisericii din Rucăr, dar vin acolo să vindă numai minăstirea¹⁰.

6. Pr. I. Răuțescu, *Monografia istorică a orașului Cimpulung*, p. 78.

7. Originalul pergament grec la Arhivele Statului, București, *Minăstirea Cimpulung*, la nr. LXI113 cu semnătura patriarhului în limba arabă. Copie în ms. Academiei R. S. România, nr. 3683, fila 20—25.

8. În 1737 Cimpulungul a fost ars de turci și tot atunci aceștia urmărind oștile austriece au ars casele vămii.

9. Arhivele Statului, *Minăstirea Cimpulung*, CVI/5.

10. Arhivele Statului, *Minăstirea Cimpulung*, LVI.10.

Vameșii însă nu voiau nici chiria să o plătească, nici vinul minăstirii nu îngăduiau să se vîndă, dar domnul poruncește egumenului ca să ia de la vameși chiria și să vîndă numai vinul minăstirii ca și mai înainte. Documentul menționează în încheiere: — «și văzînd cartea domniei mele să vă dați chiria și la vînzarea vinului, nici de cum să nu vă amestecați și vinul vostru să nu se vîndă fără decît al minăstirii. Că de va mai jelui egumenul cum că nu vă supuneți domniei mele, să știți că veți avea certare dela domnia mea».

Foarte lămurit se mai arată aceasta și în cartea voievodului Grigore Ghica din 1 februarie 1757, unde se spune: «casele cu pivnița și cu locul din Dragoslavele unde sed vameșii din început fiind făcute cu cheltuiala sfintei minăstiri din Cimpulung cu chirie pe an dela cei ce ședeau într-insele, încă din zilele mării sale Matei Vodă pînă la răzmerița de pe urmă (1737) cînd au fost arse de oști. S-a dat voie egumenului ca să le dreagă și nefiind egumenului îndemină, s-au fost așezat cu un Drăghici vameșul de le-a dres acela cu tocomeală ca să ia chiria jumătate minăstirea și el jumătate. Însă partea lui s-a dat la o bisericuță din Rucăr, care este făcută de dînsul»¹¹.

Din aceste documente se observă că minăstirea a deținut casele vămii încă din timpul lui Matei Basarab, iar documentele ulterioare vorbesc despre el ca fiind primul care a dăruit și casele din vama Dragoslavele, Minăstirii Cimpulung, lucru confirmat de voievozii țării care i-au succedat.

Casele au rămas în posesia minăstirii pînă la anul 1830 cînd vama s-a mutat la Podul Dîmboviței, mai sus de Rucăr și mai aproape de hotar.

Pe locul lor s-a construit de curînd casa unui localnic. Pînă la construirea lor se aflau acolo urmele unor ziduri, numite de locuitori *zidurile de la vama arsă*.

*

* *

Pe lângă sumele de bani provenite din jumătatea venitului vămii, voievozii țării au mai făcut și daruri în natură ca de pildă mila de 60 ocale de untdelemn făcută de voievodul Grigore Alexandru Ghica în prima sa domnie (1733—1735) confirmată și de cartea lui Const. Mavrocordat din 15 ianuarie 1740 în care se prevedea pentru egumenul minăstirii Cimpulung «ca să aibă a lua dela vama Dragoslavele untdelemn oca 60 pentru candelile dela sfintele icoane care a avut sfînta minăstire obicei de a luat în toți anii». Cartea se încheie astfel: «Drept aceea poruncim domnia mea și vouă vameșilor care vă veți întîmpla după vreme a fi la această vamă, să căutați în vreme ce veți vedea această carte a domniei mele, să dați acest untdelemn ce scrie mai sus nesmintit pentrucă în toți anii are sfînta minăstire obicei cu hrisoave domnești a lua acest untdelemn. Ci voi să urmați poruncii domniei mele, să-l dați deplin»¹², 15 ianuarie 1740».

Vameșul Hristea din partea domnească și vameșul Sterie din partea minăstirii Cimpulung au zidit în 1725 (= 1745) biserica «Înălțarea Domnului» din Dragoslavele. Numele lor se poate cunoaște de pe piatra din Sfîntul altar (la Proscomidie), alături de alte nume unde sint menționați și vameșii anteriori: Iane, Drăghici și Dumitru. În pomelnicul minăstirii Cimpulung la pag. 57 e trecut și pomelnicul lui Sterie vameșul care a ajutat cu bani de s-a făcut o «*antornîă*» însă cu argintul minăstirii, a dat apoi minăstirii un cîntar de Veneția și un cazan de aramă.

*

* *

La vama Dragoslavele au fost și cîțiva vameși abuzivi, despre care aduc dovezi documentele vremii.

11. Arhivele Statului București, *Fond Minăstirea Cimpulung*, LVI/7.

12. Această danie întărită de Mihai Racoviță la 11 ian. 1742, de Scarlat Ghica la 28 ian. 1759, de St. Racoviță la 5 febr. 1765, de Alex. Ghica la 2 febr. 1767 și de Grigore Alex. Ghica la 27 febr. 1769. Toate aceste danii la Arhivele Statului fondul *Minăstirea Cimpulung* dosare LVI și LVII.

Astfel la 17 aprilie 1661 voievodul Grigore Ghica l-a muștră pe vameșul (schilerul) Gheoca care în loc de a da minăstirii jumătate din venit cum a fost miluită de Matei Basarab, a dat numai a treia parte. Prin o aspră poruncă domnul a obligat pe vameș să dea tot, nimic să nu oprească. Cartea domnească se încheie astfel: — «să cauți să dai tot, nimic să nu oprești că apoi tu știi. De acum înainte nimic într-această să nu te mai amesteci în partea minăstirii, ci numai slujba ta ți-o caută. Aceasta îți scrie domnia mea».

Pe verso: «Gheoca schilerul a rămas dator minăstirii și au dat casa. Adresa Slugii domniei mele Gheoca Schilerul»¹³.

O însemnare din 1710 (= 1662) arată: «Rămas-au jupin Ghioca să dea minăstirii bani dela scală *ughi* 490 din 2 ani. Pentru acești bani au dat casele cu pivnița, minăstirii. Ieromonah Vasile egumen ot Cimpulung»¹⁴.

În cartea din 1675 aprilie 3 a lui Duca Vodă se arată că au venit călugării și s-au jeliut că și minăstirea a fost pusă de vameș la darea de unt. Iată sfârșitul acestei cărți:

«Această rinduială a untului nu s-a pus pe schelă, este să o dai numai tu vameșule, precum dau și alți schileri. Drept aceea, de vreme ce vei vedea cartea domniei mele, tu să cauți să dai minăstirii bună pace, nimic alt val să nu le faci ca să mai vie și a doua oară cu jalbă că așa este porunca domniei mele. 3 aprilie 1713 (= 1675)».

*
*   *

În urma celor prevăzute în hrisovul de fundație al minăstirii Cimpulung dat de Matei Basarab în 1647, timp de aproape 100 de ani, minăstirea a luat în fiecare an jumătate din venitul vămii, avind și ea la vamă un reprezentant uneori mirean, alte ori un călugăr. Acest așezământ al minăstirii a fost schimbat în 1735 de voievodul Grigore Ghica care a decis să dea minăstirii suma de cîte 900 lei pe an, după cum se arată în cartea de mai jos:

«...Cunoscind domnia mea că vămile și schelele din nepurtarea de grije a unora și altora *strecini ce le cumpără*, ajunseseră la multă lipsă și din an în an se scădea, iar nu se adăoga, socolind domnia mea pentru mai bună întemeiere și pentru ca să se ducă la mai bună stare și întocmire ca de acum înainte, *să nu se mai vînză vămile* și să fie numai o vamă mare în toată țara, făcîndu-se să fie și un vameș mare, purtător de grije și a strînge tot venitul dela fieștare tirguri și *schele* la un loc. Deci pentru mila sfîntei minăstiri dela vama Rucăr și Dragoslavele jumătate, hotărît-am domnia mea ca de acum înainte, egumenul care pe vremuri va fi, să aibă a lua cea vamă ce scrie mai sus, dela vameșii cei mari, taleri 900, însă acești bani să aibă a-i lua în trei ceverturi, cevertul I în luna aprilie taleri 300, al doilea în luna august taleri 300 și al III-lea în luna lui decembrie tot taleri 300»¹⁵.

Din acest document reiese în primul rînd că în acel an (1735) s-au reorganizat vămile, s-a constituit *Carvasaraua* din București și s-a schimbat felul de a se lua banii coveniți minăstirii, nemăslînd călugării de atunci înaintea alăluși de vameși, urmînd ca minăstirea să primească cîte 900 de taleri în trei rînduri dela vameșul cel mare, adică direct dela *Carvasara* din București.

Cît timp se va fi respectat această orînduială în secolul XVIII cînd vama era dată cu arendă, nu sînt știri sigure documentare. Se constată însă că în secolul următor minăstirea primea o sumă mult mai mică. Dintr-o carte a voievodului Caragea din 20 februarie 1813 rezultă că de la vama Dragoslavele se da minăstirii numai 100 taleri pe an, deci numai a noua parte din cît se statornicise în 1735¹⁶.

Se constată că acest voievod fanariot a dat din venitul vămilor multe ajutoare și la minăstiri străine, dar de bună seamă că și-a însușit personal și banii cu care a fugit din țară în 1816. După această dată nu se mai găsesc documente din care să rezulte ce sumă de bani mai primea de la vama Dragoslavele vechea ctitorie a lui

13. Arhivele Statului București, *Minăstirea Cimpulung*, la LXII/35.
14. Arhivele Statului București, *Minăstirea Cimpulung*, la LX/30.
15. Academia R. S. România, ms. 3683 fila 54.
16. V. A. Urechia, *Istoria Românilor*, vol. X, p. 105.

Matei Basarab, minăstirea Cîmpulung, cunoscută astăzi mai mult cu denumirea Negru Vodă.

Casele vămii Dragoslavele se aflau în această localitate pînă la finele anului 1830, cînd vama a fost mutată mai sus de Rucăr, la Podul Dîmboviței.

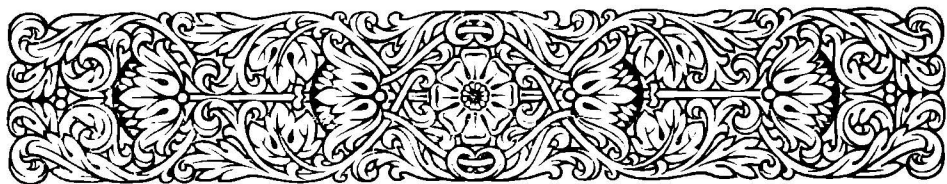
Din veniturile ei prin hrisovul de fundație al Minăstirii Cîmpulung, Matei Basarab a hărăzit acestui sfînt locaș jumătate. În 1735 Voievodul Grigore Ghica îl reduce la 900 de taleri pe an, iar la începutul secolului XIX a rămas numai lei 100 și desigur că se va fi desființat cu totul, stăpinirea țării găsind de cuviință să dea altă destinație veniturilor vămii.

În Dragoslavele se află o frumoasă cruce de piatră cu inscripție slavă, ridicată de voievodul Matei Basarab cu doamna sa Ilîna și o solidă biserică de zid, ctitorie a voievodului Grigore Ghica din 1661 arătîndu-se în inscripția ei și numele lui Hagi Gheoca vameșul de atunci. Se mai află și a doua biserică, ctitorie din 1745 a vameșilor Hristea și Sterie, de la care au rămas și cîteva cărți de ritual. Pe *Apostolul* tipărit la București în 1743 se află următoarea însemnare: — «Acest sfînt apostol s-a cumpărat la *sfînta biserică cea domnească* din Dragoslavele de vameșii anume: Sterie, Drăghici și Hristea ca să fie pentru pomenirea sufletelor dumnealor și cine s-ar ispiti a-l luarea din sfînta minăstire, să fie neertat în vecii vecilor Amin»¹⁷. De la *Lupu vameșul* se află în Dragoslavele lîngă șoseaua Națională două cruci una din 1692 cînd domnea Constantin Brîncoveanu și alta din timpul lui Nicolae Mavrocordat 1716.

Preot ION RĂUȚESCU-Dragoslavele

---

17. Cf. Preot I. Răuțescu, *Monografia comunei Dragoslavele*, p. 321. Aci sînt arătate și sfintele vase donate de Grigore Ghica și doamna sa Maria, lucrate în argint și cu text în limba slavă, *ibidem*, p. 320.

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

DELEGAȚIILE BISERICII EVANGHELICE-LUTERANE ȘI BISERICII VECHЕ-CATOLICĂ DIN REPUBLICA FEDERALĂ A GERMANIEI VIZITÎND BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

La 5 aprilie 1972, o delegație a Bisericii Evanghelice-Luterane din R. F. a Germaniei, condusă de Excelența Sa Episcopul Hermann Dietzfelbinger, președintele Consiliului Bisericilor Evanghelice-Luterane din R. F. a Germaniei, a sosit în țara noastră pentru a face o vizită Bisericii Ortodoxe Române, ca răspuns la vizita pe care Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a făcut-o Bisericii Evanghelice-Luterane din R. F. a Germaniei în luna octombrie 1970.

Din delegație au făcut parte: Dl. Dr. Adolf Wischmann, președintele Serviciului Relațiilor Externe al Bisericii Evanghelice-Luterane din R. F. a Germaniei și Dl. Prof. Dr. Slenczka de la Facultatea de teologie a Universității din Heidelberg. Toți cei trei membri ai delegației au venit împreună cu soțiile.

La aeroportul internațional Otopeni, delegația a fost întâmpinată de către P. Ș. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, P. C. Consilier Ilie Georgescu și Dl. Pastor Ambrozie Günther de la biserica luterană din București.

Din partea Ambasadei R. F. a Germaniei la București, oaspeții au fost salutați de Dl. Ambasador Dr. Erwin Wickert și Dl. Dr. Franz Keil, consilier la Ambasadă.

În aceeași zi, la Palatul Patriarhal, unde oaspeții au fost găzduiți pe tot timpul vizitei, Excelența Sa Episcopul Hermann Dietzfelbinger și persoanele care-l însoțeau au fost primiți în audiență de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian. Audiența s-a desfășurat într-o atmosferă de sinceră prietenie și dragoste frățească. Cu această ocazie Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a vorbit oaspeților despre organiza-

rea, funcționarea și situația învățămîntului teologic în Biserica Ortodoxă Română.

La sfîrșitul audienței, Excelența Sa Episcopul Hermann Dietzfelbinger, exprimîndu-și bucuria și satisfacția sufletească de a fi oaspețele Părintelui Patriarh Justinian, a oferit în dar Prea Fericirii Sale un frumos potir. În continuare, oaspeții au vizitat Palatul Patriarhal.

În zilele de 6—7 aprilie 1972, delegația a vizitat cîteva orașe și monumente din țara noastră.

Astfel în ziua de 6 aprilie oaspeții, însoțiți de P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal și de P. C. Pr. Ioan Săbăduș și Dl. Pastor Ambrozie, ca interpreți, au vizitat Biserica Sfîntul Nicolae Domnesc din Curtea de Argeș, vestită ctitorie a lui Neagoe Basarab, cu strălucitoarele ei motive arhitecturale și ornamentale, precum și sala lui Manole unde P. S. Arhiereu Pavel Șerpe, explicînd legenda meșterului Manole, a scos în relief spiritul de jertfă al strămoșilor poporului nostru, talentul, dragostea și dăruirea lor pentru realizarea unor opere nemuritoare, lăsate moștenire urmașilor.

În după-amiaza aceleiași zile, delegația a plecat la Rîmnicu-Vilcea. Aici oaspeții, după ce au asistat la serviciul divin din Joia Patimilor, au avut întrevedere la reședința episcopală cu P. S. Episcop Iosif al Rîmnicului și Argeșului. Deoarece ei s-au arătat impresionați de evlavia credincioșilor și rolul pe care îl joacă icoanele în Biserica Ortodoxă, PP. SS. Episcopi Iosif și Antonie le-au vorbit despre caracterul educativ-religios și despre interpretarea teologică ortodoxă a sfințelor icoane.

În ziua de vineri 7 aprilie, delegația Bisericii Evanghelice-Luterane din R. F. a Germaniei a plecat la Sibiu. În drum spre Sibiu a fost vizitată Mînăstirea Cozia, ctitoria lui Mircea cel Bătrîn.

La Sibiu oaspeții întîmpinați și conduși de P. S. Episcop Visarion Rășinăreanul, vicarul Arhiepiscopiei de Alba Iulia și Sibiu, au vizitat catedrala mitropolitană, biblioteca Institutului teologic și paraclisul Institutului, unde au fost primiți de I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului. Întrevederea s-a destășurat într-o atmosferă de sincera prietenie. Pretutindeni oaspeților li s-au dat explicații în legătură cu istoricul și rolul bisericii din Ardeal în viața credincioșilor români.

La amiază, Episcopia Luterană din Sibiu a oferit oaspeților o masă oficială, la care au participat reprezentanți locali ai Bisericii Ortodoxe, ai Bisericii Romano-Catolice, ai Bisericilor Luterane, Reformate și Unitariene. S-au rostit cuvîntări, care au reliefat cadrul cu adevărat ecumenic din viața cultelor și confesiunilor din țara noastră precum și importanța cunoașterii reciproce a bisericilor. Seara oaspeții au participat la un serviciu religios în catedrala luterană din Sibiu, la care Excelența Sa Episcopul Hermann Dietzfelbinger a rostit și o predică.

La întoarcerea în București, sîmbătă 8 aprilie 1972, oaspeții au vizitat cetatea de la Cisnădioara, Biserica Luterană din Cisnădie, Biserica

Neagră din Brașov, Biserica Sfântul Nicolae din Scheii Brașovului și apoi, Mînăstirea Sinaia.

Ajunși la București, oaspeții au asistat la Slujba Învierii oficiată de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian în fața catedralei Patriarhale.

A doua zi delegația, însoțită de P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal și P. C. Pr. Ioan Săbăduș, după ce au luat parte mai întâi la un serviciu religios la Biserica luterană din București, a asistat și la slujba vecerniei din ziua întii de Paști la catedrala Patriarhală. Cu această ocazie a avut loc primirea oficială a membrilor delegației. La sfîrșitul slujbei *Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian* a adresat oaspeților un cuvînt de bun-venit în Biserica Ortodoxă Română.

Amintind de vizita pe care Prea Fericirea Sa a făcut-o Bisericii Evanghelice-Luterane din R. F. a Germaniei în octombrie 1970, de dragostea frățească și căldura sufletească cu care a fost întîmpinat, de contactele Bisericii Române cu Bisericile Luterane din Europa, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a subliniat importanța și roadele convorbirilor avute atunci, precum și rolul deosebit pe care-l au aceste vizite pentru Mișcarea Ecumenică, ele fiind un mijloc de apropiere și cunoaștere reciprocă. «Principiul nostru de a realiza unitatea în diversitate — a spus Părintele Patriarh Justinian — ne-a ajutat să creăm contacte bilaterale, prin vizite reciproce la nivel înalt bisericesc și prin schimburi de delegații, nu numai cu Bisericile Ortodoxe, ci și cu multe alte confesiuni creștine dincolo de granițele României, ca: Biserica Romano-Catolică, din Austria și cu cea din R. F. a Germaniei, Biserica Anglicană, Biserica Reformată din Elveția, Biserica Luterană din Danemarca și Finlanda etc. Aceste legături pe care le-am creat și pe care înțelegem să continuăm a le dezvolta pe viitor sînt expresia concepției noastre despre ecumenism, după care tinjesc astăzi aproape toate Bisericile creștine. O mărturisim încă o dată și în acest moment festiv, că am fost și sîntem pentru un ecumenism larg, sănătos și rodnic, pentru că numai așa vom împlini cuvîntul Mîntuitorului Hristos ca toți cei ce vor crede în El să fie una» (Ioan XVII, 21—22).

În încheierea cuvîntării Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a vorbit despre datoria și sarcina bisericilor creștine de a-și aduce aportul lor la colaborarea și înfrățirea generală a oamenilor spre împlinirea păcii și dreptății în lume.

A luat apoi cuvîntul Excelența Sa Episcopul Hermann Dietzfelbinger. După ce a amintit despre ecoul pe care l-a avut vizita Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian în R. F. a Germaniei, Excelența Sa a adus elogii activității Bisericii Ortodoxe Române, atît pe plan extern, ca membră activă a Mișcării Ecumenice, cît și pe plan intern, ca cea care menține și cultivă dragostea și înțelegerea între toate cultele religioase. «Printre noi, Biserica Evanghelică-Luterană din R. F. a Germaniei — a spus Excelența Sa — această atmosferă de bună-înțelegere reciprocă între Biserici este cu atît mai importantă cu cît sîntem uniți de multă vreme și prin numeroase legături cu frații noștri de credință

din țara Dvs. Noi ne simțim uniți cu Biserica Dvs. prin liturghia laudei lui Dumnezeu, prin diaconia slujirii în iubire către toți cei în suferință, prin mărturisirea lui Hristos în propovăduire și prin dăruirea personală și supunerea ființei noastre voiei lui Dumnezeu».

În încheierea cuvântării, Excelența Sa Episcopul Hermann Dietzfelbinger a subliniat datoria pe care o au toate bisericile de a răspîndi între oameni pacea și buna înțelegere.

În prima zi de Sfintele Paști, seara, oaspeții au participat la întilnirea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian cu preoții din capitală, care, potrivit unei tradiții a noastre, au venit să felicite pe Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române.

Între 10 și 14 aprilie, delegația a vizitat mînăstirile : Viforîta, Dealu, Ghighiu, Țigănești, Mînăstirea Antim etc. precum și unele instituții centrale ale Patriarhiei Române. În ziua de 13 aprilie 1972, la Palatul Patriarhal a avut loc masa oficială oferită de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian în cinstea delegației Bisericii Evanghelice-Luterane din R. F. a Germaniei.

Au luat parte : II. PP. SS. Mitropoliți ai Bisericii Ortodoxe Române, reprezentanți ai Bisericii Romano-Catolice, ai Bisericilor Evanghelice și Reformate, ai Cultului mozaic și ai Cultului musulman. Au mai fost de față : P. C. Pr. Alexandru Ionescu, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor ; P. C. Pr. Ioan Gagi, directorul Administrației Patriarhale ; P. C. Pr. Traian Ghica, directorul Casei de Pensii a salariaților Bisericii Ortodoxe Române ; Consilieri patriarhali și Profesori de teologie.

Cu acest prilej, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și Excelența Sa Episcopul Dr. Hermann Dietzfelbinger au rostit cuvîntări. Ambele cuvîntări au reliefat roadele celor două vizite care au dus la cunoașterea reciprocă și au creat o atmosferă de înțelegere și de simpatie, ceea ce constituie o condiție esențială pentru dezvoltarea relațiilor de dragoste, de colaborare și de apropiere ecumenică între biserici.

În ziua de 14 aprilie 1972, la orele 17, delegația Bisericii Evanghelice-Luterane, condusă de Excelența Sa Episcopul Dr. Hermann Dietzfelbinger, s-a întors pe calea aerului în Republica Federală a Germaniei.

*
* * *

Tot în luna aprilie, în ziua de 21 a sosit la București și o delegație a Bisericii Veche-Catolică din R. F. a Germaniei, la invitația Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian.

Delegația a fost condusă de Excelența Sa Episcopul Joseph Brinkhues. Din delegație au făcut parte : Pr. Prof. Dr. Werner Küppers de la Seminarul vechi-catolic de pe lângă Universitatea din Bonn ; Prof. Dr. Berthold Spuler de la Universitatea din Hamburg și Pr. Gigisbert Kraft de la Karlsruhe, președintele Asociației preoților vechi-catolici din R. F. a Germaniei.

Delegația a fost întâmpinată la aeroportul Otopeni de către P. S. Episcop Antim Țirgovișteanul, vicar patriarhal, P. C. Pr. Ilie Georgescu, consilier patriarhal și P. C. Pr. Ioan Săbăduș, de la Serviciul Relațiilor Externe Bisericești, ca interpret.

Pe tot timpul vizitei delegația a fost găzduită la Palatul Patriarhal.

Aceasta a fost prima vizită oficială a unui episcop vechi-catolic în Biserica Ortodoxă Română. Ea a constituit un răspuns la vizita pe care Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a făcut-o în toamna anului 1970 Bisericii Vechi-Catolice din R. F. a Germaniei.

Delegația însoțită de P. S. Episcop Antim Țirgovișteanul, vicar patriarhal, și P. C. Pr. Ioan Săbăduș, a vizitat în ziua de 22 aprilie 1972 Palatul Patriarhal, birourile Arhiepiscopiei Bucureștilor, Tipografia Institutului Biblic, atelierile de la Schitul Maicilor, Mănăstirea Antim, Muzeul de Artă al Republicii Socialiste România, biserica Krețulescu, unde a asistat la slujba vecerniei, biserica Domnița Bălașa. Pretutindeni oaspeților li s-au dat explicații în legătură cu locurile vizitate. În aceeași zi la orele 10, delegația a fost primită în audiență de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian. Audiența s-a desfășurat într-o atmosferă cordială, discutându-se probleme de interes comun privind relațiile dintre Bisericile Ortodoxe și cele Vechi-Catolice.

Primirea oficială a membrilor delegației Bisericii Vechi-Catolice din R. F. a Germaniei a avut loc în ziua de 23 aprilie la Mănăstirea Cernica unde oaspeții au asistat la slujba sfintei liturghii, oficiată de P. S. Episcop Antim Țirgovișteanul, vicar patriarhal, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi.

La sfârșitul Sfintei Liturghii, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian luând cuvântul a exprimat bucuria prilejuită de vizita delegației Bisericii Vechi-Catolice. «Ne bucurăm cu toții de vizita delegației Bisericii vechilor catolici din R. F. a Germaniei — a spus Prea Fericirea Sa — deoarece învățătura acestei Biserici este foarte apropiată de a noastră. Noi știm cu toții că Biserica vechilor catolici năzuiește spre refacerea unității cu Biserica nedespărțită din primele veacuri creștine, iar Ortodoxia se bucură de această strădanie, întrucât ea consideră că reyunirea Bisericilor nu se poate realiza decât prin revenirea tuturor la învățătura, practica și organizarea canonică a Bisericilor nedivizate, din primul mileniu creștin».

În continuare Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a vorbit despre relațiile de apropiere, cunoaștere și colaborare, stabilite în ultima vreme între Biserica Ortodoxă Română și Biserica Vechi-Catolică, prin schimburi între profesori și studenți, de burse și publicații sau de vizite ale unor reprezentanți ai Bisericilor respective. Cu această ocazie Prea Fericirea Sa a amintit și de vizita pe care a făcut-o în 1970 Bisericii vechilor-catolici din R. F. a Germaniei, ea înscriindu-se pe linia de promovare a eforturilor ecumeniste actuale ce se depun pentru crearea unui climat de înțelegere și colaborare între toate Bisericile creștine.

În încheierea cuvîntării, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și-a exprimat convingerea că schimburile de vizite între Biserica Ortodoxă Română și Biserica Vechilor-catolici din Republica Federală a Germaniei, vor contribui din plin la apropierea între Bisericile noastre și la promovarea ecumenismului creștin contemporan, la întărirea relațiilor de apropiere și prietenie dintre poporul român și poporul german, pentru pace și înfrățire între toate popoarele lumii.

A răspuns apoi Excelența Sa Episcopul Joseph Brinkhues care exprimînd mulțumiri pentru invitația făcută de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, a evidențiat, dorința de totdeauna a Bisericii vechilor-catolici, de a se apropia de Ortodoxie. Excelența Sa a vorbit mai pe larg despre dialogul între Bisericile Ortodoxe de Răsărit și Bisericile vechilor-catolici din Uniunea de la Utrecht început la Bonn, prin conferințele de unire din anii 1874—1875, sub conducerea marelui istoric și teolog Ignaz von Döllinger.

În încheiere, exprimîndu-și speranța că între cele două Biserici vor continua discuțiile într-un ecumenism integral pentru a se ajunge la unitatea în Hristos, Excelența Sa a transmis Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian cele mai cordiale salutări din partea Primatului Uniunii de la Utrecht, Arhiepiscopul Marinus Kok, precum și o scrisoare a Președintelui Comisiei Uniunii de la Utrecht pentru dialogul între vechii-catolici și ortodocși, Episcopul Dr. Urs Küry din Berna (Elveția). Scrisoarea exprima adinca mulțumire pentru faptul că eminenți profesori români de teologie au luat parte cu toată bunăvoința la pregătirile interortodoxe pentru dialogul cu vechii-catolici.

În ziua de 24 aprilie 1972, delegația Bisericii Vechi-Catolice din R. F. a Germaniei a vizitat Institutul teologic din București. Cu această ocazie, Pr. Prof. Werner Küppers a susținut două prelegeri în fața profesorilor, doctoranzilor și studenților Institutului.

Cele două prelegeri intitulate : 1. *Stadiul și perspectivele dialogului teologic dintre vechii-catolici și ortodocși*, și 2. *Concepția vetero-catolică despre Biserică. Orientări și considerațiuni*, au urmărit să lămuirească unele aspecte mai puțin clare sau chiar dificile care stau în calea dialogului dintre cele două Biserici.

În urma discuțiilor purtate de membrii delegației cu profesorii și doctoranzii Institutului teologic, după susținerea prelegerilor, s-a ajuns la concluzia că între cele două familii de Biserici există o identitate de vederi în foarte multe probleme dogmatice și practice, iar acolo unde încă mai există unele deosebiri, acestea vor putea fi înlăturate pe calea dialogului și printr-o temeinică cunoaștere reciprocă. Atît teologii români, cît și teologii vechi-catolici au constatat cu satisfacție că atît de o parte cît și de alta există o dorință sinceră de apropiere pentru realizarea unui ecumenism integral.

În aceeași zi oaspeții, însoțiți de P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, și P. C. Pr. Ioan Săbăduș, au vizitat Mînăstirea Curtea de Argeș, iar în zilele de 25 și 26 aprilie, orașul Tirgoviște, Mînăstirile Viforita, Dealu, Ghighiu, Țigănești și Căldărușani. La toate

minăstirile oaspeții s-au întreținut cu călugării și călugărițele, apreciind frumoasa organizare a vieții monahale.

În ziua de 27 aprilie, delegația a fost primită în audiență de Dl. Prof. Dumitru Dogaru. Apoi oaspeții au vizitat Seminarul teologic din București, biserica Sfintul Spiridon-Nou și Sfintul Elefterie.

La Seminarul teologic, Excelența Sa Joseph Brinkhues a rostit o cuvîntare cu caracter informativ, în care a vorbit despre organizarea, activitatea internă și relațiile ecumenice ale Bisericii vechilor-catolici din R. F. a Germaniei.

În aceeași zi, la palatul patriarhal, a avut loc dejunul oficial oferit de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian în cinstea delegației Bisericii vechilor-catolici din R. F. a Germaniei, la care au luat parte: II. PP. SS. Mitropoliți și PP. SS. Episcopi care se aflau la București pentru lucrările Sfintului Sinod. De asemenea au mai fost prezenți: P. C. Pr. Alexandru Ionescu, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor; P. C. Pr. Ioan Gagiu, directorul Administrației Patriarhale; Consilieri patriarhali; profesori de la Institutul și Seminarul teologic din București.

Într-o atmosferă cordială, frățească a luat cuvîntul *Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian*.

Prea Fericirea Sa, salutînd cu bucurie prezența înalților oaspeți, a vorbit despre strădaniile și dorința vechilor catolici de a se uni cu Biserica Ortodoxă. După ce a amintit de lucrările Conferinței Panortodoxe de la Rodos din 1964, cînd s-a hotărît constituirea unei Comisii care să studieze temele pentru pregătirea dialogului cu vechii-catolici și de sesiunile de lucru ale acestei Comisii de la Belgrad (1966), la Chambésy (1970) și la Bonn (1971), Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a evidențiat contribuția pozitivă a Bisericii vechi-catolice și Bisericii Ortodoxe Române la Mișcarea Ecumenică. Biserica Ortodoxă Română — a spus Prea Fericirea Sa — a fost și este deschisă contactului ecumenic cu toate Bisericile, străduindu-se continuu pentru raporturi cît mai frățești cu Biserica vechilor-catolici și cu alte Biserici. Prin diferiții ei delegați și teologi ea a intrat în legătură cu ierarhii și profesorii Bisericii vechilor-catolici la Utrecht, Berna, Bonn și în alte părți.

~~.. Totdeauna ea a participat activ la lucrările Comisiei interortodoxe pentru pregătirea Dialogului cu vechii-catolici și asupra încercărilor de apropiere și de unire. Și aceasta, pentru că întîlnirea ecumenismului ortodox cu cel vechi-catolic înseamnă întărirea ecumenismului pancreștin. Fie ca această vizită — a încheiat Prea Fericirea Sa — să însemne un nou pas înainte în lucrarea de apropiere a Bisericilor noastre și ca într-o zi, nu prea îndepărtată — să putem fi una (Ioan XVII, 11, 21).~~

A răspuns apoi *Excelența Sa Episcopul Joseph Brinkhues*, care a vorbit despre Biserica Ortodoxă în general, analizînd totodată situația și progresul dialogului teologic, un dialog al adevărului, orientat spre unirea în viitor a Bisericilor Ortodoxe de Răsărit și a Bisericilor Vechi-Catolice din Uniunea de la Utrecht. Întîlnirile oficiale între Bisericile

noastre — a spus Excelența Sa — sînt necesare și indispensabile. De aceea, totdeauna, cu prilejul întrevederilor pe care le-am avut cu Prea Fericirea Voastră, cu episcopii și profesorii de teologie am simțit o dorință sinceră în ce privește urgența începerii dialogului direct, între cele două Biserici, spre a putea realiza o comunitate frățească în Hristos, așa cum noi am simțit-o oricînd în aceste zile de bucurie pascală.

În încheiere, Excelența Sa a urat Bisericii Ortodoxe Române, conducerii Departamentului Cultelor, și întregului popor român succese mereu crescînde pe calea propășirii binelui și păcii între oameni.

Delegația Bisericii Vechi-Catolice s-a întors în Germania vineri 28 aprilie 1972. Ea a fost condusă la aeroportul internațional Otopeni de P. S. Episcop Vasile al Oradiei, P. C. Pr. Ilie Georgescu, Consilier Patriarhal și P. C. Pr. Ioan Săbăduș de la serviciul Relațiilor Externe bisericești. Au fost de față reprezentanți ai Departamentului Cultelor și reprezentanți ai Ambasadei R. F. a Germaniei la București.

*

*   *

Vizita celor două Biserici din R. F. a Germaniei în țara noastră se încadrează cu schimbul de vizite pe care Biserica Ortodoxă Română le face cu alte Biserici creștine și constituie un pas important pe calea cunoașterii reciproce între Bisericile și popoarele noastre.

Desigur că, aceste vizite au oferit oaspeților ocazia de a cunoaște, în parte, organizația Bisericii Ortodoxe Române și a monahismului ei, raporturile de ecumenism frățesc care există între Biserica Ortodoxă Română și celelalte culte din țara noastră, avîntul creator pe care-l trăiește întregul nostru popor pe toate tărîmurile de activitate, ca și dorința lui fierbinte de pace și prietenie cu toate popoarele lumii.

Ambele delegații au putut constata că pentru Biserica Ortodoxă Română ecumenismul nu este numai o teorie, ci în primul rînd o practică vie a relațiilor de frățietate între toate cultele din țara noastră, avînd aceeași dorință comună: dezvoltarea umanității noastre în ceea ce are mai nobil, întărirea colaborării poporului român și a naționalităților conlocuitoare din țara noastră, precum și a aspirațiilor comune de pace și bună înțelegere ale lumii contemporane.

REDACȚIA

CONFERINȚA INTERTEOLOGICĂ DE LA INSTITUTUL TEOLOGIC DIN BUCUREȘTI

În cadrul conferințelor interteologice ce se țin anual la unul dintre cele trei Institute teologice din țară, București, Sibiu și Cluj, conferințele înscrise pe linia de continuare și adîncire a bunelor relații statornicite între cultele din țara noastră, anul acesta în sala de festi-

vități a Institutului teologic din București s-au desfășurat lucrările primei conferințe de acest gen cu tema : «Bisericele și progresul. Evoluția structurilor religioase în epoca noastră și factorii determinanți ai acestei evoluții».

La conferință au luat parte următorii : P. S. Episcop Antim Țirgovișteanul, vicar patriarhal, delegat al Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian ; Profesorii : Dr. David Iuliu — rector, dr. Ștefan Juhasz, dr. Iosif Nagy, dr. Lengyel Lorand și dr. Herman Binder — prorector, de la Institutul protestant din Cluj ; Profesorii : Dr. Iosif Nemecek — rector și Francisc Farago de la Institutul catolic din Alba Iulia ; Pastorul Paul Szedresi de la Biserica Evanghelică Luterană din București ; Profesorii : Pr. dr. Isidor Todoran — rector, Pr. dr. Grigorie Marcu și Diac. Dr. Ioan Floca, de la Institutul teologic Ortodox din Sibiu ; Pr. Dr. Mircea Chialda împreună cu profesorii, doctoranzii și un grup de studenți de la Institutul teologic din București ; Consilieri patriarhali și mitropolitani ; Protoierei din Capitală ; Directorii Seminarilor teologice : N. Grosu — București, Diac. I. Ivan — Mănăstirea Neamț, Pr. I. Brie — Cluj, Pr. P. Teodorovici — Caransebeș și Pr. Gh. Beștea — Curtea de Argeș ; Arhimandrit Epifanie Norocel, starețul Mănăstirii Neamț și Diac. P. I. David, de la Redacția Revistelor Patriarhiei Române.

Lucrările Conferinței au fost conduse de un birou prezidat în prima parte de P. S. Episcop Antim Țirgovișteanul, vicar patriarhal, iar în partea a doua de Rector dr. David Iuliu.

În cuvîntul de deschidere, P. S. Episcop Antim Țirgovișteanul a remarcat importanța conferințelor interteologice de pînă acum care s-au născut în climatul de colaborare dintre cultele religioase, climat stabilit în contextul noii orînduiri din țara noastră și care s-a dezvoltat din ce în ce mai mult, devenind în ultimul timp o mărturie grăitoare a spiritului ecumenist ce caracterizează aceste culte. «Este astăzi evident, a spus P. S. Episcop Antim Țirgovișteanul — că prin aceste conferințe, s-a ajuns la realizarea unei înfrățiri ecumeniste locale și la statornicirea unei unități de vederi în multe probleme teoretice și practice cu privire la îndatorirea slujitorilor bisericești de a sprijini în mod activ și pozitiv înfăptuirea marilor idealuri din viața cea nouă care se desfășoară în țara noastră.

În încheiere, P. S. Episcop Antim Țirgovișteanul a vorbit despre rolul și importanța Conferinței, reliefind activitatea Bisericii Ortodoxe Române și a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, — ctitor al ecumenismului local — care a orientat pe clerici și credincioși să sprijine cauza păcii și a progresului în viața poporului nostru. În continuare a urmat referatul principal al Conferinței prezentat de Prof. Ștefan Juhasz de la Institutul teologic protestant din Cluj, secția reformată.

După o scurtă introducere, în care au fost analizate noțiunile de structură și progres, vorbitorul a trecut la expunerea temei, de pe poziția învățăturii protestante, și anume la studiul a două aspecte : 1. Sen-

sul evoluției (progresului) în învățătura despre istorie a teologiei protestante contemporane și 2. Caracterizarea evoluției (progresului) în viața contemporană a Bisericilor protestante. Analizînd cele două aspecte, vorbitorul s-a referit la legitimitatea unei caracterizări istorice a Bisericii, justificînd folosirea termenilor de evoluție și progres în analiza eccleziei, precizînd că pentru teologia protestantă contemporană «concepțiile istorice ale antichității servesc drept puncte de plecare, care exprimă conținutul biblic al Revelației și existența creștină prin categorii ale istoriei și accentuînd că prin aceste expresii se descoperă centrul Evangheliei și se păstrează adevărata moștenire creștină».

În partea a doua a referatului, Prof. Ștefan Iuhasz a expus pe larg felul cum Bisericile Reformate participă la progresul general prin dezvoltare și înnoire, punînd un accent deosebit pe importanța caracterului local al eccleziei, ecleziologia protestantă avînd în centru comunitatea.

Apoi vorbitorul a expus pe scurt factorii determinanți ai înnoirii vieții bisericești dintre care remarcă : 1. *realismul*, în procesul de cunoaștere și gîndire, dezvoltat în urma educației școlare a maselor și a funcției sociale a științelor ; 2. *socialismul* înnoitor al civilizației europene și inspirator pentru eliberare din lumea a treia ; unitatea și interpătrunderea idealurilor culturale și a obiectivelor sociale ale umanismului ; 3. *democratismul*, ca orînduire politică pentru realizarea libertății, egalității și fraternității și ca formă de viață în epoca noastră.

Primul coreferat, la aceeași temă, a fost susținut de Diac. Prof. Ioan Floca de la Institutul teologic Ortodox din Sibiu.

În prima parte a coreferatului Diac. Prof. Ioan Floca, pornind de la constatarea că Biserica este un organism însuflețit de Duhul lui Hristos, avînd o dimensiune vizibilă (socială) și o dimensiune transcendentă, invizibilă, a arătat felul în care Biserica contribuie la promovarea dragostei și a bunei înțelegeri între oameni prin acțiuni de înnoire morală a credincioșilor ei, ținînd seama de realitățile sociale în mijlocul cărora viețuiește și își dezvoltă activitatea.

În cadrul acestor acțiuni, Biserica Ortodoxă Română — a spus P. C. Sa — legată de aspirațiile de totdeauna ale poporului român, în toate împrejurările ei, orientată consecvent spre mersul înainte, adică spre progres, a fost nu numai un factor religios-moral, ci și un factor de sprijin al progresului realizat de poporul nostru, contribuind cu loialitate la dezvoltarea lui multilaterală.

În ultima parte a coreferatului, P. C. Diac. prof. Ioan Floca a stăruit asupra activității ecumeniste a Bisericii Ortodoxe, mai ales în urma celor patru conferințe panortodoxe de la Rodos (1961, 1963, și 1964) și Chambésy — Geneva (1968), atît în relațiile interortodoxe, cit și în relațiile cu celelalte Biserici.

A urmat apoi al doilea coreferat susținut de Pr. Asist. Gabriel Popescu de la Institutul teologic din București, care a vorbit, în prima parte de esența teandrică a Bisericii oprindu-se la două aspecte :

unul de stabilitate și altul dinamic, potrivit cărora Biserica se adaptează cu vremurile prin care trece, în virtutea iconomiei, adică a puterii de acomodare dată ei de Domnul și își exercită puterea de administrare a darurilor cu care a fost inzestrată.

În continuare vorbitorul a amintit înnoirile concrete mai importante înfăptuite în ultimul timp de Biserica Ortodoxă Română care privesc activitatea pastorală, misionară a preoților, crearea unui apostolat nou al Bisericii, apostolat social, învățămîntul teologic, punerea gîndirii teologice în slujba preocupărilor și intereselor actuale ale Bisericii etc.

În ultima parte a coreferatului P. C. Pr. Asist. Gabriel Popescu a făcut o scurtă comparație între Biserica Ortodoxă, în general, Biserica Romano-Catolică și Protestantism cu privire la atitudinea lor față de progresul structurilor bisericesti, concluzionînd că toate Bisericile sînt chemate să se întilnească laolaltă și să colaboreze între ele, pentru înfăptuirea înaltelor idealuri de pace, de dreptate, egalitate, libertate și prosperitate, în întreaga lume.

În cadrul discuțiilor ce au avut loc, în partea a doua a conferinței, au luat cuvîntul : Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, de la Institutul teologic din București, Pr. Prof. Grigorie Marcu, de la Institutul teologic Ortodox din Sibiu ; Prof. Herman Binder, decanul Institutului teologic din Sibiu, secția evanghelică ; Pr. Prof. Isidor Todoran, rectorul Institutului teologic Ortodox din Sibiu ; Pr. Prof. Mircea Chialda prorectorul Institutului teologic din București ; Prof. N. Chițescu, Pr. Prof. Ioan Rămureanu, Pr. Prof. Ion Bria, de la Institutul teologic București ; Prof. N. Grosu, directorul Seminarului teologic din București, Pr. Prof. Teodorovici, directorul Seminarului teologic din Caransebeș etc.

Tema tratată la Conferința interteologică din București, precum și discuțiile care au avut loc, au evidențiat temeiurile pentru care Biserica s-a pronunțat totdeauna pentru progresul pe care îl înfăptuiește omenirea în toate aspectele ei de viață.

Adesea, în timpul lucrărilor Conferinței, s-a remarcat faptul că Biserica Ortodoxă Română prin așezămintele ei structurale și prin manifestările practice ale învățăturii ei, potrivit rînduieșilor canonice, a fost alături de popor, sprijinind năzuințele lui spre libertate, progres și fericire, aducîndu-și contribuția la realizarea idealurilor firești pe calea binelui comun și a progresului, pentru pace și bună înțelegere între oameni și popoare.

Cuvîntul de închidere a Conferinței a fost rostit de Dr. David Iuliu, rectorul Institutului Protestant din Cluj, care, apreciînd roadele Conferinței, a arătat că ea a fost un nou pas spre colaborarea frățească interconfesională, spre aprofundarea și promovarea problemelor teologice de ordin teoretic și practic, în vederea realizării ecumenismului local.

ASISTENT

PRIMA CONFERINȚĂ DE ORIENTARE A CLERULUI PE LUNA MARTIE 1972 DIN CUPRINSUL ARHIEPISCOPIEI BUCUREȘTILOR

Între 14 și 28 martie a. c. a avut loc prima conferință de orientare a clerului din Arhiepiscopia Bucureștilor, pe anul 1972, potrivit dispozițiilor Sfântului Sinod.

Ținută sub nimbul împlinirii a 1600 ani de la moartea martirică a Sfântului Sava Gotul, — care a fost trăitor în țara noastră și înecat în apele Buzăului la 12 aprilie 372, — conferința a luat ca obiectiv începuturile creștinării poporului român, constituind în același timp, un omagiu adus de Biserica Ortodoxă Română și clerul ei marelui martir.

Conferința a avut ca temă dată spre studiu: *Momente principale privind începuturile vieții religioase a Românilor pînă la organizarea mitropoliilor în țara noastră.*

Potrivit hotărîrii Sfântului Sinod din 13 decembrie 1969, Sfântul Sava Gotul este comemorat de Biserica Ortodoxă Română în luna aprilie a acestui an, și în mod cu totul deosebit în eparhia Buzăului, care va face pomenirea oficială în catedrala episcopală. În diferite articole și reviste bisericești curajul și credința acestui martir au fost evocate, aducîndu-i-se o mărturisire pioasă mucenicului înecat în apa Buzăului.

Conferința de orientare — și de data aceasta — s-a ținut pe cele 21 de protoierii, avînd ca președinte pe delegatul chiriarhal, și a început prin oficierea unui Te-Deum de către un sobor de preoți din cuprinsul protoieriei respective, răspunsurile fiind date de toți cei de față.

Astfel, după un cuvînt de salut și de bun venit adresat de către protoierei delegatului Centrului Eparhial și după cuvîntul acestuia, au fost formate birourile și s-a trecut la desfășurarea programului.

În ziua de 14 martie s-au ținut conferințe la protoieriile :

1. *Circa I Capitală* unde a prezidat P. C. Pr. Profesor Ene Braniște de la Institutul teologic din București.

Tema a fost tratată de către preotul Ioan Șurubaru, de la parohia Miron Patriarhul.

Au participat la discuții preoții : Dragnea Gh., Teodorescu I., Ciocan Gh., Mihai Bulacu, Ioan Covercă, Iulian Șchiopu, Anatolie Lefter, Gh. Marinescu și Gh. Chiriac.

Au prezentat rapoarte preoții Gh. Bărbulescu și Gheorghe Căciulă.

2. *Protoieria Turnu Măgurele.* A prezidat P. C. Diacon Prof. Ion Bria de la Institutul teologic din București.

A susținut referatul preotul Cojocaru Gh. de la parohia Scrioaștea.

Au luat cuvîntul la discuții preoții : Breazu D-tru, Andrei Mustăciosu, Mihail Stănescu, Marinescu Ioan, Marinescu Mihai, Nițulescu Iancu.

Au citit rapoarte, preoții Neamțu Gh. și Popescu D-tru.

3. *Protoieria Titu*. A prezidat P. C. Pr. Mihail Marinescu, Consilier mitropolitan.

Subiectul a fost tratat de preotul Dinu Ilie de la parohia Serdaru.

Au participat la discuții preoții : Brebenel Eugen, Cristescu Const., Grecicosei Simion.

Au prezentat rapoarte de activitate preoții Lefter Victor și Popescu Vasile.

4. *La protoieria Circa I Ilfov*. A prezidat P. C. Pr. Sabin Verzan, Consilier Patriarhal.

A prezentat referatul preotul Turcu D. Ioan de la parohia Buda — Ilfov.

La discuții au luat parte preoții : Șeitan Ioan, Voiculescu Em., Niță Marin, Stamatoiu Dionisie, Stănescu Gh., Toma Marcu, Popa Nic., Dumitru Gh. și Hodrea Emanoil.

A citit raportul pr. Anghel Tudor.

5. *La protoieria Slobozia*. A prezidat P. C. Pr. Octavian Iatan, Consilier mitropolitan.

Tema a fost dezvoltată de preotul Iordache Tudor de la parohia Amața.

Au participat la discuții preoții : Pătrașcu Simion, Șerban C-tin, Păun Panait, Petrescu Pavel, Nuță Nic., Niță Ștefan, Borcan Nic., Leonte Ion, Turliu Gh., Popescu Nicolae și Badea Neagu.

Au citit rapoarte Pr. Mușat Gh. și Petrescu Gh.

La 16 martie :

6. *La Protoieria Circa II Ilfov*, a prezidat pr. Diaconu Nicolae, Consilier Patriarhal.

A prezentat referatul preotul Popovici Dumitru de la parohia Frumușani — Ilfov.

Au luat parte la discuții preoții : Dobra Gh., Bădic Gh., Anghel Atanasiu, Ion Duțescu, Anghel Ion, Morozan Serafim, Toneș Ion, Țincoacă Iosif, Scarlat Dumitru și Bogdan Alexandru.

Au prezentat rapoarte de activitate preoții Ivanciu Ion, Nae Vasilescu și Năstase Alexandru.

7. *La Circa III Capitală*. A prezidat P. S. Episcop Antim Tirgovișteanul, Vicar Patriarhal.

Tema a fost susținută de Diaconul Const. Diaconescu de la Biserica Domnița Bălașa.

Au luat parte la discuții preoții : Ștefănescu D-tru, Drăguliu Gh., Tătărîm Mihai, Constantinescu Al., Toporaș Panait, diacon Coman Petre, Gheorghe Mihai și alții.

A prezentat raportul, preotul Stoenescu Gh.

8. *La Protoieria Ploiești*. A prezidat P. C. Pr. Ioan Popa, Consilier mitropolitan.

A citit referatul preotul Barac Virgil de la parohia Sf. Spiridon din Ploiești.

Au participat la discuții preoții : Tănăsescu Ioan, Cernea Ion, Stan Grigore, Păcuraru Ioan, Strejnicu Alex., Galeriu Const., Jugureanu C-tin, Arion Leon, Popescu Nic., Barbu Vasile și Laudă Florea.

Au prezentat rapoarte preoții Băjenaru Pavel și Ioan T. Nicolae.

9. *La protoieria Găiești.* A prezidat P. C. Pr. Vasile Diaconescu, Inspector Eparhial.

Tema a fost prezentată de preotul Gh. Eremia de la parohia Sf. Treime Găiești.

La discuții au participat preoții : Luca Ciucă, Mihail Herescu, Ion Mogoșanu, Gh. Bădoi, Ionescu Ion și Ion Ceaușu.

Au citit rapoarte preoții Avacum Ionescu și Mihai S. Ionescu.

10. *La protoieria Alexandria.* A prezidat P. C. Pr. Teodor Cazan, Consilier Patriarhal.

Referatul a fost dezvoltat de preotul Popa Damian de la parohia Bujoru, iar la discuții au participat preoții : Serghie Ștefan, Cîrnu Marin, Iancu Cristea, Alexandrescu Const., Stănculescu Constantin, Denescu Al., Voinescu Gh., Datculescu Ioan, Chendea Răducanu, Spiru Ion și Păun Matei.

Au prezentat rapoarte preoții Măldărescu Nicolae și Spiru Ioan.

La 21 martie :

11. *La protoieria Cîmpina.* A prezidat P. C. Pr. Mihai Marinescu.

Tema a fost prezentată de preotul Tudor Alexandru de la parohia Cocorăștii Capli.

Au luat parte la discuții preoții : Pavel Andrei, Constantin Gh., Săvulescu Gh., Izvoranu Stelian, Ionescu Gh., Măinescu Gh., Aurelian Arjoca și Roman Georgescu.

Au citit rapoarte preoții Florian Boitan și Petrescu Vasile.

12. *La Circa II Capitală.* A prezidat P. C. Pr. Alexandru Ionescu, Vicar Patriarhal.

Tema a fost dezvoltată de preotul Rădună D-tru de la parohia Oborul Nou.

Au participat la discuții preoții : Cristea Ion, Ciocîrlan C-tin, Bărbulescu Eugen, Pislaru Ion, Dimancea Stan, Mintulescu Zaharia, Flueraș Ion, Negoită Atanasie, Tănăsescu Ion, Mihai Ștefan, Manta D-tru și alții.

13. *La protoieria Giurgiu.* A prezidat P. C. Pr. Octavian Iatan. Tema a fost prezentată de preotul Ion Popescu de la parohia Adormirea.

Au luat cuvîntul la discuții preoții : Răzvan Ion, Pătrașcu Ion, Raportoru C-tin, Serghie Ion, Constantinescu Ion, Bădărică David și Cristescu Dumitru.

Au citit rapoarte preoții : Daia Teodor și Paraschivescu Mihai.

14. *La protoieria Tîrgoviște.* A prezidat P. C. Pr. Octavian Popescu, Consilier mitropolitan.

A dezvoltat referatul preotul Stelian Dobrescu de la parohia Colibași.

Au participat la discuții preoții : Enăchescu Zoie, Popa Ioniță, I. Saghel, Ciocan Gh., Emil Popescu, Săvulescu Stelian, Mihai Constantin, Cristache Ion, Nițescu C-tin și alții.

Au citit rapoarte preoții Oprea Ion și Iacobescu Gr.

15. *La protoieria Călărași*. A prezidat P. C. Pr. Ioan Găgiu, Directorul Administrației Patriarhale.

Tema a fost tratată de preotul Negoită Gavrilă de la parohia Sf. Împărați — Călărași.

La discuții au participat preoții Ciochinaru Ion, Popescu Nic., Rădulescu Vasile, Cristescu Alex., Stănescu Aristide, Pătrașcu Gh., Ionescu Al., Anghel Gh., Dan Har., Coman D-tru.

Au prezentat rapoarte de activitate preoții Alexandru Nicolae, Toma Ion și Vișan Ion.

La 23 martie

16. *La protoieria Oltenița*. A prezidat P. C. Pr. Ioan Găgiu.

A tratat tema preotul Alecu P. Ion de la parohia Obedeni.

La discuții au luat parte preoții : Nedelcu Radu, Săndulescu Ștefan, Dima Tănase, Gușe Ilie, Rentea Nic., Lazăr C-tin, Pîslaru Ion, Sandu D-tru și alții.

Au citit rapoarte preoții Teodorescu D-tru și Nițulescu Vasile.

17. *La protoieria Fetești*. A prezidat P. C. Pr. Diaconu Nicolae. A prezentat tema preotul Runcanu Ion de la parohia Fetești.

La discuții au participat preoții : Dumitru Stan, Porlogea Cornel, Iordache Nicolae, Toma Gheorghe, Dumitru Vasile, Rațiu Const., Roșcovanu Andrei și Călinescu Vasile.

Au prezentat rapoarte preoții Ionescu Ion și Porlogea Cornel.

18. *La protoieria Cîmpulung*. A prezidat P. C. Pr. Octavian Iatan.

Tema a fost prezentată de preotul Vișoiu Simion de la parohia Berevoești — Ungureni.

La discuții s-au înscris preoții : Ion Gorgbi, Grîgôrêscu Vasilê, Nută Nicolae, Popescu Nicolae, Petrescu Zaharia, Duțeanu Ilarie, Minciulescu Toma, Popescu Ion și Mateescu Ion.

Au citit rapoarte Lilianu Ion și Nicolescu Aurelian.

19. *La protoieria Urziceni*. A prezidat P. C. Pr. Teodor Cazan.

Referatul a fost susținut de preotul Toma Mihail de la parohia Axintele, județul Ilfov.

Au participat la discuții preoții : Georgescu Traian, Radu Mișu, Constantin Vasile, Mihăilescu Constantin, Lăzărescu Emanoil, Ștefan Ene, Gheorghe Petre, Marinescu Mihai și Petcu Ioan.

Au citit rapoarte preoții Dragomir Gheorghe și Protos. Veniamin Nicolae starețul M-rii Căldărușani.

20. *La Protoieria Vălenii de Munte.* A prezidat P. C. Pr. Ilie Georgescu, Consilier Patriarhal.

Tema a fost dezvoltată de preotul Totolici Zamfir.

La discuții au luat parte preoții : Vilcu D-tru, Pirvu Traian, Ghinea Gheorghe, Mihai Gheorghe, Mateescu Gh., Babi Vladimir și Vlaiculescu Emilian.

Au citit rapoarte preoții Stroe Radu și Alexandrescu Ion.

21. *La protoieria Videle.* A prezidat P. C. Pr. Profesor Fecioru Dumitru.

Tema a fost prezentată de preotul Pufulete Marin de la parohia Brătășani.

La discuții au participat preoții : Popescu Gh., Titea Teodor, Lepădatu Alexandru, Ciortan Gh., Andrei Gh., Zamfir Petrescu, Ion Popescu-Bujoreni, Dincă Gheorghe — Mereni.

Au citit rapoarte preoții Rădulescu Gh. și Micu Gheorghe.

*

După prezentarea temelor și rapoartelor de activitate au urmat cuvintele de concluzii ale președinților care au sintetizat rezultatele conferinței.

Astfel P. S. Episcop Antim Tîrgovișteanul, la protoieria Circa III Capitală a spus : «Avem îndatorirea de a cerceta și a păstra vestigiile trecutului avînd conștiința împletirii credinței cu trecutul îndepărtat pe care se clădește viitorul luminos. De trecut se leagă prezentul și se construiește viitorul».

P. C. Pr. Alexandru Ionescu, Vicar mitropolitan, a tras concluziile la Protoieria Circa II Capitală, iar P. C. Diacon Prof. Ion Bria, la protoieria Turnu Măgurele, arătînd că preoții ortodocși nu fac o pastorație abstractă ci în mijlocul credincioșilor, împărțind cu ei același destin.

Apoi s-a adus la cunoștința preoțimii Apelul Frontului Socialist pentru crearea Fondului solidarității internaționale și indemnul Conducerii superioare bisericești ca preoțimea să lămurească pe credincioșii bisericilor lor despre importanța acestui fond, sfătuiindu-i să contribuie efectiv la el prin depuneri de sume și prin distribuirii de timbre, aceasta constituind o faptă bună creștinească, ajutorarea internațională fiind o formă de manifestare a iubirii și a înfrățirii cu aproapele care se află în nevoie sau suferință.

După alte comunicări cu caracter oficial și local Conferința de orientare a clerului din Arhiepiscopia Bucureștilor s-a încheiat într-o atmosferă caldă, colegială.

REDAȚIA

BISERICA DIN PAROHIA BOGAȚI, JUDEȚUL ARGHEȘ

În ziua de 14 noiembrie 1971, enoriașii parohiei Bogați, împlinindu-li-se o scumpă dorință a inimilor lor, au avut mulțumirea sufletească de a sărbători resfințirea bisericii lor — care prin străduința vrednicului lor păstor Preot Niță Grigorescu — a fost reînnoită prin reparații capitale, fiind împodobită cu pictură nouă și cu multe obiecte de cult. Biserica datează din anii 1866—1875, avînd o vechime de 100 de ani, și cu trecerea anilor, zidurile bisericii s-au deteriorat, pictura s-a acoperit de fumul luminărilor și necesită lucrări importante.

La orele 9 dimineața Prea Sfințitul Episcop Dr. Antim Țirgovișteanul — Vicar Patriarhal, însoțit de P. C. Preoți Consilieri Octavian Popescu și Mihail Marinescu de la Sfînta Arhiepiscopie a Bucureștilor și de arhidiacon Evghenie Dascălu și diacon Fănică Mazăre de la Catedrala Patriarhală, sosesc în fața bisericii. În sunetul clopotelor și al imnului «Pre Stăpînul și Arhierul nostru» cîntat de un sobor de preoți și credincioși care așteaptă în haine de sărbătoare și cu flori în mîini — pe Vlădica — care avea să le sfințească biserica — Prea Sfințitul Episcop Antim cu însoțitorii, sînt întîmpinați pe aleea din fața bisericii de către P. C. Protoiereu Gheorghe Dudu de la Cîmpulung, P. C. Preot Niță Grigorescu, Preot Constantin Popescu-București și alți preoți vecini.

După intrarea în biserică și după înveșmîntarea P. S. Episcop, s-a făcut înconjurarea bisericii, rostindu-se rugăciunea de sfințire, apoi Prea Cucernicul Consilier Preot Mihail Marinescu a dat citire documentului întocmit în această împrejurare, și care înserează acest fericit eveniment din viața parohiei Bogați. A urmat spălarea, acoperirea și îmbrăcarea Sfintei Mese, ungerea cu Sfîntul Mir a bisericii și a sfîntului prestol, precum și oficierea în sobor arhieresc a Sfintei Liturghii; au fost momente înălțătoare și au rămas adînc întipărite în inimile credincioșilor.

Liturghia a fost oficiată de P. S. Episcop Antim Țirgovișteanul, însoțit de un sobor alcătuit din preoții: Pr. Octavian Popescu și Pr. Mihail Marinescu, Consilieri ai Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, Pr. Gheorghe Dudu, Protoiereul Protopopiatului Cîmpulung Muscel și alții.

Răspunsurile la Sfînta Liturghie au fost date de credincioși, conduși de către cîntărețul bisericii. Predica zilei a fost rostită de către P. C. Preot Octavian Popescu, Consilier la Sfînta Arhiepiscopie a Bucureștilor.

Cu acest prilej, la Sfînta Liturghie a avut loc și hîrtonia în preot-a-P. C. Diacon I. Săbăduș, pe seama postului de preot de la Mînăstirea Antim.

După terminarea Sfintei Liturghii, seria cuvîntărilor a fost deschisă de către P. C. Pr. Gheorghe Dudu, Protoiereul Protoieriei Cîmpulung Muscel, care salută prezența delegaților trimiși de către Fericitul Patriarh Justinian, să împlinească dorința enoriașilor de la parohia Bogați, de a li se resfinți Sfîntul Locaș; apoi face o scurtă dare de seamă a activității preoților din Protopopialul Cîmpulung, scoțînd în evidență lăudabila activitate a credincioșilor din parohia Bogați în frunte cu harnicul lor păstor Preotul Niță Grigorescu, care au reușit să infrumusețeze o biserică.

Ia apoi cuvîntul parohul bisericii Preotul Niță Grigorescu, care face o dare de seamă asupra lucrărilor ce s-au executat într-un timp de patru ani și ale căror cheltuieli s-au acoperit din daniile credincioșilor și din dotația Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor.

Biserica a fost învelită cu tablă galvanizată, timplăria din nou, s-a executat pictura din nou în tehnica frescă — lucrare executată de către pictorul Teodor Petrescu-Tutana-Argeș; a fost împrejmuită curtea bisericii cu gard din prefabricate, s-a pictat clopotnița în exterior precum și 40 sfinți, de jur împrejurul bisericii în firide. S-a reparat temelia bisericii cu trotuar de jur împrejur, gard de sîrmă, cu stîlpi de fier îngropați în ciment, între curtea bisericii și cimitir; vopsitorie din nou a mobilierului bisericii și clopotniței, văruiți în exterior cu vinacet, ferestre și uși metalice la pridvorul bisericii și a fost înzestrată cu veșminte bisericesti, cărți noi, sfeșnice, uși împărătești sculptate, candelă, covoare etc.

După ce arată cum s-au executat aceste realizări, preotul paroh Niță Grigorescu dă slavă lui Dumnezeu și aduce mulțumiri tuturor celor ce l-au ajutat: donatori enoriași, membrii ai Consiliului parohial, epitropiei, Comitetului parohial și soției P. C. Sale, prezbitera Eugenia Grigorescu, care i-a fost de mult ajutor, fiind mereu alături de soțul său.

În încheiere arată profundă recunoștință către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, care se îngrijește de sfintele noastre biserici, sprijinindu-ne cu dragostea părintească și acordîndu-ne cu toată mărinimia sume de bani. Roagă pe P. S. Episcop Antim să asigure pe Prea Fericitul Părinte Patriarh că slujitorii și enoriașii acestei parohii, vor fi și de aici înainte iubitori de biserică, vor munci pentru binele Bisericii și al Patriei noastre, pentru fericirea poporului, pentru făurirea păcii în lume.

Cel din urmă cuvînt l-a rostit Prea Sfințitul Episcop Dr. Antim Tîrgovișteanul — care — impresionat de cele constatate își exprimă mulțumirea sufletească că enoriașii se îngrijesc de bunăstarea sfintelor locașuri apoi dă sfaturi credincioșilor ca și pe viitor să depună aceeași rîvnă pentru buna gospodărire a acestora.

Transmițînd gîndurile și înalta binecuvîntare a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, Prea Sfinția Sa fericită pe cei ce s-au ostenit pentru această lucrare, apoi arată că Centrul Eparhial a răsplătit, pentru munca depusă, pe părintele paroh Niță Grigorescu cu cea mai înaltă distincție bisericască de «Iconom Stavrofor».

După terminarea cuvîntărilor s-a oficiat un polihroniu pentru Conducătorii Statului, pentru Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, pentru slujitorii, consilierii și enoriașii bisericii Bogați, cum și pentru toți cei ce au participat la această solemnitate.

S-a făcut apoi parastas pentru ctitorii și enoriașii răposați.

În locuința preotului paroh a avut loc o agapă tradițională, la care au participat delegații Centrului Eparhial, preoții slujitori și alți invitați ai parohiei.

ASISTENT

---

† PREOTUL DAVID CĂLINESCU

În ziua de marți 21 septembrie 1971, s-a stins din viață la locuința sa din comuna Necșești, satul Gîrdești, județul Teleorman, preotul David Călinescu în vîrstă de 88 ani. S-a născut în comuna Slobozia-Trăsnitu, județul Teleorman la 4 septembrie 1883, cursurile primare urmîndu-le în satul natal. După terminarea acestora s-a înscris la «Seminarul Central» din București, pe care l-a absolvit în anul 1905. În anul 1906 e

hirotonit preot de P. S. Episcop Gherasim Safirin pe seama bisericii Ciolănești din Vale, județul Teleorman.

În 1914 se transferă ca preot în comuna Gîrdești, județul Teleorman.

Biserica din urmă începută în 1913, se afla în construcție. Se cerea o muncă deosebită pentru terminarea și pictarea ei, fapt care i-a dat foarte mult de lucru tinărului preot venit aici.

Ostenindu-se fără preget, cu timp și fără timp, din cauza greutăților și urmărilor primului război mondial, biserica este tirnosită la Floriile anului 1925.

Slujba prohodirii a fost oficiată joi 23 septembrie 1971, de un sobor de preoți.

Au luat cuvîntul preotul vecin Gh. Ghinea, care a evocat figura celui dispărut, despre care a spus că-l leagă o prietenie de mai bine de 40 de ani și care l-a caracterizat ca pe un preot cu adevărat smerit, și bun cunoscător al cîntărilor și tipicului bisericesc și de la care personal cucernicia sa a avut multe de învățat, și preotul Ilarie Goleșteanu, care a primit taina botezului prin miinile cucerniciei sale și i-a îndrumat pașii spre Seminar, deci spre misiunea preotească. În continuare a spus că a fost un preot harnic, și că a fost foarte iubit de credincioși, pentru blindețea, modestia, și spiritul său împăciuitoar, stingîndu-se la vîrsta patriarhilor biblici, cu conștiința datoriei împlinite.

Credincioșii din parohia Gîrdești, au ținut ca să-și arate prin prezența lor, recunoștința și dragostea față de bunul și blindul lor păstor de mai multe decenii.

În asfințitul scinteietor al acestui sfîrșit de septembrie, sicriul cu corpul neînsulflețit al preotului octogenar D. Călinescu a fost corborit în mormînt în timp ce preoții și cîntăreții de față intonau «Veșnica pomenire».

ASISTENT

---

† PREOTUL GHEORGHE OPRESCU 2.XI.1904—15.XII.1971

În dimineața zilei de 15 decembrie 1971, clopotele Bisericilor din comuna Valea Doftanei, județul Prahova, anunțau duios trecerea la cele veșnice, a celui ce a fost preotul Gheorghe Oprescu. Vestea încetării din viață a acestui distinș slujitor al lui Dumnezeu și al oamenilor a întristat inimile tuturor celor ce l-au cunoscut și apreciat.

Preotul Gheorghe Oprescu s-a născut la 2 noiembrie 1904, în comuna Sotriile, județul Prahova. Școala elementară a urmat-o în comuna natală, iar apoi la îndemnul familiei s-a înscris la Seminarul Nifon Mitropolitul din București, pe care l-a absolvit în anul 1927.

După absolvirea seminarului, și-a ales ca tovarășă de viață pe una care avea să fie un model de soție-preoteasă, de mamă a 9 copii, de învățătoare și mamă pentru săteni, în persoana Marianeî preot Oprescu. În 1928, a fost hirotonit preot pe seama bisericii din Trăistenii, pe care a slujit-o timp de 33 ani. Vitregiile vremii au făcut ca, soția să-l părăsească, trecînd la cele veșnice, după numai 24 de ani de căsnicie. Ca om a suferit foarte mult în viață, însă cu mult curaj s-a ridicat deasupra necazurilor vieții.

În decursul vieții a avut activitate frumoasă în mijlocul obștei.

A depus stăruință alături de ctitorii bisericii pentru construcția actualei biserici. Alături de biserică a cumpărat teren și a construit o casă parohială, a împodobit și înzestrat biserica cu obiecte de cult și mobilier.

Distincții. În 1936, i s-a conferit «Briu albastru»; în 1942, când s-a sfințit biserica și când s-a luat în primire Casa Parohială a fost distins cu rangul de «Iconom», iar în 1946, a primit distincția de «Iconom Stavrofor».

Slujba înmormintării a fost oficiată de un sobor de preoți în frunte cu P. C. Protoieru Ioan Mihai al protoieriei Cîmpina, în prezența credincioșilor. La sfîrșitul slujbei a luat cuvîntul P. C. Protoieru, elogiînd persoana celui dispărut. Apoi a luat cuvîntul P. C. Paroh Ioan Albu de la parohia Trăisteni, care a scos în relief viața, activitatea și personalitatea preotului dispărut Gh. Oprescu.

După prohodire, cortegiul funerar a condus corpul decedatului pînă la mormîntul din curtea bisericii, unde a fost așezat alături de soția sa Mariana, decedată cu 20 de ani în urmă.

ASISTENT

† PREOTUL MARIN IVAN

Simbătă — 5 februarie 1972 — credincioșii din Ciulnița-Eustatiade și Moara Mocanului, din comuna Leordeni-Argeș, au condus la locul de veci — împreună cu membrii familiei — pe păstorul lor sufletesc preotul Marin Ivan, în vîrstă de 68 ani.

Născut în satul Puntea din Greci, județul Dimbovița, după absolvirea școlii primare, urmează la liceul teoretic Găești cursul inferior, și după aceste patru clase trece la Seminarul teologic «Central» din București.

Tînăr absolvent este hirotonit preot pe seama parohiei «Puroinica» — Dimbovița, de unde după alți doi ani s-a transferat la cerere, la biserica din satul natal. Aci, păstorește 24 de ani, timp în care dă dovadă de dislinș gospodar. Restaurează biserica parohială, care se poate considera aproape construită din nou prin lucrările, adăugirile și îmbunătățirile ce i le-a adus cu cheltuiala și munca benevolă a enoriașilor și cu sprijinul moral și material din partea Prea Fericirii Sale Părintelui Patriarh Justinian. Despre acest locaș și efortul preotului și credincioșilor s-a scris la vremea cuvenită în revista Glasul Bisericii.

În anul 1952 se transferă în parohia «Ciulnița-Eustatiade», din comuna Leordeni-Argeș, unde mai păstorește încă 19 ani.

Aprilie 1971 i-a așternut peste suflet marea durere a pierderii în mod neașteptat a scumpei și devotatei sale colaboratoare și soție, Maria preoteasa.

Din acea zi, sănătatea i s-a zdruncinat simțitor, ca numai după 2—3 luni să se interneze în spital — greu suferînd — motiv pentru care la data de 1 iulie să i se aprobe pensionarea.

Prohodirea — după rînduiala canonică — s-a oficiat de un sobor de preoți, vecini și din Protoieria Găești, în frunte cu P. C. Preot Protopop Gheorghe Dudu al Protoieriei Cîmpulung Muscel.

Șirul cuvântărilor a fost deschis de Pr. Dumitru C. Păunescu, parohul de la biserica Nicolae Crețulescu-Leordeni, care a scos în evidență chipul preotului ca om și păstor de suflete și reprezentant al lui Dumnezeu în mijlocul credincioșilor. Au luat apoi cuvântul Pr. Florea Popescu-Gura Foi-Dimbovița, Pr. Nic. Nicolescu-Leordeni și P. C. Protoieriu Gheorghe Dudu care a arătat realizările pe teren pastoral-social și administrativ-bisericesc cit și rolul lui în rîndul preoției Protoieriei muscelene, pentru care Sfînta Arhiepiscopie a Bucureștilor, din încredințarea Prea Fericirii Sale Părintelui Patriarh Justinian i-a acordat rangul de «Iconom Stavrofor» și «Crucea patriarhală».

În acordurile duioase ale psalmilor de îngropare, purtat pe brațe de preoții prezenți și de enoriași, rămășițele pămîntești au fost depuse în cripta familiei, alături de scumpa lui soție, în curtea bisericii «Ciulnița-Prundeni».

Dangătele clopotelor și lacrimile membrilor familiei, asistate de cele ale foștilor păstoriți au fost martore la așezarea în mormînt a celui ce a fost Preotul Marin Ivan, care va rămîne «în veșnica pomenire» pentru toți care l-au cunoscut și apreciat pe merit.

ASISTENT

---

† PREOTUL IOAN GR. POPESCU

În ziua de 13 februarie a. c. — Duminică — a încetat din viață octogenarul Preot Ioan Gr. Popescu — pensionar — fost preot paroh la parohia Tinganu, comuna Cernica, județul Ilfov, 1914—1964.

În ziua de 14 februarie a fost depus în biserică pe un catafalc frumos împodobit cu flori unde, toți fiii lui duhovnicești au trecut în pelerinaj.

În ziua de 15 februarie orele 11 a început prohodirea de către un sobor de preoți, delegat din partea Protoieriei II Ilfov, fiind P. C. Sa Pr. Florea C. Popescu — parohia Sintești — în prezența unanımă a enoriașilor.

Viața și prodigioasa sa activitate a fost expusă de Preotul Paroh Teodorescu Mihail.

Subliniind calitățile preotului defunct, P. C. Sa a menționat: s-a născut la 15 august 1883 din familie de preoți în comuna Vărăști-Ilfov și la vremea sa avea să încheie șirul celei de-a IV-a generații. Urmează cursul primar la școala Calist Arhierul din București. Termină cursurile seminarului Nifon Mitropolitul în anul 1903 și în anul 1908 este licențiat al Facultății de teologie din București. În 1909 este hirotonit preot pe seama parohiei Pirlita II Vasilați — Ilfov, apoi în 1910 devine preot paroh la parohia Prundu Ilfov, ca, la 1 august 1914 să vină ca preot paroh la parohia Tinganu unde păstorește pînă în anul 1964 noiembrie 1 — paroh și deservent — iar cu imbisericirea pînă în ceasul din urmă.

În anul 1953 își pierde soția precum și pe cele două fiice în plină adolescență, rămînîndu-i patru feciori care prin preocupările lor îi fac cinste.

Din punct de vedere Administrativ Bisericesc: face subzidirea soclului bisericii căreia îi adaugă cele două abside, schimbînd fizionomia arhitectonică a bisericii din «Corabie» în «Cruce» în 1938, precum și o cupolă centrală cu cele două turlle.

Pictează biserica în anul 1939. Cafasul, un nou pridvor din cărămidă, uși, ferestre, un clopot mare, etc., toate s-au făcut din inițiativa și stăruința lui.

Pentru toate acestea Sfânta Arhiepiscopie a Bucureștilor îl onorează începînd de la briul albastru pînă la «Crucea Patriarhală».

După această succintă mențiune a ceea ce a fost preotul Ioan Gr. Popescu, vorbitorul a încheiat: «Demnă îți va fi amintirea iar de cele ce ai greșit în viață Dumnezeu să te ierte slujitor al lui Hristos!»

În dangăt de clopot și întristare a fost condus la locul de veci de fii și fiia lui duhovnicești pe care i-a păstorit peste 50 de ani.

ASISTENT

---

† PREOTUL GHEORGHE I. POPESCU

În noaptea de 14 spre 15 martie 1972 s-a stins din viață unul din cei mai vrednici slujitori ai Protopopiatului Cîmpulung Muscel, preotul Gheorghe Popescu de la parohia Vișoi, din orașul Cîmpulung.

Slujba înmormintării a fost săvîrșită în ziua de duminică 19 martie 1972, în curtea bisericii Vișoi, de un mare sobor de preoți în frunte cu Protoiereul Gheorghe Dudu și în prezența multor credincioși, pe o vreme frumoasă și însorită de început de primăvară.

După oficierea serviciului divin, au omagiat personalitatea preotului Gheorghe Popescu, prin diferite cuvîntări, următorii: Pr. Gheorghe I. Dascălu de la parohia Nicuț, din partea preoților din orașul Cîmpulung, Dl. Dumitru Duran, din partea enoriașilor parohiei Vișoi, Pr. Nițescu de la parohia Rucăr, din partea colegilor de seminar și Preotul Dudu Gheorghe, Protopop, din partea Protoieriei Cîmpulung-Muscel, aducînd și mîngierea pentru familia răposatului din partea Prea Fericitului Părinte Patriarh.

În cuvîntările lor aceștia au vorbit despre persoana și activitatea preotului Gheorghe Popescu.

S-a născut la 28 septembrie 1911, în Slănicul Muscelului, din vrednici țărani, tatăl său murind ca erou în primul război mondial, iar mama sa fiind în viață și acum, la vîrsta de aproape 90 de ani. A urmat școala primară în satul natal, apoi Seminarul teologic pentru orfanii de război, Patriarhul Miron, din Cîmpulung-Muscel, apoi Facultatea de teologie. În toate aceste școli, s-a dovedit sirguincios la învățătură și cu bună purtare. A fost preoțit în comuna Corbi-Muscel, unde, în cinci ani cît a păstorit-o, a ridicat o biserică mare și frumoasă, care este astăzi locașul de cult al foștilor săi enoriași. În anul 1941 s-a transferat la parohia Vișoi din Cîmpulung-Muscel, unde a făcut reparație generală bisericii, a învelit-o din nou cu tablă galvanizată, a repictat-o și a mărit și împrejmuțit aleea de la intrarea în curtea bisericii etc.

A fost un bun slujitor și un preot cu mult tact pastoral.

I-a iubit pe enoriașii lui și i-a slujit cu timp și fără timp, s-a făcut tuturor toate și s-a mistuit sufletește pentru enoriașii săi.

Vorbitorii au adus condoleanțe familiei distinsului preot Gheorghe I. Popescu, precum și enoriașilor bisericii Vișoi, cărora el le-a insuflat atât credința în Dumnezeu cât și râvna pentru buna întreținere și înfrumusețare a Sfintului Locaș.

Veșnică să fie amintirea lui, Dumnezeu să-l ierte.

ASISTENT

---

† PREOTUL PROFESOR NICOLAE TRIFĂNESCU

La 15 martie 1972 s-a stins din viață preotul profesor Nicolae Trifănescu, vrednic slujitor al altarului de la Catedrala Episcopală din Buzău, distins profesor de limba română la Seminarul teologic din aceeași localitate, care ani de-a rândul a pregătit cu competență și seriozitate zeci de generații de elevi.

Pr. Prof. N. Trifănescu s-a născut la 24 februarie 1899 în Com. Surdila-Greci, județul Brăila, ca fiu al preotului Gh. Trifănescu.

De mic copil rămîne orfan de tată, ceea ce-l va face să întâmpine multe greutăți în viață, greutăți pe care însă le învinge prin marea lui putere de muncă și dragoste pentru învățătură.

După terminarea școlii primare frecventează cursurile Seminarului teologic din Galați, pe care îl termină în mod strălucit. Apoi, ca student eminent, frecventează și absolvă Facultatea de teologie din București. Tot în această perioadă, și-a dat examenele de diferență de liceu și a urmat Facultatea de Litere și Filozofie, îmbogățindu-și cunoștințele pe ambele laturi ale formării sale intelectuale.

După terminarea ambelor facultăți și-a susținut examenul de capacitate pentru limba română, la Iași, în 1932. După această dată începe activitatea sa entuziastă de preot la Catedrala Episcopală din Buzău, spiritual, profesor și cîțva timp director la Seminarul teologic.

Om al cărții și al catedrei, cu tact pedagogic și pastoral, cu dragoste și dăruire pentru cariera aleasă, Pr. Prof. N. Trifănescu se remarcă repede în cercurile bisericesti.

În această perioadă colaborează la revistele bisericesti și cele locale, unind în mod constant pasiunea și zelul cu pregătirea și dexteritatea. Scrierile sale despre Alexandru Vlahuță, despre doinele noastre populare sau articolele din revista locală «Muguri», au făcut dovada unui om cult, pregătit, cu orizont larg în materia de specialitate și de teologie.

Carierea de profesor o sfîrșește la Seminarul teologic din București, de unde se și pensionează.

Moartea l-a smuls din sinul familiei în momente de adîncă tristețe, momente generate de pierderea soției sale doar cu cîteva luni înainte, o femeie și o mamă admirabilă.

Slujba înmormîntării a fost oficiată, în după-amiaza zilei de 18 martie a.c., de un sobor de preoți, majoritatea foști elevi ai Pr. Prof. N. Trifănescu, în frunte cu Pr.

Traian Ghica, Directorul Casei de Pensii a Bisericii Ortodoxe Române, Pr. Pompiliu Ispas, parohul bisericii Podeanu, Pr. Constantin Grigorescu, parohul bisericii Boteanu, Pr. Stelian Zidărescu, Pr. Buda Gheorghe etc.

La slujbă au asistat, alături de membrii familiei îndoliate, mulți prieteni și cunoscuți, colegi de catedră cu răposatul, care au fost profund îndurerate de moartea neașteptată a Pr. Prof. Trifănescu și care au ținut să-și exprime dragostea creștinească față de cel mutat în cele veșnice și să-l însoțească pe ultimul său drum pămîntesc.

În numele celor ce i-au fost elevi decedatului, a vorbit Pr. Director Traian Ghica, reliefînd cu adîncă emoție, dragostea, bunătatea și răbdarea cu care cel decedat i-a înconjurat totdeauna pe elevii săi. «Îmi aduc aminte cu mult drag — a spus P. C. Sa — de lecțiile predate de Părintele Profesor Trifănescu. Domol în atitudini, blind la vorbă, de o delicatețe desăvîrșită în raporturile dintre profesor și elevi, lecțiile ținute constituiau o deosebită desfătare pentru toți elevii. Cuvintele sale vibrau de o tainică emoție la lecțiile de literatură veche. Figurile marilor ierarhi ai Bisericii, care au contribuit cu cuvîntul lor, cu limba și cu tipăriturile lor la îmbogățirea tezaurului nostru lingvistic și a literaturii noastre vechi, ne erau prezentate într-o lumină, care ne îmbărbăta, ne entuziasma și ne înălța sufletește».

În încheiere, aducîndu-i un ultim omagiu din partea celor ce i-au fost elevi, Pr. Director Traian Ghica a spus: «Scumpe Părinte Profesor Trifănescu, te încredințăm acum, la vremelnica noastră despărțire, plini de nădejdea vieții de apoi și a învierii veșnice, că dragostea noastră te va înconjura deopotrivă și dincolo de mormînt și că, atîta vreme cît vom trăi nu vom înceta să ne rugăm Bunului Dumnezeu, pentru odihna sufletului mare și nobil al sfinției tale. Dumnezeu să te odihnească în pace, cu toți cei aleși ai Săi din veac».

În numele celor ce i-au fost colegi de catedră răposatului, un ultim omagiu a adus Pr. Prof. Ioan Constantinescu de la Seminarul teologic din Buzău.

Evidențiînd omenia, respectul și bunăcuviința celui decedat, și față de colegii de catedră, Pr. Prof. Ioan Constantinescu s-a oprit îndeosebi asupra comportării sale ca preot. P. C. Sa a spus: «Părintele Nicolae Trifănescu a iubit cu adevărat preoția și a trăit-o. Dorea ca orice preot să fie un om cult, cu demnitate sacerdotală. Ca preot oficia Sfînta Liturghie cu o trăire nemaiîntîlnită și excela cînd era vorba de predică. Predicile sale din Catedrala Episcopală din Buzău, înălțau și impresionau. Erau înțelese și prețuite de la omul mijlociu, pînă la intelectualul cel mai pretențios. Cultura sa literară, munca neobosită și talentul său făcuseră din el un predicator aloe. Pilda jertfei lui Iisus, a entuziasmului Apostolului Pavel, a elocinței Sfîntului Ioan Gură de Aur le oferea drept călăuze viitorilor preoți».

În încheiere, Pr. Prof. Ioan Constantinescu a transmis condoleanțe familiei.

Plîns de întreaga asistență, corpul neînsuflețit al celui ce a fost Părintele Profesor Nicolae Trifănescu, adevărat om de omenie, profesor distins, coleg iubitor, a fost depus în cavoul familiei, din cimitirul Belu.

ASISTENT

† PREOTUL DUMITRU N. SBURLAN

În ziua de 15 martie a.c. a încetat din viață Preotul pensionar Dumitru N. Sburan, fost deservent al parohiei Poșta Cîlnău, din Protoieria Rîmnicu Sărat.

Și-a încheiat trăirea pămîntească la vârsta de 71 ani, după o slujire preotească de 49 ani și în a cincea lună de la pensionare.

Absolvent al Seminarului «Chesarie Episcopul» din Buzău, în anul 1922, avea invitație, de la colegi, să sărbătorească, în acest an, 50 de ani de la absolvire, cu care prilej să omagieze și memoria distinsului lor director de Seminar, Preotul Profesor C. Provian, doctor în Teologie și Filozofie. Moartea l-a lipsit de acest emoționant eveniment.

Preotul Dumitru Sburan a continuat slujirea preotească în parohia Poșta Cîlnău, în a patra generație de preoți, din aceeași familie. Cu înfrigurarea lucrării înaintașilor săi, Preotul Sburan s-a străduit să fie la măsura lor și să încoroneze lucrarea tuturor, prin zidirea unei noi, mărețe și frumoase biserici în parohie care constituie într-adevăr încununarea activității sale preotești, pentru care a și fost cinstit cu rangul bisericesc de «iconom» ca unul ce și-a chivernisit singur dregătoria.

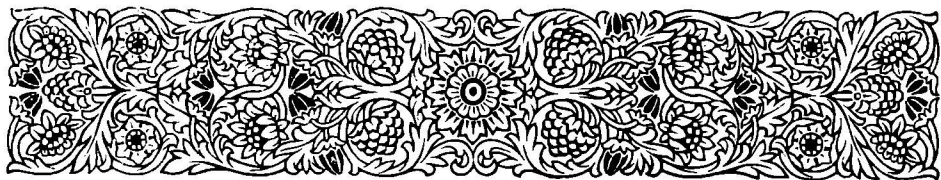
Slujba înmormîntării a fost săvîrșită în ziua de 18 martie, în biserica ctitorită de vrednicul preot, de un sobor de preoți, sub prolia P. C. Protopop Gh. Popescu — Rîmnicu Sărat.

Personalitatea și activitatea decedatului a fost subliniată și evidențiată de P. C. Pr. Protopop, în Protopopiatul căruia s-a aflat răposatul frate de slujire. P. C. Sa a subliniat omenia, modestia și înțelepciunea Preotului Sburan, calități cu care și-a îndeplinit slujirea preotească conștiincios. Întreaga lui viață s-a purtat corect, s-a apropiat de credincioși și i-a slujit cu dragoste, pentru care și credincioșii s-au adunat în număr mare și s-au despărțit de el, zdrobind în gene lacrimi de recunoștință.

În încheiere, P. C. Protopop aduce îndureratei familii arhierescă binecuvîntare de mîngîiere și întărire din partea Prea Sfințitului Episcop Dr. Antim Angelescu al Eparhiei Buzăului și răposatului rugă de «Dumnezeu să-l ierte».

Rămășițele pămîntești ale părintelui răposat au fost așezate lângă biserica slujirii sale și aproape de cimitirul în care odihnesc atîția enoriași ai săi.

ASISTENT

R E C E N Z I I

Viorel Gh. Tigu-Lungin, I. Opriș, *Mănăstirea Săraca*, Colecția Monumentelor Istorice, Ed. Meridiane, București, 1971, 23 pag. text + 23 planșe alb-negru.

Între secolele XI—XVI, în Banat au fost ctitorite de cneji, călugări, domni ai Țării Românești și de împărații Asănești numeroase focare de cultură, conduse de călugări grămățici, printre care și Mănăstirea Săraca.

Aceste centre culturale lasă să se întrevadă viața spirituală a locuitorilor din această parte testată de existența episcopului Ursu (787), român după nume, participând la sinodul VII ecumenic.

Mănăstirea de la Sumig sau Semliug azi cunoscută sub denumirea de Săraca, are acest paradox — al titlului — dar de o bogăție foarte mare ca valoare artistică. Este situată pe malul pârului Lunca, la marginea satului Semliacul Mic, una dintre cele mai vechi localități din județul Timiș, așezată la poalele dealului Semig în apropierea șoselei Timișoara — Reșița. Această localitate apare în documente feudale timpurii confirmând dezvoltarea ei deosebită la care ajunsese.

Alături Mănăstirea și satul în decursul timpului au cunoscut vitregia stăpînilor străine. Astăzi satul are o populație exclusiv românească și este în plină înnoire continuând o tradiție ce-și are obârșia în cele mai vechi timpuri. Mănăstirea Săraca a fost martoră a peste 7 secole de urgisiri venite din partea stăpînilor străine, fie laice, fie clericale. Începuturile ei sînt extrem de controversate. Unii leagă ctitoria ei de secolul XV — 1448, așezînd-o între ctitoriile despotului sîrb George Brancovici. Alții spun că a fost ctitorită în anul 1404. Se pare însă că ea e mult mai veche. După unele documente ar fi construită în secolele XII—XIII, cînd s-au ridicat și multe alte mînăstiri.

Chiar și unii istoriografi maghiari, Szentklaray, de exemplu, vorbind despre înființarea mînăstirilor de pe acest teritoriu afirmă că de veacuri a fost aici creștinismul bizantin și că între numeroasele mînăstiri înființate sub arpadieni, figurează și cea de la Sumig (Săraca). Ea a fost un factor serios de propagandă ortodoxă și rezistență contra propagării catolicismului. Această mînăstire ortodoxă românească a fost numită de franciscani «pepinieră de schismatici».

Rezidită de două ori și pomenită în mai multe rînduri în documente, Mănăstirea Săraca dispune de o situație materială bună, avînd călugări și avere apreciabilă. Pe la 1786 se dă un ordin prin care numai acele mînăstiri vor mai putea exista care dovedesc un venit anual de 4000 florini, sumă foarte greu de realizat. În 1776 din ordin împărațesc acest centru de cultură este desființat, iar după 16 iunie 1778 cînd are loc sinodul de la Carlovit, se contopește cu Mănăstirea Mesici, transportîndu-se aici și obiectele cele mai prețioase.

Tot acum sînt știrbite și privilegiile românilor prin hotărîrea emisă de Maria Tereza cînd cele trei județe bănățene au fost subordonate guvernului Ungariei.

În 1872 mai multe bunuri ale ierarhului sînt scoase la vînzare, soartă împărțită și de mînăstirea Săraca. Abia în secolul XX, în 1934 mînăstirea este răscumpărată din

mina unui proprietar laic, Sigismund Ostoich, cu suma de 150.000 lei și s-a transcris ca proprietate a eparhiei Caransebeșului. Biserica este zidită din amestec de piatră și cărămidă legată cu mortar și acoperită cu șindrila «coada rînducii». Planul este în formă de cruce greacă, simplă, făcînd abstracție de pridvorul adăugat ulterior. Se poate spune că acest tip de construcție ecleziastică are la obîrșie pe cel al bisericii lui Seneslau (1240) de la Curtea de Argeș.

Este pictată al fresco trădînd penelul unui distins maestru profund cunoscător al artei bizantine. Pictura veche în frescă datează din secolul XVI. Aici se poate observa strădania zugravului în a reda portul poporului nostru, îmbrăcîndu-și unele personaje cu haine și ornamente specific românești.

Această frumoasă legătură între erminie și tradiție face ca scenele ce îmbogățesc întregul cîmp al pereților să fie o adevărată carte cu «iz arhaic».

Întreaga pictură este îmbrăcată discret în forme expresive și clare și dă o sobrietate remarcabilă.

Nimic nu este strident, nu sînt alături interminabile, nici etalări de haine scumpe ca în pictura apuseană, totul este simplu, echilibrat, înțelegîndu-se «rostul decorativ și muzical al artei bizantine» (p. 22).

Astăzi minăstirea Săraca, declarată monument de artă, restaurată, rămîne pe mai departe obiectivul unor viitoare studii de istorie și artă. În ea se oglindește o parte din cultura feudală de pe teritoriul Banatului, cultură ce are rădăcini adînci în trecutul neamului nostru, trecut de cărturărie și de artă (p. 23).

Pentru aceasta este păstrată și cercetată, făcîndu-se cunoscut, prin mijlocirea studiilor cu privire la această minăstire, trecutul național, cultural, artistic și religios al neamului nostru.

Pr. ILIE D. NEGOIȚA

G. Opreșcu, *Nicolae Grigorescu*, Editura Meridiane (colecția «Mica bibliotecă de artă»), București, 1971, 56 p. + numeroase fotografii alb-negru și color.

Cartea este un studiu-sinteză, o micromonografie închinată lui Nicolae Grigorescu, cel mai mare pictor clasic român și unul dintre măestrii artei penelului și culorilor de valoare universală.

Din datele și aprecierile autorului privind viața și activitatea artistică a marelui pictor, consemnate în acest studiu-sinteză, ne vom opri, în rîndurile de mai jos, asupra acelor care prin natura și semnificația lor constituie adevărate puncte de reper și coordonate în cunoașterea și înțelegerea «fenomenului Grigorescu» în istoria artelor frumoase la noi.

De origine țărănească, Nicolae Grigorescu s-a născut în 1838 în comuna Pitărd din județul Dimbovița, ca fiu al lui Ioan Grigorescu și al Ruxandrei.

Cînd abia împlinise vîrsta de cinci ani, el își pierde tatăl, iar mama sa, rămasă văduvă, vine împreună cu cei șapte copii ai săi la București, stabilindu-se în mahalaua Cărămidari. Din lipsă de mijloace, copilul Nicu nu poate merge la școală. Să citească și să scrie învață de la maică-sa.

La vîrsta de 10 ani, copilul Nicu este primit ca ucenic în atelierul pictorului Anton Chladek, stabilit de mai multă vreme în București, la care ucenicise și Gheorghe, un frate mai mare al viitorului reputat pictor. Specialitatea pictorului Chladek erau portretele, în special cele în miniatură, dar, la ocazii, acesta picta și icoane, fie catolice după confesiunea sa, fie ortodoxe. Pe noul ucenic Nicu, îl atrăgea îndeosebi pictura icoanelor. În atelierul lui Chladek, Nicu Grigorescu a lucrat doi ani, dovedind mare îndemnare și gust în mînuirea pensulei și a culorilor.

Cu icoñe zugrăvite de el, talentatul copil cutreiera străzile și piețele capitalei în găsire de clienți.

Un moment deosebit în evoluția talentului și activității sale artistice, al primei sale manifestări oficiale publice ca pictor, este anul 1853, an în care, la vîrsta de

15 ani, «meșterul Nicu» pictează «icoane de mari dimensiuni» pe peretele dintre naosul și pronaosul nou-ziditei biserici din comuna Băicoi, județul Prahova. După acest «debut serzațional», cum îl apreciază G. Oprescu, reputația de pictor bisericesc a lui Nicolae Grigorescu crește, prin picturile executate la Căldărușani, la Zamfira, culminând cu cele de la Agapia, terminate în 1860 și care reprezintă apogeul dar și punctul final al activității sale de pictor bisericesc, neîntrecut de nimeni până atunci.

În afară de pictură bisericească, în această vreme, N. Grigorescu exersează și pictură laică: scene istorice, portrete, apreciate de G. Oprescu ca «încercări slingace», dar care rețin totuși atenția prin «sincera lor naivitate, prin sentimentul de prospective sufletească».

În zugrăvirea complicatelor scene biblice, artistul pornește mai mult de la «modelele de prestigiu văzute în gravuri». Dar «cele mai reușite imagini», de sfinți și scene biblice «nu sînt cele luate de-a gata dintr-o compoziție celebră, ci cele conforme realității și vieții înconjurătoare». Astfel capătă contur artistic celebrele figuri ale Sfîntului Gheorghe, ale Maicii Domnului cu Pruncul în brațe și altele de pe pereții Mînăstirii Agapia.

Din contactul cu unii dintre oamenii Bisericii, în mijlocul cărora își desfășura activitatea în această vreme, tînărul pictor va afla multe lucruri, care vor contribui la formarea și evoluția sa spirituală și la care va reflecta adînc. La Zamfira, spune G. Oprescu, are ocazia să-l întîlnească pe călugărul Isaiia Piersiceanu, om umblat în Occident și bun povestitor și sfătuitor, de la care Grigorescu a putut afla multe despre viața artistică din Apus, ceea ce îi aprinde imaginația și face să crească dorința pictorului de a merge la Paris, ca o necesitate vitală.

De la Iosif Gheorghian, viitorul mitropolit, și el om călătorit în străinătate, ca și fratele întru monahism Isaiia Piersiceanu, află, de asemenea, multe alte noi știri în ceea ce-l interesează și îi sporesc încă dorința de a merge să se formeze la Paris.

În desăvîrșirea artistică a lui N. Grigorescu, un moment deosebit îl constituie — în această scurtă vreme — vizita pe care o întreprinde la Agapia Mihail Kogălniceanu pasionat amator de pictură și bun cunoscător al artei, care rămîne uimit de talentul tînărului autor al icoanelor și al compozițiilor murale», căruia «îi promite că-l va ajuta» să meargă «să se perfecționeze în străinătate». În adevăr, spre toamna anului 1861, cînd Grigorescu se pregătea să plece la Paris pe cont propriu, cu banii ce încasase din pictarea Agapiei, Kogălniceanu îi mijlocește o bursă de stat pentru studii la Paris, la școala de belle arte.

Aici se intra prin concurs. În martie 1862, Grigorescu se prezintă la concurs, unde reușește «înaintea lui Renoir», și este reparlizat la atelierul lui Sébastien Cornu; frecventase pînă atunci și atelierul lui Gleyre. La școală trece ca «un elev bun»; participă la concursurile tradiționale în ateliere; merge la Barbizon, cu colegii în excursie, în 1862 unde face desene.

În toamna anului 1863 părăsește atelierul lui Cornu, «petrecînd de aici înainte o parte din an în Paris, unde își instalează un mic atelier, altă parte la Barbizon». Cît frecventase cursurile școlii de belle arte, «singurul folos ( ) fusesse practica desenului, nu ca ceva întîmplător și ocazional, ci ca un exercițiu sistematic, metodic...».

Pentru a-și remedia unele lipsuri în tehnica artistică, se va apleca spre studiul atent al unor mari maeștri, copiind operele lor: are preferințe pentru Géricault, Rembrandt, Rubens preferă îndeosebi portretele și se oprește foarte puțin la peisaje.

Rod al acestor strădanii și «exerciții analitice» sînt lucrările sale: *Bărbat înghin-dural*, de fapt un autoportret, un cap de femeie, ambele «de valoare estetică egală», care îl apropie pe Grigorescu de pictorii romantici. Tot de factură romantică este și compoziția *Dragoș și Zimbrul*, inspirată dintr-o legendă. Aceleași perioade de activitate îi aparține și o *Horă* «o lucrare senzațională pentru un debut de pictor».

După o scurtă revenire în țară, în vara anului 1864, în urma unor «neînțelegeri financiare cu ministerul», în drum spre patrie, pictorul întîlnește pe «evreul galițian cu trăsăturile lui etnice atît de tipice, cu psihologia înscrisă pe față și în atitudine, cu costumul său, tradițional și atît de caracteristic», care va deveni sursă și realizare pentru «cîteva dintre cele mai înalte expresii ale talentului său».

Reîntors în Franța, Grigorescu merge la Barbizon, unde se asociază grupului de pictori francezi de peisaj și scene rustice inspirate din satul de reședință. Dintre veteranii picturii franceze de peisaj și scene rustice, mai apropiat pare a-i fi Millet.

Afară de viața de toate zilele, a țărănilor locului, peisajul înconjurător constituie o a doua sursă majoră de inspirație. Grigorescu se simte tot mai mult atras de peisaj (pe care la începuturile activității sale îl evita). Acum pictează el *Apusul de soare la Barbizon*, peisaj cu «caracter puțin bucolic», *Peisajul cu stlnci de la Fontainebleau*, mai «aspru». Dintre figuri, acum realizează *Paznicul de la Chailly* «exemplu elocvent de măiestrie».

În vara anului 1867 revine în țară. Natura regiunii de deal și de munte de la Cîmpulung și Rucăr îi inspiră o *Maternitate*, «plină de duioșie» și *Mocanul de la Rucăr*, pînză de o «măiestrie excepțională».

În 1869 prezintă la Salonul anual din Paris câteva lucrări pe gustul publicului cosmopolit ocazional din marea metropolă.

După o ședere și activitate de aproape opt ani de zile în «atmosfera febril-artistică a Parisului», — sintem în anul 1869 —, Grigorescu dobîndise o maturitate artistică izbitoare: «era stăpîn pe toate mijloacele lui de expresie».

Reîntors în țară, ca urmare a precipitării evenimentelor din capitala Franței din 1870, Nicolae Grigorescu își actualizează vechile prietenii și face noi cunoștințe și relații în lumea oamenilor de cultură din București; printre aceștia, doctorul Carol Davilla și profesorul V. A. Urechia, care într-un fel sau altul i-au fost de mare ajutor și sprijin pictorului în planurile și problemele ce-l interesau.

Neavînd atelier propriu, pictorul, spre a-și valorifica și vinde picturile, le expune fie în vitrina magazinului Gebauer, fie organizează loterii. Astfel, în 1870 expune *Portretul marelui ban Năsturel Herăscu*, «o capodoperă a artei noastre», după opinia academicianului G. Oprescu; în 1872, *Țigancă de la Ghergani*, pînză cumpărată de Ion Ghica cu «1.000 franci aur». Grigorescu devine acum obiect de conversații și comentarii în «lumea subțire» a capitalei, în presă, unde se scriu cronici, se fac aprecieri critice. În felul acesta, «pictura — fenomen ce aproape nu se cunoștea — apare ca subiect în cronicile ziarelor, mai întîi sub forme naive, dar ameliorîndu-se treptat».

La Expoziția artiștilor în viață din 1870, la care participase cu 26 de tablouri — un sfert din totalul celor expuse —, Nicolae Grigorescu primește «cea mai înaltă distincție acordată de juriu», iar «presa răsună de succesul Salonului național, grație acestui nou participant». Același răsunător succes în presă îl obține și cu prilejul expoziției din 1872, iar 1873 înseamnă «anul triumfului» său bucurăstean din epoca dinaintea de 1877: se prezintă cu 146 de opere la Expoziția Amicilor belezelor arte, — cam «un sfert» din totalul operelor de artă de toate genurile prezentate. Tot ce expuseseră trezise admirație. «Genul care s-a bucurat însă de o mai generală înțelegere l-au constituit portretele», ca de exemplu, al *Banului Năsturel Herăscu*, al *Paznicului de la Chailly*, un autoportret, un portret al Zetlinei Urechia, al surorilor acesteia etc.

Ca istoric și critic de artă, pictorul, vorbind despre exponatele lui Grigorescu, face unele considerații de specialitate, subliniind că pictorul «nu era prin temperament un portretist»; că «modelele pentru portretele sale sînt în genere prieteni, sau el însuși», pentru autoportret; că «mai tirziu, portretul va deveni rar în cariera lui»; că cele mai numeroase portrete ale sale reprezintă linere țărance, țigănci, evrei; că, în general «femeia tinăra îl atrăgea mult, și rari sînt, nu numai la noi, ci în toată arta timpului, cei care să o fi pictat mai cu drag, mai «cu pățuindere» și mai cu înțelegere».

Cu toate acestea, remarcă academicianul Oprescu, între altele «opere ieșite din voioșie, din buna dispoziție, din acceptarea optimistă a vieții, proprie caracterului lui Grigorescu», nu lipsesc nici lucrări care înfățișează «aspecte ale mizeriei în care se zbătea țărănimea, scene de interior atît de dureroase, (...) oameni îmbătrîniți înainte de vreme (...) aproape în zdrențe, lîngă bordeie ruinate». Din această categorie de picturi fac parte, printre altele: *Țăran pe prispă*, *Coliba*, *Vatra de la Rucăr*.

După succesul avut la această expoziție, Nicolae Grigorescu întreprinde o călătorie în Italia, pe care o străbate de la nord la sud, admirînd natura peninsulei, vizitînd muzee și biserici, îmbogățindu-și cu noi imagini patrimoniul spiritual. Lucrează la fața locului «sub semnul completei mulțumiri de care era cuprins». Pentru perfecționare frecventează un atelier de specialitate.

În 1877, N. Grigorescu participă la Salonul parizian de pictură cu un *Cap de evreu*, iar la întoarcerea în țară primește, alături de alții, însărcinarea oficială de reporter artistic în Războiul pentru independență. În acest scop, în prealabil, el se pregătește atît de amănunțit pentru acest nou rol «ca român și ca artist, încît «pe-

rioadă războiului devine unul din aspectele însemnate ale carierei sale, atât ca experiență de pictor cât și ca număr de opere realizate». În legătură cu participarea sa ca reporter artistic în Războiul pentru nealinare, profesorul Oprescu face câteva considerații privind noua situație, condițiile, mediul, pregătirea psihologică și mijloacele speciale de lucru ale lui Grigorescu, conchizând că «ceea ce ne stârnește admirația în desene este jocul uimitor de felurit, de la caz la caz, al liniei, ușurința și exactitatea cu care a redat esențialul unui motiv, fie ca persoană, scenă de gen sau un simplu peisaj». Totul exprimă «sinceritate» și «pasiune», totul este real. Reprezentative și semnificative sînt, între altele, pinzele *Prizonierii turci*, *Atacul de la Smîrdan*, *Prizonier turc*, asupra cărora, de asemenea, autorul acestui studiu de sinteză face comentarii de specialitate. Este faza de apogeu a activității artistice a lui Grigorescu care se prelungește și după terminarea războiului aproape un deceniu.

Ceea ce întreprinde acum — scene din companie, scene din natură și din viața activă a oamenilor, scene de interior rustic sau burghez, naturi moarte etc. — sînt, de cele mai multe ori, «o realizare fără pereche».

În 1887, Nicolae Grigorescu deschide o expoziție personală în sala Martinet din Paris, cu care înregistrează «un mare succes». Deși țărancă și țăranel, cu care artistul se identificase deplin în timpul războiului, sînt «motive plastice binevenite, la care recurge cu toată înțelegerea și interesul său de artist», «aspectul social al problemei țărănești», îl interesează acum mai puțin. Expoziția aceasta venea după una deschisă în București, la Intim Club, în 1885, la care participase cu 47 de lucrări.

O boală de ochi, care începuse să-l supere încă de prin 1880, făcea progrese amenințîndu-l chiar cu pierderea vederii, fapt ce explică, pe de o parte, tot mai desele sale călătorii în Franța, începînd de prin 1886, pentru tratament, iar pe de altă parte, că în locul «nuanțelor delicate de culoare» se observă o «accentuare excesivă a formelor, înnegriind și îngroșînd contururile, mergînd pînă la un gri aproape negru», în materie de desene de pictură. Este așa-zisa «perioadă albă» a activității sale, cu unele «consecințe regretabile» pentru o parte din operele sale. Experiența de pictor de valoare va putea însă «să împlinească cu imaginația ceea ce i se prezenta acum incomplet din cauza insuficienței organice a ochiului».

În ultima parte a studiului său, academicianul G. Oprescu, înainte de a face «analiza cîtorva opere alese pe genuri», vorbește despre «metoda de lucru a artistului». De predilecție, Grigorescu lucra după model; asta nu înseamnă că el nu picta însă și fără model, dar operele din această categorie erau, firește, «mai superficiale». Se subliniază, pornind de aici, tendința — potrivit închipuirii artistului — că «o formă anatomică alungită (...) era mai grațioasă, convenea mai mult unei compoziții (...) decît anatomia unui personaj (...) redată exact», — ceea ce G. Oprescu consideră a fi «o atitudine estetică regretabilă».

Deși, la drept vorbind, Grigorescu nu este un portretist în genul lui Theodor Aman, în sensul că «nu-i plăcea genul decît în anumite condiții (...), seria portretelor lui e cu mult mai importantă decît a oricărui pictor de la noi». Ca modele pentru portret îi conveneau în primul rînd femeile, în redarea imaginii cărora găsea «cele mai ferice invenții de culoare, de atitudine și de expresie, cu improvizații în punerea în pagină, în rînduirea detaliilor» neîntrecute, ca, de exemplu: *Bălăioara*, *Țărancă cu maramă*, *Fată cu basma galbenă*, *Țărancă din Muscel*, *Țărancă franceză*, *Țărancuță*, *Țărancă torcînd*. Ținînd seama de modul cum le înțelegea pictorul, imaginile acestea «n-au pereche în desăvîrsirea lor în pictura noastră cu subiecte de la țară»; ele «i-au adus lui Grigorescu gloria de care se bucura».

Pe cei dispăruți i-a pictat după documente (banul Herăscu, cămărașul Sutu etc.), chiar și pe prietenii: Davilla, D. Grecescu ș.a.

O mențiune specială face G. Oprescu asupra tabloului *Evreul cu gîsca*, expus la Salonul din Paris, «remarcat de critici și foarte lăudat».

Uneori în picturile lui Grigorescu din perioada de maturitate și apogeu, se strecoară unele influențe impresioniste, ca în: *Femeile torcînd dimineața*, *Car cu boi la nămiezi*, *Întoarcerea acasă spre seară*.

Ca peisaje din natură, Grigorescu s-a simțit atras în primul rînd de pădure și pașiști din zona de munte și deal, ca de pildă *Luminișurile*, în pădurea Posada, de «profundă intensitate emoțională».

În Franța, marea cu zbuciumul ei etern, îl impresionează deosebit și îi oferă o nouă și plăcută sursă de inspirație. Peisajele marine ieșite din paleta sa sînt «numai

joc de lumină»; lipsite de figura omului de cele mai multe ori, ele sînt «cu atît mai impresionante în singurătatea lor».

Mediul citadin, îndeosebi oraşelul francez Vitre, cu peisajul lui, i-a inspirat cîteva lucrări; ruinele şi vechile clădiri medievale din Bretagne, la fel. În ansamblul compoziţional al acestor lucrări, foarte semnificative sînt figurile femeilor bătrîne, interioarele locuinţelor, grădiniţele cu flori din faţa caselor, oamenii nevoiaşi, ca de exemplu: *Bătrîna în interior, Interior la Vitre, Bătrîna din Brolle, Cerşetor breton*.

Boala de ochi care îl stînjeşte grozav, îl stopează, îi alterează creaţia: «începe să nu mai perceapă anumite nuanţe, să nu mai vadă exact formele, al căror contur trebuie atunci îngroşat». Cu toate acestea — talentul e talent, iar experienţa artistică e bogată! — marele artist reuşeşte şi acum să dea, în această aşa-zisă «perioadă albă», cîteva lucrări de valoare: *Drum greu, Laia de ţigani, Nuntă ţărănească, Matei Rudarul, Ţăranca voioasă*.

În ultimul deceniu al vieţii, Grigorescu produce mereu, repetîndu-se des, şi organizează expoziţii mai în fiecare an, — ultima expoziţie aranjată de el în 1906, fiind considerată ca o «retrospectivă a întregii sale activităţi». Tot în această vreme este ales preşedinte al societăţii artistice «Ileana».

Marele pictor, făuritor al unei imense şi valoroase opere numărnd vreo 4 000 de lucrări, moare în vara anului 1907, fiind dus la groapă într-un car cu boi, aşa cum arătase el că e obiceiul, în tabloul *Înmormîntare la fară*.

Incheindu-şi sinteza monografică, academicianul G. Oprescu conchide: «Nicolae Grigorescu reprezintă o valoroasă contribuţie a poporului român la marea artă europeană de la sfîrşitul secolului al XIX-lea, contribuţie cu atît mai surprinzătoare, cu cît, prin naştere şi formaţie, Grigorescu n-a aparţinut acelei pătri sociale care beneficiase de o cultură europeană şi nici măcar de o cultură propriu-zisă. În ansamblul operei sale, generaţiile următoare de pictori (...) au găsit modele instructive şi demne de imitat. Prin aceasta, el a contribuit într-o largă măsură la educaţia artiştilor. Pe de altă parte, prin însuşirile excepţionale ale operelor expuse foarte des, el a făcut şi educaţia publicului şi a presei de specialitate. Cu toate că o parte a operei sale reprezintă unele concesii faţă de o concepţie estetică şi un gust care se entuziasma pentru subiecte idilice, în care marile daruri ale artistului făceau loc unei tendinţe de improvizaţie mai uşoare, opera lui Grigorescu a avut un rol imens în cultura ţării la sfîrşitul secolului al XIX-lea».

★

Prezentarea vieţii şi activităţii artistice a marelui maestru al penelului şi culorilor în cadrul acestui studiu de sinteză monografică este însoţită de 62 de reproduceri selective, alb-negru şi color, din vasta, variata şi deosebit de valoroasa lui operă artistică, şi de un rezumat în limba franceză.

ADRIAN N. POPESCU

Roger Le Déaut, *Un phénomène spontané de l'herméneutique juive ancienne: le «targumisme»*, în «Biblica», Commentarii periodici Pontificii Institutii Biblicae, vol. 52, fasc. 4, p. 505—525.

Pornind de la adevărul că exegetul Noului Testament nu trebuie să uite niciodată intermedialul pe care-l reprezintă exegeza iudaică între Biblie şi folosirea sa de către autorii creştini, şi de la constatarea că tradiţia iudaică nu separă niciodată Scriptura de interpretare, autorul studiază fenomenul foarte răspîndit care se manifestă de la cel dintîi efort de interpretare ce presupune o versiune liturgică a Scripturii. Autorul numeşte acest fenomen «targumism», luînd cuvîntul *targum* nu în semnificaţia sa tehnică de traducere a Bibliei ebraice în limba aramaică, ci în sensul ce i se acordă în chip curent în lumea iudaică: o traducere a Scripturii destinată folosirii liturgice.

Și întrucît orice traducere presupune deja o interpretare, o ancorare în exegeză, targumul este legătura cea mai apropiată de ceea ce reprezintă cuvîntul lui Dumnezeu. Iar întrucît s-a născut într-o comunitate care nu mai cunoștea limba ebraică, targumul s-a putut impune în contextul bilingv (ebraic-aramaic) ca interpretare parafrasată tradițională a unui text dificil de înțeles.

De aceea Targumul constituie un domeniu privilegiat de studiere a perspectivei iudaice asupra Scripturii; targumul reprezintă în general interpretarea tradițională și comună, adică iudaismul «comun», în opoziție cu concepțiile mai mult sau mai puțin sectare. Iar targumismul se caracterizează prin economia mijloacelor pe care le impune respectul textului și limitele pe care acest respect le impune parafrazării în traducere.

De aceea în dezvoltarea studiului său autorul enumeră multiplele aspecte ale procesului targumic în care totul se reduce la grija de a actualiza, de a adapta cuvîntul lui Dumnezeu.

— Primul scop al targumului este de a face înțeles textul biblic unui auditoriu concret și pentru aceasta se recurge la soluții simple și de moment, pentru că traducătorul targumic trebuie să aibă în vedere cerințele unei adunări liturgice. De aceea traducerea targumică, trebuind să fie bună nu în sine ci pentru cineva (auditor), nu ezită să modifice sintaxa originalului, să descompună fraza, să înlocuiască o afirmație cu o interogație, să folosească stilul direct în locul celui indirect, pentru a face textul de folosire liturgică mai viu. Iar grija de claritate duce la acțiunea de a da o semnificație concretă unei metafore, unei alegorii, unei parabole, traducînd în limbaj concret comparațiile și imaginile. În continuare sînt aduse numeroase exemplificări.

— Preocuparea de a face înțeles textul duce la glosă, la explicitarea textului sub diferite forme, întrucît nu este vorba numai de a traduce, ci mai degrabă de a explica. De aceea traducătorul targumic devine exeget, iar parafraza trece în midraș. Această tendință a oricărei versiuni liturgice constituie un targumism ale cărui forme sînt multiple. Autorul exemplifică acest proces în traducerea diferitelor texte biblice, explicînd în ce constă de fiecare dată operația săvîrșită de traducătorul targumic.

— Targumul relevă o mentalitate populară (care preferă trăsăturile realiste) și o exegeză diferită de exegeza modernă și chiar de exegeza rabinică a Talmudului.

— Întrucît concepția iudaică socotea Biblia inspirată și deci neputînd conține nici eroare, nici contradicție, targumismul, pentru a împăca două pasaje, dă uneori textului o interpretare potrivnică literei, incluzînd în traducerea targumică soluția tradițională a acestor dificultăți.

— Întrucît consideră Biblia ca un întreg, targumismul explică Biblia «prin întreaga Biblie» și întrucît în Biblia «nu există nici înainte, nici după», traducătorul targumic își îngăduie să folosească un text detașat de adevărul lui context istoric, să creeze legături între episoade care nu au o conexiune reală și să compună liste sau să regrupeze fapte istorice indiferent de cronologia lor.

— Datorită faptului că trăsătura caracteristică a targumului este actualizarea și adaptarea textului biblic, targumismul socotește că Biblia este un cuvînt viu al lui Dumnezeu adresat todeauna «astăzi» și care are o semnificație permanentă pentru comunitatea liturgică. De aceea în traducerea targumică au loc transpuneri pe planul datelor istorice și geografice, al ideilor și concepțiilor îndeosebi religioase și al parezei — întrucît într-o adunare liturgică nu este de ajuns să se explice cuvîntul lui Dumnezeu, ci este nevoie să se îndemne la punerea lui în practică.

— Contextul liturgic influențează, mai ales în omilie, o traducere targumică în care interpenetrarea textelor din Lege și profeti duce la o glosă specifică.

— O caracteristică importantă a procesului targumic constă în a include în traducere interpretarea tradițională, încît Biblia era primită și transmisă cu o exegeză de care Biblia pare inseparabilă. De aceea Biblia fiind primită cu tradiția sa este considerată în afară de critică.

Așadar targumismul încadrează totalitatea fenomenelor spontane neconștiente sau condiționate de tehnica și regulile ermineutice, care iau naștere de la cel dintîi contact al traducătorului cu textul biblic, atunci cînd este vorba de o versiune liturgică. Încît rezultatele concrete la care ajunge această întîlnire a textului biblic cu tendințele în curs pot fi numite «targumisme». În targumism trebuie văzut fenomenul midrașic al exegezei iudaice (care tîndea să cerceteze pe Dumnezeu în cuvîntul Său) la nivelul întîlnirii imediate cu textul, adică la nivelul celei dintîi exegeze care se impune traducătorului.

În încheiere, autorul afirmă că studierea targumismului este necesară și importantă pentru că ajută descoperirea unei ermeneutici mai apropiate (în timp și fără îndoială și în spirit) de Noul Testament, decât cea întilnită în scrierile rabinice. Această studiere îngăduie surprinderea în fapt a felului cum se comportau autorii vechi în fața textului sfânt, ceea ce este foarte folositor pentru exegeza nouotestamentară.

Targumismul atât de răspândit în lumea iudaică s-a manifestat desigur de fiecare dată când cei dinții scriitori creștini aveau de interpretat Sfânta Scriptură, mai ales cu privire la evenimentul morții și învierii Mântuitorului. Astfel, multe pasaje din operele lor (îndeosebi cuvântările) s-au născut din grija de a prezenta sensul cuvintului revelat într-o formulare explicită; iar unele texte prezintă un fundal liturgic care favoriza transpunerile necesare în felul targumic. De exemplu apologetii creștini, pentru a scoate argumente valabile din textele biblice, au folosit tradiția, îndeosebi tradiția populară în care textele se găseau deja «targumizate», încît nu se mai putea face cu ușurință deosebirea între textul original și traducerea primită prin tradiție. Abia mai târziu datorită reacției rabinice, s-a ajuns la fixarea de reguli precise pentru diferențierea între textul biblic și targumul său, și așa au apărut traduceri literale (Aquila-Onqelos).

Robert le Déaut socotește că studierea targumismului devine lămuritoare mai ales pentru etapa de transmitere a predicii și faptelor Mântuitorului, atât în stadiul formării Evangheliilor — cînd procesul de actualizare era paralel cu cel pe care-l cunoștea exegeza veche în diferite curente iudaice —, cît și în stadiul de redactare a Evangheliilor — cînd, pe lângă adaptarea datelor contextului precis al fiecărei Evanghelii, interveneau și diferitele genuri literare aflate în uz. Pentru că targumismul continua să acționeze în transmiterea textului biblic.

I. V. G.

Ioan Pătruț, *Latin et slave dans le lexique du romain*, în «Revue roumaine de linguistique», Bucarest, t. XVI (1971), nr. 4, p. 299—309.

Structura lexicului român e rezultatul condițiilor etnice și sociale ale dezvoltării poporului român și al limbii sale. Înainte de a suporta influența slavă, lexicul român era constituit în mod principal din elemente de proveniență latină.

I. I. Russu (*Elemente autohtone în limba română. Substratul român român-albanez*, Buc. 1970) consideră că limba populației autohtone, dacica, s-a menținut în unele regiuni izolate, muntoase, pînă în secolul III al erei noastre (frontiera Transilvaniei cu Moldova, Bucovina, Maramureș) iar în nordul Dunării (Tracia, Mesia, Darbania), iar traca era vorbită încă în secolul al VI-lea.

Ioan Pătruț susține că procesul formării limbii române, adică transformarea limbii danubiene în română, — nu s-a terminat decît în secolul al VIII-lea. Nu poate exista o supraviețuire a traco-dacice pînă într-o epocă atît de tîrzie. *Statistica lui Al. Graur (Încercare asupra fondului principal lexical al limbii române*, Buc. 1954) privind fondul principal de nuanțe, arată că din 1419 cuvinte ce formează acest fond, 827 elemente (adică 58,21 la sută) sînt de origină latină, iar 305 (adică 21,49 la sută) de origină slavă.

În ceea ce privește influențele slave, ele s-au exercitat asupra românei 1) oral (legături economice și sociale), 2) prin întrebuintarea timp de mai multe secole a limbii slave în *Biserica românească* și redactarea textelor religioase, ca și în administrația și diplomația principatelor române. Influența populară vizibilă în fonologie, sintaxă, morfologie, e mai veche decît cea culturală, care se limitează la perimetrul ecleziastic: *evanghelie, apostol, icoană, odăjdii*. Terminologia socială păstrează cuvinte ca: boier, voievod, cneaz etc.

Din faptul că în dialectul daco-român se găsește un mare număr de cuvinte slave vechi (drag, scump, a primi, a plăti, plug, coasă, grădină, vișin) nu se poate trage concluzia că întreg teritoriul României ar fi fost populat de slavi.

E. Petrovici, *Toponimice de origine slavo-bulgară pe teritoriul R.P.R.*, în «Cercetări de lingvistică», II (1957) a stabilit că nu există toponime, avînd particularități fonetice bulgare, decît în Muntenia, Oltenia, Banatul oriental și în Transilvania meridională, zonă care coincide cu aceea în care vocativul românesc o (soro) e format

după modelul bulgar. În această regiune meridională a României, românii au avut direct contact cu slavii care vorbeau dialectele bulgare. În ceea ce privește cuvintele împrumutate mai târziu din diferite limbi slave — ele au arie limitată. Românii avind legături cu bulgarii în sud, cu ucrainenii în răsărit și la nord, cu sîrbii în sud-vest, era firesc procesul de pătrundere în toponimie. Influența rusă e mult mai târzie și se limitează exclusiv la limba românească literară. Influențele fonetice și lexicale au contribuit la formarea a patru din cele 5 subdialecte daco-române. Ele conțin particularități specifice evoluției interne a limbii românești. Subdialectul valah (Muntenia, Oltenia, Dobrogea, Transilvania de sud-vest) a încorporat elemente de proveniență bulgară (mamă, a prăși), subdialectul moldovenesc (Moldova, Bucovina, Transilvania de nord-est) a primit elemente ucrainiene: (hulub, boroană), subdialectul maramureșean a împrumutat elemente ucrainiene ca și altele de origine sîrbo-croată.

În lumina acestor precizări se impune întrebarea: la ce dată situăm raporturile lingvistice româno-slave?

Unii savanți se abțin de a propune o dată precisă, în timp ce alții consideră că e vorba de o perioadă lungă, două sau trei secole.

Al. Rosetti (*Istoria limbii române de la origini pînă în secolul al XVII-lea*, Buc. 1968, p. 289), afirmă că elementele slave au pătruns în limba populațiilor romanizate, în sec. VII și VIII.

Th. Capidan și S. Pușcariu (*Limba română*, Buc. 1940, p. 284) consideră că elementul slav a început penetrația încă înainte de secolul al X-lea, însă nu dincolo de secolul al VIII-lea. I. Bărbulescu (*Individualitatea limbii române și elementele slave vechi*, Buc. 1929), precizează o perioadă de șase secole, mergînd de la secolul al V-lea, pînă în secolul al X-lea.

După opinia lui Ioan Pătruț, elementele slave nu au pătruns în limba română înainte de secolul al IX-lea. Numai argumentele istorice și nu lingvistice îngăduie să se propună o influență slavă-anterioară acestei epoci. Se știe că prezența slavilor în Dacia atestată pe malurile Dunării de Jos, în prima jumătate a secolului al VI-lea, și ea coincide cu începuturile influenței slave. Însă toți lingviștii admit faptul, de altfel probat, că stratul cel mai vechi de elemente slave în română, — prezintă trăsături specifice bulgare.

A. Rosetti, pentru a stabili o legătură între teza după care pătrunderea elementelor slave în limba română a început încă din secolele VII și VIII și constatarea că fonetismul primelor cuvinte românești de origine slavă e mai recent, a formulat o altă explicație. În Grecia slavii și-au pierdut repede limba lor, în urma reelenizării teritoriului supus influenței slave (sec. VII), în timp ce în provinciile dunărene, statutul de elemente slave din primele contacte, a fost reinnoit fără-ntrerupere, astfel că pronunțarea cuvintelor a trebuit să fie readaptată în permanență la nivelul pronunției curente.

Această realitate nu corespunde însă poziției românești în istorie. Pînă la jumătatea secolului al VIII-lea, afirmă Ioan Pătruț — nu există propriu-zis — o limbă română. Înainte de secolul al IX-lea *limba dunăreană* nu a împrumutat decît un număr restrîns de cuvinte slave, adoptate mai târziu de română: jupin, stăpin, smintină, măsură, mătură. Se adaugă acestora: sută, baltă, gard, dalță.

Ele prezintă urme ale schimbărilor fonetice care caracterizează trecerea de la latina țirzie la română (E. Petrovici, *Le latin oriental possedait — il des éléments slaves?* în «Revue roumaine de linguistique», Buc. XI (1966), p. 313. Ultima fază a trecerii latinei în română se situează aproximativ în secolul al VIII-lea.

Ioan Pătruț precizează că din acest fapt nu decurge implicit că elementul slav ar fi contribuit la procesul de formare a limbii române (Vezi I. Pătruț, *Despre vechimea relațiilor slavo-române*, în «Cercetări de lingvistică», XV (1969).

Dacă începuturile influenței slave se situează într-o epocă așa de târzie, atunci cum se explică existența elementelor slave comune în dialectul daco-român sau în dialectele sud-dunărene? Prezența «Valahilor nomazi» e atestată în sudul Balcanilor de cronicarul bizantin Kedrenos, în 976, între Prespa și Castoria. Unii lingviști consideră că secolul al X-lea sau X ca limită superioară a *româniei comune*, adică a comunicării între strămoșii daco-români și aceia ai aromânilor, a meglenoromânilor și isto-

români, care au existat pînă la această dată. Probe concludente pledează pentru faptul că românii se găseau într-un număr destul de mare, între Dunăre și Balcani, în cursul secolelor XII și XIII (Vezi Al. Philippide, *Originea Românilor*, I, Iași, 1923; *Istoria României*, II, p. 12). Legăturile între regiunile situate la nord și la sud de Dunăre s-au dezvoltat prin urmare pe o perioadă destul de lungă, după începuturile influenței slave. În această epocă Ioan Pătruț consideră că daco-românia și dialectele sud-dunărene au adoptat cuvintele ce le sînt comune, și atunci a apărut vocativul în o.

Vasile Netea, *La diffusion de la «Cazanie» de Varlaam, en Transylvanie*, în «Revue roumaine d'histoire», Bucarest, X, (1971), nr. 2, p. 369—376.

Autorul afirmă că tipăritura mitropolitului Varlaam al Moldovei «Carte românească de învățătură la duminicile preste an și la praznice împărătești și la sfinți mari» (Cazania), Iași (1643), a avut o arie de răspîndire foarte largă.

Apariția sa a constituit un adevărat eveniment cultural și un monument al limbii române. În Transilvania, cartea a circulat nu numai sub forma ei tipărită, ci în diferite copii, manuscrite. N. Iorga descoperise 19 Cazanii, la Brașov, Făgăraș și Alba, iar V. Literat în 1930 descoperirea încă 6 în aceleași regiuni. În Maramureș exemplarul cel mai vechi, datează din 1647. Un alt exemplar a constituit obiectul unui proces în Lăpușul Maramureșului (1689). În 1943 preotul Florea Mureșan, cercetează 24 exemplare din Cazania respectivă, ce se găseau în Biblioteca Muzeului diocesan din Cluj și din diferite biblioteci parohiale.

Un exemplar ce se păstrează la Bontida, lingă Cluj, a fost procurat în 1645 de Mihuț Cirstea și oferit bisericii locale. El conține un blestem și o afurisenie împotriva celui ce ar înstrăina cartea. Unele din aceste numeroase exemplare au constituit și obiecte de zestre, acordate fiicelor de preoți. Ion Ranca și Solomon Frățilă din Tirgu-Mureș, — reluînd cercetările privind circulația cărților bisericești și în special «Cazania» lui Varlaam, au descoperit alte 10 exemplare, care conțin diverse însemnări. În ultimul timp au fost depistate, de asemenea, 6 exemplare din aceeași «Cazanie»¹.

De asemenea, Cazania a circulat sub formă de manuscris (Vezi Biblioteca Muzeului diocesan din Cluj). Un manuscris de aici e realizat cu o meticulozitate, care îl apropie de exemplarul tipărit. O altă copie a fost executată în anul 1738 de preotul Gavril la Sîntileac, iar, ultima în 1874, aparținînd preotului Cupșa din Cupșeni a fost scrisă de cîntărețul Iacov Pop Rogoz. Deși Cazania a fost retipărită de 6 ori, necesitatea de a fi utilizată în cadrul Bisericii — a impus multiplicarea ei prin manuscrite.

O nouă copie manuscris din «Cazanie» figurează în Biblioteca din Blaj (Vezi N. Comșa, *Manuscritele românești din Biblioteca centrală de la Blaj*, Blaj, 1944, p. 38). Circulația intensă a acestei cărți bisericești în Transilvania, concludă V. Netea, — reflectă marea sa contribuție la afirmarea limbii române și la crearea unității culturale a poporului român, care avea să pregătească unitatea politică a poporului nostru din 1918.

1. I. Birlea, *Insemnări din bisericile Maramureșului, București, 1909*, S. Stanca, *Pricină pentru o carte bisericească a Vlădicului Varlaam, în 1689*, în «Revista Teologică», Sibiu, 1900, p. 31—34; Aurel Socolan, *Circulația vechii cărți românești în nord-estul Transilvaniei*, în «Marmația», Baia Mare, I, 1969; O. Schian, *Circulația Cazaniei lui Varlaam în Transilvania*, în «Mitropolia Olteniei», Craiova, 1971, nr. 5/8.

Ion Gheție, *Un «Apostol» românesc tipărit la Sibiu de Filip Moldoveanul?*, în «Studii și cercetări lingvistice», Buc., 1971, nr. 5, p. 515—519.

S. Jakó *Pe urmele Catehismului românesc din anul 1544*, în «Revista bibliotecilor», Buc. 1970, nr. 11—12, descoperirea o notiță într-un catalog din 1763 cu următorul conținut: «Cartea scrisă în valahă de Filip Apostol valah pentru primirea reformei de către români». Din acest text, S. Jakó conchidea că opera catalogată în 1763 era *Catehismul din 1544*. Ion Gheție consideră că identificarea respectivă nu e justificată.

Se știe prea bine că Filip Moldoveanul e numit totdeauna Filip Maler (Pictor) și niciodată Filip Apostol. În epilogul *Tetraevanghelului* (1546) își spune el însuși în slavonă, Filip Moldoveanul. În notița semnalată de S. Jakó titlul cărții de propagandă protestantă — lipsește, foaia de titlu fiind lipsă. Se știe prea bine că în tipăriturile românești și slavone din secolul al XVI-lea datele respective (tipograful în speță) figurau nu în foaia de titlu, ci în epilog sau în introducere. Un epilog în acest gen figurează și în *Tetraevanghelul* din 1546, tipărit de Filip Moldoveanul.

E greu de admis că omisiunea titlului lucrării presupuse s-ar datora neglijenței sau lipsei de interes a persoanei care a întocmit catalogarea cărților.

După opinia lui I. Gheție n-ar fi exclus ca notița din 1763 să se refere la un «Apostol» necunoscut pînă astăzi și nu la «Catehismul» din 1544. Într-o asemenea eventualitate, textul respectiv ar avea în vedere «cartea lui Filip Apostol valah», sau «cartea lui Filip valahul Apostol». În primul caz «Olah» ar fi epitet pe lângă «Apostol», iar în al doilea, — pe lângă Filip. Topica maghiară în care a fost redactat textul e defecuoasă. O altă ipoteză ne determină să considerăm că bibliograful din 1763 n-a făcut altceva decît să transcrie o notiță redactată anterior de o altă persoană, care cunoștea româna și scrierea chirilică. În acest caz e de presupus că în afară de cele trei cărți cunoscute pînă astăzi (*Catehismul românesc*, *Tetraevanghelul slavon* și *Evangheliarul slavo-român*, zis din Petersburg), Filip Moldoveanul a tipărit și un «Apostol».

Ion Gheție a emis această ipoteză mai de mult (vezi Ion Gheție, *Observații filologice și lingvistice asupra Evangheliarului din Petersburg*, în «Studii și Cercetări lingvistice», Buc., 1966, nr. 1). Întrucît între 1544, cînd apare *Catehismul*, și 1551—1553, data probabilă a tipăririi *Evangheliarului din Petersburg*, există o perioadă de 5 ani, — e greu de presupus că tipografia din Sibiu și-ar fi încetat activitatea. Tipărirea *Tetraevanghelului* slavon (1546) e o dovadă în acest sens și nu e exclus ca pe lînga caii slavone, proprietarii să se fi gîndit și la alte texte românești, în afară de «Catehism» și «Evanghelie». În acest caz existența «Apostolului» e ipotetică¹.

C. BĂRBULESCU

1. O judicioasă observație aduce în această privință Al. Dușu, *Explorări în istoria literaturii române*, Buc., Editura pentru literatură, 1969, p. 33 «...accentul excesiv pus pe rolul Reformei în apariția textelor române va reveni la proporțiile sale firești atunci cînd politica culturală constantinopolitană nu va mai fi identificată cu aceea a Vaticanului și cînd, pentru tipografia din Sibiu, din prima jumătate a secolului al XVI-lea, se vor găsi documente care să arate că Filip Moldoveanul este una și aceeași persoană cu Filip Maler și că reformații difuzau cu aceeași generozitate cărți menite să-i scoată pe ortodocși din rătăcire, concomitent cu cărți necesare săvîrșirii slujbelor ortodoxe» (p. 33). Vezi Pavel Binder, *Contribuții la biografia lui Filip Moldoveanu, primul tipograf român*, în «Limbă și literatură», XVI (1968), p. 145—174. Argumente împotriva identității lui Filip Moldoveanu cu Filip Maler a adus P. P. Panaitescu, *Les origines de l'imprimerie en langue roumaine*, în «Revue des Etudes—Est européennes», Bucarest, 1968, nr. 1, p. 23—37.

IOAN D. CHIRESCU
PROFESOR UNIVERSITAR EMERIT
ARTIST AL POPORULUI

CÎNTĂRILE SFINTEI LITURGHII
DUPĂ VECHILE MELODII TRADIȚIONALE PSALTICE,
CE SE CÎNTĂ LA STRANĂ ÎN BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ,
TRANSCRISE ȘI ARMONIZATE PENTRU COR MIXT

Tipărite cu binecuvîntarea Prea Fericitului

JUSTINIAN

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

În memoria bunilor mei părinți: Preotul
Iconom Stavrofor Dimitrie Chirescu și Gherghina,
născută Drăgușin, precum și a scumpei
mele soții, profesoara Aurelia-Elisabeta,
născută Drăghiceanu.

Inchin această lucrare Sfintei noastre Biserici Ortodoxe Române și slujitorilor Altarului în frunte cu Prea Fericitul Părinte JUSTINIAN, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, adînc înțelegător și susținător al cîntării noastre tradiționale psaltice.

O adresez dirijorilor și coriștilor, care cu deosebită evlavie înaltă, în sfintele lăcașuri, cîntări pentru prea mărirea lui Dumnezeu.

Intregul material tipărit cu Înalta aprobare a Prea Fericitului Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, îl dăruiesc bisericii «Domnița Bălașa», unde am funcționat ca director, dirijor și îndrumător al Corului, începînd din anul 1928.

Vie recunoștință înaintașilor noștri, atît celor cari s-au străduit să adapteze în dulcea limbă românească și să compună neîntrecutele melodii psaltice, cît și celor care, în decursul vremii, le-au investmintat în minunata haină armonico-polifonică, urmînd calea deschisă, la începutul veacului, de neuitatul nostru maestru, profesorul D. G. Kiriac.

Profesor universitar emerit
IOAN D. CHIRESCU
Artist al poporului

CÎNTĂRILE SFINTEI LITURGHII

după Glasul al 5-lea

Ectenia mare

IOAN D. CHIRESCU

Andante $\text{♩} = 56$

Sopran

Altist

Tenor

Bas

Musical score for Soprano, Alto, Tenor, and Bass, Andante tempo. The score is in 4/4 time and G major. It features a melodic line for each voice part, starting with a piano (*p*) dynamic and a half note 'A' below the first measure. The melody is sustained across the first two measures and then concludes in the third measure with a forte (*f*) dynamic, a piano (*p*) dynamic, and a 'min.' marking.

Moderato $\text{♩} = 76$

1

Musical score for Soprano, Alto, Tenor, and Bass, Moderato tempo. The score is in 4/4 time and G major. It features a melodic line for each voice part, starting with a piano (*p*) dynamic. The lyrics are: Doam-ne mi-lu-e - ște... The melody is sustained across the first two measures and then concludes in the third measure.

2

Musical score for Soprano, Alto, Tenor, and Bass, Moderato tempo. The score is in 4/4 time and G major. It features a melodic line for each voice part, starting with a piano (*p*) dynamic. The lyrics are: Doam-ne mi-lu-e - ște... The melody is sustained across the first two measures and then concludes in the third measure.

3.

Musical score for Soprano, Alto, Tenor, and Bass, Moderato tempo. The score is in 4/4 time and G major. It features a melodic line for each voice part, starting with a mezzo-piano (*mp*) dynamic. The lyrics are: Doam-ne mi-lu-e - ște... The melody is sustained across the first two measures and then concludes in the third measure.

4.

Musical score for Soprano, Alto, Tenor, and Bass, Moderato tempo. The score is in 4/4 time and G major. It features a melodic line for each voice part, starting with a mezzo-forte (*mf*) dynamic. The lyrics are: Doam-ne mi-lu-e - ște... The melody is sustained across the first two measures and then concludes in the third measure.

5

Doam - ne mi - lu - e - ște. —

Doam - ne mi - lu - e - ște. —

Doam - ne mi - lu - e - ște. —

Doam - ne mi - lu - e - ște. —

6

Doam - ne mi - lu - e - ște. —

Doam - ne mi - lu - e - ște. —

Doam - ne mi - lu - e - ște. —

Doam - ne mi - lu - e - ște. —

Allegretto

Prea Sfin - tă Năs - că - toa - re de Dum - ne - zeu, mi - lu - e - ște - ne pre noi. —

Prea Sfin - tă Năs - că - toa - re de Dum - ne - zeu, mi - lu - e - ște - ne pre noi. —

Prea Sfin - tă Năs - că - toa - re de Dum - ne - zeu, mi - lu - e - ște - ne pre noi. —

Prea Sfin - tă Năs - că - toa - re de Dum - ne - zeu, mi - lu - e - ște - ne pre noi. —

Moderato

Ți - e, Doam - ne! —

Ți - e, Doam - ne! —

Ți - e, Doam - ne! —

Ți - e, Doam - ne! —

A - min. —

A - min. —

A - min. —

A - min. —

ANTIFONUL I-*iu* *)

Mărire... și acum... Binecuvintează

Allegretto ♩ = 80

Mă - ri - re Ta - tă - lui și Fi - u - lui și Sfin - tu - lui
 Mă - ri - re Ta - tă - lui și Fi - u - lui și Sfin - tu - lui
 Și a -
 Și a -
 Duh A - min.
 Duh A - min.
 cum și pu - ru - rea și în ve - cii ve - ci - lor, A - min.
 cum și pu - ru - rea și în ve - cii ve - ci - lor, A - min. Bi -
 Moderato
 Bi - ne - cu - vin - tea - ză su - fle - te al meu pre
 Bi - ne - cu - vin - tea - ză su - fle - te al meu pre
 Bi - ne - cu - vin - tea - ză su - fle - te al meu pre
 — ne - cu - vin - tea - ză su - fle - te al meu, al meu pre

*) La sărbătorile praznicale, în loc de «Mărire... și acum... Binecuvintează» se cântă «Pentru rugăciunile» (vezi pag.16)

Dom nul și toa-te ce - le din lă-un-trul
 Dom nul și toa-te ce - le din lă-un-trul
 Dom nul din lă -
 Dom nul din lă -

meu, nu - me - le cel sfint al Lui.
 meu, nu - me - le cel sfint al Lui. Bi - ne -
 un - trul meu, cel sfint al Lui.
 un - trul meu, cel sfint al Lui. Bi - ne -

Doam ne!
 ești cu vin tat Doam ne!
 Bi - ne ești cu - vin - tat, Doam - ne!
 ești cu - vin - tat, Doam - ne!

Ectenia mică

Moderato

1

Doam-ne mi-lu-e — ște. —

Doam-ne mi-lu-e — ște. —

Doam-ne mi-lu-e — ște. —

Doam-ne mi-lu-e — ște. —

2

Doam-ne mi-lu-e — ște. —

Doam-ne mi-lu-e — ște. —

Doam-ne mi-lu-e — ște. —

Doam-ne mi-lu-e — ște. —

Allegretto

Prea Sfin-tă Năs-că - toa-re de Dum-ne-zeu, mi-lu-e-ște-ne pre noi. —

Prea Sfin-tă Năs-că - toa-re de Dum-ne-zeu, mi-lu-e-ște-ne pre noi. —

Prea Sfin-tă Năs-că - toa-re de Dum-ne-zeu, mi-lu-e-ște-ne pre noi. —

Prea Sfin-tă Năs-că - toa-re de Dum-ne-zeu, mi-lu-e-ște-ne pre noi. —

Moderato

Ți-e, Doam-ne!

Ți-e, Doam-ne!

Ți-e, Doam-ne!

Ți-e, Doam-ne!

A - min.

A - min.

A - min.

A - min.

ANTIFONUL al II-lea ^{*)}.

Mărire... și acum... Unule născut

Allegretto ♩ = 80

Mă - ri - re Ta - tă - lui și Fi - u - lui și Sfin - tu - lui

Mă - ri - re Ta - tă - lui și Fi - u - lui și Sfin - tu - lui

Și a -

Și a -

Duh A - min.

Duh A - min.

cum și pu - ru - rea și în ve - cii ve - ci - lor. A - min.

cum și pu - ru - rea și în ve - cii ve - ci - lor. A - min. U -

Moderato *p* *cresc.*

U - nu - le năs - cut, Fi - u - le și cu - vin - tul lui Dum - ne -

mp U - nu - le năs - cut, Fi - u - le și cu - vin - tul lui *cresc.*

p U - nu - le năs - cut, Fi - u - le și cu - vin - tul lui Dum - ne - *cresc.*

nu - le năs - cut, Fi - u - le și cu - vin - tul lui

*) La sărbătorile principale, în loc de «Mărire... și acum... Unule născut» se cântă «Mărire ne pre noi?» (vezi pag. 20)

zeu, Ce - la ce ești făr'de moar - te

Dum - ne - zeu, Ce - la ce ești fă - ră de moar - te și ai pri -

și ai pri - mit, pen - tru min - tu - i - rea noa - stră

ai pri - mit, ai pri - mit a Te

mit, pen - tru min - tu - i - rea noa - stră

mit, a Te

a Te în - tru - pa din Sfin - ta Năs - că - toa - re de

în - tru - pa din Năs - că - toa - re de

a Te în - tru - pa din Sfin - ta Năs - că - toa - re de

în - tru - pa din Sfin - ta de

Dum-ne - zeu și pu - ru - rea Fe - cioa - ră Ma - ri - a.
 Dum-ne - zeu și pu - ru - rea Fe - cioa - ră Ma - ri - a.
 Dum-ne - zeu și pu - ru - rea Fe - cioa - ră Ma - ri - a.
 Dum-ne - zeu și pu - ru - rea Fe - cioa - ră Ma - ri - a.

Ca - re - le ne - schim - bat te - ai în - tru - pat și răs - tig -
 și răs - tig -
 și răs - tig - nin - du - A

nin - du - Te Hri - stoa - se Dum - ne - ze - u - le, cu moar - tea pre
 nin - du - Te Hri - stoa - se Dum - ne - ze - u - le, cu moar - tea pre
 Te Hri - stoa - se cu moar - tea pre
 cu mbar - tea pre

poco rit. *mp* a tempo

moar-te ai căl- cat. U - nul fi - ind din sfîn - ta Tre -

moar-te ai căl- cat. U - nul fi - ind din sfîn - ta Tre -

moar-te ai căl- cat. U - nul fi - ind

moar-te ai căl - cat. U - nul fi - ind

i - me îm - pre - u - nă mă -

i - me îm - pre -

im - pre - u - nă mă - rit

im - pre - u - nă mă -

rit cu Ta - tăl și cu Du - hul Sfînt,

u - nă mă - rit și cu Du - hul Sfînt, min - tu - e - ște -

cu Du - hul Sfînt,

rit cu Du - hul Sfînt, min - tu - e - ște -

mîn-tu-e-ște-ne pre noi, pre noi. ne pre noi, pre noi. mîn-tu-e-ște-ne pre noi. ne pre noi, pre noi.

Ectenia mică

Moderato

1 Doam-ne mi-lu-e-ște. Doam-ne mi-lu-e-ște. Doam-ne mi-lu-e-ște. Doam-ne mi-lu-e-ște.

2 Doam-ne mi-lu-e-ște. Doam-ne mi-lu-e-ște. Doam-ne mi-lu-e-ște. Doam-ne mi-lu-e-ște.

Allegretto *cresc.* Prea Sfin-tă Năs-că - toa-re de Dum-ne-zeu, mi-lu-e-ște-ne pre noi. Prea Sfin-tă Năs-că - toa-re de Dum-ne-zeu, mi-lu-e-ște-ne pre noi. Prea Sfin-tă Năs-că - toa-re de Dum-ne-zeu, mi-lu-e-ște-ne pre noi. Prea Sfin-tă Năs-că - toa-re de Dum-ne-zeu, mi-lu-e-ște-ne pre noi.

Ți-e, Doam ne. —
Ți-e, Doam ne!
Ți-e, Doam — ne!
Ți-e, Doam — ne!

A — min. —
A — min. —
A — min. —
A — min. —

urmează „Fericirile”
sau „Troparul” de rînd

Fericirile *)

Moderato $\text{♩} = 76$

p *cresc.* *mf* *dim.*

În-tru îm-pă-ră-ți-a Ta, cînd vei ve-ni, po-me-ne-ște-ne pre noi,
În-tru îm-pă-ră-ți-a Ta, cînd vei ve-ni, po-me-ne-ște-ne pre noi,
În-tru îm-pă-ră-ți-a Ta, cînd vei ve-ni —

În-tru îm-pă-ră-ți-a Ta, cînd vei ve-ni
poco rit. *a tempo, un poco mosso*

Doam ne. Fe-ri-ciți
Doam ne. Fe-ri-ciți cei să-raci cu Du-hul, că a-
Doam ne.
Doam ne.

Doam — ne.

*) În stil psaltic

ce-lo-ra e-ste îm-pă-ră - ți - a ce - ru-ri-lor.

Fe-ri - ciți

Fe-ri-ciți cei ce

plîng, că a - ce - ia se vor mîn-gi - ia.

Fe-ri - ciți!

Fe-ri -

ciți cei blinzi, că a - ce - ia vor moș-te - ni pă - mîn - tul.

Fe-ri - ciți!

Fe-ri -

și în-se-to-șea-ză de drep-ta-te, că a-ce-ia
ciți cei ce flă-mîn-zesc că a-ce-ia

Fe-ri-ciți cei mi-las-tivi, că a-
se vor să-tu-ra. Fe-ri-ciți! că a-
se vor să-tu-ra. că a-

ce-ia se vor mi-lu-i. ce-ia se vor mi-lu-i. Fe-ri-ciți cei curați cu inima, că aceia vor ve-dea pre Dum-ne-
ce-ia se vor mi-lu-i.

a tempo

Fe-ri-ciți! zeu... Fe-ri-ciți fă-că-to-rii de pa-ce, Fe-ri-ciți! că a-

ce-ia fi-ii lui Dum-ne-zeu se vor che-ma... Fe-ri-ciți se vor che-ma... Fe-ri-ciți! se vor che-ma... Fe-ri-ciți!

că a-ce-lo-ra e-ste îm-pă-ră-ți-a ciți cei pri-go-niți pen-tru drep-te, că a-ce-lo-ra e-ste îm-pă-ră-ți-a că a-ce-lo-ra e-ste îm-pă-ră-ți-a

f 9 *mp* *più lento*

ce - ru - ri - lor. Fe - ri - ciți veți fi cînd vă vor o - că - ri pre voi

ce - ru - ri - lor. Fe - ri - ciți veți fi cînd vă vor o - că - ri pre voi

ce - ru - ri - lor. Fe - ri - ciți veți fi

ce - ru - ri - lor Fe - ri - ciți veți fi

p *poco accel. e cresc.* *a tempo*

și vor zi-ce tot cu-vîn - tul rău îm-po-tri - va

și vor zi-ce tot cu-vîn - tul rău îm-po-tri - va

și vă vor pri-go-ni și vor zi-ce tot cu-vîn - tul rău îm-po-tri - va

și vă vor pri-go-ni și vor zi-ce tot cu-vîn - tul rău îm-po-tri - va

mf *rit.* *f* *più f* *Meno mosso*

voas-tră, min-țind pen-tru mi - ne. Bu-cu - ra - ți - vă

voas-tră, min-țind pen-tru mi - ne.

voas-tră, min-țind pen-tru mi - ne.

voas-tră, min-țind pen-tru mi - ne.

voas-tră, min-țind pen-tru mi - ne. Bu-cu - ra - ți - vă

și vă ve-se-liți, că pla-ta
più f Bu-cu-ra-ți-vă, bu-cu-ra-ți-vă și vă ve-se-liți, că pla-ta
 vă, bu-cu-ra-ți-vă și vă ve-se-liți, că pla-ta

voa-stră mul-tă e-ste în ce ruri.
rall. voa-stră mul-tă e-ste în ce ruri.
f voa-stră mul-tă e-ste în ce ruri.
sempre f mul-tă e-ste în ce ruri.

urmăzător „Veniți să ne închinăm”
 vezi pag. 25

Pentru rugăciunile *

1 Moderato $\text{♩} = 76$
mp Pen-tru ru-gă-ciu-ni-le Năs-că-toa-rei de Dum-ne-
mp Pen-tru ru-gă-ciu-ni-le Năs-că-toa-rei de Dum-ne-
mp Pen-tru ru-gă-ciu-ni-le Năs-că-toa-rei de Dum-ne-
mp Pen-tru ru-gă-ciu-ni-le Năs-că-toa-rei de Dum-ne-

*) În stil psaltic

zeu, Mîn-tu-i - to - ru - le, mîn-tu - e - ște - ne pre

zeu, Mîn-tu-i - to - ru - le, mîn-tu - e - ște - ne pre

zeu, Mîn-tu-i - to - ru - le, mîn-tu - e - ște - ne pre

zeu, Mîn-tu-i - to - ru - le, mîn-tu - e - ște - ne pre

noi. Pen-tru ru-gă - ciu - ni - le Năs - că - toa - rei de Dum - ne -

noi. Pen-tru ru-gă - ciu - ni - le Năs - că - toa - rei de Dum - ne -

noi. Pen-tru ru-gă - ciu - ni - le Năs - că - toa - rei de Dum - ne -

noi. Pen-tru ru-gă - ciu - ni - le Năs - că - toa - rei de Dum - ne -

zeu, Mîn-tu-i - to - ru - le, mîn-tu - e - ște - ne pre

zeu, Mîn-tu-i - to - ru - le, mîn-tu - e - ște - ne pre

zeu, Mîn-tu-i - to - ru - le, mîn-tu - e - ște - ne pre

zeu, Mîn-tu-i - to - ru - le, mîn-tu - e - ște - ne pre

noi. — Pen-tru ru-gă-
 noi. Pen-tru ru-gă-
 noi. Pen-tru ru-gă-
 noi. Pen-tru ru-gă-

ciu - ni - le Năs-că -
 ciu - ni - le Năs-că -
 ciu - ni - le Năs-că -
 ciu - ni - le Năs-că -

toa - rei de Dum - ne -
 toa - rei de Dum - ne -
 toa - rei de Dum - ne -
 toa - rei de Dum - ne -

noi. Pen-tru ru-gă- ciu - ni - le Năs-că - toa - rei de Dum - ne -

zeu, Min-tu-i -
 zeu, Min-tu-i -
 zeu, Min-tu-i -
 zeu, Min-tu-i -

to - ru - le, mîn-tu -
 to - ru - le, mîn-tu -
 to - ru - le,
 to - ru - le,

e - ște - ne pre
 e - ște - ne pre
 mîn-tu-e-ște-ne pre
 mîn-tu-e-ște-ne pre

noi. —
 noi. —
 noi. —
 noi. —

zeu, Min-tu-i - to - ru - le, mîn-tu-e-ște-ne pre noi. —

rall.

Ectenia mică

Moderato

1 Doam-ne mi-lu - e - ște. —
 Doam-ne mi-lu - e - ște. —
 Doam-ne mi-lu - e - ște. —
 Doam-ne mi-lu - e - ște. —
 Doam-ne mi-lu - e - ște. —

2 Doam-ne mi-lu - e - ște. —
 Doam-ne mi-lu - e - ște. —
 Doam-ne mi-lu - e - ște. —
 Doam-ne mi-lu - e - ște. —
 Doam-ne mi-lu - e - ște. —

Allegretto *cresc.* *mf*, *p*

Prea sfin-tă Năs-că - toa - re de Dum-ne - zeu, mi - lu -

Prea sfin-tă Năs-că - toa - re de Dum-ne - zeu, mi - lu -

Prea sfin-tă Năs-că - toa - re de Dum-ne - zeu,

Prea sfin-tă Năs-că - toa - re de Dum-ne - zeu,

p

e-ște-ne pre noi. _____

e-ște-ne pre noi. _____

p

mi-lu-e-ște-ne pre noi. _____

p

mi-lu-e-ște-ne pre noi. _____

mf

Ți-e, Doam - ne! _____

Ți-e, Doam - ne! _____

mf

Ți-e, Doam - ne! _____

mf

Ți-e, Doam - ne! _____

p

A min. _____

p

A min. _____

p

A min. _____

p

A min. _____

urmează „Mintuește-ne pre noi“

Mintuește-ne pre noi *)

Moderato ♩ = 76

Min-tu - e - ște - ne pre noi, Fi - ul lui
 Min-tu - e - ște - ne pre noi, Fi - ul lui
 Min-tu - e - ște - ne pre noi, Fi - ul lui
 Min-tu - e - ște - ne pre noi, Fi - ul lui

Dum - ne - zeu, Cel ce ai în - vi - at din morți, pre
 Cel ce ești mi - nu - nat în - tru Sfinți, mf pre
 Dum - ne - zeu, Cel ce ai în - vi - at din morți, pre
 Cel ce ești mi - nu - nat în - tru Sfinți, mf pre
 Dum - ne - zeu, pre
 Dum - ne - zeu, pre

cei ce-ți cîn-tăm Ți - e: A - li - lu - ia
 cei ce-ți cîn-tăm Ți - e: A - li - lu - ia
 cei ce-ți cîn-tăm A - li - lu - ia
 cei ce-ți cîn-tăm Ți - e: A - li - lu - ia

De 2 ori, apoi:

*) În stil psaltic.
 NOTĂ. Textul cuprins între ☉ — ☉ se cântă Duminică și la sărbătorile Sfinților; la sărbătorile mari din timpul
 anului acest text se înlocuiește cu la pag. 22-24

Mărire Tatălui

21

recitativ

Moderato

Mă-ri-re Ta-tă-lui și Fi-u-lui și Sfin-tu-lui Duh. Mîn-tu-
 Mă-ri-re Ta-tă-lui și Fi-u-lui și Sfin-tu-lui Duh. Mîn-tu-
 Mă-ri-re Ta-tă-lui și Fi-u-lui și Sfin-tu-lui Duh. Mîn-tu-
 Mă-ri-re Ta-tă-lui și Fi-u-lui și Sfin-tu-lui Duh. Mîn-tu-

e-ște-ne pre noi Fi-ul lui Dum-ne-zeu,
 e-ște-ne pre noi Fi-ul lui Dum-ne-zeu,
 e-ște-ne pre noi Fi-ul lui Dum-ne-zeu,
 e-ște-ne pre noi Fi-ul lui Dum-ne-zeu,

Cel ce ai în-vi-at din morți, pre cei ce-ți cin-tăm Ți-e :
 Cel ce ești mi-nu-nat în-tru sfinți, pre
 Cel ce ai în-vi-at din morți, pre cei ce-ți cin-tăm Ți-e :
 Cel ce ești mi-nu-nat în-tru sfinți, pre
 pre cei ce-ți cin-tăm :
 pre cei ce-ți cin-tăm Ți-e :

Vezi nota de la pag. 20 pentru porțiunea cuprinsă între ◊ — ◊

Și acum...
Allegretto

A - li - lu - ia.   ia.

A - li - lu - ia.   ia.

A - li - lu - ia.   Și a - cum și pu - ru - rea și în ve - cii

A - li - lu - ia.   Și a - cum și pu - ru - rea și în ve - cii

Unule născut...

Moderato

A - min.   U - nu - le năs - cut

A - min.   U - nu - le năs - cut   etc. ca la pag. 6

ve - ci - lor, A - min.   U - nu - le năs - cut

ve - ci - lor, A - min. U - nu - le năs - cut

Lă sărbătorile mari :

La Nașterea Domnului (25 Decembrie)

Cel ce te-ai năs-cut din Fe-cioa-ră, pre   etc. ca la pag. 21

Cel ce te-ai năs-cut din Fe-cioa-ră, pre

La Botezul Domnului (6 Ianuarie):

Cel ce te-ai bo-te-zat în I — or — dan, pre *etc. ca la pag.21*

Cel ce te-ai bo-te-zat în I — or — dan, pre

La Duminica Floriilor:

Cel ce-ai şe-zut pre mîn-zul a — si — nei, pre *etc. ca la pag.21*

Cel ce-ai şe-zut pre mîn-zul a — si — nei, pre

La Înălțarea Domnului:

Cel ce te ai în-năl-țat de pre pă-mînt la cer, pre *etc. ca la pag.21*

Cel ce te-ai în-năl-țat de pre pă-mînt la cer, pre

La Pogorîrea Duhului Sfînt:

Mîn-tu - e-ște-ne pre noi, Mîn-gî-i-to-ru-le bu — ne, pre *etc. ca la pag.21*

Mîn-tu - e-ște-ne pre noi, Mîn-gî-i-to-ru-le bu — ne, pre

Mîn-tu - e-ște-ne pre noi, pre

Mîn-tu - e-ște-ne pre noi, pre

La Schimbarea la față (6 August) :

Musical score for "La Schimbarea la față (6 August)". The score is written for two staves in G major and 4/4 time. The melody is in the upper staff, and the accompaniment is in the lower staff. The lyrics are: "Cel ce te-ai schim-bat la fa-ță-n mun-te-le Ta-bo-ru-lui, pre". The score includes dynamic markings: *p* (piano) at the beginning and *mf* (mezzo-forte) at the end. The word "etc." is written to the right of the score.

Cel ce te-ai schim-bat la fa-ță-n mun-te-le Ta-bo-ru-lui, pre etc.

Cel ce te-ai schim-bat la fa-ță-n mun-te-le Ta-bo-ru-lui, pre

La Înălțarea Sfintei Cruci (14 Septembrie) :

Musical score for "La Înălțarea Sfintei Cruci (14 Septembrie)". The score is written for two staves in G major and 4/4 time. The melody is in the upper staff, and the accompaniment is in the lower staff. The lyrics are: "Cel ce cu tru-pul te-ai răs-tig-nit, pre". The score includes dynamic markings: *p* (piano) at the beginning and *mf* (mezzo-forte) at the end. The word "etc. ca la pag. 21" is written to the right of the score.

Cel ce cu tru-pul te-ai răs-tig-nit, pre etc. ca la pag. 21

Cel ce cu tru-pul te-ai răs-tig-nit, pre

Veniți să ne închinăm

Andante moderato ♩ = 66

Ve - niți
 Ve - niți
 Ve - niți să ne în - chi - nă - m și să că - dem la Hri -
 Ve - niți să ne în - chi - nă - m și să că - dem la Hri -

mp Più mosso
 Mîn - tu - e - ște - ne pre noi, Fi - ul lui
 Mîn - tu - e - ște - ne pre noi, Fi - ul lui
 stos. Mîn - tu - e - ște - ne pre noi, Fi - ul lui
 stos. Mîn - tu - e - ște - ne pre noi, Fi - ul lui

Dum - ne - zeu, Cel ce ai în - vi -
 Cel ce ești mi - nu -
 Dum - ne - zeu, Cel ce ai în - vi -
 Cel ce ești mi - nu -
 Dum - ne - zeu,
 Dum - ne - zeu,

NOTĂ: Textul cuprins între ☩ — ☩ se cântă Duminică și la sărbătorile Sfinților; la sărbătorile mari din timpul anului acest text se înlocuiește ca la pag. 26-28

poco rit. a tempo

at din morti pre cei ce-ți cîn-tăm: A-li
 nat în tru sfinți pre cei ce-ți cîn-tăm: A-li

pre cei ce-ți cîn-tăm:

pre cei ce-ți cîn-tăm:

rit. p

lu-i-a. A-li lu-i-a, A-li lu-i-a.

A-li lu-i-a.

urmează „Troparul” și
 Condacul Hromului, sau
 „Apărătoare Doamnă”
 (vezi Anexă pag. 286-294)

La sărbătorile mari:

La Nașterea Domnului (25 Decembrie)

poco rit. mf

Cel ce Te-ai născut din Fe-cioa ră, pre etc. ca mai sus

Cel ce Te-ai născut din Fe-cioa ră, pre

La Botezul Domnului (6 Ianuarie) :

poco rit.

Cel ce Te-ai bo-te-zat în I-or-dan, pre
 Cel ce Te-ai bo-te-zat în I-or-dan, pre

etc. ca la pag. 26

La Duminica Floriilor :

poco rit.

Cel ce-ai șe-zut pe min-zul a-si-nei, pre
 Cel ce-ai șe-zut pe min-zul a-si-nei, pre

etc. ca la pag. 26

La Înălțarea Domnului :

poco rit.

Cel ce Te-ai în-năl-țat de pe pă-mînt la cer, pre
 Cel ce Te-ai în-năl-țat de pe pă-mînt la cer, pre

etc. ca la pag. 26

La Pogorirea Duhului Sfînt :

cresc.

Min-tu-e-ște-ne pre noi, Min-gî-i-to-ru-le
 Min-tu-e-ște-ne pre noi, Min-gî-i-to-ru-le
 Min-tu-e-ște-ne pre noi,
 Min-tu-e-ște-ne pre noi,

poco rit.

bu ne, pre
 bu ne, pre
 pre
 pre

*etc. ca la
 pag. 26*

La Schimbarea la față (6 august):

poco rit.

Cel ce te-ai schim - bat la fa - țã n mun-te-le Tã - bo - ru - lui, pre
 Cel ce te-ai schim - bat la fa - țã n mun-te-le Tã - bo - ru - lui, pre

*etc. ca la
 pag. 26*

La Înălțarea Sfintei Cruci (14 Septembrie):

poco rit.

Cel ce cu tru - pul te-ai rãs - tig - nit, pre
 Cel ce cu tru - pul te-ai rãs - tig - nit, pre

*etc. ca la
 pag. 26*

Doam-ne mi-lu - e - ște. —

Doam-ne mi-lu - e - ște. —

Doam-ne mi-lu - e - ște. —

Doam-ne mi-lu - e - ște. —

A — min. —

A — min. —

A — min. —

A — min. —

Sfinte Dumnezeule *)

Moderato $\text{♩} = 76$

Sfin-te Dum-ne-ze-u-le, sfin-te ta-re,

Sfin-te Dum-ne-ze-u-le, sfin-te ta-re,

Sfin-te făr' de moar-te mi-lu-e-ște-ne pre noi.

Sfin-te făr' de moar-te mi-lu-e-ște-ne pre noi.

mi-lu - e - ște - ne pre noi. —

*) Melodia după Ghelazie Basarabeanu și I. Popescu Pasărea
 Notă. La sărbătorile mari când slujește Arhiereu, se cântă, înainte de „Sfinte Dumnezeule”, „Doamne mîntuiește pre cei binecredincioși?” (vezi pag. 117)

II

Sfin-te Dum-ne-ze-u-le,
 Sfin-te ta-re,
 Sfin-te ta-re,

Sfin-te făr' de moar-te, mi-lu-e-ște-ne pre noi.
 Sfin-te făr' de moar-te, mi-lu-e-ște-ne pre noi.
 Sfin-te făr' de moar-te, mi-lu-e-ște-ne pre noi.
 Sfin-te făr' de moar-te, mi-lu-e-ște-ne pre noi.

III

Sfin-te Dum-ne-ze-u-le,
 Sfin-te Dum-ne-ze-u-le,
 Sfin-te ta-re,
 Sfin-te ta-re,

Sfin-te făr' de moar-te, mi-lu-e-ște-ne pre noi.

Sfin-te făr' de moar-te, mi-lu-e-ște-ne pre noi.

Sfin-te făr' de moar-te, mi-lu-e-ște-ne pre noi.

Sfin-te făr' de moar-te, mi-lu-e-ște-ne pre noi.

Mărire Tatălui... și acum...

Allegretto $\text{♩} = 80$

Mă-ri-re Ta-tă-lui și Fi-u-lui și Sfin-tu-lui

Mă-ri-re Ta-tă-lui și Fi-u-lui și Sfin-tu-lui

Și a-

Și a-

Duh, A -

Duh, A -

cum și pu-ru-rea și în ve-cii ve-ci-lor, A -

cum și pu-ru-rea și în ve-cii ve-cii-lor, A -

Moderato

min. Sfin - te făr' de moar - te, mi - lu -

min.. Sfin - te făr' de moar - te, mi - lu -

min. Sfin - te făr' de moar - te, mi - lu -

min. Sfin - te făr' de moar - te, mi - lu -

e - ște - ne pre noi.

e - ște - ne pre noi.

e - ște - ne pre noi.

e - ște - ne pre noi.

După ce Preotul zice „Puternic” se cântă:

IV Ceva mai rar ♩ = 63

Sfin - te ta

Sfin - te Dum - ne - ze u - le,

Sfin - te ta re

Sfin - te Dum - ne - ze u

re, Sfin - te făr' de moar - te,
 Sfin - te făr' de moar - te,
 Sfin - te, Sfin - te făr' de moar -

mi - lu - e ște - ne, mi - lu -
 mi - lu - e ște - ne, mi - lu -
 te, mi - lu - e ște - ne,
 te, mi - lu - e ște - ne,

dim. e - ște - ne pre - noi, pre - noi,
 e - ște - ne, mi - lu - e - ște - ne pre noi,
 mi - lu - e ște - ne pre noi,
 mi - lu - e - ște - ne pre noi.

„*Se citește*”, Apostolul

La praznice în loc de «Sfinte Dumnezeule», se cântă :

Cînti în Hristos

Glăsul întâi

Moderato ♩ = 68

Lento

A - min. Cînti în Hri - stos v-ați
 A - min. Cînti în Hri - stos v-ați
 A - min. Cînti în Hri - stos v-ați
 A - min. Cînti în Hri - stos v-ați

bo - te - zat, în Hri - stos v-ați și-m-bră - cat. A - li -
 bo - te - zat, în Hri - stos v-ați și-m-bră - cat. A - li -
 bo - te - zat, în Hri - stos v-ați și-m-bră - cat. A - li -
 bo - te - zat, în Hri - stos v-ați și-m-bră - cat. A - li -

lu - i - a. De 3 ori, apoi: «Mărire... și acin...
 Mă-ri-re Tatălui și Fiului și Sfintului Duh
 Mă-ri-re Tatălui și Fiului și Sfintului Duh
 Mă-ri-re Tatălui și Fiului și Sfintului Duh
 Mă-ri-re Tatălui și Fiului și Sfintului Duh

rit. a tempo

și acum și pururea și în vecii vecilor A - min. În Hr - stos v-ați și-m-bră - cat - A

și acum și pururea și în vecii vecilor A - min. În Hr - stos v-ați și-m-bră - cat. - A

și acum și pururea și în vecii vecilor A - min. În Hr - stos v-ați și-m-bră - cat. A

și acum și pururea și în vecii vecilor A - min. În Hri - stos v-ați și-m-bră - cat. A - -

Ceva mai rar

lu - a.

lu - a.

lu - a.

lu - a.

lu - a.

Ciți în Hr - stos

Ciți în Hr - stos

A in Hr -

Ciți în Hri - stos

După ce Evangelice „Paternic” se cântă:

v-ați bo - te - zat, în Hr - stos v-ați

v-ați bo - te - zat, în Hri stos

stos v-ați bo - te - zat, în Hr - stos v-ați

v-ați bo - te - zat, în Hri - stos v-ați

și-m - bră - cat. A - li - lu - i a.

și-m - bră - cat. A - li - lu - i a.

și-m - bră - cat. A - li - lu - i a.

și-m - bră - cat. A - li - lu - i a.

Se citește «Apostolul»

Crucii Tale *)

(Glasul al 2-lea) I

p *A* min. min. min. min.

Andantino *mp* Cru - cii Ta

p le ne în - chi - nă-m, Stă - pî ne și sfîn sfîn - tă în - vi

*) Se cântă în loc de „Sfinte Dumnezeule” la sărbătoarea „Cinstitei Cruci” (14 Septembrie) și în Duminica a III-a Postul Paștelui.

mp
 tä in-vi-e reä Ta o mä -
mp
 in-vi-e reä Ta o lä-u-däm, o mä -
 e reä Ta o lä-u-däm și o mä -
mp
 o mä -

II
 rim.. ne in-chi-näm.
p
 rim. Cru-cii Ta
mp
 rim. Cru-cii Ta le ne in-chi-näm, Stă-pî
p
 rim. Cru-cii Ta

p
 și sfîn tä in-vi-e reä Ta
p
 le și sfîn in-vi-e
p
 ne și sfîn tä in-vi-e reä
p
 le și sfîn tä in-vi-e

III

o mă - rim. Cru - cii Ta le ne în - chi
 e - rea Ta mă - rim. Cru - cii Ta
 Ta mă - rim. Cru - cii Ta
 rea Ta mă - rim. Cru - cii Ta

năm, Stă - pi ne și sfin tă în - vi - e
 le și sfin tă
 le, Stă - pi - ne și sfin tă în - vi -
 le și sfin tă

recitativ

rea Ta o mă - rim. Mă - ri - re
 în - vi - e - rea Ta mă - rim. Mă - ri - re
 e rea Ta mă - rim. Mă - ri - re
 în vi - e rea Ta mă - rim. Mă - ri - re

Tatălui și Fiului și Sfîn - tu - lui Duh. Și acum și pururea
 Tatălui și Fiului și Sfîn - tu - lui Duh. Și acum și pururea
 Tatălui și Fiului și Sfîn - tu - lui Duh. Și acum și pururea
 Tatălui și Fiului și Sfîn - tu - lui Duh. Și acum și pururea

in tempo

și în vecii ve - ci - lor, A - min. Și sfin
 și în vecii ve - ci - lor, A - min.
 și în vecii ve - ci - lor, A - min. sfin - tă în - vi -
 și în vecii ve - ci - lor, A - min.

tă în - vi - e - rea Ta o mă - rim.
 în - vi - e - rea Ta o lă - u - dăm, o mă - rim.
 e - rea Ta o lă - u - dăm și o mă - rim.
 o mă - rim.

Ceva mai rar

Musical score for 'Ceva mai rar' in G major, 4/4 time. It consists of four staves (Soprano, Alto, Tenor, Bass) with lyrics: Cru - cii Ta. The music features a melodic line in the upper voices and a supporting bass line. Dynamics include *f* and *mf*.

După ce Preotul zice „Puternic”,
se cântă :

Musical score for 'le ne în-chi-năm, Stă-pî-ne și sfin' in G major, 4/4 time. It consists of four staves with lyrics: le ne în-chi-năm, Stă-pî-ne și sfin. The music features a melodic line in the upper voices and a supporting bass line. Dynamics include *mf*.

Musical score for 'tă în-vi-e - rea Ta o mă-rim.' in G major, 4/4 time. It consists of four staves with lyrics: tă în-vi-e - rea Ta o mă-rim. The music features a melodic line in the upper voices and a supporting bass line. Dynamics include *f* and *sempre f*.

se citește :
„Apostolul”

Aliluia

(Glasul I-ii)

Lento

The first system of the musical score consists of four staves. The top staff is the vocal line, starting with a *p* dynamic and the lyrics "A - li - lu - i a, A - li - lu - i". The second staff is a piano accompaniment. The third staff is another vocal line, also starting with a *p* dynamic and the lyrics "A - li - lu - i a, A - li - lu". The bottom staff is a bass line. The key signature has one sharp (F#) and the time signature is 4/4. The tempo marking is *Lento*.

Înainte de Sfînta Evanghelie
Și Duhului Tău

The second system of the musical score consists of four staves. The top staff is the vocal line, starting with a *mf* dynamic and the lyrics "Și Du - hu - lui Tău.". The second staff is a piano accompaniment. The third staff is another vocal line, also starting with a *mf* dynamic and the lyrics "Și Du - hu - lui Tău.". The bottom staff is a bass line. The key signature has one sharp (F#) and the time signature is 4/4. The tempo marking is *mf*.

ne Mă-ri-re Ți e. —
 ne Mă-ri-re Ți e. —
 Doam ne, Mă - ri - re Ți - e. —

rit.

Întru mulți ani, Stăpîne! *

Maestoso
 În - tru mulți ani, Stă pi ne.
 În - tru mulți an Stă pi ne.
 În - tru mult ani, Stă - pî - ne!

Ectenie

.....După-Sfînta-Evanghelie.....

Moderato

1 Doam-ne mi-lu-e - ște. —
 Doam-ne mi-lu-e - ște. —
 Doam-ne mi-lu-e - ște. —
 Doam-ne mi-lu-e - ște. —

2 Doam-ne mi-lu-e - ște. —
 Doam-ne mi-lu-e - ște. —
 Doam-ne mi-lu-e - ște. —
 Doam-ne mi-lu-e - ște. —

* Se cîntă imediat după «Mărire Ție, Doamne», cînd sugerește Arhierue.

Doamne miluește întreit

1 Moderato

Doamne miluește, Doamne miluește, Doam-ne mi-lu - e - ște. —

Doamne miluește, Doamne miluește, Doam-ne mi-lu - e - ște. —

Doam-ne mi-lu - e - ște. —

Doam-ne mi-lu - e - ște. —

2

Doamne miluește, Doamne miluește, Doam-ne mi-lu - e - ște. —

Doamne miluește, Doamne miluește, Doam-ne mi-lu - e - ște. —

Doam-ne mi-lu - e - ște. —

Doam-ne mi-lu - e - ște. —

3

Doamne miluește, Doamne miluește, Doam-ne mi-lu - e - ște. —

Doamne miluește, Doamne miluește, Doam-ne mi-lu - e - ște. —

Doam-ne mi-lu - e - ște. —

Doam-ne mi-lu - e - ște. —

p⁶ *cresc.* *mf*
 Doamne miluește, Doamne miluește, Doam-ne mi-lu-e - ște. —
p⁶ *cresc.* *mf*
 Doamne miluește, Doamne miluește, Doam-ne mi-lu-e - ște. —
mf
 Doam-ne mi-lu-e - - ște. —
mf
 Doam-ne mi-lu-e - ște. —

p⁶ *6* *mp*
 Doamne miluește, Doamne miluește, Doam-ne mi-lu-e - ște. —
p⁶ *6* *mp*
 Doamne miluește, Doamne miluește, Doam-ne mi-lu-e - ște. —
mp
 Doam-ne mi-lu-e - ște. —
mp
 Doam-ne mi-lu-e - ște. —

6 *p⁶* *6* *p*
 Doamne miluește, Doamne miluește, Doam-ne mi-lu-e - ște. —
p⁶ *6* *p*
 Doamne miluește, Doamne miluește, Doam-ne mi-lu-e - ște. —
 Doam-ne mi-lu-e - ște. —
 Doam-ne mi-lu-e - ște. —

Soprano: *p* *A* *min.* *p*
 Alto: *p* *A* *min.* *p*
 Tenor: *p* *A* *min.* *p*
 Bass: *p* *A* *min.*

Ectenie pentru răposați

Lento

Soprano: *p* *p>* *min.*
 Alto: *p* *p>* *min.*
 Tenor: *p* *p>* *min.*
 Bass: *mp* *min.*

Doam-ne mi-lu-e - ște, Doam-ne mi-lu - e - ște.

Moderato

Soprano: *p* *min.*
 Alto: *p* *min.*
 Tenor: *p* *min.*
 Bass: *p* *min.*

Doam-ne mi-lu - e - ște.

Soprano: *p* *min.*
 Alto: *p* *min.*
 Tenor: *p* *min.*
 Bass: *p* *min.*

A - min.

Veșnică pomenire *)

Andantino

Veș ni - că } lui ei lor po - me -

Veș ni - că } lui ei lor po - me -

Veș ni - că } lui ei lor po - me -

Veș ni - că } lui ei lor po - me -

ni - re, Veș - ni - că

ni re, Veș - ni - că po - me - ni re, Veș - ni - că

ni - re, Veș - ni - că po - me - ni - re, Veș - ni - că

ni - re, Veș - ni - că po - me - ni - re, Veș - ni - că

lui ei lor po - me - ni re.

lui ei lor po - me - ni re.

lui ei lor po - me - ni re.

lui ei lor po - me - ni re.

*) În stil psaltic

Ectenii înainte de Heruvic

Moderato

1 *p* Doam - ne mi - lu - e - ște. —

2 *p* Doam - ne mi - lu - e - ște. —

3 *mp* Doam - ne mi - lu - e - ște. —

4 *mf* Doam - ne mi - lu - e - ște. —

5 *p* Doam - ne mi - lu - e - ște. —

6 *p* Doam - ne mi - lu - e - ște. —

The image displays a musical score for a choral piece titled 'Ectenii înainte de Heruvic'. The score is organized into six systems, numbered 1 through 6. Each system contains four staves: three for vocal parts (Soprano, Alto, and Tenor/Bass) and one for the basso continuo. The music is written in a 4/4 time signature with a key signature of one sharp (F#). The tempo is marked 'Moderato'. The lyrics, 'Doam - ne mi - lu - e - ște. —', are repeated on each staff. Dynamic markings include piano (*p*), mezzo-piano (*mp*), and mezzo-forte (*mf*). The score is presented in a clean, black-and-white format with clear notation and lyrics.

1

mf
Ti - e Doam - ne.

mf
Ti - e Doam - ne.

mf
Ti - e Doam - ne.

mf
Ti - e Doam - ne.

2

p
A - min.

p
A - min.

p
A - min.

p
A - min.

1

p
Doam - ne mi - lu - e - ște.

p
Doam - ne mi - lu - e - ște.

p
Doam - ne mi - lu - e - ște.

p
Doam - ne mi - lu - e - ște.

p
Doam - ne mi - lu - e - ște.

2

p
Doam - ne mi - lu - e - șta.

p
Doam - ne mi - lu - e - ște.

p
Doam - ne mi - lu - e - ște.

p
Doam - ne mi - lu - e - ște.

p
Doam - ne mi - lu - e - ște.

p
A - min.

p
A - min.

p
A - min.

p
A - min.

1

mf
Doam - ne mi - lu - e - ște.

mf
Doam - ne mi - lu - e - ște.

mf
Doam - ne mi - lu - e - ște.

mf
Doam - ne mi - lu - e - ște.

mf
Doam - ne mi - lu - e - ște.

2

Doam - ne mi - lu - e - ște. —
 Doam - ne mi - lu - e - ște. —
 Doam - ne mi - lu - e - ște. —
 Doam - ne mi - lu - e - ște. —

Heruvicul *)

Andante sostenuto $\text{♩} = 46$

A min. Ca A
 A min. Ca
 pre He - ru - vimi,
 rii pre He - ru - vimi, Ca

*) Melodia după Anton Pann (1796-1854)

pre He - ru - vimi

rii pre He ru vimi. Cu tai

Cu tai

nă, cu tai nă, cu

nă, cu tai nă, cu

tai nă în chi

tai nă în chi

în chi

Și fă - că - toa

pu im. A

pu im. Și fă - că -

pu im.

rei de vi - a

de vi - a

toa rei de vi - a

și fă - că - toa rei

cresc.

cresc.

cresc.

cresc.

mp

cresc.

de vi - a

de vi - a

de vi - a

de vi - a

de vi - a

de vi - a

de vi - a

de vi - a

p

mf

mf

mf

mf

mf

mf

mf

mf

a tä Tre i
 a tä Tre i
 a tä Tre i
 A

imi, tre - i
 imi, tre - i
 imi, tre - i
 Tre - i

imi, în - tre - it sfin
 imi, în - tre - it sfin
 imi, în - tre - it sfin
 imi, în - tre - it sfin

tă cin-ta re a-du

tă cin-ta re a

tă cin-ta re a-du

tă cin-ta re

poco rit.

a tempo

cem, a-du cem Toa

du cem

cem, a-du cem Toa

a-du cem

tă gri-ja cea lu-

Toa tă gri-ja cea lu-

tă gri-ja cea lu-

Toa tă gri-ja cea lu-

meno mosso

mea scă, să o

mea scă, să o

mea scă, să o

mea scă, gri-ja să o

dim.

le pă dăm s-o

le pă dăm,

le pă dăm

le pă dăm

dim. e rall.

le pă dăm, s-o le pă dăm.

s-o le pă dăm, s-o le pă dăm.

s-o le pă dăm.

s-o le pă dăm.

s-o le pă dăm, s-o le pă dăm.

s-o le pă dăm, s-o le pă dăm.

La ieșirea cu Sfintele daruri și pomenirile din mijlocul bisericii :

A min. A - min. A - min. A - min.

Ca pre Împăratul

Allegretto moderato ♩ = 72

pre-m-pă - ra - tul tu - tu -
pre-m-pă - ra - tul tu - tu -
pre-m-pă - ra - tul tu - tu -
pre-m-pă - ra - tul

A min. Ca cei ce
A - min. Ca cei ce
A - min. Ca cei ce
A min. Ca cei ce

ror vo - im să-L pri

ror vo - im să-L pri

ror vo - im să-L pri

vo - im să-L pri

mim ne vă zut, ne - vă

mim ne vă zut, ne - vă

mim ne vă zut, ne - vă

mim A ne - vă -

zut și în - con - ju - rat de ce te - le

zut și în - con - ju - rat de ce te - le

zut și în - con - ju - rat de ce te - le

zut și în - con - ju - rat de ce te - le

Dă Doamne!

1 *Moderato*

Dă Doam - ne!

Dă Doam - ne!

Dă Doam - ne!

Dă Doam - ne!

3 *mp*

Dă Doam - ne!

Dă Doam - ne!

Dă Doam - ne!

Dă Doam - ne!

4 *mf*

Dă Doam - ne!

Dă Doam - ne!

Dă Doam - ne!

Dă Doam - ne!

5 *mp*

Dă Doam - ne!

Dă Doam - ne!

Dă Doam - ne!

Dă Doam - ne!

6 *p*

Dă Doam - ne!

Dă Doam - ne!

Dă Doam - ne!

Dă Doam - ne!

Allegretto *cresc.* *mf* *p*

Prea Sfin-ta Năs-că - toa - re de Dum-ne - zeu, mi - lu - e - ște - ne pre noi. —

Prea Sfin-tă Năs-că - toa - re de Dum-ne - zeu, mi - lu - e - ște - ne pre noi. —

Prea Sfin-tă Năs-că - toa - re de Dum-ne - zeu, mi - lu - e - ște - ne pre noi. —

Prea Sfin-tă Năs-că - toa - re de Dum-ne - zeu, mi - lu - e - ște - ne pre noi. —

Moderato *mf*

Ți - e, Doam - ne! —

Ți - e, Doam - ne! —

Ți - e, Doam - ne! —

Ți - e, Doam - ne! —

p *A* *min.*

p *A* *min.*

p *A* *min.*

p *A* *min.*

mf

Și - Du - hu - lui - Tău. —

Și Du - hu - lui Tău. —

Și Du - hu - lui - Tău. —

Și Du - hu - lui Tău. —

urmează „Pre Tatăl”...

Pre Tatăl...

Andante *mf* *cresc.* *f*

Pre Ta - tăl, pre Fi - ul și pre Sfin - tul Duh, Tre -

Pre Tă - tăl, pre Fi - ul și pre Sfin - tul Duh, Tre -

Pre Ta - tăl, pre Fi - ul și pre Sfin - tul Duh, Tre -

Pre Ta - tăl, pre Fi - ul și pre Sfin - tul Duh, Tre -

dim. *p* *rit.*

i - mea cea de o fi - in - ță, și ne - des - păr - ți - tă.

i - mea cea de o fi - in - ță, și ne - des - păr - ți - tă.

i - mea de - o fi - in - ță, și ne - des - păr - ți - tă.

î - mea de - o fi - in - ță, și ne - des - păr - ți - tă.

Se citește „Crezul”

Iubite-voi, Doamne *)!

Andante moderato $\text{♩} = 50$

Solo *mp*

Iu -

Iu - bi - te - voi Doam - ne

Iu - bi te voi Doam - ne, iu - bi - te -

Iu - bi - te - voi Doam - ne,

Iu - bi - te - voi Doam - ne,

*) Se cîntă (de preot sau cor) înainte de a se citi „Crezul”

bi - te - voi Doam - ne, vir - tu - tea - mea

iu - bi - te - voi Doam - ne, vir - tu - tea - mea

voi Doam - ne, vir - tu - tea - mea

Doam - ne, vir - tu - tea - mea

Doam - ne, vir - tu - tea - mea

Dom - nul e - ste în - tă - ri - rea - mea și scă - pa - rea

e - ste în - tă - ri - rea - mea și scă - pa - rea

e - ste în - tă - ri - rea - mea și scă - pa - rea

A mea și scă - pa - rea

A mea și scă - pa - rea

mea și izbăvi to rul:

mea și izbăvi to rul

mea și izbăvi to rul

mea și izbăvi to rul

mea și izbăvi to rul

meu.

meu, și izbăvi to rul meu.

meu, și izbăvi to rul meu.

meu, și izbăvi to rul meu.

meu, și izbăvi to rul meu.